

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE SINIF İÇİ
İLETİŞİM VE ETKİLEŞİMİN GELİŞTİRİLMESİNE
YÖNELİK BİR EYLEM ARAŞTIRMASI**

Mutlu AKSOY

Doktora Tezi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

2020

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE SINIF İÇİ İLETİŞİM VE ETKİLEŞİMİN
GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK BİR EYLEM ARAŞTIRMASI**

(An Action Research on Improving Classroom Communication and Interaction in Social
Studies Teaching)

DOKTORA TEZİ

Mutlu AKSOY

Danışman: Prof. Dr. Tuncay CEYLAN

Erzurum
Ekim, 2020

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Mutlu AKSOY tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sınıf İçi İletişim ve Etkileşimin Geliştirilmesine Yönelik Bir Eylem Araştırması ” başlıklı çalışması 20 / 10 / 2020 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:	Prof. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM <i>İstanbul Medeniyet Üniversitesi</i>	Aslı Islak İmzalıdır
Danışman:	Prof. Dr. Tuncay CEYLAN <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi:	Prof. Dr. Mustafa CİHAN <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi:	Prof. Dr. Ufuk ŞİMŞEK <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi:	Prof. Dr. Özlem BEKTAŞ <i>Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi</i>	Aslı Islak İmzalıdır

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Adnan KÜÇÜKOĞLU

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Doktora Tezi olarak sunduğum “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sınıf İçi İletişim ve Etkileşimin Geliştirilmesine Yönelik Bir Eylem Araştırması” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

20 / 10 / 2020

Aslı Islak İmzalıdır

Mutlu AKSOY

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun / / tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun / / tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Bu uzun ve meşakkatli doktora sürecinde her çaldığımda kapısını açan, mesai kavramı olmaksızın vaktini ayıran, engin bilgisiyle beni aydınlatan, hiçbir konuda yardımını esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Tuncay CEYLAN'a canıgönülden teşekkür ederim.

Tez izleme komitesinde yer alan ve araştırma boyunca görüşleri, eleştirileri ve önerileriyle tezimin olgunlaşmasına çok büyük katkılar sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. Ufuk ŞİMSEK'e ve Prof. Dr. Mustafa CİHAN'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tez jürisinde yer alarak değerli görüşlerini ve katkılarını esirgemedikleri için Prof. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM ve Prof. Dr. Özlem BEKTAŞ hocalarıma teşekkür ederim.

Araştırmanın her aşamasında yanımda olan, zamanını ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen, eleştirileriyle çalışmamda bana yeni ufuklar açan ve geçerlik komitesi üyesi olarak önemli katkılarda bulunan Dr. Öğr. Üyesi Tuğba ASLAN'a canıgönülden teşekkür ederim. Geçerlik komitesi toplantılarında görüşleri, eleştirileri ve önerileriyle araştırmaya önemli katkılarda bulunan Dr. Öğr. Üyesi Celal BOYRAZ'a, tezin son halini özveriyle okuyup, dilbilgisi açısından tashih eden Dr. Öğr. Görevlisi Ahmet AKPINAR ve Dr. Öğr. Üyesi Elife KILIÇ'a ayrı ayrı teşekkür ederim. İletişimsel yaklaşımın öncülerinden biri olan Prof. Dr. Eduardo MORTIMER'e süreç boyunca kendisini iletişime açık tutup, bilgi ve birikimini benimle paylaştığı için teşekkür ederim. Ayrıca Türkiye'de bu yaklaşımı fen eğitiminde kullanan ve tecrübelerini benimle paylaştan Dr. Öğr. Üyesi Esra UÇAK'a teşekkür ederim.

İzin süreçlerinde karşılaştığımız zorluklara rağmen katılımlarıyla çalışmamı mümkün kılan, etik önlemler nedenleriyle isimlerini zikredemediğim katılımcı öğretmenlerime çalışma süresince gösterdikleri sabır ve özveri için çok minnettarım. Ayrıca derslerini gözlemlediğim sevgili öğrencilere umut dolu yarınlar diliyorum.

Mutlu AKSOY

ÖZ
DOKTORA TEZİ
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE SINIF İÇİ İLETİŞİM VE ETKİLEŞİMİN
GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK BİR EYLEM ARAŞTIRMASI

Mutlu AKSOY

Ekim 2020, 243 Sayfa

Amaç: Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimin, öğretmenlere verilen iletişimsel yaklaşım eğitimi ile nasıl geliştirilebileceğini ortaya koymaktır.

Yöntem: Eylem araştırması deseni benimsenerek yürütülen bu çalışmanın katılımcıları, Bayburt İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ortaokullarda görev yapan beş sosyal bilgiler öğretmeni ve seçilen okullarda öğrenim gören 7. Sınıf öğrencilerinden (110) oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, video kamera ve ses kayıtları, doküman incelemesi, yarı-yapılandırılmış görüşme formu, çağrışım tekniğine dayalı görüşme formu ve öğrenci günlükleri kullanılmıştır. Öğretmenlerin derslerine ilişkin video ve ses kayıtlarından elde edilen veriler, Mortimer ve Scott (2003) tarafından geliştirilen iletişimsel yaklaşım modeli esas alınarak söylem analizi yöntemiyle; doküman incelemesi, görüşme ve öğrenci günlüklerinden elde edilen veriler ise içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir.

Bulgular: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın; özel amaçlar, temel beceriler, kazanımlar ve programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar açısından hem diyalojik hem de otoriter söylem kullanımını gerektiren öğeler içerdiği, Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nın da buna uygun bir şekilde hazırlandığı, ancak programın uygulayıcıları olan öğretmenlerin derslerini bu doğrultuda yürütmedikleri tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan tüm öğretmenlerin, sosyal bilgiler öğretim ortamında, mevcut durumda sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımları kullandıkları, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımlara ise hiç yer vermedikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Sınıf içi iletişim ve etkileşimin nitelikli bir şekilde yürütülmesi açısından bir problem olarak görülen bu durum, öğretmenlerden biriyle üç, diğeriyle dört eylem döngüsü içinde çözülmüştür. Eğitimlerden önce derslerinde sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımları kullanan öğretmenlerin, eğitimlerden sonra otoriter yaklaşımların yanında diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımlara da yer verdikleri görülmüştür. İletişimsel yaklaşım modeli benimsenerek yürütülen derslere ilişkin öğretmen ve öğrenci izlenimlerinin görüşme ve günlüklere olumlu yansıdığı görülmüştür.

Sonuç: Araştırma sonucunda, iletişimsel yaklaşım modelinin sosyal bilgiler dersinde uygulanabilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlere verilen eğitimlerin sınıf içi iletişim ve etkileşimde iletişimsel yaklaşım modelinin kullanılması hususunda farkındalık oluşturduğu ve söylem biçimlerini çeşitlendirme noktasında fayda sağladığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: iletişimsel yaklaşım, diyalojik söylem, otoriter söylem, sınıf içi iletişim ve etkileşim, sosyal bilgiler

ABSTRACT

DOCTORAL DISSERTATION

AN ACTION RESEARCH ON IMPROVING CLASSROOM COMMUNICATION AND INTERACTION IN SOCIAL STUDIES TEACHING

Mutlu AKSOY

October 2020, 243 Pages

Purpose: The aim of this research is to reveal how communication and interaction in classrooms can be enhanced with the communicative approach education provided for social studies teachers.

Method: The participants of this action research are five social studies teachers working at secondary schools affiliated to the Bayburt Provincial Directorate of National Education and 7th grade students (110) at these schools. The data collection tools adapted in this research are video and audio recordings, documents, semi-structured interview forms, stimulated recall interview forms and student diaries. The data obtained from video and audio recordings of lessons are analysed using the communicative approach developed by Mortimer and Scott (2003); and the data obtained from document review, interview and student diaries are analysed using content analysis method.

Findings: As a result of the analysis, it was found that Social Studies Curriculum contains items that require both dialogical and authoritarian discourse in terms of special objectives, basic skills, achievements and points to be considered in the implementation of the program and that the coursebooks are prepared accordingly; but teachers as the practitioners of the program do not teach their lessons concordantly. Instead, all the teachers participating in the research use only authoritarian (interactive / non-interactive) approaches, and they do not include dialogical (interactive / non-interactive) approaches at all. This situation, which is seen as a problem in terms of conducting in-class communication and interaction in a qualified way, has been solved in three action cycles with one of the teachers and four with the other. It is observed that teachers who use only authoritarian (interactive / non-interactive) approaches in their lessons prior to the trainings include dialogical (interactive / non-interactive) approaches besides authoritarian approaches after the trainings. It is also observed that the teacher and student impressions of the lessons carried out by adopting the communicative approach model has a positive effect on the interviews and diaries.

Result: As a result of the research, it was concluded that the communicative approach model is applicable in the social studies course. It can be said that the trainings given to the teachers create awareness about the use of the communicative approach model in classroom communication and interaction; and provide benefits in diversifying discourse styles.

Keywords: communicative approach, dialogical discourse, authoritarian discourse, classroom interaction and communication, social studies

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iii
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
Giriş	1
Araştırmanın Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı.....	6
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi.....	6
Araştırmanın Sınırlılıkları.....	7
Varsayımlar.....	7
Terim ve Tanımlar	8
İKİNCİ BÖLÜM	10
Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	10
Kuramsal Çerçeve.....	10
İletişim ve etkileşim.....	10
Sınıf içi iletişim ve etkileşim.	13
İletişimsel yaklaşım (communicative approach).	16
İletişimsel yaklaşım ve sosyal bilgiler eğitimi.....	24
İlgili araştırmalar.	27
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	37
Yöntem	37
Araştırma Deseni	37
Eylem araştırması süreci.....	38
Araştırmanın Katılımcıları.....	40
Araştırmaya katılan uygulayıcılar/öğretmenler.	41
Araştırmaya katılan öğrenciler.	42

Araştırmacı.	43
Geçerlik Komitesi.	43
Veri Toplama Araçları.	45
Video kamera ve ses kayıtları.	45
Doküman incelemesi.	47
Görüşme.	48
Öğrenci günlükleri.	49
Araştırma Sürecinin Aşamaları.	50
Odak alanı belirleme.	50
Hazırlık.	51
Mevcut durum ve problemin tespiti.	52
Bilgilendirme toplantıları.	53
Eylem süreci.	53
Sürecin değerlendirilmesi.	54
Veri Analizi.	55
Söylem analizi.	55
İçerik analizi.	55
Araştırmacı Rolü.	56
Geçerlik ve Güvenirlik.	56
İnandırıcılık.	57
Aktarılabilirlik.	58
Tutarlık.	58
Teyit edilebilirlik.	59
Araştırmada Alınan Etik Önlemler.	59
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	61
Bulgular	61
Mevcut Durum ve Problemin Tespiti	61
Sosyal bilgiler dersi öğretim programının iletişimsel yaklaşım bağlamında incelenmesinden elde edilen bulgular.	61
Sosyal bilgiler ders kitabının iletişimsel yaklaşım bağlamında incelenmesinden elde edilen bulgular.	68
Sosyal bilgiler öğretim ortamının iletişimsel yaklaşım bağlamında incelenmesinden elde edilen bulgular.	77
Eylem Sürecine İlişkin Bulgular.	97
Birinci eylem döngüsünden elde edilen bulgular.	98
İkinci eylem döngüsünden elde edilen bulgular.	109
Üçüncü eylem döngüsünden elde edilen bulgular.	122

Dördüncü eylem döngüsünden elde edilen bulgular.	134
Eylem sürecine ilişkin öğretmen görüşlerinden elde edilen bulgular.	142
Tema 1: İletişimsel yaklaşım eğitime bakış açısı.	143
Tema 2: Diyalojik öğretimin uygulanabilirliğine ilişkin görüşler.	146
Tema 3: Katkı ve değişim.	148
Tema 4: Karşılaşılan sorunlar	152
Tema 5: Öneriler.	155
Öğrenci günlüklerinden elde edilen bulgular.	157
Tema 1: Mevcut durumda diyalojik öğretim uygulamalarının önündeki engeller	158
Tema 2: Eylem süreciyle sınıf içi iletişim ve etkileşimde meydana gelen değişim ...	160
BEŞİNCİ BÖLÜM	164
Tartışma ve Sonuç	164
Tartışma	164
Mevcut durum ve problemin tespiti aşamasına ilişkin tartışma ve yorum.	164
Eylem planlarının sınıf içi iletişim ve etkileşimde meydana getirdiği değişime ilişkin tartışma ve yorum.	165
Öğretmenlerin eylem sürecine ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgulara yönelik tartışma ve yorum.	166
Öğrenci günlüklerinden elde edilen bulgulara yönelik tartışma ve yorum.	169
Sonuç	171
Öneriler	173
Uygulamaya yönelik öneriler	173
Yapılacak diğer araştırmalara yönelik öneriler.	174
KAYNAKÇA	175
EKLER	180
EK-1. Uygulamalara Dair Resmî İzin Yazıları.	180
EK-2. Etik Kurul Uygunluk Onay Belgesi.	182
EK-3. Katılımcı Bilgilendirme ve Onay Formu (Öğretmen).	183
EK-4. Katılımcı Bilgilendirme ve Onay Formu (Veli-Öğrenci).	185
EK-5. Görüşme Formları.	187
EK-6. İletişimsel Yaklaşım Türlerine Göre Hazırlanmış Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Dersi “Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğüm Var” Konusuna İlişkin Örnek Ders Tasarısı	191
EK-7. Mevcut Durumda Derslerde Kullanılan İletişimsel Yaklaşım Türlerinin Zamansal Dağılımı ve Bu Derslere İlişkin Görüntüler.	203
EK-8. Eylem Sürecinden Sonra Derslerde Kullanılan İletişimsel Yaklaşım Türlerinin Zamansal Dağılımı ve Bu Derslere İlişkin Görüntüler.	222
ÖZ GEÇMİŞ	229

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Otoriter ve Diyalojik Söylemin Temel Özellikleri (Scott, Mortimer, & Aguiar, 2006).	17
Tablo 2. İletişimsel Yaklaşımın Dört Sınıfı.....	19
Tablo 3. İlgili Literatürde İletişimsel Yaklaşım ile İlgili Yapılan Çalışmalar ve Elde Edilen Sonuçlar	27
Tablo 4. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Mezuniyet Bilgileri ve Mesleki Tecrübeleri	41
Tablo 5. Araştırmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Bilgiler	42
Tablo 6. Geçerlilik Komitesi Toplantı Takvimi	44
Tablo 7. Mevcut Durum ve Problemin Tespiti (2017-2018) Video ve Ses Kayıtları.....	46
Tablo 8. Mevcut Durum ve Problemin Tespiti (2018-2019) ve Eylem Sürecine İlişkin Video ve Ses Kayıtları.....	47
Tablo 9. Öğretmene Verilen İletişimsel Yaklaşım Eğitimine İlişkin Konu Başlıkları	53
Tablo 10. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Diyalojik Söyleme Vurgu Yapan Özel Amaçlar.....	62
Tablo 11. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 'nda Diyalojik Söyleme Vurgu Yapan Temel Beceriler.....	63
Tablo 12. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlarda Diyalojik Söyleme Vurgu Yapan Bölümler.....	63
Tablo 13. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Diyalojik Söyleme Vurgu Yapan (7.Sınıf) Kazanımlar.....	64
Tablo 14. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Otoriter Söyleme Vurgu Yapan Özel Amaçlar.....	65
Tablo 15. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Otoriter Söyleme Vurgu Yapan Temel Beceriler.....	66
Tablo 16. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlarda Otoriter Söyleme Vurgu Yapan Bölümler	67
Tablo 17. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 'nda Otoriter Söyleme Vurgu Yapan (7.Sınıf) Kazanımlar.....	67
Tablo 18. Sosyal Bilgiler (7.sınıf) Ders Kitabında İletişimsel Yaklaşım Dair Bölümler	68
Tablo 19. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Diyalojik Söyleme Vurgu Yapan	69
Tablo 20. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında	71

Tablo 21. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında		Bölümünde Diyalojik Söyleme Vurgu Yapan Sorular	72
Tablo 22. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında		Bölümünde Otoriter Söyleme Vurgu Yapan ifadeler	74
Tablo 23. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında		Bölümünde Otoriter Söyleme Vurgu Yapan İfadeler	76
Tablo 24. Eylem Sürecine İlişkin Görüşmelerden Elde Edilen Temalar, Kategoriler ve Kodlar.			142
Tablo 25. Öğrenci Günlüklerinden Elde Edilen Temalar, Kategoriler ve Kodlar.			157

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. İletişim Süreci Şeması (MEB, 2015, s. 4).	11
Şekil 2. Eğitimde İletişim Süreci Şeması (MEB, 2015, s. 4).	13
Şekil 3. Akçakale Süleymanşah konaklama tesisi.	22
Şekil 4. Eylem araştırması sürecinin genel döngüsü	39
Şekil 5. Video kamera cihazının sınıf içerisindeki konumu (sınıf tahtası)	45
Şekil 6. Video kamera cihazının sınıf içerisindeki konumu (arka duvar).....	46
Şekil 7. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve iletişimsel yaklaşım.....	61
Şekil 8. Elif Öğretmen'in (2017-2018 eğitim-öğretim yılı) ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.	77
Şekil 9. Ayşe Öğretmen'in (2017-2018 eğitim-öğretim yılı) ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.	81
Şekil 10. Umut Öğretmen'in (2017-2018 eğitim-öğretim yılı) ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.	84
Şekil 11. Ömer Öğretmen'in (2017-2018 eğitim-öğretim yılı) ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.	87
Şekil 12. Yusuf Öğretmen'in (2017-2018 eğitim-öğretim yılı) ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.	91
Şekil 13. Elif Öğretmen'in (2018-2019 eğitim-öğretim yılı) ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.	95
Şekil 14. Ayşe Öğretmen'in (2018-2019 eğitim-öğretim yılı) ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.	96
Şekil 15. Ayşe Öğretmen'in birinci eylem planından sonraki ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.	99
Şekil 16. Elif Öğretmen'in birinci eylem planından sonraki ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.	103
Şekil 17. Birinci eylem döngüsünde izlenen adımlar.	108
Şekil 18. Ayşe Öğretmen'in ikinci eylem planından sonraki ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.	109
Şekil 19. Elif Öğretmen'in ikinci eylem planından sonraki ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.	114
Şekil 20. İkinci eylem döngüsünde izlenen adımlar.	121

Şekil 21. Ayşe Öğretmen'in üçüncü eylem planından sonraki ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.....	122
Şekil 22. Elif Öğretmen'in üçüncü eylem planından sonraki ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.....	127
Şekil 23. Üçüncü eylem döngüsünde izlenen adımlar.....	133
Şekil 24. Ayşe Öğretmen'in dördüncü eylem planından sonraki ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.....	134
Şekil 25. Dördüncü eylem döngüsünde izlenen adımlar.....	141

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

[]	Örtüşme	Örtüşmenin başlangıç [ve bitiş] noktalarını belirtir.
(.)	Anlık duraklama	0.2 saniye ve altındaki anlık duraklamaları belirtir.
(0.?)	Duraklama	0.3 saniye ve üzerindeki duraklamaları belirtir. Parantez içerisinde belirtilen sayı ile duraklamanın tam olarak uzunluğu ifade edilir.
-	Kesme	Konuşmanın ani bir şekilde kesilmesini belirtir.
:::	Uzatma	Her bir iki nokta üst üste ilgili sesin 0.2 saniyelik uzatılmasını belirtir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

*Eğitim, kıvılcımla ateş yakmaktır,
boş bir kabı doldurmak değildir.*

Sokrates

Bu bölümde, problem durumu, araştırmanın amacı, önemi ve gerekçesi, sınırlılıkları, varsayımları ve konu ile ilgili temel kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

Araştırmanın Problem Durumu

İçinde yaşadığımız bu çağda, bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişimler, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme-öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri doğrudan etkilemiştir. Bu hız ve bilgi çağında, sadece söylenenleri yapabilecek kadar bilgiye sahip bireylere değil; iletişim becerilerine sahip, girişimci, empati yapan, eleştirel düşünen, sorgulayan, problem çözen, topluma ve kültüre katkı sağlayan, bilgi üreten ve aynı zamanda bu bilgiyi hayatta işlevsel olarak kullanabilen bireylere ihtiyaç duyulmaktadır (MEB, 2018, s. 3). Ancak günümüz dünyasında bilgi ve iletişim teknolojileriyle daha çok zaman geçiren bireyler, bilgiye çok hızlı ulaştıkları için, ‘neden?’, ‘niçin?’ gibi gerekçe isteyen sorulara daha az zaman ayırmakta ve kendilerine gelen bilgiyi sorgulamadan, olduğu gibi kabul etmektedirler (Türkoğuz & Cin, 2013). Birey, bu bilgiyi herhangi bir eleştirisi süzgecinden geçirmeden, sorgulamaya tabi tutmadan, sadece pragmatik bir bakış açısıyla edindiği için özümsemesi ve anlamlandırması çok zordur.

Bilim ve teknolojiye hayret verici ilerleme ve gelişmeler sayesinde, insanlar, birçok imkân ve vasıtaya kavuşmuştur. Ne var ki, bu tür ilerleme ve gelişmeler, bazı imkânlar sağlamasına rağmen, aynı zamanda bireyin kendi hayatında ve toplumda çeşitli problemlerin doğmasına da sebep olmuştur (Tozlu, 2014, s. 16). Hızla değişen dünya koşullarına paralel olarak artan bu problemlerle baş etmede eğitim, vazgeçilmez bir uğraş alanı olarak kabul görmüş ve problemlerin çözümünde anahtar kavram rolünü üstlenmiştir.

Eğitim, doğumdan başlayıp, ölüme kadar devam eden sosyal bir süreçtir. Bu süreçte, eğitimci adını verdiğimiz kişilerin, eğitilen diye nitelendirdiğimiz kimseleri, belirli koşullar altında ve birtakım amaçlar doğrultusunda etkilemesi, değiştirmesi, dönüştürmesi veya

şekillendirmesi söz konusudur (Cevizci, 2012, s. 241). İlişkilerin basit olduğu toplumlarda birey, davranışlarını ailesinden ve sosyal çevresinden öğrenebilir. Ancak toplumsal kurum ve ilişkilerin geliştiği ve çeşitlendiği günümüz toplumlarında çocuğun her şeyi ailesinden öğrenmesi mümkün değildir. Bu nedenle çocuğun toplumsallaşması işlevini günümüzde eğitim kurumları üstlenmiştir (Erden, 2000, s. 4). Eğitim kurumlarının temel işlevi, çağın gerekliliklerine uyum sağlayacak, nitelikli bireyler yetiştirmektir. Üretilen yeni bilgi ve değerlere paralel olarak değişen dünya koşullarıyla uyumlu etkin vatandaşların yetiştirilmek istenmesi, dünyada olduğu gibi ülkemizde de eğitim reformlarını tetiklemiş, eğitim politikaları ve öğretim anlayışlarında güncelleme ve geliştirme çalışmalarını beraberinde getirmiştir.

Günümüz eğitim felsefecileri, iki tür öğretim/öğrenme arasında ayrım yaparlar: (1) mimetik öğretim anlayışı, (2) dönüştürücü öğretim anlayışı. Bunlardan ilki, yani mimetik öğretim anlayışı, öğretimi birtakım bilgilerin aktarılması ve öğrencilere bazı becerilerin kazandırılması olarak değerlendirirken, öğrenmeyi mevcut çerçeveye veya ana gövdeye yeni birtakım malumat parçalarının eklenmesi olarak değerlendirir. Bu bakış açısı, daha çok konu merkezli geleneksel eğitim anlayışına karşılık gelmektedir. Yani, bilgi aktarmaya/iletime, ezberlemeye ve yapılacak alıştırmalar yoluyla öğrenmeye dayanır. Bu anlayışta, birtakım konular ve olgu bilgisi aktarılıp öğrencilere bazı becerilerin kazandırılması amaçlanır. Günümüz toplumlarında çoğunlukla bu öğretim anlayışı benimsenmektedir (Cevizci, 2012, s.275; Higgins, Kramarsky & Mackler, 2005, s. 228). Eğitimi, salt bilgi aktarımı olarak gören ve çoğu zaman ezbere dayanan bu geleneksel eğitim anlayışında, sınıflar öğretmenlerin egemenlik alanları olarak görülebilir. Bu egemenlik alanında meydana gelen bütün eylemlerin ve söylemlerin merkezinde öğretmen bulunur (Cevizci, 2012, s.254). Bu anlayışta, öğrencinin kendisine gelen bilgiyi eleştiri süzgecinden geçirip tahlil etmesi önemsenmez. Daha çok öğrencinin bilimsel bilgiyle donatılmasına yoğunlaşmıştır. Mimetik öğretim anlayışı, başka bir deyişle, bilgi aktarımına dayalı eğitim paradigması, modern eğitim anlayışları tarafından yoğun bir şekilde eleştirilmiştir. İkincisi, yani dönüştürücü öğretme/öğrenme anlayışı, öğrencinin bakış açısında, dünya görüşünde köklü bir değişiklik yaratmayı hedefler. Birey, zaman içerisinde beklenmedik bir durumla karşılaşp bununla başa çıkmakta zorlanabilir veya eskiden beri karşılaştığı güçlük ve problemleri aşmak için yeni bir bakış açısına ihtiyaç duyabilir. Dönüştürücü öğretimin/öğrenmenin gündeme geldiği yer, tam da burasıdır. Bu yeni tip öğrenme, öğrencilerin bakış açılarını değişikliğe uğratmak suretiyle etkileşimlerini, eylemlerini ve değer dünyalarını yeniden şekillendirir. Onların aynı şeyler yapmaktan ziyade farklı şeyler yapmalarını, aynı şeyleri yapsalar bile yeni bir bakış açısıyla ve farklı anlam yükleyerek yapmalarını temin eder (Cevizci, 2012, s.276; Higgins, Kramarsky & Mackler,

2005, s. 228). Bu öğretim/öğrenme modelinde söz konusu olan, artık bilgilerin arttırılması değil, yeni durum veya problemlere bireyin farklı bakış açısıyla yaklaşabilmesini sağlamaktır.

Eğitimli olmanın bilgili olmayı gerektirdiği aşikâr olmakla birlikte, “Bir insanın eğitimli sayılabilmesi için ne kadar şey bilmesi gerekir?” sorusuna verilebilecek net bir cevap yoktur ve bunu belirleyebilecek bir kriter de mevcut değildir. İnsanlar, daha eğitimli hâle gelebilmek için, çeşitli alanlarda bilgisini genişletme yoluna gider; ayakkabı bağcığını bağlamayı, kalem açmayı, okumayı, çarpım tablosunu, deney yapmayı öğrenirler. Eğitimle ilgili daha yüksek amaçlara erişebilmek için öğrenim görür, çeşitli alanlarda talim yaparlar. Bilgili olmak, eğitimli olmanın temel koşullarından biri olmasına rağmen “iyi eğitimli” sıfatı için yeterli değildir. Çünkü, iyi eğitimli insanı nitelerken geniş bir bilgiye sahip olmasından ziyade bilgilerinin, düşüncelerinin derinlikli olup olmadığına bakarız. Bilgide derinlik, temel birtakım bilgi türlerine sahip olmaktan ziyade bilgilerin gerekçelendirilmesiyle, temellendirilmesiyle ve birbirleriyle ilişkilendirilmesiyle elde edilir. İyi eğitimli kişi, salt bilgi sahibi olmanın yanında, bu bilgileri ‘neden’iyle, ‘niçin’iyle açıklayabilen kişidir. Buradan hareketle, bilgide genişlik ve derinliğin birbirlerini tamamladığı, bilgi türleri arasında ilişki kurma yeteneği kazandırdığı ve kişiye bilgi yönünden bir bakış açısı kazandırdığı söylenebilir (Hamm, 1989, ss. 37-39). Nitekim, gerçek ve anlamlı bir öğrenmenin gerçekleşebilmesi için, kişinin derinlemesine öğrenmesi gerekir.

Çağdaş gelişmeler ışığında, dünyada olduğu gibi ülkemizde de, eğitimde ve öğretim programlarında güncelleme ve geliştirme yoluna gidilmiştir. Bilgi aktarmaya dayalı geleneksel eğitim anlayışından, başka bir deyişle, mimetik öğretim/öğrenmeden uzaklaşılarak, öğrenciyi merkeze alan, öğrencilerin bakış açılarını değişikliğe uğratmak suretiyle onda dönüşüm sağlamaya çalışan dönüştürücü öğretim/öğrenme anlayışı benimsenmiştir. Zira, bilginin pasif alıcısı konumundaki bir öğretim anlayışıyla 21. yüzyıl insanının yetiştirilemeyeceği düşünülmektedir.

2017-2018 eğitim-öğretim yılından itibaren kademeli olarak uygulanmaya başlanan sosyal bilgiler öğretim programı incelendiğinde; salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade, bireysel farklılıkları dikkate alan, genel olarak öğrencinin kendi öğrenmesinden sorumlu olduğu, bilgiyi kendi zihninde yapılandırmaya imkân sağlayan araştırmaya ve sorgulamaya dayalı öğrenme stratejisinin benimsendiği görülmektedir (MEB, 2018). Öğrenme-öğretme sürecinde öğretmenler; bilginin taşıyıcısı ve aktarıcısından ziyade öğrenmeyi kolaylaştırıcı ve rehber rollerini üstlenirken, öğrenci; teknolojiyi kullanan, araştıran, tartışan, sorgulayan ve açıklayan birey rolünü üstlenmektedir. Görüldüğü üzere, sosyal bilgiler öğretimine ilişkin reform çalışmalarıyla birlikte, sınıf içerisinde sadece ders dinleyen ezberci bireylerin değil, aynı

zamanda öğrenme sürecine aktif olarak katılan, eleştirel düşünen, sorgulayan ve problem çözebilen bireylerin yetiştirilmesi esas alınmıştır (Gençtürk & Sarpkaya, 2014, s.50). Bu yapılanma öğretmenlerin ve öğrencilerin sınıf içerisindeki rollerinde önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Ancak teoride her ne kadar öğretmen merkezden çekilmiş olsa da, geçmişten günümüze gelen gelenekselleşmiş öğretmen merkezli anlayışın terkedilmesi kolay olmamaktadır. Hatta programın uygulayıcıları olarak öğretmenler çoğu zaman öğretmen merkezli bir eğitim süreci yürüttüklerinin farkında bile değildirler. Belirtilen zamanda konuyu yetiştirme kaygısı, sınıftaki kontrolü kaybetme korkusu, alışkanlıkları terk edememesi, değişime ayak uyduramaması vb. nedenler öğretmenlerin sınıf içi iletişimde otoriter bir yapı sergilemelerine neden olmaktadır. Bu bağlamda öğretmenlerin sosyal bilgiler derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşımın belirlenmesinin çok önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü iletişimsel yaklaşım hem öğretmen-öğrencilerin sınıf içi rollerini açığa çıkarmakta hem de sosyal bilgiler derslerinin daha anlamlı bir şekilde öğretilmesini/öğretilmemesini sağlamaktadır.

Nitelikli insan yetiştirmenin çok önemli olduğu bu çağda, en büyük sorumluluk, eğitim programının uygulayıcısı konumunda olan öğretmenlere düşmektedir. Öğretmen, öğrencilere fikirlerini korkmadan ve özgür bir şekilde söyleyebileceği bir sınıf ortamı oluşturmalıdır. Gerekliğinde otoriter bir yaklaşımla temel bilgileri vermeli, gerektiğinde ise, sorduğu sorular, verdiği örnekler ve kullandığı ifadelerle öğrencilerini düşünmeye sevk etmelidir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, hem bilgili hem de sorgulayan, eleştirel düşünebilen ve problem çözebilen bireylerin yetiştirilebilmesi için, sosyal bilgiler öğretmenlerinden sınıf içinde kullandıkları söylem biçimlerini çeşitlendirmeleri beklenmektedir.

Mortimer ve Scott (2003)'a göre, öğrencilerin günlük hayatta kullandıkları dili, bilimsel dile çevirmenin yolu iletişimsel yaklaşım türlerinin birlikte kullanılmasından geçer. Dolayısıyla, anlamlı bir öğrenmenin gerçekleşebilmesi için, sınıf içi iletişim ve etkileşimde, hem diyalogik (etkileşimli/etkileşimsiz) hem de otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme âit ögeler birlikte yer almalıdır. Lehesvuori, Virri ve Rasku-Puttonen (2010)'e göre, öğrenmeyi geliştirmede öğretmenin farklı söylemsel stratejilerin ve onların işlevlerinin farkında olması önemlidir. Elbette öğretmenlerin böyle bir sınıf ortamı oluşturabilmesi için iletişimsel yaklaşım modelinden haberdar olmaları gerekir.

İlgili literatür incelendiğinde, Mortimer ve Scott (2003) tarafından geliştirilen “İletişimsel Yaklaşım Modeli”, son yıllarda özellikle fen ve matematik alanlarında birçok araştırmacının ilgisini çekmiştir (Akış, 2012; Baykal, 2014; Buty & Mortimer, 2008; Demirbağ, 2017; Gizlenci, 2019; Kanadlı, 2012; Lehesvuori vd., 2010; McMahon, 2012; Mercer, Dawes

& Staarman, 2009; Molinari & Mameli, 2010; Molinari, Mameli & Gnisci, 2012; Mortimer & Scott, 2003; Pimentel & McNeill, 2013; Poimenidou & Christidou, 2010; Scott, Mortimer & Aguiar, 2006; Turhan, 2019; Uçak, 2014; Ulu, 2017; Van Booven, 2015; Vrikki, Wheatley, Howe, Hennessy & Mercer, 2018; Watters & Diezmann, 2015). Bu araştırmaların birçoğu, sınıf içi iletişim ve etkileşimde otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söylemin baskın olduğunu, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söylemin çok az ya da hiç kullanılmadığını öne sürmektedir. Öğretmenler, çoğunlukla açıklamalar yaparak, kapalı uçlu yahut önceden tanımlanmış cevapları hedefleyen soruları öğrencilere yönelterek derslerini yürütmektedirler. Bu çalışmaların bazılarında (Gizlenci, 2019; Kanadlı, 2012; Lehesvuori vd., 2010; Lehesvuori, 2013; Uçak, 2014), öğretmenlere iletişimsel yaklaşım ile ilgili bir eğitim verildiğinde, öğretmenlerin sınıf içerisinde kullandıkları söylem biçimini değiştirebildikleri ve eğitimlerden sonra derslerinde hem otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) hem de diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söylemlere orantılı bir şekilde yer vermeye başladıkları tespit edilmiştir. Ayrıca, Watters & Diezmann, (2015), sınıf içi söylemin çeşitlendirilmesinin, öğrencilerin derse olan ilgilerini arttırdığını ortaya koymuştur. Görüldüğü üzere, bu çalışmalarda, Mortimer ve Scott (2003) tarafından çerçevesi çizilen iletişimsel yaklaşım modelinin, sınıf içi iletişim ve etkileşimi olumlu yönde geliştirdiği vurgulanmaktadır. Fen eğitiminde yaygın bir şekilde kullanılmasına rağmen, sosyal bilgiler eğitiminde ne ulusal ne de uluslararası alanda, bu konuda yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yukarıda belirtilen açıklamalar ve tartışmalar, Mortimer ve Scott (2003) tarafından çerçevesi çizilen iletişimsel yaklaşım modelinin, sosyal bilgiler öğretiminde uygulanıp uygulanamayacağı, uygulandığı takdirde ne gibi sorunlarla karşılaşılacağı ve karşılaşılan bu sorunların üstesinden gelmenin mümkün olup olmadığı araştırmacıda merak uyandırmıştır. Buradan hareketle, sosyal bilgiler öğretiminde, sınıf içi iletişim ve etkileşimin geliştirilmesine yönelik bir çalışma yürütülmesine karar verilmiştir. Sonuç olarak, bu çalışmada, “sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşim, öğretmenlere verilen iletişimsel yaklaşım eğitimi ile nasıl geliştirilebilir?” sorusuna yanıt aranmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimin, öğretmenlere verilen iletişimsel yaklaşım eğitimi ile nasıl geliştirilebileceğini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda, ilk olarak sosyal bilgiler öğretiminde öğretmenlerin kullandıkları iletişimsel yaklaşım türleri tespit edilmiştir. Sonrasında, iletişimsel yaklaşım kullanımına dair tespit edilen problemleri gidermeye yönelik eğitimler planlanmış, uygulanmış ve değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

- Sosyal bilgiler öğretim ortamında, öğretim programının gerekleri ve ders kitabının içeriği bağlamında iletişimsel yaklaşım türlerinin kullanımına ilişkin mevcut durum nedir?
- Sosyal bilgiler öğretiminde iletişimsel yaklaşım kullanımına dair mevcut durumda tespit edilen problemlerin ortadan kaldırılmasına yönelik uygulanan eylem planları sınıf içi iletişim ve etkileşimde nasıl bir değişim oluşturmuştur?
- İletişimsel yaklaşım modeli benimsenerek yürütülen sosyal bilgiler dersine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- İletişimsel yaklaşım modeli benimsenerek yürütülen sosyal bilgiler derslerini öğrenciler nasıl deneyimlemişlerdir?

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Ülkemizde, son yıllarda sık sık güncellenen öğretim programlarında, salt bilgi aktarımı ve ezbere dayalı geleneksel eğitim anlayışından uzaklaşarak, değişen dünya koşullarına ve çağın gerekliliklerine uyum sağlayabilecek etkin vatandaşların yetiştirilmek istenmesi önemli bir adımdır. Burada en büyük görev ve sorumluluk, öğretim programlarının uygulayıcıları olan öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenlerden, öğrencilerin fikirlerini korkmadan ve özgür bir şekilde dile getirebileceği öğretim/öğrenme ortamları oluşturması beklenmektedir. Öğretmenlerin bu idealize edilen ortamları oluşturabilmeleri, ancak sınıf içi iletişim ve etkileşimi düzenleyen güncel ve geçerli eğitim yaklaşımlarından haberdar olmaları ile mümkündür. Literatür incelendiğinde, Mortimer ve Scott (2003) tarafından çerçevesi çizilen iletişimsel yaklaşım modelinin öğretmenlere tanıtılmasının, sınıf içi iletişim ve etkileşimi olumlu yönde geliştirdiği görülmektedir. Ancak, yurt içinde ve yurt dışında gerçekleştirilen iletişimsel yaklaşıma dair çalışmaların fen ve matematik eğitimi alanlarıyla sınırlı olduğu görülmüştür (Akış, 2012; Baykal, 2014; Buty & Mortimer, 2008; Demirbağ, 2017; Gizlenci, 2019; Kanadlı, 2012; Lehesvuori vd., 2010; McMahon, 2012; Mercer, Dawes & Staarman, 2009; Molinari & Mameli, 2010; Molinari, Mameli & Gnisci, 2012; Mortimer & Scott, 2003; Pimentel & McNeill, 2013; Poimenidou & Christidou, 2010; Scott, Mortimer & Aguiar, 2006;

Turhan, 2019; Uçak, 2014; Ulu, 2017; Van Booven, 2015; Vrikki, Wheatley, Howe, Hennessy & Mercer, 2018; Watters & Diezmann, 2015). Sosyal bilgiler eğitimi alanında ise, iletişimsel yaklaşıma ilişkin herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla sosyal bilgiler eğitiminin iletişimsel yaklaşımlar bağlamında araştırılmaya açık bir alan olduğu düşünülmektedir. Bu araştırma;

- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde kullandıkları iletişimsel yaklaşım türlerinin belirlenmesi, öğretmenin sınıf içi rolünü bilip, sosyal bilgiler öğretim programının temel felsefesine göre kendini gözden geçirebilmesi ve bu doğrultuda hareket edebilmesi açısından önemlidir.
- İletişimsel yaklaşım alanındaki araştırmaları fen eğitimi ve durum çalışması (case study) ile sınırlı olmaktan kurtaran, hem sosyal bilgiler alanında hem de eylem araştırması modelinde yürütülen bir çalışma olması açısından önemlidir.
- Öğretmenlere, sınıf içinde kullandıkları söylem biçimlerini ve eğitim uygulamalarını gözden geçirme, iletişimsel yaklaşıma uygun bir biçimde öğrenme süreçlerini planlayarak uygulamaya koyma ve sınıf içerisinde karşılaşılabilecekleri olası sorunlara önceden hazırlıklı olma olanağı sunması açısından önemlidir.
- Öğrenme/öğretme süreçlerinde ne gibi sorunların ortaya çıktığını ve bunlara nasıl çözümler bulunabileceğini göstermesi, öğretmen yetiştirme programlarına katkı sağlaması açısından önemlidir.
- Ayrıca çalışmayı inceleyen akademisyenlere ve öğretmenlere yol göstermesi ve aynı zamanda bu konuda yapılacak araştırmalara ışık tutması açısından önemlidir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

- Bu araştırma, 2017-2018 ve 2018-2019 eğitim-öğretim yıllarında Bayburt İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı beş ortaokul, bu ortaokullarda görev yapan beş sosyal bilgiler öğretmeni ve seçilen okullarda öğrenim gören 7. sınıf öğrencileri ile,
- Araştırmanın bulguları ve veri toplama araçlarından elde edilen verilerle sınırlıdır.

Varsayımlar

- Araştırmaya katılan öğretmenlerin, araştırma süresince gerçekleştirilen gözlem ve görüşmelerde doğal ve samimi oldukları,
- Araştırmaya katılan öğrencilerin günlüklerine yazdıklarında samimi oldukları varsayılmıştır.

Terim ve Tanımlar

İletişim: Farkında olarak ya da olmayarak en az iki insanın birbirlerine çeşitli yollarla bilgi, duygu ve düşüncelerini iletmek suretiyle birbirlerinin algılarını etkileyip anlamları ortak kıldıkları bir süreçtir (Toprakçı, 2008, s. 318).

İletişimsel yaklaşım: Mortimer ve Scott (2003) tarafından geliştirilen, sınıf içerisinde öğretmen ve öğrenciler (öğrencilerin kendi arasında olanlar da dahil) arasında gerçekleşen söylemsel etkileşim türlerine odaklanan, bu etkileşim türlerinin anlam oluşturma ve öğrenme sürecinde nasıl rol oynadıklarını açıklamaya çalışan bir modeldir. Bu yaklaşımın diyalojik/otoriter ve etkileşimli/etkileşimsiz olmak üzere iki boyutundan bahsedilebilir. Bu iki boyut sentezlenerek iletişimsel yaklaşımın; etkileşimli/diyalojik, etkileşimli/otoriter, etkileşimsiz/diyalojik ve etkileşimsiz/otoriter olmak üzere dört farklı sınıfı ortaya konmuştur (s. 33).

Otoriter söylem: Tek bir görüşe odaklanılarak gerçekleştirilen konuşma dizileridir (Mortimer ve Scott, 2003).

Diyalojik söylem: Farklı bakış açılarına açık şekilde gerçekleştirilen konuşma dizileridir (Mortimer & Scott, 2003).

Etkileşimli söylem: Birden çok kişinin katılmasına izin verilen konuşma dizileridir (Mortimer & Scott, 2003).

Etkileşimsiz söylem: Tek bir sesin duyulduğu konuşma dizileridir (Mortimer & Scott, 2003).

Etkileşimli/otoriter söylem: Öğretmenin bakış açısına uygunluğu nispetinde, öğrenci fikirlerinin beyan edilmesine izin verilen iletişimsel yaklaşım türüdür. Bu yaklaşım türünde öğretmen, tek bir fikre odaklıdır ve öğrenci sorularının, cevaplarının bu fikir etrafında şekillenmesini sağlamaya çalışır (Mortimer & Scott, 2003, ss. 34-35).

Etkileşimli/diyalojik söylem: Bilgiyi ortaklaşa yapılandırmak üzere, hem öğretmenin hem de öğrencinin aktif olarak katıldığı ve farklı bakış açılarına açık şekilde gerçekleştirilen konuşma dizilerini ifade eder (Mortimer & Scott, 2003, ss. 36-38).

Etkileşimsiz/otoriter söylem: Öğretmenin, belirli bir bakış açısına odaklandığı ve öğrencilerle etkileşim kurmaksızın düz anlatım yoluyla bilgi aktardığı iletişimsel yaklaşım türüdür (Mortimer & Scott, 2003, s. 38).

Etkileşimsiz/diyalojik söylem: Farklı bakış açılarına açık şekilde gerçekleştirilen konuşma dizileri sonunda öğretmen, öğrencilerden gelen farklı fikirleri seçer ve bu fikirleri

öğrenciyi referans göstererek kendisi paylaşır. Bu yaklaşımda öğretmen, öğrenciden gelen fikirleri önce seçer ve listeler, sonra kendisi sınıfa sunar (Mortimer & Scott, 2003, ss. 38-39).

Açık zincir örüntüsü: İletişim ve etkileşim sürecinde öğretmenin herhangi bir değerlendirmede bulunmadığı, öğrencilere “*Bu çok ilginç, bunu biraz daha açabilir misin?*”, “*Bu dediğini başka kelimelerle söyleyebilir misin?*” gibi sorular yönelterek görüşlerini detaylandırmaları için onları teşvik ettiği ve *I-R-P-R-P-R-...* şeklinde ilerleyen söylem örüntülerini ifade eder (Scott, Mortimer, & Aguiar, 2006).

Kapalı zincir örüntüsü: Öğretmen-öğrenci etkileşimlerinin sonunda öğretmenin nihai bir değerlendirmede bulunduğu etkileşim örüntüsüdür (Scott, Mortimer ve Aguiar, 2006).

Kompleks örüntü: Sınıfta öğretmenin sorduğu soruya bir öğrenci cevap verdikten sonra, aynı soruya başka öğrencilerin de cevap verdiği etkileşim örüntüsünü ifade eder. Yani öğretmen tek bir soru sorar ama birden fazla cevap alır. Bu durumda etkileşim zinciri *I-Rs₁-Rs₂-Rs₃...* halini alır (Rs_n : *Belirli bir öğrencinin verdiği cevap*) (Scott, Mortimer, & Aguiar, 2006).

İKİNCİ BÖLÜM

Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

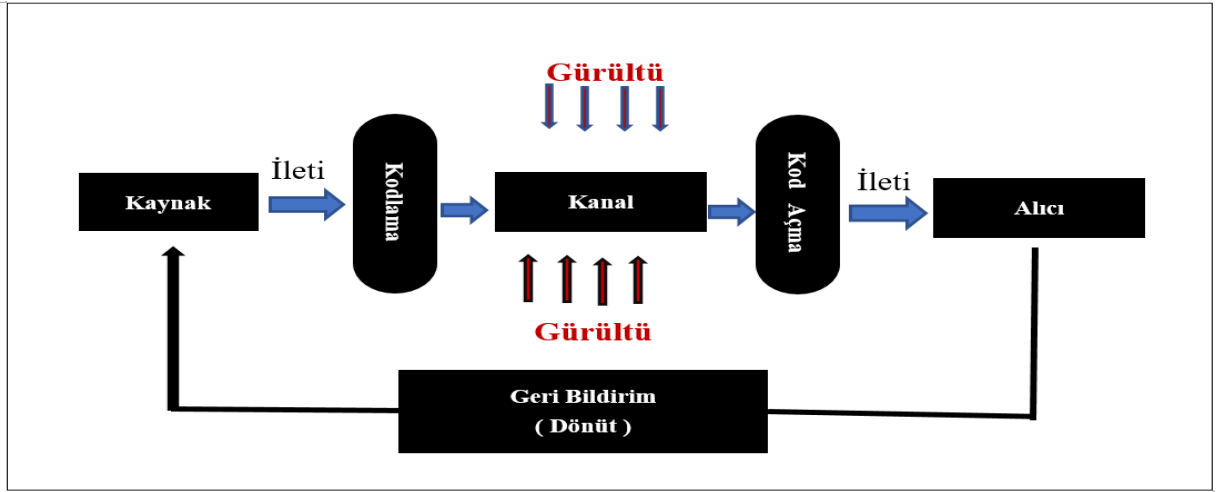
Bu bölümde, araştırmanın dayandığı kuramsal çerçeve ve konu ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

Kuramsal Çerçeve

İletişim ve etkileşim.

Hint-Avrupa dil ailesinin hemen hepsinde “komünikasyon (communication)” olarak kullanılan iletişim sözcüğü, Latince 'Communis ve Communicare’” kelimelerinden türetilmiş olup; ortak, ortaklaşa, başkalarıyla birlikte olma, birden çok kişi veya nesneye ait olan, bir araya getirme, bağlantı sağlama ve haberleşme anlamlarına gelmektedir (Cobley, 2008). İnsan hayatının hemen hemen her alanına giren ve herkesin az çok âşına olduğu bir kavram olan iletişim, Türk Dil Kurumu sözlüğünde (2020), “duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyon” olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, felsefe, sosyoloji, psikoloji, politika, dilbilim ve daha birçok bilimsel alanın inceleme nesnesi olmuştur. Ayrıca, iletişimin tanımı her alanda farklılaştığı gibi, aynı alan içinde de pek çok iletişim tanımıyla karşılaşmak mümkündür.

Retorik: Konuşma Sanatı adlı eserinde, iletişimin asıl amacının inandırma olduğunu dile getiren Aristoteles (1954), iletişimin konuşmacı, konu ve dinleyici olmak üzere üç öğeden meydana geldiğini ifade etmektedir. Bu iletişim modelinde ele alınan konu yani mesaj, kaynaktan alıcıya doğru, tek yönlü olarak ilerler. Aristoteles gibi, iletişimi tek yönlü bir süreç olarak değerlendiren Lasswell (1948)’e göre ise, iletişim eylemini tanımlayabilmek için: “Kim?, ne söylüyor?, hangi kanalla?, kime? ve hangi etkiyle?” sorularına yanıt aramak gerekmektedir. Bu modellerde herhangi bir geri bildirim (dönüt) olmadan tek yönlü gerçekleşen bir iletişim söz konusudur. 1960’lı yılların ortalarından itibaren özellikle halkla ilişkiler alanında ortaya çıkan yeni anlayışlar geri bildirim ögesini iletişim sürecine dâhil ederek iletişimin çift yönlü, başka bir deyişle, iletişimin karşılıklı bir eylem olduğunun altını çizmişlerdir. Zira, tek yönlü iletişim ile çift yönlü iletişim arasındaki fark geri bildirimden kaynaklanmaktadır (Theaker, 2002, s. 14). Günümüzde sıkça kullanılan “iletişim süreci şeması”nda geri bildirim, iletişimin temel öğeleri arasında yerini almaktadır.

Şekil 1. İletişim Süreci Şeması (MEB, 2015, s. 4).

İletişim süreci, belirli bir iletinin (mesaj) kaynak tarafından kodlanarak, bir kanal aracılığıyla alıcıya gönderilmesini, alıcı tarafından kodların açılmasını ve kaynağa yeniden gönderilmesini kapsar.

Kaynak (Gönderici): Kaynak mesajın çıkış noktası veya mesajı ileten kişi olarak tanımlanabilir. Her türlü iletişim süreci kaynaktan (gönderici) çıkan bir mesaj ile başlar. Mesajı oluşturan ve bir kanal aracılığıyla hedef kitleye ulaştıran birim olarak tanımlanan kaynak, gönderdiği mesajı kendi oluşturabilir ya da varolan bir mesajı alıp, işleyerek hedef kitleye yani alıcıya iletebilir (Işık, 2019, s. 9). İletişim etkinliğinin kaynağı; miyavlayan bir kedi, konuşan veya hareket eden bir kişi, gösteri yapan bir grup ya da satranç oynayan bir bilgisayar olabilir (Cüceloğlu, 2016, s. 68; Mutlu, 1995, s. 205). Bu tanımlardan da anlaşıldığı üzere, kaynak tek bir kişi olabileceği gibi bir hayvan, bir makine ya da bir grup da olabilir.

İleti (mesaj): Kaynak biriminin oluşturduğu duygusal, duyuşsal ve düşünsel öğeleri barındıran sembollere ileti, başka bir deyişle, mesaj adı verilmektedir. Mutlu (1995), mesajı; alıcı için uyarıcı olarak işlev gören bir sinyal ya da sinyaller birleşimi veya iletim sürecinde iletilen şey olarak tanımlarken (s. 245), Cüceloğlu (2016), kaynak birimdeki içeriğin bir seçim sürecinden geçirilmiş ifadesi olarak görmektedir (s. 70). İletişim sürecinin başlayabilmesi için kaynağın göndermek istediği bir ileti olması gerekir.

Kodlama: Kod, bir mesajın işaret hâline dönüşmesinde kullanılan simgelerin anlamlı hâle getirilmesidir. Gönderici iletmek istediği bilgileri, duygu ve düşünceleri alıcının anlayabileceği biçimde sembolize ederek veya harekete çevirerek kodlar. Bu kodlama kaynak tarafından yapılır. Etkin bir iletişim kurabilmek için, kaynağın kodlama esnasında, alıcının bildiği sembolleri kullanması gerekmektedir (MEB, 2015, s. 5).

Kanal: İletişim sürecinde, kaynağın kodladığı ve işaret hâline dönüştürdüğü mesajın alıcıya/alıcılara aktarıldığı yol veya mesajın alıcıya/alıcılara ulaşmasını sağlayan yöntem, teknik, ortam ve araçtır (Cüceloğlu, 2016, s. 73; Çamdereli, 2015, s. 29; MEB, 2015, s. 5). Kaynak ve alıcı arasında bir köprü veya bir bağ görevi gören kanalın işlevi, mesajın alıcıya ulaşmasını sağlamaktır.

Kod Açma: Kaynak tarafından kodlanarak gönderilen mesajın içeriğini alıcının aslına uygun olarak anlamlı bir şekilde çözümlemesi ve yorumlamasıdır (MEB, 2015, s. 6). Başka bir deyişle, alıcıya ulaşan mesajın yorumlanarak anlamlı bir biçime sokulması işlemidir.

Alıcı (hedef): İletişim sürecinde iletilen mesajı algılaması istenen kişi(ler) ya da birimdir. Alıcı tek bir şahıs olabileceği gibi, bir grup, bir birim veya bir topluluk da olabilir. Alıcı, kaynağın kodladığı ve işaret hâline dönüştürdüğü mesajı alıp çözümler ve kendine göre anlamlandırıp yorumlar (Çamdereli, 2015, s. 28). İletilmek istenen mesaj alıcıya doğru bir şekilde ulaştığında iletim işlemi gerçekleşmiş olur.

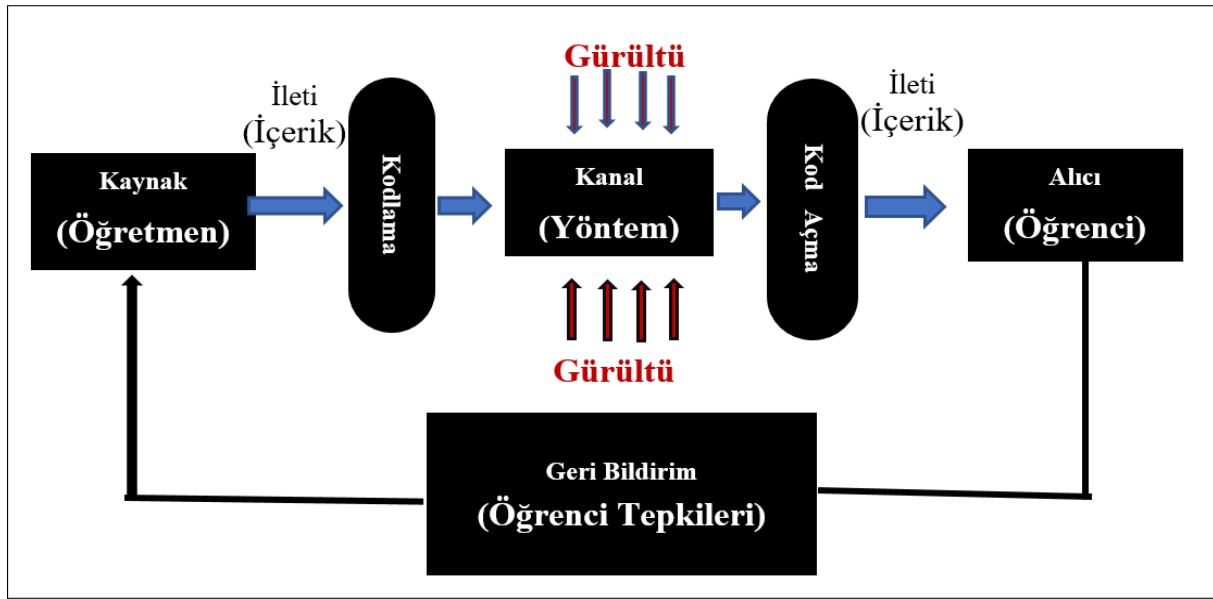
Geri bildirim (feedback): İletişim sürecinde alıcıdan kaynağa yönelen tüm tepkiler geri bildirim, başka bir deyişle dönüt olarak adlandırılmaktadır. Geri bildirim, aynı zamanda alıcının göndericinin mesajına verdiği cevap olarak da bilinmektedir (Cüceloğlu, 2016, s. 78; Mutlu, 1995, s. 134). Geribildirim sağlanmışsa alıcı, iletişime katılma kararı vermiş demektir. Alıcının bir tepkiyle iletişim sürecine dâhil olması, aynı zamanda alıcı ile kaynak arasındaki rollerin değişimini beraberinde getirmekte; kaynak alıcı, alıcı ise kaynak konumuna geçebilmektedir. Geri bildirim devam ettikçe bu döngü de devam eder. Bu yönüyle geri bildirim, iletişim sürecinin devamlılığını sağlayan ögedir.

İletişim süreci değerlendirildiğinde, iletilmek istenen mesaj alıcıya doğru bir şekilde ulaştığında iletim işlemi gerçekleşmiş olur; ancak, burada henüz tam manasıyla bir iletişimden bahsedilemez. İletişimden bahsedilebilmesi için bilgi akışının çift yönlü, başka bir deyişle karşılıklı olması gerekir. Nitekim kaynaktan alıcıya, tek yönlü bir bilgi aktarımı/iletimi söz konusu olduğunda enformasyon, karşılıklı bir bilgi alışverişi olduğunda ise iletişim eylemi gerçekleşmiş olur. Alışveriş sözünden de anlaşılacağı üzere, iletişimde bilgi akışının çift yönlü olması beklenir (Dökmen, 2016, ss. 37-38). Bu noktadan hareketle iletişimin ancak geribildirim alındığında gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla alıcıyla iletişim kurulmak isteniyorsa geri bildirimde bulunma olanağı tanınmalıdır.

İletişim aynı zamanda karşılıklı etkileşim sürecidir. İletişim sırasında insanlar duygu, düşünce, deneyim ve tepkilerini ortaya koymakta, onları paylaşmakta ve diğer insanlarınkiyle karşılaştırarak bunları geliştirmektedir. Böylece iletişim etkinliği insanlar arasında bir etkileşime neden olmakta; bu süreçte insanlar bir yandan başkalarını etkilerken, öte yandan başkalarından etkilenmektedir.

Sınıf içi iletişim ve etkileşim.

Eğitim temelde bir etkileşim sürecidir ve öğretmenlerin öğrencilerle iletişimde bulunmaksızın eğitimi gerçekleştirmesi olası değildir. Bireyin sosyal bir varlık olmasında, potansiyellerini ortaya çıkarmasında önemli bir role sahip olan eğitimden söz edebilmemiz için, eğitim sürecine katılanların birbirlerine karşı iletişimsel eylemlerde bulunmaları gerekir (Bolat, 1996). Bu bağlamda, öğretme ve öğrenme süreçlerinin etkililiği veya verimliliği ideal bir iletişimin gerçekleşmesiyle doğru orantılıdır (Deryakulu, 1991). Çilenti (1984) de, iyi bir öğrenmenin, iyi bir iletişimin ürünü olduğunu öne sürmektedir. İletişimin öğeleri eğitim sürecine uyarlandığında, temelde aynı prensibin işlediği görülmektedir.

Şekil 2. Eğitimde İletişim Süreci Şeması (MEB, 2015, s. 4).

Şekil 2’de görüldüğü üzere, eğitimsel iletişim sürecinde kaynak öğretmen, alıcı da öğrenci(ler)dir. Bu süreçte, ders kitabı, program içeriği veya öğretmen söylemleri iletiye yani mesaja; yöntem, öğretim süreçleri veya süreçte kullanılan öğretim araç ve gereçleri kanala; öğretmenin ilettiği mesaja öğrencinin verdiği tepki ise geri bildirim karşılık gelmektedir. Öğrenme-öğretme ortamında iletişimin yönü, öğretmenden – öğrenciye olabileceği gibi, öğrenciden – öğretmene ya da öğrenciden – öğrenciye olabilmektedir.

Öğretmen – öğrenci etkileşimi: İletişim sürecini (genellikle bir soru sorarak) başlatan kişi öğretmendir. Öğrenci, öğretmenin kodladığı ve işaret hâline dönüştürdüğü iletiye bir cevap verdiğinde iletişim ve etkileşim başlamış olur.

Öğrenci – öğretmen etkileşimi: Kimi zaman öğretmenden ziyade öğrenciler de iletişim sürecini başlatabilir. Bu durumda öğrenci kaynak, öğretmen alıcı konumundadır. Öğretmen, öğrencinin kodladığı ve işaret hâline dönüştürdüğü iletiye bir cevap verdiğinde iletişim ve etkileşim başlamış olur.

Öğrenci – öğrenci etkileşimi: Öğrenme-öğretme ortamında, öğrenciler sadece öğretmenle değil, aynı zamanda kendi aralarında iletişim ve etkileşim kurabilirler. Bir öğrencinin kodladığı ve işaret hâline dönüştürdüğü bir iletiye başka bir öğrenci cevap verdiğinde öğrenci-öğrenci iletişimi ve etkileşimi gerçekleşmiş olur.

Literatür incelendiğinde, sınıf içinde öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğretmen ve öğrenci-öğrenci konuşmalarındaki dönüşümlerin nasıl gerçekleştiğini ortaya koyan bazı etkileşim örüntüleri tanımlanmıştır.

Etkileşim örüntüleri.

Sınıf içi iletişim ve etkileşime dair araştırmalar incelendiğinde, ilk defa Mehan (1979) tarafından tanımlanan ve üç parçadan oluşmasına atıfla Lemke (1990)'nin üçlü diyalog olarak adlandırdığı karşılıklı konuşma biçimi, en sık karşılaşılan etkileşim örüntüsüdür: Başlatma (Initiation) – Cevap (Response) – Değerlendirme (Evaluation). Örüntünün üçüncü parçasıyla ilgili olarak, Mehan, değerlendirmeye (evaluation) vurgu yaparken, Sinclair & Coulthard (1975) “apaçık bir değerlendirme”nin varlığını/gerekliliğini sorgulayarak bu kısmı takip (follow-up) veya geri bildirim (feedback) şeklinde adlandırmıştır (I-R-F). Wells (1999) ise, sınıf içi söylemlerin yaklaşık %70'inin bu üçlü diyaloglardan oluştuğuna ve bu üçlü örüntünün son basamağında yer alan öğretmen tepki/değerlendirmesinin farklı işlevlere hizmet edebileceğine dikkat çekmektedir. Örüntünün son basamağı, öğretmenin öğrencilerin bilgilerini kontrol ettiği durumlarda baskın bir değerlendirme işlevi görürken; bazı durumlarda, öğrencinin deneyimleri arasında bağlantı kurabilme, öğrencinin verdiği cevabı genişletebilme ve önemini ortaya çıkarabilmede daha çok bir fırsat işlevi görür (Wells, 1999, s. 200). Mortimer, Scott ve arkadaşları, Wells'in, bu görüşlerini dikkate alarak I-R-E modelinin son basamağının işlevine göre ortaya çıkabilecek etkileşimlere alternatif modeller sunmuşlardır (Mortimer & Scott, 2003; Scott, Mortimer, & Aguiar, 2006).

I-R-E örüntüsü.

Initiation – Response – Evaluation kelimelerinin baş harflerini temsil eden I-R-E modeline göre, öğretmen genellikle sınıfa bir soru yönelterek konuşmayı başlatır (*Initiation*), öğrenci öğretmene cevap verir (*response*) ve son olarak öğretmen öğrencinin verdiği cevabı değerlendirir (*Evaluation*) (Rustandi, 2017). Bu model okullarda öğretmenler tarafından kullanılan en yaygın etkileşim örüntüsüdür. *Öğretmen başlatması - öğrenci cevabı - öğretmen değerlendirmesi* sıralamasıyla ilerleyen ve okullarda oldukça yaygın olan bu modelde, öğretmenin otoriterliği ön plandadır (Scott, Mortimer, & Aguiar, 2006). Bu modeli kullanan öğretmen, kafasında var olan doğru cevabı buldurmak için genellikle kapalı uçlu bir soru sorar, öğrenciden gelen cevabı değerlendirir ve doğru cevaba ulaştıktan sonra etkileşimi sonlandırır.

I-R-F ve I-R-F-R-F örüntüleri.

Mortimer ve Scott (2003)'a göre, üçlü söylem örüntüsünün alternatif bir biçimi de, öğrencinin cevabına karşılık bir değerlendirme yapmak yerine, öğretmenin; öğrencilerin verdiği cevabı detaylandırmalarını istediğinde, öğrencilere geri bildirimde bulunduğu ve öğrencilerin kendi bakış açılarını geliştirmelerini desteklediğinde ortaya çıkar. Bu yüzden sınıf içerisinde gerçekleşen üçlü etkileşim örüntülerini *I-R-E*'den ziyade, *I-R-F* olarak adlandırmanın daha uygun olacağını dile getirmektedirler. Ayrıca, bu söylem örüntüsü *I-R-F-R-F* şeklini alan etkileşimler zinciri olarak da ortaya çıkabilmektedir. Öğrencinin düşüncesini detaylandırması için öğretmenin geri bildirimde bulunmasını, öğrenciden gelen başka bir cevap takip eder ve örüntü bu şekilde devam eder. Bu söylem örüntüsünü kullanarak etkileşimin devam etmesini sağlayan öğretmen, bazı müdahalelerle, öğrencilerin düşüncelerini detaylandırmalarına ve netleştirmelerine yardımcı olur (Mortimer & Scott, 2003, s. 41; Scott & Mortimer, 2005).

Öğretmen tarafından başlatılan *I-R-F* örüntülerine ek olarak, öğrencinin sorusuyla başlayan, öğretmenin açıklayıcı cevabıyla devam eden ve öğrencinin geri bildirimde bulunmasıyla sonlanan, *öğrenci-öğretmen-öğrenci* sıralamasıyla gerçekleşen üçlü örüntüler de mevcuttur.

Çoklu zincir örüntüleri.

Scott ve arkadaşlarına göre (2006), sınıf içi iletişim ve etkileşim sadece üçlü söylem örüntüleriyle sınırlı değildir; alternatif olarak çoklu örüntülerden söz edilebilir. Bunlar; açık zincir (*I-R-P-R-P-R*), kapalı zincir (*I-R-P-R-P-R-E*) ve kompleks (*I-Rs₁-Rs₂-Rs₃*) örüntülerdir.

Açık zincir örüntüsü (*I-R-P-R-P-R*): Scott ve arkadaşlarının (2006) Lemke'nin üçlü (*I-R-E*) örüntüsüne alternatif olarak sundukları açık zincir örüntüsünde öğretmen, öğrencinin cevabını değerlendirmek yerine, öğrencilere “*Bu çok ilginç, bunu biraz daha açabilir misin?*”, “*Bu dediğini başka kelimelerle söyleyebilir misin?*” gibi sorular yönelterek görüşlerini detaylandırmaları için onları teşvik eder. Bu yolla, fikirlerini detaylandırmada ve belirginleştirmede öğrenci desteklenmiş olur. Scott ve arkadaşları (2006), öğretmenin verdiği bu geri bildirimler için, desteklemek/teşvik etmek anlamına gelen “Prompt” kelimesini kullanmışlardır. Bu alternatif etkileşim örüntüsü *I-R-P-R-P-R* şeklini alan etkileşim zincirleri oluşturur. Burada öğretmen tarafından yapılan teşvik/destekleme hareketini, öğrenciden gelen başka bir cevap takip eder ve örüntü bu şekilde devam eder. Bu şekilde ilerleyen etkileşimlerin sonunda bir değerlendirme olmadığı için etkileşimlerin ucu açık kalır ve *I-R-P-R-P-R-...* şeklinde ilerler (Scott, Mortimer, & Aguiar, 2006).

Kapalı zincir örüntüsü (I-R-P-R-P-R-E): Bazı etkileşim zincirleri herhangi bir değerlendirme yapılmadan açık kalırken (I-R-P-R-P-R), bazıları da öğretmenin yaptığı nihai bir değerlendirmeden sonra kapanır (I-R-P-R-P-R-E). Kapalı zincir etkileşiminin örüntüsü son aşamaya kadar açık zincir etkileşiminde olduğu gibidir, ancak açık zincir etkileşiminden farklı olarak, bu etkileşim örüntüsünün son basamağında öğretmenin değerlendirmesi bulunur (Scott, Mortimer, & Aguiar, 2006).

Kompleks örüntü (I-Rs₁-Rs₂-Rs₃): Sınıfta yukarıdaki etkileşim zincirlerinden farklı etkileşim örüntüleri de oluşabilir. Örneğin, öğretmenin sorduğu soruya bir öğrenci cevap verdikten sonra, aynı soruya başka öğrenci de cevap verebilir ve bu başka öğrencilerin katılımıyla devam edebilir. Yani öğretmen tek bir soru sorar ama birden fazla cevap alır. Bu durumda etkileşim zinciri I-Rs₁-Rs₂-Rs₃... hâlini alır (Rs_n: *Belirli bir öğrencinin verdiği cevap*). Bu gibi durumlarda etkileşim örüntüleri oldukça karmaşık bir hâl alabilir (Scott, Mortimer, & Aguiar, 2006).

İletişimsel yaklaşım (communicative approach).

Mortimer ve Scott (2003), sınıf içerisinde öğretmen ve öğrenciler (öğrencilerin kendi arasında olanlar da dâhil) arasında gerçekleşen söylemsel etkileşim türlerine odaklanarak, bu etkileşim türlerinin anlam oluşturma ve öğrenme sürecinde nasıl rol oynadıklarını açıklamaya çalışmaktadırlar. Bu çalışmada araştırmacılar, sınıfta öğrencilerin öğrenmesini desteklemek, fikirler geliştirebilmek, öğretmen-öğrenci etkileşimlerinin doğasını ve örüntülerini karakterize etmek için *iletişimsel yaklaşım* kavramını kullanmışlardır.

İletişimsel yaklaşım, “Öğretmen ders süresince öğrenci ile etkileşime giriyor mu?” “Öğrencilerin kendi aralarında iletişim kurmalarına olanak tanınıyor mu?”, “Derste öğrenci fikirlerini içeren konuşmalara yer veriliyor mu?” gibi sorulara odaklanır. Bu yaklaşıma göre sınıf içi söylemin iki boyutundan bahsedilebilir. İlk boyut sınıf içi söylemin otoriter ya da diyalojik olmasına vurgu yaparken, ikincisi etkileşimli veya etkileşimsiz olmasıyla ilgilidir. Bu iki boyut bir araya getirilerek iletişimsel yaklaşımın dört farklı sınıfı ortaya konmuştur (Mortimer & Scott, 2003, s. 33).

Diyalojik – otoriter boyut.

Mortimer (1998) tarafından sınıf içi etkileşimin analizinde kullanılan diyalojik ve otoriter işlevler arasındaki ayrım, Bakhtin (1981)'in otoriter ve içsel ikna edici söylem kavramlarına ve Lotman (1988) tarafından ortaya konan metinlerin işlevsel düalizmine dayanmaktadır (Scott, Mortimer, & Aguiar, 2006; Wertsch, 1991, s. 73–74). Bu boyutta sınıf içi söylem, öğretmenin öğrencilerle fikir geliştirme ve/veya anlam oluşturma süreçlerinde benimsediği yaklaşım açısından ele alınır. Öğretmenin, her bir farklı fikri duyup dikkate almakla, sadece bahsekonu dersin içeriği bağlamında olan fikirleri dikkate alıp diğerlerini görmezden gelmek arasında tercih yaptığı durumları ifade eder. Mortimer ve Scott, her bir farklı fikrin duyulup dikkate alındığı birinci durumu *diyalojik iletişimsel yaklaşım* olarak adlandırırlar ve bu durumda sınıf içinde çokselslilik, fikirsel keşifler ve fikirlerarası geçişlerin varlığından söz ederler. Diğer yandan, sadece bahsekonu dersin içeriği bağlamında olan fikirlerin dikkate alınıp diğerlerinin görmezden gelindiği ikinci durumu ise *otoriter iletişimsel yaklaşım* olarak tanımlarlar. Adından da anlaşılacağı üzere bu durum, sınıf içinde tek seslilik, tek bir bakış açısı ve tek bir doğrunun varlığına işaret eder. Otoriter söylem ile diyalojik söylem arasındaki ayrım Tablo 1’de detaylı bir şekilde verilmiştir:

Tablo 1. *Otoriter ve Diyalojik Söylemin Temel Özellikleri (Scott, Mortimer, & Aguiar, 2006).*

	<i>Otoriter Söylem</i>	<i>Diyalojik Söylem</i>
Temel Tanım	• Sadece okulun bilimsel bakış açısına odaklanma	• Farklı bakış açılarına/görüşlere açık olma
Tipik özellikler	• Önceden belirlenmiş bir yön vardır. • İçeriğin sınırları açık ve net olarak belirlidir. • Fikirler arası geçiş yoktur. • Birden fazla bakış açısı ifade edilebilir, fakat sadece birine odaklanılır.	• Yeni fikirlerin keşfedilmesi ve takdim edilmesiyle dersin yönü değişir. • İçerik sınırlandırılmamıştır. • Fikirler arası geçiş (düşük-yüksek) vardır. • Birden fazla bakış açısı ifade edilir ve bunlar dikkate alınır.
Öğretmenin rolü	• Öğretmenin otoritesi net bir şekilde görülür. • Söylemin yönünü öğretmen belirler. • Öğretmen fikirlere karşı bir bekçi gibi davranır.	• Öğretmen tarafsız konumdadır, değerlendirmeci yorumdan kaçınır. • Öğretmen-öğrenci etkileşiminde daha eşit bir dağılım sağlar.

Tablo 1. (devamı)

Öğretmen müdahalesi	• Öğrencinin fikirlerini görmezden gelir ya da reddeder. • Öğrencinin fikirlerine yeniden biçim verir. • Öğretici sorular sorar. • Kontrol eder ve doğrular. • Konunun dağılmasını engellemek için, söylemin yönünü sınırlandırır.	• Öğrencinin katılımını destekler. • Öğrencilerin fikirlerini daha detaylandırmalarını ve açıklığa kavuşturmalarını ister. • Özgün sorular sorar. • Öğrencilerin anlayışlarını inceler. • Fikirlerin öğrenciler tarafından başlatılmasını teşvik eder • Farklı bakış açılarını karşılaştırır.
Öğrenciden beklenen	• Öğretmenden gelen ipuçları ve yönlendirmeleri takip etmek • Öğretmenin liderliğini kabul ederek okulun bilimsel bakış açısını sergilemek. • Okulun bilimsel bakış açısını kabul etmek.	• Bireysel bakış açısı sunmak. • Başkalarını dinlemek (öğretmenleri ve öğrencileri) • Başkalarının fikirlerini anlamak. • Başkaları ile konuşarak yeni fikirler geliştirmek ve bunları uygulamak.

Diyalojik söylemin hâkim olduğu bir sınıfta öğretmenin üç temel görevi vardır. Öğretmen ilk olarak, bilimsel fikirleri sınıfın sosyal ortamında kullanılabilir hâle getirmeli, daha sonra, öğrencilerin bu fikirleri anlamlandırmasına ve özümsemesine yardımcı olmalı ve son olarak, öğrencileri bilimsel fikirleri uygulamaları için desteklemeli ve aynı zamanda yavaş yavaş sorumluluk almalarını teşvik etmelidir (Mortimer & Scott, 2003, s.17). Diyalojik iletişimsel yaklaşım açısından ideal öğretmen, sınıf içinde tarafsız konumdur, değerlendirmeci yorumdan kaçınır ve öğrencinin de aktif rol almasını sağlayarak derste etkileşime katılımını destekler, öğrencilerin fikirlerini daha detaylandırmaları ve açıklığa kavuşturmaları için yeterli süre verir. Bu süreçte öğrencilere özgün sorular sorar, öğrenciler tarafından fikirsiz tartışmalar başlatılmasını teşvik eder ve bu farklı bakış açılarını karşılaştırarak öğrencilerin bilgiyi kendilerinin yapılandırmalarına olanak tanır (Scott, Mortimer & Aguiar, 2006).

Mortimer (2005) diyalojik söylemin aksine otoriter söylemde; öğretmenin, okulun bilimsel bakış açısına dikkat çektiğini, fikirlerin keşfedilmesine ve bir araya getirilmesine izin vermediğini dile getirmiştir. Otoriter söylemde öğrenci tarafından sorulan sorular veya sunulan fikirler okulun bilim diline bir katkıda bulunmuyorsa, bunlar öğretmen tarafından ya yeniden şekillendirilir ya da göz ardı edilir. Buna alternatif olarak, öğrenciye âit bir fikir okulun bilim

dilinin gelişimine faydalıysa ve öğretmeni ikna ediyorsa, bu fikrin öğretmen tarafından alınıp kullanılma olasılığı yüksektir. Scott ve arkadaşları (2006)'na göre, otoriter söylemde, farklı öğrencilerin katılımıyla birden çok ses duyulabilir ancak öğretmen, öğrenciden gelen fikirlere karşı bir bekçi gibi davranır ve farklı bakış açılarının keşfedilmesine olanak tanımaz. Dolayısıyla, bu söylem türünde, öğrenci katkıları okulun bilim diliyle uyumlu olmadıkça öğretmen tarafından göz ardı edilir. Özetle, sadece öğretmenin fikrinin (okulun bilimsel bakış açısının) varlık gösterdiği sınıflar *otoriter*, öğrencinin –okulun bilim diline uygun olsun veya olmasın– fikirlerinin de dile getirilebildiği sınıflar ise *diyalojik* olarak tanımlanır.

Etkileşimli – etkileşimsiz boyut.

Mortimer ve Scott (2003), öğretmenin öğrencilerin konuşmaya katılmasına izin verip vermemesine bağlı olarak, sınıf içi söylemi etkileşimli/etkileşimsiz olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Bir konuşmada, birden fazla kişinin katılımına olanak tanınıyorsa etkileşimli, başkalarının katılımı olmaksızın, tek bir kişi tarafından gerçekleştiriliyorsa etkileşimsiz olarak nitelendirilmektedir. İletişimsel yaklaşım açısından ele alındığında öğretmen, öğrencilerin konuşmaya katılım göstermesine müsaade ediyorsa sınıf içi iletişim etkileşimlidir, öğrencilerin konuşmaya katılım göstermesine müsaade etmiyorsa sınıf içi iletişim etkileşimsizdir. Dolayısıyla etkileşimsiz iletişimde sadece öğretmen konuşurken, etkileşimli iletişimde hem öğretmen hem de öğrenciler konuşmaya katılırlar.

İletişimsel yaklaşımın dört sınıfı.

Mortimer ve Scott (2003), diyalojik-otoriter boyutu ve etkileşimli-etkileşimsiz boyutu bir araya getirerek iletişimsel yaklaşımın dört farklı sınıfı ortaya koymuşlardır. Onlara göre, sınıf içi iletişim ve etkileşim bu dört iletişimsel sınıfa göre gerçekleşir. Bu boyutların senteziyle oluşan sınıflar aşağıda Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. *İletişimsel Yaklaşımın Dört Sınıfı*

	Etkileşimli	Etkileşimsiz
Diyalojik	<i>Etkileşimli/Diyalojik</i>	<i>Etkileşimsiz/Diyalojik</i>
Otoriter	<i>Etkileşimli/Otoriter</i>	<i>Etkileşimsiz/Otoriter</i>

Etkileşimli/otoriter iletişimsel yaklaşım.

Öğretmen belirli bir bakış açısına odaklanır ve bu bakış açısını oluşturmak ve pekiştirmek amacıyla öğrencileri birtakım soru-cevap rutinleri ile yönlendirir. Burada sorular aracılığıyla öğretmen-öğrenci etkileşimi kurulmaktadır. Ancak öğretmenin aklında, sorduğu sorunun tek bir doğru cevabı vardır. Bu doğru cevaba ulaşmak için öğrencilerle etkileşime girerek fikirlerini alır; sunulan fikirler öğretmenin aklındaki cevap ile uyuşmaz ise bunlar göz ardı edilir. Burada birden çok ses vardır fakat ulaşılmak istenen fikir tektir. (Mortimer & Scott, 2003, ss. 34-36; Scott, Mortimer & Aguiar, 2006).

Derslerinde etkileşimli/otoriter iletişimsel yaklaşımı kullanan bir öğretmen, kendi düşüncesini öğrenciye onaylatma, soru-cevap yöntemini bir otorite aracı olarak kullanma, söylem sırasında başlatma(soru)-cevap-değerlendirme (I-R-E) örüntüsünü kullanma ve kendince doğru cevabı buldurmaya yönelik müdahalelerde bulunma eğilimindedir. Buradan hareketle etkileşimli/otoriter iletişimsel yaklaşımı kullanan bir öğretmenin özelliklerini sıralayacak olursak;

- ◆ ‘*Değil mi?*’, ‘*tamam mı?*’, ‘*doğru mu?*’ gibi teyit amaçlı sorularla öğretmen kendi düşüncesini öğrenciye onaylatmak ister. Burada öğretmenin zihninde zaten bir doğru mevcuttur. Öğretmen bu yöntemi kullanarak, duymak istediği cevabı öğrencilere söyletmeye çalışır.
- ◆ Öğrencilerle etkileşim kurmak için sınıf içinde en çok soru-cevap yöntemini kullanır. Genellikle kapalı uçlu ve bilgi almaya yönelik sorular sorar. Soru – cevap arasındaki bekleme süresi azdır. Soru – cevap yöntemini bir otorite aracı olarak kullanır ve doğru cevaba ulaştıktan sonra diğer öğrencilerin fikirlerine başvurmaz.
- ◆ Sınıf içi iletişim ve etkileşimde, “başlatma (soru)-cevap-değerlendirme” (I-R-E) örüntüsünü kullanır. Örneğin:

Öğret : Üç farklı tip kayaçlar örneği nedir? - (I)

Ö(x) : Tortul, başkalaşmış ve magmatik - (R)

Öğret : Evet doğru, çok güzel. - (E)

Öğretmen bir soru sorar, öğrenci bu soruyu cevaplandırır ve öğretmen bu cevabı doğru-yanlış veya yeterli-yetersiz biçiminde değerlendirir.

- ◆ Yönlendirmeli soru, hatırlatma ve ipuçları aracılığıyla doğru cevabı buldurmaya çalışır.

Etkileşimli/diyalojik iletişimsel yaklaşım.

Etkileşimli/diyalojik iletişimsel yaklaşımın benimsendiği sınıflarda, öğretmen ve öğrenciler çeşitli görüşler ortaya koyar, farklı bakış açılarını dinler, açık uçlu ve özgün sorular sorar, yeni anlamlar üretir ve bunlar üzerinde çalışarak yeni fikirler keşfederler. Yani, sınıf ortamında bilgiyi ortaklaşa yapılandırırlar. Öğretme durumlarında öğretmen, etkileşimli/diyalojik söylem yoluyla öğrencilerin fikirlerini ortaya çıkarmaya çalışır. Etkileşimli/otoriter söylemden farklı olarak, öğretmen öğrencilerin fikirlerini bilimsel dille ifade edilmemiş bile olsa dinler ve dikkate alır (Mortimer & Scott, 2003, ss. 36-38).

Etkileşimli/diyalojik iletişimsel yaklaşımı derslerinde kullanan bir öğretmen, açık uçlu soru sorarak, *başlatma-cevap-geri bildirim (I-R-F)*, açık zincir (*I-R-P-R-P-R*) veya kompleks (*I-Rs₁-Rs₂-Rs₃*) söylem örüntülerini kullanarak, öğrencilerin fikirlerini gerekçelendirmelerini ve detaylandırmalarını sağlamaya çalışır. Ayrıca olabildiğince diğer öğrencilerin görüşlerine başvurarak ve soru – cevap arasındaki bekleme süresini uzun tutarak alternatif fikirlerin ortaya çıkması için çaba gösterir. Buradan hareketle etkileşimli/diyalojik iletişimsel yaklaşımı kullanan bir öğretmenin özelliklerini sıralayacak olursak;

- ◆ Öğrencilere açık uçlu soru sorarak, herhangi bir yönlendirme olmadan öğrencilerin fikirlerini ortaya çıkarmaya çalışır.
- ◆ Sınıf içi iletişim ve etkileşimde öğretmen, öğrencinin cevabından ne kastettiğini anlayıp, “başlatma-cevap-geri bildirim” (*I-R-F*) örüntüsüne göre söylemini düzenleyip, değerlendirmede bulunmak yerine öğrenciye geri bildirim verir. Örneğin;

Öğret : Seyahat özgürlüğü hakkında ne düşünüyorsunuz? - (I)

Ö(x) : Bence isteyen istediği yere giderse kaos ortamı oluşur. Suçlar çoğalır. - (R)

Öğret : Suçlar çoğalır diyorsun. Ne gibi suçlar mesela? - (F)

Burada öğretmen herhangi bir değerlendirme ve yargıda bulunmaksızın, sadece geri dönüt vererek düşünme sorumluluğunu tekrar öğrenciye bırakmaktadır.

- ◆ Öğrenci fikirlerini detaylandırmak ve belirginleştirmek için, sınıf içi söylemi açık zincir (*I-R-P-R-P-R*) örüntüsüne göre düzenler. Öğrenciler tek kelimelik cevaplar verdiğinde öğretmen; “*Bu çok ilginç, bunu biraz daha açabilir misin?*”, “*Bu dediğini başka kelimelerle söyleyebilir misin?*” gibi ifadelerle onları, fikirlerini açmaya teşvik eder.

Öğret : Aynı şeyin üç farklı ölçümünün en iyi örneğini nasıl bulabiliriz? - (I)

Ö(x) : Ortalamalarını alarak. - (R)

- Öğret** : Peki, ortalamalarını alabiliriz. Burada “ortalama” derken neyi kastettin? Bunu biraz açabilir misin? - (P)
- Ö(x)** : Bu üç ölçümden elde edilen sonuçları toplarız. Sonrasında üçe böleriz. Ortalamalarını elde etmiş oluruz. Bu ortalama en yakın olan en iyi veridir. - (R)

Burada öğretmen herhangi bir değerlendirme ve yargıda bulunmaksızın, öğrencilerin fikirlerini açmaları, detaylandırmaları ve belirginleştirmeleri için onları destekler/teşvik eder (Prompt).

- ◆ Farklı fikirlerin ortaya çıkması için sınıf içi söylemi kompleks (I-Rs1-Rs2-Rs3) örüntüye göre düzenleyerek, öğrencilerin tartışmayı kendi aralarında yürütmelerine olanak tanır. Örneğin; *Şekil 3*’te yer alan görseli analiz ederken, sınıf içi iletişim ve etkileşimi kompleks söylem örüntüsüne göre düzenleyen öğretmen, öğrencilerin birbirlerinin düşünceleri üzerine münazara etmelerine izin verir.

Şekil 3. Akçakale Süleymanşah konaklama tesisi.

- Öğret** : Savaş sebebiyle başka ülkelere sığınan kişilerin barındırıldığı yerler medyada ve birçok yerde mülteci kampı olarak adlandırılmaktadır. Oysa görselde görüldüğü üzere konaklama tesisi olarak adlandırılmıştır. Mülteci kampı değil de konaklama tesisi olarak adlandırılmasının sebebi ne olabilir? - (I)
- Ö(x)** : Misafîrperver bir millet olduğumuz için. Onlar bizim konuğumuzdur. Konuklara konaklayacakları bir yer temin etmişiz. - (Rs₁)
- Ö(y)** : Konaklama adı bana geçiciliği çağrıştırıyor. Geçici olduğu için konaklama tesisi demiş olabilirler. - (Rs₂)
- Ö(z)** : Bence konaklama tesisi yerine mülteci kampı demek daha doğru sanki. Çünkü etrafı tellerle çevrili ve giriş çıkışları kontrollü bir şekilde yapılıyor. Konaklama tesisinden daha çok mülteci kampına benziyor. - (Rs₃)
- ◆ Öğrenciler bir soruya cevap verdiğinde ya da bir fikir beyan ettiğinde, öğretmen onlara *neden?* veya *niçin?* sorularını yönelterek fikirlerini bir gerekçeye dayandırarak

açıklamalarını ister. “Neden öyle düşündüğünü açıklar mısın?”, “Seni böyle düşünmeye iten şey neydi?”, “Arkadaşının dediğine niçin katılmıyorsun?” gibi sorular sorarak öğrencinin kendi pozisyonunu tekrar gözden geçirmesine olanak tanır.

- ◆ “Ahmet’in dediğine katılmayan var mı?”, “Senin söylediğinle Elif’in söylediği arasındaki fark nedir?” gibi sorularla sınıfta paylaşılan fikirleri sorgular.
- ◆ “Bu konu hakkında farklı düşünen var mı?”, “Arkadaşınızın söylediğine ekleme yapmak isteyen var mı?”, “Sen ne dersin bu konuda?” gibi sorular sorarak, alternatif fikirler ortaya çıkarmaya çalışır.

Sınıf içerisinde gerçekleştirilen bir konuşma, öğrenci görüşlerine açıklığı ve öğretmen-öğrenci etkileşimi sonucu ortaklaşa yapılandırılması ölçüsünde etkileşimli/diyalojik sayılır.

Etkileşimsiz/otoriter iletişimsel yaklaşım.

Öğretmen belirli bir bakış açısını sunar. Bu yaklaşımda öğretmen, öğrencilerle etkileşim kurmaksızın sadece bilgi aktarmaya yönelik ders işler. Öğretmen bilginin kaynağı ve aktarıcısı konumundadır. Etkileşimsiz/otoriter iletişimsel yaklaşımı derslerinde kullanan bir öğretmen sunuş yoluyla veya düz anlatım yoluyla dersini yürütür, öğrenci pasif alıcı konumundadır (Mortimer & Scott, 2003, s.38).

Etkileşimsiz/diyalojik iletişimsel yaklaşım.

Bu yaklaşımda öğretmen, toparlayıcı rol oynar. Öğrencilerden gelen farklı fikirleri dinler ve hesaba katar. Konuyla alakalı olan fikirleri seçer ve bu fikirleri öğrenciyi referans göstererek paylaşır. Burada, hem diyalojik yaklaşımın birden çok bakış açısına dikkat eden doğası (öğrenci fikirlerine yer vermesi) hem de etkileşimsiz yaklaşımın öğrencilerin katılımını dâhil etmeyen yapısı (öğrenci fikirlerini ve farklı bakış açılarını öğretmenin dile getirmesi) söz konusudur (Mortimer & Scott, 2003, ss. 38-39). Örneğin bir sınıfta, seyahat özgürlüğüne dair öğrenci fikirlerinin;

Ö(x) : Seyahat özgürlüğümüzün olduğunu söyleyebilmek için sadece bir devletin toprakları üzerinde değil, sınırlama olmaksızın istediğimiz her yere gidebilmeliyiz.

Ö(y) : Ben katılmıyorum. İsteyen istediği yere giderse kaos ortamı oluşur. Suçlar çoğalır.

şeklinde olduğunu varsayarsak, öğretmenin dersin ileri bir aşamasında bu fikirleri;

Öğrt : Ö(x), seyahat özgürlüğümüzün olduğunu söyleyebilmek için sadece bir devletin toprakları üzerinde değil, sınırlama olmaksızın istediğimiz her yere gidebilmemiz gerektiğini söyledi. Ö(y), Ö(x)’e bu noktada katılmadığını belirtti. Çünkü isteyen istediği yere giderse kaos ortamının oluşacağını ve suçların artacağını söyledi.

biçiminde seçip topladığı ve paylaştığı, ancak öğrencilere etkileşim olanağı sunmadığı durumlarda etkileşimsiz/diyalojik yaklaşımın benimsendiğini söyleyebiliriz. Bu noktada öğretmen, öğrencilerin fikirlerine değindikten sonra, düşünce tarihinde onlar gibi düşünen insanların veya ekollerin bu konu hakkındaki düşüncelerini sınıfta paylaşabilir.

Mortimer ve Scott'un çizdiği analitik çerçeve incelendiğinde, iletişimsel yaklaşımın herhangi bir türünün diğerlerinden daha üstün olduğuna dair bir ima yoktur. Burada üzerinde durulan nokta öğretimin niteliğidir. Öğretimin niteliği de, öğretmenin bir dersin farklı bölümlerinde etkileşimli ve diyalojik yaklaşımları stratejik olarak dönüşümlü kullanımına bağlıdır (Mercer, Dawes & Staarman, 2009). Scott ve Ametller (2007) de anlamlı bir öğrenmenin gerçekleşebilmesi için, öğretimin hem diyalojik hem de otoriter iletişimsel yaklaşıma âit öğeler içermesi gerektiğini vurgulamışlardır. Tartışmaların diyalojik yaklaşımla başlatıldığı ve süreç içerisinde farklı fikirler üzerinde çalışma ortamı oluşturulan durumlarda söylemi bazen otoriter bir yaklaşımla sonlandırmak gerekebilir. Örneğin, öğrencilerin günlük bilgileriyle bilimsel bilgi arasındaki farkı açıklarken, sonlandırma aşaması çok önemlidir. Etkili öğretmenler, çoğunlukla konuşma boyunca ortaya çıkan görüşleri gözden geçirir ya da tartışmanın sonuna doğru geliştirilmiş açıklamaları özetler (Uçak, 2014, s.23-24). Sınıf içi söylemde herhangi bir iletişimsel yaklaşım türünün çok baskın olması anlamlı öğrenmenin önünde engeldir. Dolayısıyla, sınıf içi iletişim ve etkileşimin başarılı bir biçimde gerçekleşmesi için, öğretim esnasında, Mortimer ve Scott'un çerçevesini çizdiği iletişimsel yaklaşım türleri birlikte işe koşulmalıdır.

İletişimsel yaklaşım ve sosyal bilgiler eğitimi.

“Sosyal bilgiler, hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır” (Öztürk, 2012, s.4). Üretilen yeni bilgi ve değerlere paralel olarak değişen dünya koşullarına uyum sağlayacak etkin vatandaşların yetiştirilmesinin bir gereklilik hâline geldiği çağımızda, eğitim sistemlerinin ve programlarının sabit kalması düşünülemez. Çağımızda yaşanan değişim ve gelişmeler eğitim sistemlerinin temel felsefi anlayışlar çerçevesinde yeniden düzenlenmesini, kapsamlı ve sürdürülebilir müdahalelerle sürekli olarak yenilenmesini zorunlu hâle getirmekte; hatta bu güncelleme ve geliştirme çalışmaları, eğitimin ayrılmaz bir parçası hâline gelmektedir (MEB, 2017, s.4). Bu değişim ve gelişmelere kayıtsız kalmayan Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) zamanın şartlarına ve ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla sosyal bilgiler öğretiminde program geliştirme çalışmaları yapmıştır. Ülkemizde sosyal bilgiler adıyla 1968'ten beri okutulan bu

öğretim programı, farklı yıllarda hem isim hem de dayandığı temel felsefe noktasında zaman zaman değişikliğe uğramıştır. Bu değişimin en önemli ayağını öğretmen merkezli davranışçı öğretim kuramından öğrenci merkezli yapılandırmacı öğrenme kuramına geçiş oluşturmaktadır (Öztürk, 2006, s.ii). Bu bağlamda yapılandırmacılık, öğrenme ve öğretim sürecinde öğrenciyi merkeze alarak aktifleştiren bir yaklaşımdır.

Çağdaş gelişmeler ışığında yapılandırmacı öğrenme anlayışıyla güncellenen öğretim programları ülkemizde 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Nitekim bilginin pasif alıcısı konumundaki bir öğretim anlayışıyla 21. yüzyıl insanının yetiştirilemeyeceği düşünülmektedir. Bu itibarla günümüz eğitim anlayışı, öğrencinin bilgi düzeyinin değerlendirilmesinden ziyade, bilginin birey için anlamlı ve yaşantısal hâle getirilmesi esasına dayanmaktadır (MEB, 2017, s. 3).

Vygotsky'e göre anlam, bireylerin birbirleri ile etkileşimi sonucunda sosyal ortamlarda ortaya çıkar ve birey tarafından zihinde yapılandırılır (Airasian & Walsh, 1997). Öğrenme, fikirlerin öğretmenden öğrenciye, ebeveynden çocuğa veya arkadaştan arkadaşta doğrudan aktarıldığı bir süreç değildir. Bireyin sosyal çevresiyle yaşadığı çeşitli sosyal etkileşimlerle gerçekleşir. Her birey, başkalarından bir şeyler öğrenebileceği gibi, kendisi de diğer bireyler için bir öğrenme kaynağı olabilir. Vygotsky'nin temsilcisi olduğu sosyo-kültürel anlayışa göre, insanların genel olarak yaşadıkları dünya hakkında nasıl düşündükleri araştırılmak istenirse, başlangıç noktası dünya hakkında konuşmalar ve iletişim kurma yolları olmalıdır. Örneğin, bir sınıftaki öğrenmenin nasıl gerçekleştiğiyle ilgileniyorsanız, önceliğiniz sınıf ortamında nasıl konuşulduğunu ve hangi yollarla iletişim kurulduğunu araştırmak olmalıdır (Mortimer & Scott, 2003, s. 10). Buradan hareketle sosyo-kültürel yaklaşım, araştırmacıları, öğrenme sonuçlarına odaklanmak yerine sınıf içerisinde meydana gelen etkileşimlerin doğasını araştırmaya yönlendirmektedir (Lehesvuori, 2013, s. 16).

Yapılandırmacı öğrenme anlayışının benimsenmesiyle, öğrenene yüklenen anlam değişmiş; kendisine belirli bilgiler yüklenen değil, bilgiyi farklı şekillerde ele alabilen, sorgulayabilen, eleştirebilen bireylerin yetiştirilmesi ve bu becerilerini aktif bir şekilde kullanabilmelerini sağlayan öğrenme ortamlarının oluşturulması eğitim sisteminin temel hedefleri hâline gelmiştir (Aslan, 2010; Meral, 2018, s. 29). Bu itibarla günümüzde öğretmenlerden sınıf içi eğitim ve öğretim ortamlarını yapılandırmacı anlayışa göre düzenlemeleri istenmektedir (Arslan, 2007).

Yapılandırmacı yaklaşım ve onun sınıf içi uygulama boyutlarından biri olarak diyalojik öğretim, anlamlı öğrenme ve motivasyon için önemli özellikler içermektedir. Ancak sosyal bilgiler öğretiminin otoriter bir yönü olduğu gerçeği de göz ardı edilemez. Öğrencilerin

gündelik hayattan edindiği bilgilerle, bilimsel bilgiler arasındaki boşluk yalnızca diyalojik söylem kullanılarak kapatılamaz (Uçak, 2014, s. 15). Mortimer ve Scott (2003)'a göre, öğrencilerin günlük hayatta kullandıkları dili, bilimsel dile çevirmenin yolu iletişimsel yaklaşımların birlikte kullanılmasından geçer. Dolayısıyla, anlamlı bir öğrenmenin gerçekleşebilmesi için, sınıf içi iletişim ve etkileşimde, hem diyalojik hem de otoriter söyleme âit ögeler birlikte yer almalıdır. Lehesvuori vd. (2010)'e göre, öğrenmeyi geliştirmede öğretmenin farklı söylemsel stratejilerin ve onların işlevlerinin farkında olması önemlidir.

Hem ulusal hem de uluslararası literatür incelendiğinde, özellikle fen eğitiminde, iletişimsel yaklaşıma ve öğretmenlerin sınıf içi iletişimde kullandıkları söylemlere ilişkin çok sayıda çalışma olduğu görülmektedir (Akış, 2012; Baykal, 2014; Buty & Mortimer, 2008; Demirbağ, 2017; Gizlenci, 2019; Kanadlı, 2012; Lehesvuori vd., 2010; McMahon, 2012; Mercer, Dawes & Staarman, 2009; Molinari & Mameli, 2010; Molinari, Mameli & Gnisci, 2012; Mortimer & Scott, 2003; Pimentel & McNeill, 2013; Poimenidou & Christidou, 2010; Scott, Mortimer & Aguiar, 2006; Turhan, 2019; Ulu, 2017; Uçak, 2014; Van Booven, 2015; Vrikki, Wheatley, Howe, Hennessy & Mercer, 2018; Watters & Diezmann, 2015). Bu çalışmalarda, Mortimer ve Scott (2003) tarafından çerçevesi çizilen iletişimsel yaklaşım modelinin sınıf içi iletişim ve etkileşimi olumlu yönde geliştirdiği vurgulanmaktadır. Fen eğitiminde yaygın bir şekilde kullanılmasına rağmen, sosyal bilgiler eğitiminde ne ulusal ne de uluslararası alanda bu konuda yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Sosyal bilgiler öğretim programı, güncel ve tartışmalı konuların farklı tartışma teknikleri kullanılarak sınıf ortamına taşınmasının ve bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşmanın önemine vurgu yapar (MEB, 2018). Bu programın uygulanmasında, Mortimer ve Scott (2003)'un geliştirdiği iletişimsel yaklaşım modelinin, öğretmenler tarafından kullanılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

İlgili araştırmalar.

İletişimsel yaklaşıma ilişkin alan yazın incelendiğinde, hem ulusal hem de uluslararası araştırmaların fen ve matematik eğitimi alanında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler eğitimi alanında bu konuda yapılmış bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. İletişimsel yaklaşım kullanılarak yapılan sınıf içi araştırmalar kronolojik sıralama esas alınarak Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. *İlgili Literatürde İletişimsel Yaklaşım ile İlgili Yapılan Çalışmalar ve Elde Edilen Sonuçlar*

Yazar(lar)/ Yayın Yılı	Amaç /Yöntem/Sonuç
Scott, Mortimer, & Aguiar (2006)	“Otoriter ve Diyalojik Söylem Arasındaki Gerilim: Lise Fen Derslerinde Etkileşimlerle Anlam Yaratmanın Temel Karakteristiğı” adlı çalışmada, fen sınıflarında otoriter ve diyalojik söylem arasındaki devinimi derinlemesine incelemek için, Mortimer ve Scott (2003) tarafından geliştirilen taslaktan yararlanılarak fen sınıflarının söylem örüntüleri analiz edilmiştir. Özellikle iletişimsel yaklaşım türleri arasındaki geçişlerin bilimsel bilginin anlamlı öğrenilmesini sağlayan öğretimin kaçınılmaz bir parçası olup olmadığı tartışılmıştır. Çalışmanın sonucunda, söylemsel değişimleri otoriter müdahalelerin takip ettiği, bu yüzden otoriter ve diyalojik söylem arasında bir gerilimin olması gerektiğı ifade edilmiştir. Otoriterliğin diyalojinin bir tohumu olarak etki edebildiğı ya da tam tersi, bir iletişimsel yaklaşımın diğlerinin sonucu olarak ortaya çıktığı belirtilmiştir.
Buty, & Mortimer (2008)	“Lisede ışık konusunun öğretimi sırasında diyalojik/otoriter söylem ve modelleme” adlı çalışmada, a-) modelleme ve bunun bilimsel öğretim dizilerinin düzenlenmesi ile analizinde kullanımı ve b-) sınıf içi etkinliklerde birbiri ardına gelen iletişimsel yaklaşım türleri gibi iki teorik çerçeve arasında bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Durum çalışması benimsenerek yürütölen bu araştırmada, öğretmen bir ders boyunca -ışık bilimi- hakkında 11. sınıfa giden bir çift öğrenciyle kurduğı etkileşim incelenmiştir. Öğretmenin sınıf içi söylemine ve modelleme süreçlerini yönetme şekline odaklanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, söylemde diyalog ve modelleme süreçlerinin bazı zorluklarının olduğunu ve bunların öğrencinin anlamlandırma süreçleri üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca, diyalojik söylemin öğrencilerin modelleme sürecini anlamalarına yardımcı olabileceğı belirtilmiştir.
Mercer, Dawes, & Staarmann (2009)	“İlköğretim Fen Sınıflarında Diyalojik Öğretim” adlı çalışmada, Alexander (2000) ile Mortimer ve Scott (2003)’un çalışmalarında ele aldıkları, diyalojik öğretim modeli benimsenerek, ilköğretim fen derslerinde, öğretmen ve öğrenci diyalogları incelenmiştir. Öğretmenlerin, çocukların anlayışlarının gelişimini yönlendirmek ve sürekli devam eden bir sürecin birikimiyle eğitim yapmak için diyalogu kullanıp kullanmadığı değerlendirilmiştir. İki öğretmenle yürütölen bu araştırmada, durum çalışması modeli benimsenmiştir. Çalışmanın sonucunda, iki öğretmenin, konuşmanın eğitimsel değerini vurgulamalarındaki farklılığı ve öğrenme esnasında konuşmayı yönlendirmede öğrencinin kendisinin ne ölçüde etkili olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca, öğretmenlerin diyalogu kullanma biçimleri değerlendirilmiş ve mesleki gelişim için çıkarımlarda bulunulmuştur.

Tablo 3. (devamı)

Aguiar, Mortimer & Scott (2010)	“Öğrencilerin Sorularına Cevap Verme ve Onların Sorularından Öğretme: Otoriter ve Diyalojik Gerilim” adlı çalışma, öğrencilerin merak ettiği sorularla başlayan sınıf içi etkileşimin bir analizini sunmaktadır. Araştırmacılar, sınıf içinde bir sonraki söylemin gelişimini etkileyecek olan aktif entelektüel katılımı teşvik etmek amacıyla bu çalışmayı yaptıklarını belirtmişlerdir. Konuyu araştırırken şu soruya cevap aramışlardır: Seçilen fen derslerinde öğrencilerin sorduğu sorular, açıklayıcı öğretim biçimini nasıl etkilemekte ve devam eden sınıf içi söylem biçimini nasıl değiştirmektedir? Brezilyadaki bir ortaokulda yürütülen bu çalışma için, hem öğrencilerin sorularından ortaya çıkan bağlam, hem de bu sorulara verilen cevaplarda iletişimsel yaklaşım açısından büyük farklılıkların mevcut olduğu üç ayrı sınıf seçilmiştir. Elde edilen bulgular Mortimer ve Scott’un (2003) ortaya koyduğu taslağa göre analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda, açıklayıcı öğretim biçiminde düzenlemelere olanak sağlayan öğretmene, öğrencilerin kendi oluşturduğu sorularla dönüt vermesinin önemi ortaya konmuştur. Bu etkileşim bazen sorunsuz gerçekleşirken, bazen de sınıf içi söylemin özelliklerinde büyük değişikliklere, yanlış anlama veya anlaşmazlıklara yol açmıştır. Ayrıca sınıf içi söylemin hem içeriği hem de biçiminin müzakeresinde öğrencinin aktif katılımının dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir.
Kaya & Kılıç (2010)	“Fen Sınıflarında Meydana Gelen Diyaloglar ve Öğrenme Üzerine Etkileri” adlı çalışmada, fen sınıflarında öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğrenci arasında meydana gelen diyalogların, öğrencilerin öğrenmeleri üzerindeki rolü incelenmiştir. İlk olarak fen sınıflarında sıkça meydana gelen diyalogların özellikleri ilgili örneklerle açıklanmış ve bu diyalogların öğrencilerin öğrenmeleri üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Sonrasında, tartışmanın ne olduğu, türleri ve bu türler arasındaki ortak ve farklı yönler üzerinde durulmuştur. Çalışmanın sonucunda, etkin bir fen öğretimi için, öğrencilerin sınıflarda tartışma ortamını destekleyen veya geliştiren diyaloglar içerisinde olmaları gerektiği vurgulanmış, ayrıca fen sınıflarında anlamlı öğrenmeyi artırmak amacıyla, öğretmenlere, nasıl daha etkin sınıf içi diyaloglar kurabilecekleri ile ilgili çeşitli öneriler sunulmuştur.
Lehesvuori, Viiri & Rasku-Puttonen (2010)	“Öğretmen Adaylarını Daha Diyalojik Fen Öğretimine Yönlendirmek” adlı çalışmada, öğretmen konuşması hakkında özel bir öğretim programının, aday öğretmenlerin fizik öğretimindeki inançlarını ve uygulamalarını nasıl etkilediği incelenmiştir. Aday öğretmenler, öğretmen konuşmasını dört farklı sınıfa ayıran iletişimsel yaklaşım kavramıyla tanıştırılmışlardır. 2008-2009 akademik yılı boyunca 7 fizik öğretmen adayıyla yürütülen bu çalışmada, özellikle fen öğretiminde diyalojik yaklaşımı uygulamaya çalışırken aday öğretmenin karşılaştığı zorluklar üzerinde durulmuştur. Ayrıca, uygulanan öğretim programının aday öğretmenlerin fen öğretimi hakkındaki inançlarını nasıl etkilediği tartışılmıştır. Çalışmanın sonucunda, öğretmen adayları yeni yaklaşımları fen öğretimine uygularken bazı zorluklarla karşılaştığı, ancak ilk öğretmen eğitimi sırasında bile fizik derslerine dâhil edebildikleri görülmüştür.
Molinari & Mameli (2010)	“Sınıf İçi Diyalojik Söylem: Gözleme Dayalı bir Araştırma” adlı çalışmada, öğretmenin sorduğu sorularla meydana gelen sınıf içi söylemler incelenmiştir. İtalya’daki üç ilköğretim sınıfında gerçekleştirilen birkaç aktivitenin videoya kaydedilmesiyle, gözleme dayalı veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler öğretmenlerin öğrencilere sorduğu sorular ve etkileşimleri (öğrenciler tarafından verilen cevaplar ve öğretmenlerin çıkarımları) üzerinden analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, sınıf içi uygulamalarda diyalojik söylemden veya bilginin hep birlikte oluşturulmasından ziyade daha çok öğretmen konuşmasının ve kontrolünün egemen olduğu söylem modelleri gözlenmiştir.

Tablo 3. (devamı)

Poimenidou & Christidou (2010)	“İletişimsel Uygulamalar ve Anlam Oluşturma: Anaokulunda Fen Etkinlikleri” adlı çalışmada, mıknatıslar ve manyetik çekimle ilgili fen etkinliklerinin gerçekleştirildiği iki anaokulunun sınıflarında kullanılan iletişimsel uygulamaların karşılaştırmalı bir analizi yapılmıştır. Birinci yazar, katılımcı olmayan gözlem yoluyla, etkinliklerin uygulanması sırasında sınıf içinde bulunmuştur. Uygulamalar videoya kaydedilmiş ve dijital bir dosya türünde yazıya dökülmüştür. İletişimsel uygulamalar, Mortimer ve Scott (2003) tarafından geliştirilen (diyalojik etkileşimli/etkileşimsiz, otoriter etkileşimli/etkileşimsiz) analitik çerçeveye göre incelemiştir. Ayrıca, farklı iletişim uygulamalarının anlam yapımındaki rolü, düşünsel, kişilerarası ve metinsel düzeyde analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, farklı iletişim uygulamalarının anlam oluşturma sürecinde önemli farklılıklar yarattığını ortaya koymuştur.
Lehesvuori, Viiri & Rasku-Puttonen (2011)	“Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarına Diyalojik Öğretimin Tanıtımı” adlı çalışmada, fen bilgisi öğretmen adaylarının iletişimsel yaklaşımla tanıştırılması ve fen eğitiminde otoriter öğretmen konuşmalarına ek olarak diyalojik öğretmen konuşmalarının raporlaştırılması ele alınmıştır. Öğretmen adaylarına, alan uygulamalarına paralel bir eğitim programı verilmiştir. Video kayıt cihazıyla kayıt altına alınan derslerden ve öğretmen adaylarıyla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, aday öğretmenlerin, öğretmen konuşmasının fonksiyonlarına ve alternatif iletişim seçeneklerine ilişkin farkındalığının arttığı görülmüştür.
Akış (2012)	Otoriter ve diyalojik yöntemi kullanan öğretmenlerin öğretmen-öğrenci rollerine dair beklenti ve inançlarını ortaya koymaya yönelik bir çalışma yürütülmüştür. Hizmet içi eğitim kursuna katılan 15 fen ve teknoloji öğretmen arasından çoğunlukla diyalojik ve çoğunlukla otoriter iletişimi benimseyen iki öğretmenin dersleri video kamera ile kayıt altına alınmış ve bu kayıtlar yazıya dökülerek içerik analizleri yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, otoriter öğretmene göre bilginin kaynağı öğretmen, öğrenci ise öğretmeni onaylayan kişidir. Diyalojik öğretmene göre ise öğretmen, öğrencilerin farklı fikirlerini dikkate alıp, onları dinleyen, yargılamayan ve yeni fikirler üretmeleri noktasında onları cesaretlendiren, öğrenci ise dikkate alınıp önemsenen, dinleyen, dinlenen ve tartışan kişidir. Bu çalışma ile diyalojik ve otoriter öğretmen tipleri, öğretmenlerin beklentileri ve inançlarından hareketle tanımlanmıştır.
Kanadlı (2012)	Öğretmenlere sınıf içinde öğretmen-öğrenci rolleri ile ilgili formatör öğretmenler tarafından verilen mesleki gelişim programının etkililiğini değerlendirmek, öğretmenlerin sınıf içi uygulamalara ve öğrenci ürünlerine katkısını belirlemek amacıyla vaka incelemesi modelinde bir çalışma yürütülmüştür. Akademisyenler tarafından yetiştirilen formatör öğretmenler, üç katılımcı fen ve teknoloji öğretmenine sınıf içerisinde hangi tür beklentileri oluşturmaları gerektiğine ilişkin üç hafta süren bir eğitim vermiştir. Katılımcı öğretmenlerin dersleri video kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış, bu kayıtlar da tümdengelim ve söylem analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Çalışmanın sonucunda, eğitimden önce öğretmenlerin genelde öğretmen-merkezli inançlara sahip oldukları, eğitimden sonra ise sınıflarında öğrenci-merkezli inançlar oluşturmaya çalıştıkları görülmüştür. Eğitim öncesi ve sonrası öğretmen söylemleri incelendiğinde, eğitim öncesinde sınıf ortamında daha çok otoriter söylemin kullanıldığı, eğitim sonrasında ise sınıf içi söylemin ağırlıklı olarak diyalojik olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte, diyalojik söylemin sık kullanıldığı sınıf ortamında, öğrencilerin derslere daha çok bireysel olarak katılmayı tercih ettikleri, fikirlerini gerekçelendirdikleri ve alternatif cevaplar verdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, öğrenci konuşma sürelerinde bir artışın, öğretmen konuşma süresinde ise bir azalmanın olduğu görülmüştür.

Tablo 3. (devamı)

Kanadlı & Sağlam (2012)	Öğretmenlere verilen bir eğitimin, öğretmenlerin öğretmen-öğrenci rollerine ilişkin inançlarına ve söylemlerine etkisi incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, öğretmenlere sınıf içerisinde hangi tür beklentileri oluşturmaları gerektiği ile ilgili yaklaşık 3 hafta süren bir eğitim verilmiştir. Eğitim öncesi ve sonrası öğretmenlerin birer dersleri videoya kaydedilmiştir. Vaka incelemesi modelinde yürütülen bu çalışmada, iki fen ve teknoloji öğretmenin sınıf-ıçi uygulamaları araştırma konusu olmuştur. Çalışmanın sonucunda, öğretmenlerin eğitimden önce genelde öğretmen-merkezli inançlara sahip oldukları ve buna bağlı olarak otoriter söylemi kullandıkları, eğitimden sonra ise sınıflarında öğrenci-merkezli inançlar oluşturmaya çalıştıkları ve diyalojik söylemi kullandıkları gözlenmiştir.
McMahon (2012)	“İlköğretim Fen Derslerinde Etkileşimli Tüm Sınıf Öğretimi Üzerine Bir Durum Çalışması: İletişimsel Yaklaşım ve Pedagojik Amaçlar” adlı çalışma, İngiltere’de ilköğretim fen derslerinde tüm sınıf öğretiminde konuşma bilgisini geliştirmeyi ve bunu hem öğretmen yorumları hem de sosyo-kültürel teorik çerçevelerle bağlantılı olarak anlamayı amaçlayan bir durum çalışmasıdır. Dersler video kamera aracılığıyla kayıt altına alınıp gözlenmiştir. İletişimsel yaklaşımın kullanımı konusunda seçilen bölümler yazıya dökülüp, nicel analizleri yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, öğretmenlerin dersin farklı bölümlerinde farklı pedagojik amaçlar için farklı iletişimsel yaklaşım türlerini nasıl kullandıkları örneklendirilmiştir. Ayrıca tüm sınıf konuşmasında, bilimsel terminolojinin anlamlarını ve yöntemsel bilgiyi ezberden okumanın tekdüzeliğe yol açtığı belirtilmiştir.
Molinari, Mameli & Gnisci (2012)	İtalyan İlköğretim Okullarında Sınıf İçi Söylemin Dizgisel Analizi: I-R-F Modelinin Farklı Biçimleri” adlı çalışmada, farklı öğretim yönelimlerine sunuculuk yapan I-R-F modeli araştırılarak, sınıf içi söylemin dizgisel analizi yapılmıştır. Üç İtalyan okulundan 12 sınıfın bütün etkinlikleri video kayda alınmıştır. Bu verilerden elde edilen 828 I-R-F örüntüsü genelleştirilmiş sıralı sorgu (GSEQ) programı ile analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, sınıf içi söylemin; diyalojik, monolojik, ortak yapıcı ve çaba dizileri olmak üzere dört farklı biçimde ortaya çıktığı görülmüştür. Diyalojik diziler, özgün sorularla başlatılmıştır. Monolojik diziler, öğretmenlerin önceden belirlenmiş öğretici amaçlarını yerine getirmek için yöneltmiştir. Ortak yapıcı diziler, akıl yürütmeyi, çıkarımda bulunmayı ve düşünmeyi geliştirmiştir. Çaba dizileri ise, öğrencilerin karşılaştığı zorluklarla başa çıkmada yardımcı olmuştur.
Lehesvuori (2013)	Aday öğretmenler ve hizmet içi öğretmenler tarafından yürütülen fen bilgisi derslerindeki sınıf içi iletişim öğretmen ve öğrenci görüşlerine başvurularak incelenmiştir. Fen öğretiminde kökleşmiş otoriter yapıyı yıkmak için, aday öğretmenlere diyalog yöntemiyle ilgili bir eğitim verilmiştir. Video kayıt cihazı ile kayıt altına alınan dersler, yazıya dökülerek sınıf içi iletişimi analiz etmek için kullanılmıştır. Verilerin analizinde tematik analiz ve doküman analizi yapılmıştır. Çalışmanın sonunda, aday öğretmenler geleneksel sınıf etkileşimi biçimlerine meydan okuyan yenilikçi eğitim programlarını eğitimlerde teorik olarak öğretilenler de, uygulama esnasında disiplin ve zaman noktasında kaygılandıkları görülmüştür.

Tablo 3. (devamı)

Pimentel & McNeill (2013)	“Ortaöğretim Fen Derslerinde Konuşmayı Yürütme: Öğretici Hareketleri ve Öğretmenlerin İnançlarını Araştırma” adlı çalışma, öğretmenlerin fen dersi konuşmasına ilişkin inançlarını ve öğrencilerin fen söylemine katılımını desteklemek için tasarlanmış bir kentsel ekoloji müfredatının pilot çalışması sırasında öğretmenlerin tartışma yaklaşımlarını ele almıştır. Beş ortaöğretim fen öğretmeni ve öğrencileriyle yürütülen bu çalışmada, tüm sınıf tartışmalarının verilerine ve öğretmenin konuşmayla ilgili inançlarına ilişkin görüşmelere odaklanarak analizler yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, tartışmalar sırasında öğrencilerin akıl yürütme içermeyen basit kelimeler ve kısa cümleli yanıtlar kullandığı görülmüştür. Tartışma boyunca öğretmenin yaptığı hareketler, öğrencilerin yanıtlarının sınırlı doğasını pekiştirdiği görülmüştür. Öğretmenlerin nadiren sorgulamaya dayalı sorular kullandığı ve öğrencilerin fikirleri üzerinde pek durmadıkları gözlenmiştir. Ayrıca bu çalışma, yönettikleri sınıf içi tartışmaların ideal olmadığına inandıkları hâlde, öğretmenlerin neden otoriter bir tutum sergilemeye devam ettikleri hakkında bilgi sağlamıştır.
Baykal (2014)	“Fen ve Teknoloji Dersi Öğretmenlerinin Sınıf İçi İletişim ve Etkileşimlerinin Analizi: Diyalojik ve Otoriter Tartışmalar” adlı çalışmada, araştırmacı tarafından tasarlanan bir etkinliğin fen sınıflarında uygulanması sırasında gerçekleşen sınıf içi iletişim ve etkileşimlerin, Mortimer ve Scott (2003) tarafından geliştirilen analitik çerçeveye göre incelenmesi ele alınmıştır. Beş Fen ve Teknoloji Dersi öğretmeni ile bu öğretmenlerin ders verdikleri sınıfların öğrencileriyle yürütülen bu nitel araştırmada, araştırmacı etkinlikler için sorular hazırlamıştır. Sorularda yatay düzlemde hareket eden araçların yarışları üzerine odaklanılmıştır. Etkinlikler sırasında öğrencilerden sorularda verilen araçlardan hangisinin yarışı kazanacağını tahmin etmeleri istenmiştir. Öğretmenler tarafından yürütülen sınıf içi tartışmalar bu tahminler üzerine gerçekleşmiştir. Etkinliklerin sonunda yarış sonucunun kontrol edilmesini sağlayan düzeneklerle deney yapılmış ve etkinlikler sonlandırılmıştır. Uygulamalar sonrası elde edilen veriler Mortimer ve Scott’un (2003) sınıf içi iletişim ve etkileşimlere yönelik geliştirdikleri analitik çerçeveye göre analiz edilmiştir. Çalışmanın sonunda, etkinlikler süresince sınıf içi etkileşimlerin Mortimer ve Scott’un (2003) açık zincir modelinde gerçekleştiği, derslerinde ağırlıklı olarak diyalojik/etkileşimli söylem kullandığı, otoriter/etkileşimsiz söyleme yer vermediği görülmüştür. Bunun yanı sıra, sınıf içi etkileşimlerde öğrenci fikirlerinin birbirleri ile tartıştırılmasını ifade eden interanimasyon düzeylerinin düşük kaldığı, öğretmenlerin etkinlikler sırasında sık sık genişletici ve tekrarlatıcı yönlendirmeler kullandığı çatıştırıcı yönlendirmelere çok nadir yer verdiği görülmüştür. Buna bağlı olarak da sınıf içi etkileşimlerin öğretmen-öğrenci arasında tek düze şekilde gerçekleştiği, tartışmaya dayalı ortamların oluşturulamadığı ve sınıflarda öğretmen otoritesinin yerini koruduğu sonuçları ortaya çıkmıştır.
Gürel, Olgun, Süzük & Gürel (2014)	“Model Roketçilik Öğrenme Ortamında Geliştirilen Argümanların Söylem Analizi ile İncelenmesi” adlı çalışmada, model roketçilik etkinlikleri bağlamında gerçekleştirilen argüman geliştirme etkinlikleri süresince, araştırmacı ve öğretmen adaylarının sınıf içi konuşmalarında otoriter ve diyalojik söylemlerin varlığı araştırılmıştır. Video kayıtlarının transkripsiyonundan elde edilen metinler söylem analiziyle çözümlenmiştir. Çalışmanın sonucunda, öğretmen adaylarının sosyal etkileşim içinde eksik yapıli problemlere farklı çözümler geliştirdikleri görülmüştür. Öğrencilerin argüman geliştirme aşamasında birbirlerinin söylemlerinden etkilenecek çözüme yönelik iddialarını değiştirdikleri ve geliştirdikleri gözlenmiştir. Araştırma sonuçları argümantasyon geliştirme etkinliklerinde geçen konuşma metinlerinin, diyalojik ve otoriter söylem olarak iki kategoride incelenebileceğini göstermiştir.

Tablo 3. (devamı)

Uçak (2014)	Öğretmen adaylarının fen öğretiminde kullandıkları iletişimseil yaklaşım türlerini tespit etmeye yönelik altı öğretmen adayıyla durum modelinde nitel bir çalışma yürütülmüştür. Öğretmen adaylarına diyalojik öğretim ve iletişimseil yaklaşıma yönelik eğitim programı geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Öğretmen adaylarının derslerini içeren video kamera kayıtları, forum sayfasındaki yazılı belgeler ve öğretmen adaylarıyla yapılan görüşmeler yoluyla toplanan veriler sonucunda öğretmen adaylarının eğitimden önce derslerinde genellikle otoriter yaklaşımları kullandıkları, aldıkları eğitimden sonra ise otoriter yaklaşımların yanında diyalojik etkileşimli yaklaşımı da kullanmaya başladıkları belirlenmiştir.
Demirel (2015)	“Kuvvet ve Hareket Konularında Bireysel ve Grupla Argümantasyonun Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etkisi” adlı çalışmada, argümantasyona (bilimsel tartışmaya) dayalı etkinliklerin, 8. sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına etkisi araştırılmıştır. Yarı deneysel olarak yürütölen bu araştırmanın örneklemi 35 öğrenciden oluşmaktadır. 7 hafta süren bu çalışmanın verileri, başarı testi ve yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilmiştir. Toplanan veriler SPSS 15 programıyla analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin akademik başarılarında anlamlı bir fark görölmezken, grupla argümantasyonun, bireysel argümantasyondan daha etkili olduğu görölmüştür. Bununla birlikte gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilere göre; öğrenciler bilimsel tartışmanın öğrenmeyi kolaylaştırdığı, anlamlı öğrenmeyi sağladığını ve dersin eğlenceli geçtiğini belirtmişlerdir.
Van Booven (2015)	“Sorgulamaya Dayalı Öğretim Yapan İlköğretim Fen Bilgisi Öğretmeninin Soru Sormasında Otoriter-Diyalojik Geriliminin Yeniden İncelenmesi” adlı çalışma, Singapur merkezli fen eğitimcisi ve söylem çözümlemecisi Christine Chin tarafından geliştirilen 'sorgulamaya dayalı söylem çözümlemesi' çerçevesi üzerine inşa edilmiştir. Otoriter ya da diyalojik yönelimli sorular kullanan beşinci sınıf fen bilgisi öğretmenlerinin, öğrenci cevaplarının karmaşıklığını ve kalitesini ne ölçüde geliştirdiği incelenmiştir. Sorgulamaya dayalı fen bilgisi müfredatı ve metinleri çerçevesinde düzenlenmiş ilköğretim fen sınıflarından yaklaşık 10 saatlik bir sınıf söylemi analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, Chin'in ve diğör araştırmacıların bulgularına benzer şekilde, otoriter yönelimli sorgulamanın değışmez doğası öğrencilerin üst düzey bilimsel anlayışlarını önemli ölçüde sınırladığı, diyalog yönelimli sorgulamanın ise aksine, öğrencilerin kendi bilgilerini üretmelerine imkân verdiği gözlenmiştir. Bununla birlikte, azami otoriter ve diyalojik söylem arasında “orta zemini” bulan bazı öğretmen sorgulama dizileri de, daha üst düzey düşünme örneklerinin anlamlı kalıplarını ortaya çıkarmıştır.
Watters & Diezmann (2015)	“İlköğretim Öğrencilerini Fen Öğrenimine Dahil Etme: Sınıf İçi Diyalogun Analizi” adlı çalışmada, öğrencilerin fen öğrenmelerini desteklemek için, öğretmenlerin zengin sınıf tartışmaları aracılığıyla, öğrencilerle nasıl etkileşim kurduğu incelenmiştir. Durum çalışması benimsenerek üç yıllık bir süreçte yürütölen bu çalışmanın katılımcılarını, ilköğretim okulunda görev yapan bir öğretmen ve öğrencileri oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış görüşme, video kayıtlar ve çağrışım tekniğine dayalı görüşme kullanılmıştır. Elde edilen veriler, McGregor'ın davranışçı kuramı ile Mortimer ve Scott (2003)'ün iletişimseil yaklaşım modeli benimsenerek analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, Mortimer ve Scott (2003) 'un önerdiği teorik çerçevenin, öğrencilerin fen öğrenimine olan ilgilerini arttırdığını ortaya koymuştur.

Tablo 3. (devamı)

Ateş, Döğmeci, Güray & Gürsoy (2016)	“Sınıf İçi Konuşmaların Bir Analizi: Diyalojik mi Monolojik mi?” adlı çalışmada araştırmacılar, öğretmenlerin sınıflarında nasıl bir dil kullandıklarını diyalojik öğretim açısından analiz ederek, diyalojik öğretimi geliştirmeye yönelik öneriler geliştirmeyi amaçlamıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli benimsenerek yürütülen bu çalışmada, Türkçe ve Sosyal Bilgiler derslerindeki öğrenme – öğretme sürecinde gerçekleşen konuşmalar kayıt altına alınarak, diyalojik bir yapıya sahip olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kayıtlar, Reznitskaya’nın (2012) belirlediği göstergeler dikkate alınarak analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, diyalojik öğretimin göstergeleri olan otorite, sorular, geri bildirim, üst-düzey tepkiler, açıklama ve işbirliği boyutlarında sınıf içi konuşmaların monolojik boyuta yakın olduğu tespit edilmiştir.
Gillies (2016)	Hem öğretmen hem de öğrencilerin diyaloga dayalı etkileşimlerinin sunulduğu ve öğretmenlerin öğrencileriyle kurduğu farklı diyalog yaklaşımlarının tartışıldığı bu çalışmada, sınıf ortamında işbirlikli çalışmanın öğrencilerin öğrenmelerine yardımcı olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Üç öğretmen ve derslerine girdikleri 17 öğrenci grubu (grup başına 3-5 öğrenci) çalışmaya dâhil edilmiştir. Öğretmenler, iki okul dönemi boyunca işbirlikli öğrenme ve sorgulamaya dayalı bilim yaklaşımını kullanarak derslerini yürütmüşlerdir. Bu dersler video kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış, bu kayıtlardan elde edilen veriler yazıya dökülmüş ve kodlar oluşturulmuştur. Çalışmanın sonucunda, öğretmenlerin diyalog öğretimi uygulamaları aracılığıyla öğrencileri aktif olarak dinlemeleri, öğrencilerin akıl yürütme ve düşüncelerini açıklamaya teşvik etmelerinin onların öğrenme kapasitesinde ilerleme sağlayacağı belirtilmiştir. Ayrıca, öğrenciler başkalarını dinlediklerinde ve fikirlerini paylaştıklarında bir diyalog kurarlar. Bu diyalog sırasında bazen fikirlerini değiştirdikleri gözlenmiştir.
Kanadlı & Sağlam (2016)	“Bir Mesleki Gelişim Programının Sınıf Öğretmenlerinin Söylem Biçimine Etkisi” adlı çalışmada, sınıf öğretmenlerinin sınıf-içi söylemini geliştirmek üzere bir mesleki gelişim programı uygulanmış ve etkililiği değerlendirilmiştir. Nitel araştırma modellerinden durum çalışması benimsenerek yürütülen bu çalışma kapsamında, 17 sınıf öğretmenine bir mesleki gelişim programı hakkında; dört hafta (haftada üç saat) süren, teorik ve pratik derslerden oluşan sınıf söylemi üzerine bir eğitim verilmiştir. Eğitim öncesi ve sonrası öğretmenlerin uygulamaları öncelikle videoya kaydedilmiş ve sonrasında yazıya çevrilmiştir. Elde edilen veriler, söylem analizi ve tümdengelsel içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Çalışmanın sonunda, öğretmenlerin sınıflarında eğitimden önce genelleme-betimleme şeklinde bir söylem biçimi ortaya çıkarken eğitimden sonra ve final uygulamalarında betimleme, açıklama ve genelleme şeklinde bir söylem biçimi ortaya çıktığı görülmüştür.
Demirbağ (2017)	Bu çalışmada, otoriter ve diyalojik söylem tiplerinin fen bilgisi öğretmen adaylarının elektriklenme kavramına yönelik argüman geliştirmelerini nasıl etkilediği incelenmiştir. 26 öğretmen adayının katıldığı bu araştırma, argümantasyon ve dilsel pratiklerin fen sınıfları içerisinde kullanımına yönelik eğitim alan bir öğretmen tarafından Genel Fizik Laboratuvarı II dersinde gerçekleştirilmiştir. Gözlem ve ses kayıt cihazı aracılığıyla toplanan veriler, Scott, Mortimer ve Aguiar (2008) tarafından ortaya konulan otoriter ve diyalojik söylem tiplerinden hareketle söylem analizine tabi tutulmuştur. Çalışmanın sonucunda, küçük grup ve büyük grup tartışmalarında kullanılan farklı söylem tiplerinin fen bilgisi öğretmen adaylarının elektriklenme kavramına yönelik argüman geliştirmelerine katkı sağladığı belirlenmiştir.

Tablo 3. (devamı)

Şengül (2017)	Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin sosyobilimsel konularda argümantasyonun karar verme becerileri ve akademik başarıları üzerine etkisini inceleyen bu çalışma, öntest sontest kontrol gruplu yarı deneysel bir çalışma olup nitel verilerle desteklenmiştir. Argümantasyon etkinliklerindeki FESKÖK öğrenim modülleri diyalojik metinlerden oluşturulmuştur. Araştırmada elde edilen nitel veriler içerik analizi, nicel veriler ise betimsel ve çıkarımsal analizler yapılarak çözümlenmiştir. Çalışmanın sonunda, deney ve kontrol grubunun akademik başarı puanlarında anlamlı bir artışın olduğu, ancak akademik başarı sontest puanları arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür. Ayrıca, kontrol ve deney grubu öğrencilerinin karar verme becerileri sontest puanlarının benzer olduğu ve aralarında anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir. Uygulama sonunda deney grubuyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerde öğrencilerin argümantasyon etkinliklerini; fikirlerini daha rahat ifade ettikleri, etkili konuşma ve problemleri daha çabuk çözme konusunda katkı sağladığı için beğendiklerini ancak sürekli aynı etkinliklerin yapılmasından ve sonuçları yazmadaki zorluktan dolayı beğenmediklerini dile getirmişlerdir.
Ulu (2017)	Bu çalışmada, 4. sınıf fen ve teknoloji derslerinin uygulama süreci diyalojik öğretim açısından incelenmiştir. Nitel araştırma modellerinden durum çalışması benimsenerek yürütülen bu çalışmada, iki sınıfın dersleri kayıt altına alınmıştır. Elde edilen veriler Mercer'in (2007) önerdiği bilgi üzerinde çalışma, iletişim açısından değişim, öğretmen davranışı ve öğrenci katılımı ölçütlerine göre değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonunda, diyalojik öğretimin göstergeleri olan bilgi üzerinde çalışma ölçütünde sınıf içi konuşmaların diyalojik öğretimin özelliklerini gösterdiği belirlenirken, iletişim açısından değişim, öğretmen davranışı ve öğrenci katılımı ölçütlerine göre diyalojik öğretimin özelliklerini göstermediği tespit edilmiştir.
Baki & Çelik (2018)	Matematik dersinde veri işleme öğrenme alanına yönelik oluşan söylemleri matematiksel dil çerçevesinde incelemek amacıyla, durum çalışması modelinde nitel bir araştırma yürütülmüştür. Yedi ortaokul matematik öğretmeninin dersleri video kayıt cihazı aracılığıyla kayıt altına alınmış ve söylem analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Söylem tiplerini belirlemek için kuramsal olarak Mortimer ve Scott (2003) tarafından geliştirilen iletişim yaklaşım modelleri esas alınmıştır. Çalışmanın sonucunda, veri işleme öğrenme alanına yönelik olarak; tanım yapma, görsel ifadeleri anlama, problem kurma, problem çözmede strateji belirleme ve problem çözmede sonuca ulaşma matematiksel dil bağlamında ortaya çıkan matematiksel söylemler olarak belirlenmiştir. Ayrıca matematiksel dil kapsamındaki söylemler incelendiğinde, sınıf içindeki etkileşime göre öğretmen, öğretmen-sınıf, öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci olmak üzere farklı söylem tiplerinin olduğu görülmüştür.
Uçak & Bağ (2018a)	"Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Diyalojik Etkileşime Yönelik Deneyimleri" adlı çalışmada, fen bilgisi öğretmen adaylarının iletişimsel yaklaşımın bir boyutu olan diyalojik etkileşime yönelik deneyimleri incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeli benimsenerek yürütülen bu çalışmanın katılımcıları, 6 öğretmen adaydır. Bu öğretmen adaylarına araştırmacı tarafından 7 haftalık bir eğitim programı verilmiştir. Veri toplama araçlarından, yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, bazı öğretmen adayları; zaman yetersizliğinin, öğretmenin alan bilgisiyle ilgili yetersizliğinin ve mesleki deneyimsizliğinin, sınıfta diyalojik etkileşimin uygulanmasında zorluk yaratabileceğini ifade etmişlerdir. Öğretmen adaylarından bazıları, sınıf ortamında diyalojik etkileşimin kullanılabilmesi için, sınıf içinde bazı normlarının oluşturulması gerektiğine dikkat çekmiş, bazı öğretmen adayları ise, sınıf ortamında diyalojik etkileşimin rahat bir şekilde uygulanabilmesi için sınıf düzenine, ideal öğrenci sayısına dikkat çekmişlerdir.

Tablo 3. (devamı)

Uçak & Bağ (2018b)	“Öğretmen Adaylarının Fen Öğretiminde Kullandıkları İletişimsel Yaklaşımların Söylem Analizi” adlı çalışma, fen bilgisi öğretmen adaylarının fen öğretiminde kullandıkları iletişimsel yaklaşım türlerini belirlemeyi hedeflemiştir. Fen bilgisi öğretmen adaylarına diyalojik öğretim ve iletişimsel yaklaşıma ilişkin farkındalık oluşturmak için öğretmenlik uygulaması dersine yönelik 7 hafta süren bir eğitim programı geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Eğitim öncesi ve sonrası öğretmenlerin birer dersleri videoya kaydedilmiştir. Ders videolarından elde edilen veriler Mortimer ve Scott (2003) tarafından geliştirilen iletişimsel yaklaşım türlerine göre ve söylem analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, öğretmen adaylarının eğitimden önce genellikle otoriter yaklaşımı kullandıkları, eğitimden sonra ise otoriter yaklaşımın yanında diyalojik etkileşimli iletişimsel yaklaşımı da derslerinde kullanmaya başladıkları görülmüştür.
Vrikki, Wheatley, Howe, Hennessy & Mercer (2018)	“İlköğretim Sınıflarında Diyaloga Dayalı Uygulamalar” adlı çalışmada, diyalog biçimlerinin İngiliz ilköğretim okullarında yer alan mevcut uygulamaya ne ölçüde dâhil edildiği incelenmiştir. İlköğretim okullarında yer alan 36 sınıfın matematik, İngilizce ve fen derslerinden iki konu videoya kaydedilmiştir. Bütün dersler, diyalojik hareketlerin varlığına bağlı olarak kodlanmış ve belirtilen etkinliklere öğrencinin katılım seviyesinin oranları belirlenmiştir. Çalışmanın sonunda, üretken diyalog biçimlerinin tahmin edildiği kadar az olmadığı belirtilmiştir.
Gizlenci (2019)	Bir mesleki gelişim programı kapsamında eğitim alan sınıf öğretmenlerinin matematik derslerinde otoriter ve diyalojik söylem kullanım durumları incelenmiştir. Tek grup ön-test son-test yarı deneysel olarak yürütülen bu çalışma kapsamında, beş sınıf öğretmeninin eğitimler öncesi ve sonrası matematik dersleri video kayıt cihazı aracılığıyla kayıt altına alınmış, elde edilen veriler yazılı doküman hâline getirilmiş ve bu dokümanlarda yer alan diyaloglar otoriter ve diyalojik söylem kodları çerçevesinde analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, eğitimler öncesi ve sonrası öğretmenlerin otoriter ve diyalojik söylem kullanım durumlarında bir değişimin meydana geldiği görülmüştür. Eğitimlerden önce öğretmenlerin tamamında otoriter söylem kullanım oranının yüksek olduğu görülürken, eğitimlerden sonra öğretmenlerin diyalojik söylem kullanım oranlarında artış olduğu gözlenmiştir.
Güveli (2019)	Analoji destekli diyalojik yöntem ile üniversite düzeyindeki limit konusunun öğretilmesine yönelik eylem araştırması deseniyle nitel bir çalışma yürütülmüştür. Bir üniversitenin ilköğretim matematik öğretmenliği lisans programında yürütülen bu çalışmada, araştırmacının diyalojik yöntem ile sunduğu derslerde, limit konusunun öğretimine ilişkin uygulamalar yapılmıştır. Gözlem, grup etkinlikleri, başarı testleri ve mülakatlardan elde edilen veriler literatür karşılaştırması, Excell ve SPSS programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, akademik başarılarında son test lehinde anlamlı bir fark ortaya çıkarken, limit konusunda analogiler hazırlama sürecinde öğrenciler, limit kavramını daha detaylı ve derinlemesine inceleme fırsatı bulduklarını dile getirmişlerdir.
Turhan (2019)	Monolojik (öğretmen merkezli) öğretim yapan bir fen bilimleri öğretmeni ile diyalojik (öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci etkileşimine dayanan) öğretim yapan bir fen bilimleri öğretmenin öğretim söylemleri kıyaslanmıştır. Durum çalışması modelinde yürütülen bu çalışmada, öğretmenlerin video kayıtları; öğretim etkinlikleri, soru-cevap-dönüt ilişkileri, iskele kurma ve beden dili gibi dört parametre üzerinden analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, belirtilen parametreler açısından monolojik ve diyalojik öğretmen arasında önemli farklılıklar olduğu gözlenmiştir.

Sonuç olarak, yapılan araştırmalar, öğretmenlerin veya ğretmen adaylarının iletişimsel yaklaşıma ilişkin bir eēitim almadan önce, sınıf içi iletişim ve etkileşimde oēunlukla otoriter bir söylem kullandıklarını, bu durumun da ğretmen-ğrenci/ğrenci-ğrenci etkileşimini, öğrencilerin derse aktif katılımını ve anlam oluşturma süreçlerini olumsuz etkilediēini ortaya koymuştur. Öğretmen veya ğretmen adaylarının iletişimsel yaklaşımla ilgili bir eēitim aldıktan sonra, otoriter söyleme ek olarak diyalojik söylemi kullanmaya başladıkları gözlenmiştir. Bu durumun da, ğretmen-ğrenci/ğrenci-ğrenci etkileşimi, öğrencilerin derse aktif katılımı ve fikirlerini daha rahat ifade etmeleri, akademik başarıları ve anlam oluşturma süreçleri üzerinde olumlu etki yarattıēı tespit edilmiştir. Öte yandan, fen ve matematik eēitimi alanında bu kadar yoēun çalışılan yaklaşımın, sosyal bilgiler eēitimi alanında çalışılmamış olması dikkat çekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yöntem

Bu bölümde; araştırmanın deseni, araştırmanın katılımcıları, veri toplama araçları ve teknikleri, veri toplama süreci, verilerin analizi, geçerlik ve güvenirlik, araştırmacının rolü ve araştırmada alınan etik önlemler hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırma Deseni

Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimi, öğretmenlere verilen iletişimsel yaklaşım eğitimiyle, geliştirmeyi amaçlayan bu çalışmada, eylem araştırması deseni benimsenmiştir. Eylem araştırması, en genel ifadesiyle, bir sorunu çözmeyi veya mevcut uygulamaların dayanaklarına dair veri toplamayı amaçlayan, bir ya da daha fazla kişiyle/grupla yürütülen araştırma türüdür (Fraenkel, Wallen & Hyun, 2012, s. 589). Bu araştırma türü bir okulda çalışan yönetici, öğretmen, uzman veya başka kurumlarda çalışan yönetici, insan kaynakları uzmanı, planlamacı, mühendis gibi bizzat uygulamanın içinde yer alan bir uygulayıcı tarafından yürütülebileceği gibi dışarıdan bir araştırmacıyla birlikte de gerçekleştirilebilir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 307). Buradan hareketle, eylem araştırmasının araştırmacı ve uygulayıcı işbirliğine açık bir araştırma türü olduğu söylenebilir.

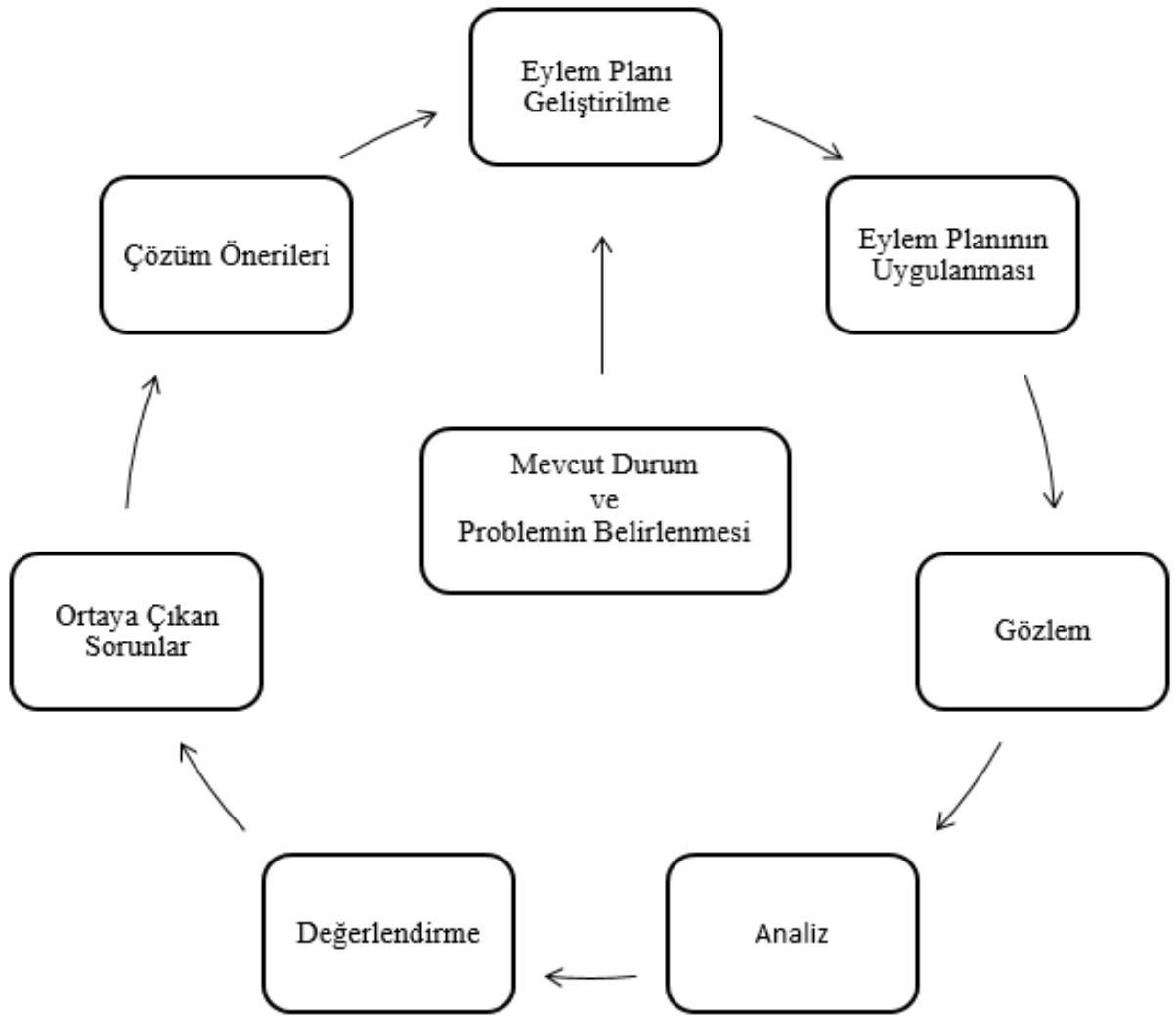
Eğitim alanında uygulandığında eylem araştırması, öğretimin niteliğini anlayıp iyileştirmeyi amaçlayan, bu amaç için gerçek sınıf veya okul durumunu çalışmayı öngören ve süreç sonunda sınıf içindeki uygulamaların ve eğitimin kalitesini artırmayı sağlayan araştırma biçimi olarak tanımlanabilir (Gürgür, 2017; Johnson, 2015; McTaggart, 1997; Schmuck, 1997;). Eylem araştırmasının eğitim alanında uygulanmasına dair bu kalite artırma (öğretimin niteliğini artırma, öğretmeni mesleki açıdan geliştirme v.s.) odaklı yaklaşımdan hareketle, sınıf içi iletişim ve etkileşimi iyileştirmeyi amaçladığımız bu çalışmada eylem araştırması tercih edilmiştir.

Alanyazın incelendiğinde eylem araştırması türleri ile ilgili farkı sınıflandırmalar mevcuttur. Grundy (akt., Berg, 2001) araştırmacıların rollerinden hareketle eylem araştırmalarını; teknik, uygulamalı ve özgürleştirici olmak üzere üç sınıfa ayırmıştır. Holter ve Schwartz-Barcott (akt., Berg, 2001) teknik işbirliğine dayalı yaklaşım, karşılıklı işbirliğine dayalı yaklaşım ve geliştirici yaklaşım olmak üzere eylem araştırmasının üç türünden bahsetmektedir. McKernan (akt., Berg, 2001) da benzer şekilde üçlü sınıflamaya giderek

bilimsel-teknik problem çözüme görüşü, uygulamalı-müzakereli eylem araştırması ve eleştirel-özgürleştirici eylem araştırmasından bahsetmiştir. Berg (2001) bahsi geçen bu yaklaşımları sentezleyerek ‘teknik/bilimsel/işbirlikçi eylem araştırması’, ‘uygulamalı/karşılıklı işbirliği/tartışma odaklı eylem araştırması’ ve ‘özgürleştirici/geliştirici/eleştirel eylem araştırması’ olarak üçlü bir sınıflamaya gitmiştir (ss. 185-187). Bu çalışmada, araştırmacı ve öğretmen işbirliğini olanaklı kılan ‘uygulama/karşılıklı işbirliği/tartışma odaklı eylem araştırması’ türü kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre araştırmacı ve öğretmen yani uygulayıcı bir araya gelerek olası sorunlar, bu sorunların altında yatan nedenler ve olası çözüm yollarını saptarlar. Araştırmacı ve uygulayıcı, işbirliği içerisinde tespit ettikleri sorunları değerlendirerek, karşılıklı bir anlayışa ulaştıktan sonra araştırma problemini belirlerler. Bu yaklaşım uygulayıcının uygulama ve sunumunu geliştirmeyi amaçlamaktadır. İletişim akışı, araştırmacı ve uygulayıcının (öğretmenin) işbirliğiyle başlar ve daha sonra uygulayıcıdan paydaş gruba (öğrenciye) akar.

Eylem araştırması süreci.

Eylem araştırmasının türlerinde olduğu gibi, eylem araştırması süreci de araştırmacılara göre farklılık göstermektedir. Eylem araştırmasının kurucusu ve aynı zamanda bu kavramın isim babası kabul edilen Kurt Lewin (1946) eylem araştırması sürecini; planlama, uygulama ve uygulamanın sonuçlarının değerlendirildiği döngüsel bir süreç olarak tanımlamaktadır. Carr ve Kemmis (1986) bu döngüyü eğitsel uygulamaların, anlayışların ve durumların programlı-denetimli bir şekilde ele alınması gereken sarmal bir yapıda açıklamışlardır (s. 185). Kemmis, McTaggart ve Nixon (2014) sarmal yapıdaki bu döngüyü genişleterek planlama, eyleme geçirme ve gözleme, yansıtma ve daha sonra yeniden planlama şeklinde düzenlemişlerdir (s. 2). Johnson (2015)’a göre ise eylem araştırması süreci; bir problem durumunu veya çalışma konusunu belirleme, hangi verilerin -nasıl ve ne sıklıkla- toplanacağına karar verme, verilerin toplanması ve analiz edilmesi, elde edilen bulgulardan hareketle eylem planı hazırlama ve son olarak bulguları raporlaştırma veya paylaşma basamaklarından oluşur (s. 19). Bu çalışmada Johnson tarafından belirlenen araştırma süreci basamakları esas alınmıştır. Ancak Johnson (2015)’un belirttiği üzere, eylem araştırmasının dinamik ve aynı zamanda esnek yapısı her bir çalışmada kendine özgü planlama yapılmasına olanak tanımaktadır. Bu araştırma da önceden belirlenmiş, değişmez bir süreçten ziyade, uygulama esnasında ortaya çıkan problemleri çözmeye odaklı, dinamik ve esnek bir yapıda tasarlanmıştır.

Şekil 4. Eylem araştırması sürecinin genel döngüsü

Şekil 4'te görüldüğü üzere sınıf içi iletişim ve etkileşimi geliştirme amacıyla eylem araştırması desende yürütülen bu çalışmada, ilk olarak mevcut durum ve problem belirlenmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde kullandıkları iletişimsel yaklaşım türleri ve buna ilişkin farkındalık durumlarının tespiti süreci iki aşamadan oluşmuştur. İlk aşamada, sosyal bilgiler derslerinde gerçekleşen sınıf içi iletişim ve etkileşimin öğretim programının öngördüğü biçimde uygulanıp uygulanmadığını kontrol etmek için, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında, araştırmaya gönüllü olarak katılan beş sosyal bilgiler öğretmenin beş haftalık dersleri video kamera aracılığıyla kayıt altına alınmıştır. Bu kayıtlardan elde edilen veriler söylem analizi tekniği kullanılarak iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, öğretmenlerin sıklıkla otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımları kullandıkları, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımları ise hemen hemen hiç kullanmadıkları gözlenmiştir. Bu durum sınıf içi iletişim ve etkileşimin nitelikli bir şekilde yürütülmesi açısından bir problem olarak görülmüş ve problemin çözülmesine yönelik bir eylem araştırması yürütülmesine karar verilmiştir.

Eylem araştırması sürecine ilişkin bilgiler paylaşıldıktan sonra, gönüllü olarak katılmaları yönünde bu beş öğretmene teklifte bulunulmuştur. Bu beş öğretmenden sadece ikisi eylem araştırması sürecine katılmayı kabul etmiştir. İkinci aşama, bu iki gönüllü öğretmenle yürütülmüştür. Bu aşamada ilk olarak, öğretmenlerin derslerinde kullandıkları iletişimsel yaklaşımın, kaydedilen dönem ve öğrenci grubuna mı özgü olduğu yoksa öğretmenlerin öğretim sürecini yürütme biçimlerinin mi bu olduğunu tespit etmek için, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında, farklı öğrenci gruplarıyla yeniden bir durum tespitine gidilmiştir. Bu tespitin yapılmasıyla öğretmenlerin kullandıkları iletişimsel yaklaşıma ilişkin tutarlılıklarının net olarak ortaya konması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, iki öğretmenin dersleri tekrar video kamera aracılığıyla kayıt altına alınmış, öğretmenlerle yarı-yapılandırılmış görüşme yapılmış ve analiz edilmiştir. Video kayıtlar söylem analizi, yarı-yapılandırılmış görüşmeler ise içerik analizi tekniği kullanılarak incelenmiştir. Öğretmenlerin derslerinde kullandıkları iletişimsel yaklaşım türünün farkında olup olmadığını tespit etmek için, eğitimlerden sonra öğretmenlerle çağrışım tekniğine dayalı görüşme yapılmıştır. Ayrıca, veri çeşitliliği sağlamak için, araştırmanın ilk haftasından itibaren, sosyal bilgiler dersine ilişkin düşüncelerini yazmaları için öğrencilere günlükler dağıtılmıştır. Öğretmenlere verilen iletişimsel yaklaşım eğitiminden önce öğrencilerin yazdığı günlükler ile eğitimden sonra yazdığı günlükler birbirinden ayrılmıştır. Eğitimden önce yazılan günlükler mevcut durum ve problemin belirlenmesi aşamasında iletişimsel yaklaşım bağlamında analiz edilmiştir. Eğitimden sonra yazılan günlükler ise, eylem araştırmasının sınıf içi iletişim ve etkileşimde değişim meydana getirip getirmediğini, getirdiyse nasıl bir değişim gerçekleştiğini belirlemek amacıyla iletişimsel yaklaşım bağlamında analiz edilmiştir.

Araştırmanın Katılımcıları

Bu araştırmanın katılımcıları, Bayburt İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ortaokullarda görev yapan beş sosyal bilgiler öğretmeni ve seçilen okullarda öğrenim gören 7. sınıf öğrencileri, araştırmacı ve geçerlilik komitesi üyeleridir. Araştırmanın yapıldığı okullar, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örneklemesiyle seçilmiştir. Bu örnekleme yönteminde araştırmacı çalışma grubunu hızlı ve kolay ulaşabileceği kişilerden seçer (Patton, 2014, s.242). Çalışma grubunun seçiminde öğretmenlerin gönüllü olması, öğrencilerin ailelerinin rızası ve izni olması, araştırmacının katılımcı öğretmenlerle gerektiğinde kolaylıkla iletişim sağlaması, öğretmenlerin ve araştırmacının uygun olduğu ders saatleri göz önünde bulundurulmuştur. Araştırmanın ikinci aşamasına, yani eylem araştırmasına katılan iki öğretmen (Elif ve Ayşe Ö.) ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir (Patton, 2014). Öğretmenlerin araştırmaya gönüllü olmaları ve zaman

ayırabilmeleri, mesleki gelişime açık olmaları ile sınıf içi iletişim ve etkileşimi geliştirmeyi amaçlamaları gibi ölçütler göz önünde bulundurulmuştur.

Araştırmaya katılan uygulayıcılar/öğretmenler.

2017-2018 eğitim-öğretim yılında Bayburt İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ortaokullarda görev yapan beş sosyal bilgiler öğretmeni araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmiştir. Verilerin ve kimliklerinin gizliliği açısından, etik önlemler çerçevesinde öğretmenlerin kendi isimleri yerine araştırmacı tarafından verilen takma isimler kullanılmıştır. Araştırmada uygulayıcı rolünde olan öğretmenlerin mezuniyet bilgileri ve mesleki tecrübe durumları şu şekildedir:

Tablo 4. *Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Mezuniyet Bilgileri ve Mesleki Tecrübeleri*

Öğretmen	Mezuniyet Bilgisi	Mesleki Tecrübe (Yıl)
Ayşe Öğretmen	Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü	7
Elif Öğretmen	Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü	15
Ömer Öğretmen	Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü	6
Umut Öğretmen	Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü	11
Yusuf Öğretmen	Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü	21

Tablo'4 te görüldüğü üzere, araştırmaya katılan bütün öğretmenler Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı'ndan mezun olmuştur. Mesleki kıdem yıllarına bakıldığında, öğretmenlerin derse girme noktasında deneyimli oldukları görülmektedir.

Eylem araştırmasına katılan uygulayıcılar/öğretmenler.

Araştırmanın ikinci aşamasına, yani eylem araştırması sürecine Ayşe Öğretmen ve Elif Öğretmen katılmaya gönüllü olmuşlardır. Dicle Üniversitesitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı'ndan mezun olan Ayşe Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda 2018-2019 eğitim ve öğretim yılı itibariyle 8. yılını çalışmaktadır. Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı'ndan mezun olan Elif Öğretmen ise, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda 2018-2019 eğitim ve öğretim yılı itibariyle 16. yılını çalışmaktadır. Her iki öğretmen de 2018 yılında güncellenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na ilişkin bir haftalık hizmet içi eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Eylem sürecine başlamadan önce mevcut durumu belirlemek amacıyla yapılan görüşmelerde öğretmenler, iletişimsel yaklaşıma dair daha önce herhangi bir eğitim almadıklarını hatta bu kavramı ilk defa duyduklarını dile getirmişlerdir.

Araştırmanın kapsamı ve süreci hakkında öğretmenler detaylı bir şekilde bilgilendirildikten sonra, katılımcı bilgilendirme ve onay formu (Öğretmen - EK-3) imzalamaları istenmiş, sonrasında katılımcı bilgilendirme ve onay formları (Veli-Öğrenci - EK-4) öğretmen aracılığıyla bütün velilere ulaştırılmıştır. Velilerden katılım konusunda onay alındıktan sonra, sınıf içinde kameralarla kayıt alma süreci başlatılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrenciler.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin 2017-2018 ve 2018-2019 eğitim-öğretim yıllarında dersini alan 7. sınıf öğrencileri araştırmanın bir diğer katılımcı grubunu oluşturmaktadır. Her bir öğretmenin öğrencilerine dair sayısal veriler aşağıda Tablo 5’te detaylı bir şekilde sunulmuştur:

Tablo 5. *Araştırmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Bilgiler*

Öğretmen	Öğrenci Sayısı					
	2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı			2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılı		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Ayşe Öğretmen	5	7	12	9	9	18
Elif Öğretmen	8	10	18	7	12	19
Ömer Öğretmen	-	17	17	-	-	-
Umut Öğretmen	5	11	16	-	-	-
Yusuf Öğretmen	5	5	10	-	-	-

2017-2018 eğitim-öğretim yılında mevcut durumun tespiti için araştırmanın ilk aşamasının yürütüldüğü sınıflarda; Ayşe Öğretmen’in 5’i kız 7’si erkek toplam 12 öğrencisi, Elif Öğretmen’in 8’i kız 10’u erkek toplam 18 öğrencisi, Umut Öğretmen’in 5’i kız 11’i erkek toplam 16 öğrencisi, Yusuf Öğretmen’in 5’i kız 5’i erkek toplam 10 öğrencisi bulunmaktadır. Ömer Öğretmen’in sınıfı ise sadece (17) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. 2018-2019 eğitim-öğretim yılında araştırmanın ikinci aşaması yani eylem araştırması sürecinin yürütüldüğü sınıflarda, Ayşe Öğretmen’in 9’u kız 9’u erkek toplam 18 öğrencisi, Elif Öğretmen’in 7’si kız, 12’si erkek toplam 19 öğrencisi bulunmaktadır. Araştırma süresince sınıf içi iletişim ve etkileşimde öğretmenle birlikte gözlemin temel bir unsuru olan öğrenciler, araştırmanın ikinci aşamasında kendilerine dağıtılan günlüklere sosyal bilgiler dersine ilişkin düşüncelerini yazarak da araştırmaya katkı sağlamışlardır.

Araştırmacı.

Araştırmacı felsefe alanında lisans ve yüksek lisans derecesine sahiptir. Doktora eğitimine, sosyal bilgiler eğitimi alanında devam eden araştırmacı, 6 yıl sınıf öğretmenliği 1 yıl da felsefe ve din bilimleri alanında olmak üzere toplam 7 yıldır araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Bayburt Üniversitesi ve Bayburt Emniyet Müdürlüğü'nde "İnsan İlişkileri ve Etkili İletişim" konulu seminerler vermiştir. Lisansüstü eğitimi sırasında sınıf içi iletişim ve etkileşim konusuna ilgi duyan araştırmacı, bu alandaki güncel çalışmaların düşünme eğitimi, Çocuklar için Felsefe Yaklaşımı (P4C) ve İletişimsel yaklaşım gibi konular üzerine yoğunlaştığını gözlemlemiştir. Çocuklar için Felsefe Yaklaşımı ve ilgili gerekli sertifika ve donanıma sahip olan araştırmacı 2017'den beri eğitmen eğitimleri vermektedir. Güncel eğitim yaklaşımlarını takip eden araştırmacı, Mortimer ve Scott (2003) tarafından geliştirilen iletişimsel yaklaşım modeliyle ilgili derinlemesine okumalar gerçekleştirmiştir. Bu yaklaşımı Çocuklar için Felsefe Yaklaşımı ile entegre ederek eğitmen eğitimlerinde uygulamaya başlamıştır. Bu yaklaşımın uygulanabilirliğini test etmek amacıyla, araştırmacı eğitim verdiği öğretmenlerin derslerine katılımcı gözlemci rolüyle katılmıştır. Araştırmacı böylelikle iletişimsel yaklaşımın sahada uygulanmasıyla ilgili doğrudan deneyim kazanma fırsatı bulmuştur.

Geçerlik Komitesi.

Araştırma verilerinin ve raporunun tarafsız, bilgili uzmanlar tarafından eleştirilmesi, araştırmacının verileri üzerinde yansıtımlar yapması tek yönlü düşünmeyi önlemesi açısından önemlidir ve kişisel yanlılıkla baş etmede etkilidir (Uzuner, 2005). Araştırma süresince bu durum göz önünde bulundurulmuş, uygulamaya başlamadan önce, mevcut durum ve problemin tespiti aşamasında ve uygulama sürecinde geçerlik komitesi ile toplantılar yapılmıştır. Geçerlik komitesinin doğal üyesi olan araştırmacı ve iki öğretim üyesinin katılımıyla gerçekleşen bu toplantılarda araştırmacının yaptıkları denetlenmiş, çalışmanın gidişatına yönelik görüş ve öneriler sunulmuş, bunlar üzerine tartışmalar yapılmış ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Geçerlik komitesi üyelerinden Dr. Öğretim Üyesi Tuğba Aslan, Hacettepe Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği Programı lisans mezunudur. Newcastle Üniversitesi Eğitim, İletişim ve Dil Bilimleri Fakültesi'nde Eğitim ve Uygulamalı Dilbilimi alanında yüksek lisans ve doktora eğitimini tamamlamıştır. Çalışma alanı konuşma çözümlemesi olan Aslan, sosyal bilgiler öğretim programının ve ders kitabının iletişimsel yaklaşımlar bağlamında değerlendirilmesinde ve uygulama sürecinde aktif rol oynamıştır. Özellikle sınıf içi diyalogların söylem analiziyle çözümlenmesi noktasındaki fikirleriyle çalışmaya katkı sağlamıştır.

Geçerlik komitesinin bir diğer üyesi Dr. Öğretim Üyesi Celal Boyraz, Selçuk Üniversitesi, Sınıf Öğretmenliği Programı lisans mezunudur. Anadolu Üniversitesi'nde aynı alanda yüksek lisans yapan Boyraz, Hayat Bilgisi derslerinde “Çocuklarla Felsefe Uygulamaları: Bir Eylem Araştırması” adlı çalışmayla aynı üniversitede doktora eğitimini tamamlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nda 1,5 yıl sınıf öğretmeni olarak görev yapmıştır. Sosyal bilgiler öğretim programının ve ders kitabının iletişimsel yaklaşımlar bağlamında değerlendirilmesinde, uygulama sürecinde ve verilerin analizinde aktif rol alan Boyraz'ın eylem araştırmasıyla ilgili tecrübelerinden de faydalanılmıştır.

Çoğunlukla araştırmacının çalıştığı kurumda gerçekleştirilen bu toplantılarda, araştırmacının sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitabına yönelik incelemeleri değerlendirilmiş, video kayıtlardan bazı kesitler izlenmiş, uygulama esnasında karşılaşılan zorluklar ve aksayan durumlar dile getirilmiştir. Komite üyelerinin sorunlara getirdiği öneriler eylem sürecini önemli derece etkilemiştir. Ayrıca veri analizden bazı kısımlar geçerlik komitesiyle kontrol edilip uyum katsayısı hesaplanmıştır. Geçerlik komitesiyle gerçekleştirilen toplantıların yer ve tarih bazlı takvimi Tablo 6'da sunulmuştur

Tablo 6. *Geçerlilik Komitesi Toplantı Takvimi*

Sayı	Toplantının Gerçekleştiği Yer	Tarih
1. Toplantı	Bayburt Üniveristesi, Eğitim Fakültesi, 110	26/02/2018
2. Toplantı	Bayburt Üniveristesi, Eğitim Fakültesi, 110	13/04/2018
3. Toplantı	Bayburt Üniveristesi, Eğitim Fakültesi, 110	25/05/2018
4. Toplantı	Bayburt Üniveristesi, Eğitim Fakültesi, 110	24/09/2018
5. Toplantı	Bayburt Üniveristesi, Eğitim Fakültesi, 110	05/11/2018
6. Toplantı	Bayburt Üniveristesi, Eğitim Fakültesi, 110	08/01/2019
7. Toplantı	Bayburt Üniveristesi, Eğitim Fakültesi, 110	21/01/2019
8. Toplantı	Bayburt Üniveristesi, Eğitim Fakültesi, 110	12/02/2019
9. Toplantı	Bayburt Üniveristesi, Eğitim Fakültesi, 110	22/02/2019
10. Toplantı	Bayburt Üniveristesi, Eğitim Fakültesi, 110	11/03/2019
11. Toplantı	Bayburt Üniveristesi, Eğitim Fakültesi, 110	02/04/2019
12. Toplantı	Bayburt Üniveristesi, Eğitim Fakültesi, 110	07/10/2019
13. Toplantı	Bayburt Üniveristesi, Eğitim Fakültesi, 110	06/01/2020
14. Toplantı	Zoom / Online	21/05/2020

Veri Toplama Araçları

Eylem araştırması veriler toplayarak öğretim ortamındaki bazı öğeleri ve durumları anlamayı amaçlar (Johnson, 2015, s. 79). Eylem araştırmalarında zengin bir veri elde edebilmek için mümkün olduğunca farklı veri toplama araçları bir arada kullanılmalıdır. Bu araştırmada, video kamera ve ses kayıt cihazı, görüşme, doküman incelemesi ve öğrenci günlükleri veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Sosyal bilgiler öğretim ortamındaki veri toplama işlemi 6 Nisan 2018 ile 28 Mayıs 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Video kamera ve ses kayıtları.

Araştırmacı herhangi bir ortamda ya da kurumda oluşan davranışı ayrıntılı ve kapsamlı olarak tanımlamak amacıyla gözleme başvurur (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.173). Ancak öğretimin karmaşık görünen sistemli yapısı içerisinde anlık gözlem yapmak ve analiz etmek her zaman kolay olmamaktadır. Ses veya video kayıt cihazları daha sonra analiz etmek için öğretim olaylarını kayıt etmekte etkili olarak kullanılabilirler (Johnson, 2015, s.277). Veri toplama aşamasında mümkün olduğunca ayrıntılı ve eksiksiz biçimde gözlem kaydı almak için iki adet video kamera ve ses kayıt cihazından yararlanılmıştır. Ayrıca video kayıtlarda anlaşılmayan ya da duyulmayan konuşmalar olması ihtimaline karşı öğretmen masasına ve en arka sıraya yerleştirilen 2 adet yüksek kaliteli ses kayıt cihazı yardımıyla ses verilerinin yedeklenmesi sağlanmıştır.

Bu video kamera cihazlarından biri öğrencileri karşıdan kaydedecek şekilde aşağıda Şekil 5'te görüldüğü üzere tahtanın sağ üst kısmına konumlandırılmıştır.

Şekil 5. Video kamera cihazının sınıf içerisindeki konumu (sınıf tahtası)

Diğer kamera öğretmeni karşıdan kaydedecek şekilde sınıfın arka duvarına konumlandırılmıştır.

Şekil 6. Video kamera cihazının sınıf içerisindeki konumu (arka duvar)

Bu kayıt cihazları aracılığıyla, araştırmanın birinci aşaması olan mevcut durum ve problemin tespitinde toplam 75 ders saati, ikinci aşaması olan eylem araştırmasında ise toplam 40 ders saati video ve ses kaydı içeren bir veri tabanı oluşturulmuştur. Verinin detayları aşağıda tablo 7 ve tablo 8’ de detaylı bir şekilde sunulmuştur:

Tablo 7. Mevcut Durum ve Problemin Tespiti (2017-2018) Video ve Ses Kayıtları

Mevcut Durum ve Problemin Tespiti 2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı									
Ayşe Öğretmen		Elif Öğretmen		Ömer Öğretmen		Umut Öğretmen		Yusuf Öğretmen	
Tarih	Süre	Tarih	Süre(dk)	Tarih	Süre	Tarih	Süre	Tarih	Süre
16.04.18	80dk	12.04.18	40dk	06.04.18	80dk	09.04.18	40dk	11.04.18	80dk
17.04.18	40dk	17.04.18	80dk	11.04.18	40dk	12.04.18	80dk	13.04.18	80dk
24.04.18	40dk	24.04.18	80dk	13.04.18	80dk	19.04.18	80dk	18.04.18	40dk
30.04.18	80dk	26.04.18	40dk	18.04.18	40dk	26.04.18	80dk	20.04.18	80dk
07.05.18	80dk	03.05.18	40dk	20.04.18	80 dk	30.04.18	40dk	25.04.18	80dk
08.05.18	40dk	08.05.18	80dk	25.04.18	40dk	03.05.18	80dk	27.04.18	80dk
14.05.18	80dk	09.05.18	40dk	27.04.18	80dk	07.05.18	40dk	02.05.18	80dk
15.05.18	40dk	10.05.18	40dk	02.05.18	40dk	10.05.18	80dk	04.05.18	80dk
21.05.18	80dk	15.05.18	80dk	09.05.18	40dk	17.05.18	80dk		
22.05.18	40dk	22.05.18	80dk	11.05.18	80dk				
Toplam	600dk	Toplam	600dk	Toplam	600dk	Toplam	600dk	Toplam	600dk

Tablo 7’de görüldüğü üzere, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında mevcut durum ve problemin tespiti için yapılan video ve ses kayıtları 16 Nisan 2018 tarihinde başlamış, 22 Mayıs 2018 tarihinde sona ermiştir. Araştırmanın ilk aşamasına katılan her bir öğretmenin 15 dersi olmak üzere toplamda 75 ders saati (3000dk) kayıt altına alınmıştır.

2018-2019 eğitim-öğretim yılında, farklı öğrenci gruplarıyla yeniden bir durum tespitine gidilmiştir. Bu tespitin yapılmasıyla öğretmenlerin kullandıkları iletişimsel yaklaşıma ilişkin tutarlılıklarının net olarak ortaya konması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, eylem araştırmasına katılan Ayşe Öğretmen ve Elif Öğretmen’in dersleri tekrar video kamera aracılığıyla kayıt altına alınmıştır. Mevcut durum ve problem tespit edildikten sonra eylem süreci de bu iki öğretmenle yürütülmüştür. Bu öğretmenlerin eylem sürecinde yürüttükleri dersler video kamera ve ses kayıt cihazlarıyla kayıt altına alınmıştır. Verilerin detayları aşağıda tablo 8’de sunulmuştur:

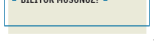
Tablo 8. *Mevcut Durum ve Problemin Tespiti (2018-2019) ve Eylem Sürecine İlişkin Video ve Ses Kayıtları*

Mevcut Durum ve Problemin Tespiti 2018-2018 Eğitim-Öğretim Yılı				Eylem Süreci			
Ayşe Öğretmen		Elif Öğretmen		Ayşe Öğretmen		Elif Öğretmen	
Tarih	Süre	Tarih	Süre	Tarih	Süre	Tarih	Süre
18.09.18	80dk	18.09.18	40dk	03.01.18	80dk	08.02.19	80dk
20.09.18	40dk	20.09.18	80dk	10.01.18	80dk	11.02.19	40dk
25.09.18	80dk	25.09.18	40dk	19.02.19	40dk	18.02.19	40dk
27.09.18	40dk	27.09.18	80dk	21.02.19	80dk	22.02.19	80dk
02.10.18	80dk	02.10.18	40dk	26.03.19	40dk	25.02.19	40dk
04.10.18	40dk	04.10.18	80dk			01.03.19	40dk
16.10.18	80dk	16.10.18	40dk				
18.10.18	40dk	18.10.18	80dk				
Toplam	480dk	Toplam	480dk	Toplam	320dk	Toplam	320dk

Tablo 8’de görüldüğü üzere, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında mevcut durum ve problemin tespiti için yapılan video ve ses kayıtları 18 Eylül 2018 tarihinde başlamış, 18 Ekim 2018 tarihinde sona ermiştir. Bu kapsamda her bir öğretmenin 12 dersi olmak üzere toplamda 24 ders saati (960dk) kayıt altına alınmıştır. Mevcut durum ve problemin tespiti aşamasından sonra eylem sürecine başlanmış ve bu kapsamda her bir öğretmenin 8 dersi olmak üzere toplamda 16 ders saati (640 dk) kayıt altına alınmıştır.

Doküman incelemesi.

“Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. ... Hangi dokümanların önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabileceği araştırma problemi ile yakından ilgilidir. Örneğin eğitim ile ilgili bir araştırmada, şu tür dokümanlar veri kaynağı olarak kullanılabilir: eğitim alanında ders kitapları, program(müfredat) yönergeleri, ... ders ünite planları, öğretmen dosyaları, eğitimle ilgili resmi belgeler, vb.” (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.189). Bu araştırmada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler Ders Kitabı dokümanları veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2017 yılında yayımlanıp, 2018 yılında revize edilerek uygulamaya giren ve halen uygulamada olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan; özel amaçlar (18 madde), 27 temel beceri, 7. sınıflara yönelik 7 öğrenme alanı çerçevesinde 31 kazanım ve programın uygulanmasında dikkat edilmesi beklenen 10 husus iletişimsel yaklaşımlar açısından incelenmiştir. Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda yer alan; , , ve bölümleri iletişimsel yaklaşım bağlamında incelenmiştir (Gültekin, Akpınar, Nohutçu, Özerdoğan & Erdoğan, 2018).

Yıldırım ve Şimşek (2016)'e göre, nitel araştırmalarda bir bilgi kaynağı olarak dökümanlar etkili bir şekilde işe koşulmalıdır. Çünkü gözlem ve görüşme gibi diğer veri toplama araç ve teknikleriyle birlikte kullanıldığında “verinin çeşitlendirilmesi” (data triangulation) amacına hizmet eder ve araştırmanın geçerliğini önemli ölçüde artırır (s.190).

Görüşme.

Rossmann ve Rallis (2017)'e göre, derinlemesine görüşme nitel araştırmaların en ayırtedici özelliklerinden biridir ve katılımcıların dünyaya ilişkin bakış açılarını anlamak için gereklidir (s.304). Bu amaç doğrultusunda öğretmenlerle, yarı-yapılandırılmış ve çağrışım tekniğine dayalı görüşmeler yapılmıştır.

Yarı-yapılandırılmış görüşme.

Bu araştırmanın en temel veri toplama araçlarından biri yarı-yapılandırılmış görüşme formudur. Araştırmanın amacı doğrultusunda literatürden yararlanarak öğretmenlere yönelik taslak görüşme soruları hazırlanmıştır. Araştırmanın kapsam ve dil geçerliğini sağlamak için hazırlanan bu görüşme soruları, sosyal bilgiler alanında bir öğretim üyesi ve bir doktora öğrencisi, sınıf öğretmenliği eğitimi alanında bir öğretim üyesi, İngilizce öğretmenliği alanında bir öğretim üyesi ve tez izleme komitesi üyeleri olmak üzere 7 alan uzmanına sunulmuştur. Uzmanlardan gelen dönüt ve öneriler doğrultusunda görüşme soruları tekrar gözden geçirilmiş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme forumunun son hali EK-5'te sunulmuştur.

Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimin geliştirilmesine yönelik yürütülen eylem araştırmasının sonunda, bu süreci nasıl deneyimlediklerini ortaya koyabilmek amacıyla eylem sürecine katılan öğretmenlerle 25 Mayıs (Elif Ö.) ve 28 Mayıs 2019 (Ayşe Ö.) tarihlerinde öğretmenler odasında yarı-yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde katılımcılardan eylem araştırmasının eğitim, planlama, uygulama ve yeniden düzenleme aşamalarına ilişkin deneyimlerini, düşüncelerini ve değerlendirmelerini paylaşımları istenmiştir.

Çağrışım tekniğine dayalı görüşme.

Çağrışım tekniğine dayalı görüşme, araştırma sürecinde bir görevin veya eylemin yürütülmesinde yer alan katılımcıların, uyarıcılar (video) aracılığıyla kendi düşünme süreçleriyle ilgili yansıtma yapmalarını sağlayan bir yöntemdir (Gass & Mackey, 2000, s.13). Uyarıcı olarak katılımcıların ders esnasında çekilmiş video ve ses kayıtlarından bazı kesitler izletilir. Bu kayıtlar izlenirken, ilgili bölümlerde video ve/veya ses kaydı durdurularak araştırmacı tarafından hazırlanmış olan sorular katılımcıya yöneltilir. Bu videolar sayesinde katılımcı, daha önceden içinde bulunduğu etkinliklerle ilgili detayları anımsar.

Bu çalışmada, video kameralar aracılığıyla kayıt altına alınan öğretme-öğrenme süreci araştırmacı tarafından iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş ve öğretmenlerin uygulama esnasında yaşadığı sorunlar belirlenmiştir. Araştırmacının tespit ettiği bu sorunların yer aldığı video kayıtlar ilk olarak geçerlilik komitesi ile birlikte izlenmiş, değerlendirilmiş ve bu sorunları gidermeye yönelik öğretmenlere sunulacak çözüm önerileri üzerine tartışılmıştır. Daha sonra araştırmacı her bir öğretmenle ayrı ayrı bir araya gelerek, geçerlilik komitesiyle belirlediği video kesitlerini öğretmenlerle birlikte izlemiştir. Araştırmacı ve ilgili öğretmen, çağrışım tekniğine dayalı görüşme tekniğiyle bu videoları değerlendirmiş ve öğretme-öğrenme sürecinde sınıf içi iletişim ve etkileşimde ortaya çıkan sorunları tespit etmişlerdir. Ayrıca çağrışım tekniğine dayalı görüşme, seminerlerde eğitim materyali olarak kullanılmıştır. Öğretmenlere, video kameralar aracılığıyla kayıt altına alınan derslerinden, sınıf içi iletişim ve etkileşimi engelleyen söylemlerle ilgili örnek video kesitleri izletilmiş ve bu engellerin nasıl aşılabacağına dair bilgi verilmiştir.

Öğrenci günlükleri.

Günlükler, diğer verilerin desteklenmesi amacıyla kullanılan ikincil veri kaynaklarından biridir. Bu çalışmada veri toplama kaynaklarını çeşitlendirmek ve desteklemek için günlüklerden yararlanılmıştır. Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimin geliştirilmesine yönelik yürütülen eylem araştırması sürecini nasıl deneyimlediklerini ortaya koyabilmek amacıyla araştırmanın ilk haftasından itibaren, öğrencilere sosyal bilgiler dersine ilişkin düşüncelerini yazmaları için günlükler dağıtılmıştır. Her dersten sonra öğrencilerden aşağıdaki sorular çerçevesinde günlük tutmaları istenmiştir:

- Öğretmenin sorduğu herhangi bir soruya cevap verdiğin oldu mu bugün? Cevap verdiysen,
 - Öğretmenin senin görüşlerine saygı duyduğunu düşünüyor musun? Açıklar mısın?
 - Verdiğin cevaba ilişkin bir değerlendirmede bulundu mu? Bulunduysa nasıl bir değerlendirme yaptı?
 - Kendini ifade etmen için yeterli zaman tanındığını düşünüyor musun?

- Öğretmenin sorduğu soruya cevap vermek istediğin halde, sana söz hakkı vermediği oldu mu bugün? Olduysa o an ne hissettin?
- Soru sormak istediğin halde soru sormadığın bir an oldu mu bugün? Olduysa o an ne hissettin?
- Bugün ders esnasında, öğretmenle veya arkadaşlarınla herhangi bir iletişim ve etkileşimde bulundun mu? Bulunduysan, nasıl olduğunu açıklar mısın?
- İlk dönemin başından bugüne kadar sınıf içi iletişim ve etkileşimde (öğretmen-öğrenci/ öğrenci-öğrenci) dikkatini çeken bir değişim var mı? Varsa, nasıl bir değişim olduğunu açıklar mısın?
- Bunların dışında yazmak istediğin bir şey varsa yazmakta özgürsün.

Öğrencilerin, öğretmenlere verilen iletişimsel yaklaşım eğitimi ve uygulamasından önce yazdığı günlükler ile uygulamadan sonra yazdıkları birbirinden ayrılmıştır. Eğitimden önce yazılan günlükler mevcut durum ve problem tespiti için kullanılmıştır. Eğitimden sonra yazılan günlükler ise, eylem araştırmasının sınıf içi iletişim ve etkileşimde değişim meydana getirip getirmediğini, getirdiyse nasıl bir değişim gerçekleştiğini ve bu değişimin öğrenciler tarafından nasıl deneyimlendiğini belirlemek amacıyla kullanılmıştır.

Araştırma Sürecinin Aşamaları

Araştırma süreci; odak alanı belirleme, hazırlık, mevcut durum ve problemin tespiti, bilgilendirme toplantıları (eğitim), eylem süreci ve sürecin değerlendirilmesi olmak üzere altı aşamadan oluşmaktadır.

Odak alanı belirleme.

Lisansüstü eğitimi sırasında sınıf içi iletişim ve etkileşim konusuna ilgi duyan araştırmacı, bu alandaki güncel çalışmaların düşünme eğitimi, çocuklar için felsefe yaklaşımı (P4C) ve iletişimsel yaklaşım gibi konular üzerine yoğunlaştığını gözlemlemiştir. Çocuklar için felsefe yaklaşımı ile ilgili gerekli eğitimleri ve sertifikaları aldıktan sonra bu alanda öğretmen eğitimleri vermiştir. Verdiği eğitimler esnasında öğretmenlerin sınıf içi iletişim ve etkileşimde genellikle otoriter bir söylem kullandıklarını fark etmiştir. Doktora döneminde almış olduğu derslerde ve bu alanda yapmış olduğu araştırmalarda sosyal bilgiler öğretim programının otoriter söylemden çok diyalogik söyleme vurgu yaptığını öğrenmiştir. Yaptığı incelemeler neticesinde, sosyal bilgiler öğretiminde diyalogik öğelere yer verilmesi gerektiğini fark eden araştırmacı, programın uygulayıcıları olan öğretmenlerin olması gerekenden uzak bir sosyal bilgiler öğretimi gerçekleştirdiklerini, başka bir deyişle teori ile uygulama arasında bir boşluk olduğunu fark etmiştir. Yaptığı araştırmalarda teori ile uygulama arasındaki bu problemin sadece sosyal bilgiler eğitimi alanına özgü olmadığını diğer alanlarda da benzer problemlerin

olduğunu görmüştür. Bu problemin çözümü için diğer alanlarda nasıl bir yol izlendiğini araştıran araştırmacı, Mortimer ve Scott (2003) tarafından fen eğitimi alanında geliştirilen iletişimsel yaklaşım modeliyle sıkça karşılaşmıştır. Bunun üzerine araştırmacı, sosyal bilgiler öğretiminde uygulanabilirliği noktasında fikir almak için, iletişimsel yaklaşımın geliştiricilerinden biri olan Eduardo Fleury Mortimer ile iletişime geçmiştir. Mortimer, iletişimsel yaklaşımın odak noktası öğretmen söylemi olduğu için, sadece fen eğitiminde değil, diğer alanlarda da uygulanabileceğini belirtmiştir. Ayrıca, sosyal bilgiler eğitiminde böyle bir çalışmanın yapılmasının, bu alandaki boşluğu doldurması açısından hem gerekli hem de değerli olduğunu vurgulamıştır. Bu düşünceden hareketle araştırmacı, iletişimsel yaklaşımın sosyal bilgiler eğitiminde uygulanabilirliği konusuna odaklanması gerektiğine karar vermiştir.

Hazırlık.

Odak alanı belirlendikten sonra araştırmacı çalışma grubunu belirlemek amacıyla Bayburt İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okulları ziyaret ederek okul yöneticileri ve sosyal bilgiler öğretmenlerine kendisini tanıtmış, araştırmanın amacı ve süreci hakkında bilgi vermiş ve çalışmada yer almaları için talepte bulunmuştur. Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden okul ve öğretmenler belirlendikten sonra, araştırmacının bağlı olduğu enstitü aracılığıyla İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden resmi izin alınmıştır. Resmi izin talep ve kabul süreciyle ilgili yazışmalar EK-1'de sunulmuştur.

Yasal izinler alındıktan sonra, geçerlik komitesi üyeleriyle bir araya gelerek araştırma süreci ile ilgili kararlar alınmıştır. Bu kararlar doğrultusunda araştırmacı, ilk olarak araştırma ortamını tanımak ve öğrencilerle tanışmak için okulu tekrar ziyaret etmiştir. Sınıfta kamera ve ses kayıt cihazlarının nerelere konumlandırılacağı, öğretmenlerin uygun olduğu ders saatleri vb. durumlar belirlenmiştir. Öğretmenlerle birlikte derse giren araştırmacı öğrencilerle tanışmış ve velilere yönelik hazırlanan katılımcı bilgilendirme formunu onlara dağıtmıştır. Bu formlar dağıtıldıktan sonraki gün öğretmenler aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmaya katılan beş öğretmen aynı prosedürü takip etmiştir.

İlk video kayıt 6 Nisan 2018 tarihinde Ömer Öğretmen'in dersinde gerçekleştirilmiştir. Aynı hafta içerisinde diğer öğretmenlerin dersleri de kayıt altına alınmaya başlanmıştır. Araştırma sürecinde, gözlemci etkisini asgari seviyeye indirmek ve doğal olana en yakın verileri elde etmek için, katılımcıların kameraya alışma süresi göz önünde bulundurulmuş, bu sebeple ilk iki haftanın kayıtları (240 dk) çalışmaya hazırlık aşaması olarak değerlendirilmiştir.

Mevcut durum ve problemin tespiti.

Mevcut durum ve problemin tespiti süreci üç aşamadan oluşmuştur. İlk olarak, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan; özel amaçlar, temel beceriler, programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar ve kazanımlar iletişimsel yaklaşım açısından analiz edilmiştir. Sonrasında, Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda yer alan; , , ve bölümleri iletişimsel yaklaşım bağlamında incelenmiştir. Son olarak, sosyal bilgiler öğretim ortamını iletişimsel yaklaşım bağlamında incelemek için, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında, araştırmaya gönüllü olarak katılan beş sosyal bilgiler öğretmenin beş haftalık dersleri, haftada üç ders ve her bir ders saati 40 dakika olmak üzere toplam 75 ders saati video kamera aracılığıyla kayıt altına alınmıştır.

2017-2018 eğitim-öğretim yılında sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde kullandıkları iletişimsel yaklaşım türleri incelendiğinde, öğretmenlerin sıklıkla otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımları kullandıkları, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımları ise hiç kullanmadıkları gözlenmiştir. Bu durum sınıf içi iletişim ve etkileşimin nitelikli bir şekilde yürütülmesi açısından bir problem olarak görülmüş ve problemin çözülmesine yönelik bir eylem araştırması yürütülmesine karar verilmiştir. Araştırmanın ilk aşamasına katılan öğretmenlere, eylem araştırması sürecine ilişkin gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra, gönüllü olarak tekrar katılmaları yönünde teklifte bulunulmuştur. Bu beş öğretmenden sadece ikisi eylem araştırması sürecine katılmayı kabul etmiştir. İkinci aşama, bu iki gönüllü öğretmenle yürütülmüştür. Bu aşamada ilk olarak, öğretmenlerin derslerinde kullandıkları iletişimsel yaklaşımın, kaydedilen dönem ve öğrenci grubuna mı özgü olduğu yoksa öğretmenlerin öğretim sürecini yürütme biçimlerinin mi bu olduğunu tespit etmek için, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında, farklı öğrenci gruplarıyla yeniden bir durum tespitine gidilmiştir. Bu bağlamda, iki öğretmenin dört haftalık dersleri, haftada üç ders ve her bir ders saati 40 dakika olmak üzere toplam 24 ders saati video kamera aracılığıyla kayıt altına alınmıştır.

Sosyal bilgiler öğretim ortamında, öğretim programının gerekleri ve ders kitabının içeriği bağlamında iletişimsel yaklaşım türlerinin kullanımına ilişkin mevcut durum incelendiğinde, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın; özel amaçlar, temel beceriler, kazanımlar ve programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar açısından hem diyalojik hem de otoriter söylem kullanımını gerektiren öğeler içerdiği, Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nın da buna uygun bir şekilde hazırlandığı, ancak programın uygulayıcıları olan öğretmenlerin derslerini bu doğrultuda yürütmedikleri tespit edilmiştir. Buradan hareketle, sosyal bilgiler öğretiminde, sınıf içi iletişim ve etkileşimin geliştirilmesine yönelik bir eylem araştırması yürütülmesine karar verilmiştir.

Bilgilendirme toplantıları.

İlk eylem planında, öğretmenlere araştırmacı tarafından iletişimsel yaklaşım modeli hakkında 8 Kasım 2018 – 27 Aralık 2018 tarihleri arasında kapsamlı bir eğitim verilmiştir. Bu eğitim süreci; 4 hafta eğitim seminerleri ve 4 hafta makale okumaları olmak üzere 8 hafta sürmüştür. Ayrıca bu eğitimden sonra eylem planını uygularken öğretmenlerin karşılaştığı zorluklar göz önünde bulundurularak yeni eylem planları geliştirilmiş ve seminerler verilmiştir. Öğretmene verilen iletişimsel yaklaşım eğitiminin konu başlıkları Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Öğretmene Verilen İletişimsel Yaklaşım Eğitimine İlişkin Konu Başlıkları

Konu başlıkları	Alt başlıklar
İletişim ve etkileşim	İletişim nedir?, sınıf içi iletişim ve etkileşim, etkileşim biçimleri
İletişimsel yaklaşım	İletişimsel yaklaşım nedir?, tarihsel gelişimi, iletişimsel yaklaşımın boyutları
İletişimsel yaklaşımın sınıfları	Etkileşimli/otoriter, etkileşimli/diyalojik, etkileşimsiz/otoriter ve etkileşimsiz diyalojik iletişimsel yaklaşım
Etkileşim örüntüleri	I-R-E örüntüsü, I-R-F ve I-R-F-R-F örüntüleri, çoklu zincir örüntüleri; açık zincir örüntüsü(I-R-P-R-P-R), kapalı zincir örüntüsü(I-R-P-R-P-R-E), kompleks örüntü (I-Rs1-Rs2-Rs3)
İletişimsel yaklaşımda öğretmenin rolü	Söylem biçimleri, soru türleri, etkileşimli/etkileşimsiz otoriter öğretmenin rolü, etkileşimli/etkileşimsiz diyalojik öğretmenin rolü

Eylem süreci.

Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimin geliştirilmesine yönelik gerçekleştirilen eylem araştırmasının ilk uygulaması, Ayşe Öğretmen’in kendini hazır hissettiğini ve bir sonraki dersinde bunu sınıfında uygulamak istediğini söylemesiyle 03 Ocak 2019 tarihinde başlamıştır. Elif Öğretmen ise, kendini tam anlamıyla hazır hissetmediğini, makaleleri kendi başına yarıyıl tatilinde tekrar okumak istediğini belirtmiş ve uygulamaya ilk olarak 08 Şubat 2019 tarihinde başlamıştır. Elif Öğretmen’in üç, Ayşe Öğretmen’in dört eylem döngüsünde tamamladığı eylem süreci yaklaşık üç ay sürmüştür (3 Ocak 2019 – 26 Mart 2019). Eylem araştırması kapsamında iki öğretmenle yürütülen her eylem döngüsü, dersin iletişimsel yaklaşım bağlamında planlanmasını, uygulanmasını ve daha sonra uygulanan eylem planının değerlendirilmesini ve yeniden düzenlenmesini içermektedir.

Birinci eylem planı, mevcut durum ve problemin tespitinden sonra gerçekleştirilen eğitim/bilgilendirme toplantılarından oluşmaktadır. Bu eğitim süreci; 4 hafta eğitim seminerleri ve 4 hafta makale okumaları olmak üzere 8 hafta sürmüştür. Birinci eylem planı kapsamında verilen eğitimden sonra Ayşe Öğretmen 3 Ocak 2019’da, Elif Öğretmen ise, 8 Şubat 2019’da uygulamaya geçmiştir. Video kameralar aracılığıyla kayıt altına alınan öğretme-öğrenme süreci araştırmacı tarafından iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş ve öğretmenlerin uygulama esnasında yaşadığı sorunlar belirlenmiştir. Araştırmacının tespit ettiği bu sorunların yer aldığı video kayıtlar ilk olarak geçerlilik komitesi ile birlikte izlenmiş, değerlendirilmiş ve bu

sorunları gidermeye yönelik öğretmenlere sunulacak çözüm önerileri üzerine tartışılmıştır. Daha sonra araştırmacı her bir öğretmenle ayrı ayrı bir araya gelerek, geçerlilik komitesiyle belirlediği video kesitlerini öğretmenlerle birlikte izlemiştir. Araştırmacı ve ilgili öğretmen, çağrışım tekniğine dayalı görüşme tekniğiyle bu videoları değerlendirmiş ve öğretme-öğrenme sürecinde sınıf içi iletişim ve etkileşimde ortaya çıkan sorunları tespit etmişlerdir. Ayrıca, bu sorunları gidermeye yönelik araştırmacı ve geçerlilik komitesinin belirlediği çözüm önerileri öğretmenlere sunulmuş ve bu öneriler üzerine tartışılmıştır.

İlk iki eylem planında benzer adımlar izlenmiştir. Üçüncü eylem planında ise, Elif Öğretmen'in talebi doğrultusunda, araştırmacı ve öğretmen bir araya gelerek 'Örnek Ders Tasarısı' hazırlamışlardır. Tasarının hazırlanması aşamasında, ders kitabında (etkileşimli/etkileşimsiz) diyalojik ve (etkileşimli/etkileşimsiz) otoriter söyleme vurgu yapan bölümler belirlenmiş, bu bölümlerde öğrencilerden gelebilecek olası cevaplara karşı öğretmenin nasıl bir söylem biçimi kullanması gerektiğine dair tavsiyeler verilmiştir. Ayrıca kitabın hangi bölümünde hangi söylem örüntüsünün kullanılabileceğine dair örnekler sunulmuştur.

Araştırmacı ve geçerlilik komitesi üçüncü eylem planını değerlendirdiklerinde, Elif Öğretmen'le birlikte hazırlanan 'Örnek Ders Tasarısı'nın sorunları çözmede etkili olduğu, benzer bir sürecin Ayşe Öğretmen'le de yürütülmesinin yararlı olacağı kararına varmışlardır. Araştırmacı, bu çözüm önerisini Ayşe Öğretmen'le paylaşmıştır. Ayşe Öğretmen'in kabul etmesi üzerine, araştırmacı ve Ayşe Öğretmen, 15 ve 22 Mart 2019 tarihlerinde öğretmenler odasında bir araya gelerek örnek bir ders tasarlamışlardır. Ayşe Öğretmene dördüncü eylem planı kapsamında verilen eğitimden sonra, video kameralar aracılığıyla kayıt altına alınan öğretme-öğrenme süreci araştırmacı tarafından iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiştir. Dördüncü eylem döngüsünün uygulama basamağında elde edilen bulgular geçerlilik komitesiyle birlikte değerlendirildiğinde Ayşe Öğretmen'in, üçüncü eylem planının değerlendirme aşamasında belirlenen sorunları dördüncü eylem planı aracılığıyla giderebildiği gözlenmiştir.

Sürecin değerlendirilmesi.

Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimin geliştirilmesine yönelik yürütülen eylem araştırmasının sonunda, bu süreci nasıl deneyimlediklerini ortaya koyabilmek amacıyla öğretmenlerden süreci değerlendirmeleri istenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, Elif Öğretmen'le 25 Mayıs 2019, Ayşe Öğretmen'le ise, 28 Mayıs 2019 tarihlerinde öğretmenler odasında yarı-yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde katılımcılardan eylem araştırmasının eğitim, planlama, uygulama ve yeniden düzenleme aşamalarına ilişkin deneyimlerini, düşüncelerini ve değerlendirmelerini paylaşmaları istenmiştir.

Veri Analizi

Veri analizi aşamasında; video ve ses kayıtları için söylem analizi, doküman incelemesi, görüşme ve öğrenci günlükleri için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Söylem analizi.

Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimin geliştirilmesine yönelik yürütülen bu araştırmada dersler, video kamera ve ses kayıt cihazları aracılığıyla kayıt altına alınmıştır. Bu kayıtlar, Mortimer ve Scott'un (2003) geliştirdiği iletişimsel yaklaşım türleri bağlamında söylem analizi (discourse analysis) yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Söylem analizi, dili bir eylem, iletişim formu, sosyal pratik olarak gören ve yorumlayan çok boyutlu, çok fonksiyonlu, tarihsel ve eleştirel bir analiz modelidir (Sözen, 1999, ss.82-83). Söylem analizi, psikoloji, sosyoloji, dilbilim, antropoloji, edebiyat, felsefe, medya ve iletişim çalışmaları gibi farklı disiplinlerden beslenerek gelişen ve çalışılan disiplinin teorik bakış açısına dayanan nitel bir araştırma yöntemidir (Potter & Wetherell, 1987; Tonkiss, 2006).

Söylem analizinde araştırmacı çalışmaya 'Kim nasıl konuşuyor?' ve 'Kim nasıl dinliyor ya da susuyor?' sorularına cevap arayarak başlar. Sözen (1999)'e göre söylem analizini, üç ayrı boyutta tanımlamak mümkündür. Bunlardan birincisinde, söylem analizi dilin kullanımıyla meşgul olur. İkincisinde, söylem analizi dilin açıklama, anlama ve anlamlandırmaya ilişkin fonksiyonlarıyla ilgilenir. Üçüncüsünde ise, analiz pragmatiktir, yani, bu düzeyde "dili kullanan insanların dil ile ne yaptıkları" sorusuna cevaben, bir söylemdeki linguistik özellikler onların ne yaptıklarını anlamak amacıyla incelenir. Bu çalışmada araştırmacı söylem analizinin üçüncü (pragmatik) boyutunu benimsemiş ve "Kim nasıl konuşuyor?" ve 'Kim nasıl dinliyor ya da susuyor?' sorularının yanıtını, ders boyunca video kayıt altına alınan etkileşim sürecini I-R-E, I-R-F ve açık/kapalı söylem örüntüleri bağlamında analiz ederek karşılıklı konuşmanın nasıl örgütlendiğini bulmayı amaçlamıştır. Söylem analiziyle ulaştığı yanıtları, etkileşimli/etkileşimsiz diyalojik ve etkileşimli/etkileşimsiz otoriter boyutlarda kodlayarak iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirmiştir. Araştırmacı her bir öğretmenin ders videolarını analiz ederek, derslerinde kullandıkları iletişimsel yaklaşım türlerinin saniye bazlı zamansal dağılımını tablolastırmıştır.

İçerik analizi.

Bu çalışmada öğretim programı ve ders kitabı dokümanlarının incelenmesinde, öğretmenlerle yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerin çözümlenmesinde ve öğrenci günlüklerinin değerlendirilmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi kodlama sisteminin öncülerinden olan Miles ve Huberman (1994)'a göre, araştırmalarda gözlem,

görüşme, doküman incelemesi vs. şeklinde toplanan veriler başlangıçta üst üste yığılmış karmaşık yapılardır. Araştırmacı, içerik analizi yöntemiyle veri yığınıncı öncül analizleriyle belirlediğı kodlar altında düzenleyerek daha kolay anlaşılır bir forma sokar (s.55).

Bu çalışmanın doküman incelemesi aşamasında öğretim programı ve ders kitabının içerikleri, Mortimer ve Scott (2003) tarafından analitik çerçevesi çizilen iletişimsel yaklaşım modelinin etkileşimli/otoriter, etkileşimli/diyalojik, etkileşimsiz/otoriter ve etkileşimsiz/diyalojik söylem biçimleri kod kabul edilerek analiz edilmiştir. Öğretmen görüşmelerinden elde edilen veriler analiz edilirken öncelikle kayıtlar yazıya dökülmüş , sıkça tekrarlanan öğeler kod olarak belirlenmiş, bu kodlar ilişkililik düzeyleri göz önünde bulundurularak ortak kategorilere toplanmış ve son olarak çatı temalar oluşturulmuştur. Öğrenci günlüklerinde de görüşmelerde olduğu gibi üç aşamalı (kod-kategori-tema) içerik analizi modeli benimsenmiştir.

Araştırmacı Rolü

Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimin geliştirilmesine yönelik yürütülen bu çalışmanın farklı aşamalarında çeşitli roller üstlenmiştir. Bunlardan ilki mevcut durum ve problemin tespitini yapan birincil gözlemci rolüdür. Araştırmacı burada mümkün olduğunca detay kaçırmamaya özen göstererek sınıfın uygun açılara yerleştirdiğı video ve ses kayıt cihazlarıyla veri toplamıştır. Toplanan verileri inceleme aşamasında analist rolüne bürünen araştırmacı sınıf içi söylemi mikro detaylarıyla iletişimsel yaklaşım bağlamında mercek altına almıştır. Eylem sürecinin planlama ve uygulama aşamalarında araştırmacı; eğitmen, planlayıcı, gözlemci, yol gösterici, organizatör, analist gibi birden çok rolü eş zamanlı ve/veya dönüşümlü olarak yürütmüştür. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde ise hem sınıf içi iletişim ve etkileşimi geliştirmeye yönelik öğretmenlerden fikir alan bir meslektaş, hem de uygulamaya dair dönüt alan bir araştırmacı rolündedir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirliliğı verinin gerçekliğı ve zenginliğı sağlar (Hopkins, 2008, s.139). “Araştırmacı, okuyucusunu araştırma sonuçlarının dikkate değeri olduğuna nasıl ikna eder?” sorusunun cevabını içermesi öngörülen geçerlik ve güvenirlilik noktasında bu çalışma, geleneksel nicel araştırmalarda kullanılan kriterler yerine, Lincoln ve Guba (1985)’nın nitel araştırmalar için ileri sürdüğü kriterleri referans almıştır. Lincoln ve Guba’nın sınıflamasında, iç geçerliğı yerini inandırıcılık, dış geçerliğı yerini aktarılabilirlik, iç güvenirlilik yerini tutarlık ve dış güvenirlilik ise yerini teyit edilebilirlik kavramları almıştır.

İnandırıcılık.

Bu çalışmada inandırıcılığı sağlamak adına, Lincoln ve Guba (1985)'nın önerdiği stratejilerden uzun süreli etkileşim, derinlik odaklı veri toplama, çeşitleme, uzman incelemesi ve katılımcı teyidi kullanılmıştır. İnandırıcılığın sağlanabilmesi için kullanılan stratejilerden ilki uzun süreli etkileşimdir. Bir araştırmada gözlem süresi ve sayısı uzadıkça araştırmacı etkisi azalır ve süreç kendi doğal ortamına döner (Yıldırım & Şimşek, 2016). Uzun süreli etkileşim sağlamak adına, öğretmenlerle toplamda yaklaşık 1 yıl birlikte uygulama yapılmıştır.

İkinci strateji olan derinlik odaklı veri toplama kapsamında araştırmacının alanda öğrendiği olay ve olguların araştırma sorusu açısından anlamlarını, birbirleriyle olan ilişkilerini, bir bütün olarak sergilediği örüntüleri ortaya çıkarması beklenir. Bu da derinlemesine veri toplama mekanizmaları ile mümkün olur (Yıldırım & Şimşek, 2016). Derinlik odaklı veri toplama kapsamında bu araştırmada elde edilen verilere eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşılmış, sonuçlar süreç içerisinde birbirleriyle sürekli karşılaştırılmış ve kuramsal çerçeve temel alınarak yorumlanmıştır.

Araştırma ortamında odak noktası olan kişilerin farklı algılarının, deneyimlerinin ve bakış açılarının olması doğaldır. Araştırmacı bu farklılıkları bütün zenginliği ile sergilemelidir. Bu araştırmada video ve ses kaydı, gözlem, görüşme, doküman incelemesi ve öğrenci günlükleri gibi bir çok nitel veri toplama aracı kullanılarak veri çeşitlemesi yapılmıştır.

Nitel araştırma yöntemlerinde uzman ve araştırma konusu hakkında genel bilgiye sahip kişilerden araştırmayı çeşitli boyutlardan incelemesini istemek, inandırıcılık noktasında alınabilecek önlemlerden biridir. Araştırma sürecinde toplanan veriler tez izleme komitesi üyeleri, alan uzmanları, geçerlik komitesi üyeleriyle ve katılımcı öğretmenlerle paylaşılmış ve değerlendirilmiştir. Uzmanlardan gelen eleştiri, öneri ve dönütler doğrultusunda araştırmanın gidişatı şekillenmiştir.

Nitel araştırma güçlü veri toplama yöntemlerine sahiptir ve araştırmacıya zengin sonuçlara ulaşma olanağı sağlar. Ancak araştırmacı bazen öznel varsayımlardan veya verileri yanlış anlamadan kaynaklı farklı sonuçlara ulaşma durumları yaşayabilir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Toplanan verilerden farklı sonuçlara ulaşma olasılığının önüne geçilmesi için öğretmenlerle görüşmeler yapılarak ve öğrencilere günlükler yazdırılarak katılımcı teyidi sağlanmıştır.

Aktarılabilirlik.

Erlandson, Harris, Skipper ve Allen (1993) araştırma sonuçlarının aktarılabilirliğini artırmak için ‘ayrıntılı betimleme’ ve ‘amaçlı örnekleme’ yöntemlerinin uygulanmasını önermektedir. Ayrıntılı betimleme, ham verinin ortaya çıkan kavram ve temalara göre yeniden düzenlenmiş bir biçimde okuyucuya yorum katmadan ve verinin doğasına mümkün olduğunca sadık kalınarak aktarılmasıdır. Doğrudan alıntılar bu amaçla araştırmacılar tarafından sık kullanılır. Veri analiz sürecinde, video kayıtlardan bazı diyalog örnekleri olduğu gibi transkript edilmiş, öğretmen görüşmelerinden ve öğrenci günlüklerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Nitel araştırmada aktarılabilirliği artırmak için bir diğer yöntem ise, hem tipik olarak karışımıza çıkan olay ve olguları hem de bunların değişkenlik gösteren özelliklerini ortaya çıkarma amacını güden amaçlı örneklemedir (akt., Yıldırım & Şimşek, 2016, ss.281-282). Bu çalışmada, eylem araştırmasına katılan iki öğretmen (Elif ve Ayşe Ö.) amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir (Patton, 2014). Öğretmenlerin araştırmaya gönüllü olmaları ve zaman ayırabilmeleri, mesleki gelişime açık olmaları ile sınıf içi iletişim ve etkileşimi geliştirmeyi amaçlamaları gibi ölçütler göz önünde bulundurulmuştur.

Tutarlık.

Nitel araştırmalarda, nicel araştırmalardan beklenen tekrar edilebilirlik özelliği mevcut değildir, çünkü olay ve olgular sürekli değişkenlik gösterir, farklılık gerçeğin doğasından kaynaklanır. Bunun yerine güvenilirliğin de odaklandığı alanlardan biri olan tutarlığa önem verilir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Sınıf içi iletişim ve etkileşimi konu alan bu çalışmada, veri toplama araçlarının oluşturulması, verilerin toplanması ve analizi aşamalarında tutarlığa özen gösterilmiştir.

Veri toplama araçlarının geliştirilmesi aşamasında, araştırmanın kapsam ve dil tutarlığını sağlamak adına görüşme soruları üzerine alan uzmanlarından görüş alınmıştır. Bu görüşme soruları her iki öğretmene benzer bir yaklaşımla sorulmuş ve kayıt altına alınmıştır. Veri analizi sürecinde, geçerlik komitesi üyeleri tüm veriden rastgele seçtikleri bazı video kesitleri iletişimsel yaklaşım bağlamında analiz edip kodlamışlardır. Araştırmacının kodlarıyla geçerlik komitesi üyelerinin kodları karşılaştırılarak uyum katsayısı hesaplanmıştır. Daha sonra, geçerlik komitesi üyeleri tarafından yapılan kodlamalar arasında tutarlık incelemesi yapmak üzere bir araya gelinmiştir. Üyelerin kodlamalarındaki farklılığın nedenleri üzerine tartışılmış ve uzlaşma yoluna gidilmiştir. Öğrenci günlüklerinin ve öğretmenlerle yapılan görüşmelerin analizinde de benzer bir süreç işletilmiştir.

Araştırmacı ve geçerlik komitesi üyeleri arasındaki uyuşum katsayısı Miles ve Huberman (1994)'ın aşağıdaki formülüne göre hesaplanmıştır (s.64).

$$\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Uzlaşılın madde sayısı}}{\text{Uzlaşılın madde sayısı} + \text{Uzlaşılınmayan madde sayısı}}$$

Miles ve Huberman (1994) tarafından, araştırmacı ve uzmanlar arasındaki nihai uyumun %90'nın altında olmaması tavsiye edilmektedir. Bu araştırmada, video kayıtların analizine ilişkin güvenilirlik çalışmasında uyuşum katsayısı %92 olarak belirlenmiştir. Görüşme ve günlük verilerinin analizinde ise, uyuşum katsayısı %96 olarak hesaplanmıştır.

Teyit edilebilirlik.

Nitel araştırmalarda, nesnelliğin tam anlamıyla sağlanmasının olanaksız olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle araştırmacıdan beklenen ulaştığı sonuçları topladığı verilerle sürekli teyit etmesidir. Bu araştırmada, geçerlik komitesi üyeleri, araştırmacının ulaştığı sonuçları ham verilerle karşılaştırarak incelemişlerdir. Araştırma sonunda ise, araştırmada ulaşılan sonuçlar, yargılar, yorumlar ve önerilerin teyit edilebilmesi için ham veriler dışardan bir uzmana sunulmuştur. Ayrıca, tüm veriler gerektiğinde tekrar teyit edilebilmesi için dosya ve bilgisayar ortamında saklanmıştır.

Araştırmada Alınan Etik Önlemler

Merriam (2009)'a göre, bir çalışmanın geçerlik ve güvenilirliği büyük ölçüde araştırmacının almış olduğu etik önlemlere bağlıdır (s. 228). Bu çalışmanın araştırma soruları video kamera kullanımını, öğretmenler ve öğrencilerle etkileşimi gerektirdiği için araştırmacı etik meseleler noktasında hassasiyet göstermiş ve bu konuda birtakım önlemler almıştır.

McKay'e (2006) göre, bir araştırma projesi belirli bir okuldaki öğretmenleri ve öğrencileri kapsıyorsa, çalışmanın yürütüleceği yerdeki yöneticilerle temasa geçilip, en kısa zamanda gerekli izinler alınmalıdır (s. 27). Araştırmacı, Bayburt İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okulları ziyaret ederek okul yöneticileri ve sosyal bilgiler öğretmenlerine kendisini tanıtmış, araştırmanın amacı ve süreci hakkında bilgi vermiş ve çalışmada yer almaları için talepte bulunmuştur. Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden okul ve öğretmenler belirlendikten sonra, araştırmacının bağlı olduğu enstitü aracılığıyla İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden resmi izin alınmıştır. Gerekli izinler alındıktan sonra öğretmenlere araştırma süreci hakkında detaylı bilgi verilmiş, ardından 'katılımcı bilgilendirme ve onay formu' imzalatılmıştır (EK-3).

Araştırma etiği ile ilgili bir diğer mesele katılımcıların yaşıdır. Araştırmaya katılanlar arasında reşit olmayanlar varsa, velilerinden izin alınmalıdır (McKay, 2006, s. 27). Araştırmacı öğrencilerle tanışmış ve velilere yönelik hazırlanan katılımcı bilgilendirme formunu onlara dağıtmıştır. Bu formlar dağıtıldıktan sonraki gün öğretmenler aracılığıyla toplanmıştır (EK-4).

Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalı gerçekleşmiştir. Kişisel bilgilerin gizliliği adına katılımcılar takma ve kod isimlerle anılmıştır. Araştırmada elde edilen video kayıtlar, sadece tez izleme komitesi ve geçerlik komitesi üyeleriyle paylaşılmıştır. Bu verilerin başka kurum veya kuruluşla paylaşılmayacağı ve bilimsel araştırma dışında kullanılmayacağı taahhüt edilmiştir. Bilimsel araştırmalarda kullanılacak görsel verilerde, katılımcıların yüzü asla belirgin olmayacak biçimde, yüzler mozaiklenerek veya kapatılarak paylaşılması ilkesine uygun hareket edilmiştir.

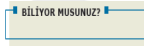

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bulgular

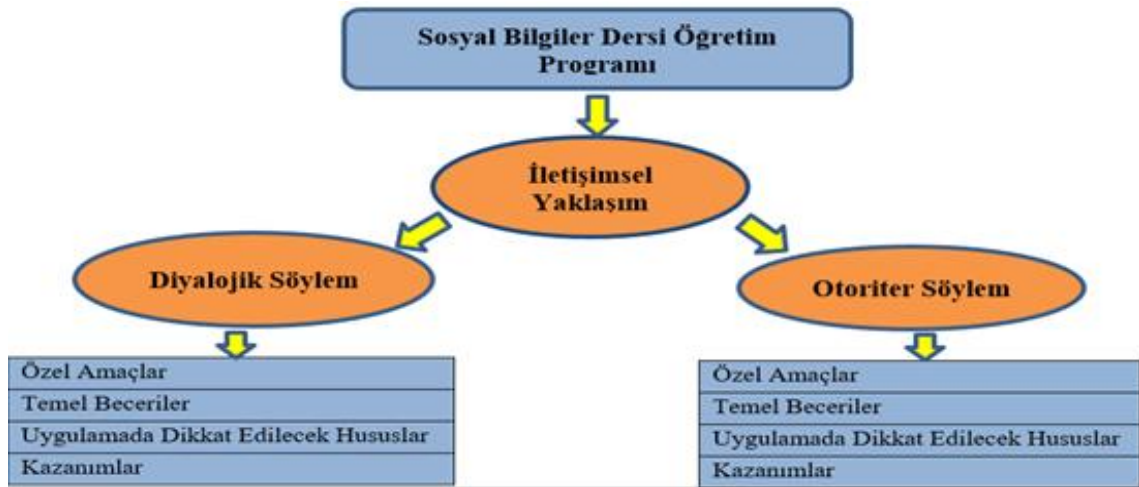
Çalışmanın bu bölümünde, veri analizlerinden elde edilen bulgulara araştırmanın amacı ve soruları doğrultusunda yer verilmiştir.

Mevcut Durum ve Problemin Tespiti

Bu bölümde, araştırmanın birinci sorusuna yönelik olarak, sosyal bilgiler derslerinde gerçekleşen sınıf içi iletişim ve etkileşimin öğretim programının öngördüğü biçimde uygulanıp uygulanmadığını kontrol etmek için mevcut durum tespiti yapılmıştır. Mevcut durum ve problemin tespiti süreci üç aşamadan oluşmuştur. İlk olarak, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan; özel amaçlar, temel beceriler, programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar ve kazanımlar iletişimsel yaklaşım açısından analiz edilmiştir. Sonrasında, Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda yer alan; , , ve bölümleri iletişimsel yaklaşım bağlamında incelenmiştir. Son olarak, sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde kullandıkları iletişimsel yaklaşım türleri ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programının iletişimsel yaklaşım bağlamında incelenmesinden elde edilen bulgular.

Öğretim programında yer alan; amaçlar, temel beceriler, kazanımlar ve programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar içerik analizi yöntemi kullanılarak iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiştir.

Şekil 7. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve iletişimsel yaklaşım.

Öğretim programının analizinde diyalojik ve otoriter söylem kullanımına dair ulaşılan bulgular şu şekildedir:

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında diyalojik söyleme ilişkin bulgular.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2017 yılında yayımlanıp, 2018 yılında revize edilerek uygulamaya giren Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı; özel amaçlar, temel beceriler, kazanımlar ve programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar açısından incelenmiş ve diyalojik söyleme bağlantısı kurulmuştur.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçlarında diyalojik söyleme ilişkin bulgular.

2018 yılında yayımlanan ve halen uygulamada olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçları 18 maddeden oluşmaktadır. Bu amaçlar iletişimsel yaklaşım bağlamında ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup diyalojik söyleme dair ulaşılan bulgular şu şekildedir:

Tablo 10. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Diyalojik Söyleme Vurgu Yapan Özel Amaçlar

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;	
5. Madde	Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri
7. Madde	Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları
10. Madde	Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
13. Madde	Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
14. Madde	Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
17. Madde	Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
18. Madde	Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan özel amaçlar incelendiğinde, 18 amaçtan 7'sinin (5., 7., 10., 13., 14., 17. ve 18. madde) diyalojik söyleme vurgu yaptığı görülmüştür. Mekânı algılama becerisi, eleştirel düşünme becerisi, tarihsel kanıtları sorgulayabilme, karşılaştığı sorunları çözebilmek için temel iletişim becerilerini kullanabilme, toplumsal sorunların çözümü için görüş belirtme ile bireyin ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması gibi özellikler, olayların ve durumların bütünü göz önüne alıp onlara alternatifler üretmeyi içermektedir. Alternatifler üretmesi beklenen kişi öğretmen değil, öğrencidir. Dolayısıyla, öğrencinin sürece aktif bir şekilde katılması beklenmektedir.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan temel becerilerin kazandırılması noktasında diyalojik söyleme ilişkin bulgular.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda toplam 27 temel beceri yer almıştır. Bu temel beceriler iletişimsel yaklaşım açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup diyalojik söyleme dair ulaşılan bulgular şu şekildedir:

Tablo 11. *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Diyalojik Söyleme Vurgu Yapan Temel Beceriler*

Araştırma	Karar verme
Eleştirel düşünme	Öz denetim
Empati	Problem çözme
Girişimcilik	Sosyal katılım
İletişim	Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
İşbirliği	Yenilikçi düşünme

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki 27 temel beceri iletişimsel yaklaşım bağlamında incelendiğinde, Tablo 11'de yer alan 12 becerinin diyalojik söyleme vurgu yaptığı görülmüştür. Nitekim araştırma, eleştirel düşünme, empati, girişimcilik, iletişim, işbirliği, karar verme, öz denetim, problem çözme vb. beceriler karşılıklı iletişim ve etkileşimi gerektirmektedir. Bu becerilerin edinilebilmesi için, öğretmenlerin öğrencilerin fikirlerine ilgi göstermesi ve onları sürece dahil etmesi gerekmektedir.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar noktasında diyalojik söyleme ilişkin bulgular.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda uygulama esnasında dikkat edilmesi beklenen 10 husus belirtilmiştir. Uygulamada dikkat edilmesi beklenen hususlar iletişimsel yaklaşım bağlamında ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup diyalojik söyleme dair ulaşılan bulgular şu şekildedir:

Tablo 12. *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlarda Diyalojik Söyleme Vurgu Yapan Bölümler*

2. Husus	Kazanımların gerçekleştirilmesinde “yerellik, güncellik, disiplinler arası, yansıtıcı sorgulama, geçmiş-bugün-gelecek bağlantısı, zaman-süreklilik-değişim ve esneklik” gibi Sosyal Bilgiler öğretiminin temel ilkeleri dikkate alınmalıdır. Vurgulanan bu ilkeler açısından gerektiğinde işleniş süreçlerinde değişiklik yapılabilir.
3. Husus	“Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler” ve “yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler” anlayışlarına önem verilmelidir. Öğrencilere, sosyal bilimcilerin (coğrafyacının, tarihçinin vb.) kullandıkları bilimsel yöntemler sezdirilmelidir. Okulun içindeki ve dışındaki olaylardan yararlanılarak öğrenciler sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırılmalı ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşünceleri sağlanmalıdır.
7. Husus	Sosyal Bilgiler öğretiminde okul dışı ortamlardan da faydalanmaya önem verilmelidir. Bu çalışmalar okulun yakın çevresinden (okul bahçesi gibi) pazaryerine, resmi dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazı alanlarına, atölyelere, müzelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, anıtlar, müze-kentler, savaş alanları, sanal müze gezisi vb.) yönelik olabilir. Ayrıca uygun konularda sözlü tarih ve yerel tarih çalışmaları da yapılmalıdır.
9. Husus	Kazanımlarla ilgili güncel ve tartışmalı konular, farklı tartışma teknikleri kullanılarak problem çözme, eleştirel düşünme, kanıt kullanma, karar verme ve araştırma becerileriyle ilişkilendirilerek sınıfa taşınabilir.

Uygulamada dikkat edilmesi beklenen 10 husus iletişimsel yaklaşım bağlamında incelendiğinde, Tablo 12’de yer alan (2., 3., 7., 9.) hususların diyalojik söylemi gerektirdiği görülmüştür. Nitekim yansıtıcı sorgulama, geçmiş-bugün gelecek bağlantısı, bilimsel yöntemlerin öğrenciye sezdirilmesi, öğrencilerin karşılaştıkları problemler üzerine yansıtıcı düşünceleri, yaşayarak öğrenmeleri, güncel ve tartışmalı konuların sınıfa taşınması vb. hususlar öğrencinin aktif katılımını gerektirdiği için, sınıf içi iletişim ve etkileşimde öğretmenin kullandığı söylem biçiminin diyalojik olması gerekir.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan (7. sınıf) kazanımlar noktasında diyalojik söyleme ilişkin bulgular.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda 7. sınıflara yönelik 7 öğrenme alanı çerçevesinde 31 kazanım yer almaktadır. Bu kazanımlar iletişimsel yaklaşım açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup diyalojik söyleme dair ulaşılan bulgular şu şekildedir:

Tablo 13. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Diyalojik Söyleme Vurgu Yapan (7.Sınıf) Kazanımlar

Kazanım Kodu	Kazanımlar
SB.7.1.1.	İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgular.
SB.7.1.2.	Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır.
SB.7.1.3.	Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır.
SB.7.1.4.	İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir.
SB.7.2.2.	Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.
SB.7.2.4.	Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.
SB.7.3.1.	Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.
SB.7.3.2.	Türkiye’de nüfusun dağılımını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlar.
SB.7.3.3.	Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.
SB.7.3.4.	Temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkacak olumsuz durumlara örnekler gösterir.
SB.7.4.2.	Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır.
SB.7.4.3.	XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder.
SB.7.4.4.	Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir.
SB.7.5.1.	Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.
SB.7.5.2.	Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.
SB.7.5.5.	Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar.
SB.7.5.6.	Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim ağında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.
SB.7.6.3.	Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir.
SB.7.6.4.	Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder.
SB.7.7.3.	Çeşitli kültürlere yönelik kalıp yargıları sorgular.
SB.7.7.4.	Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan 31 kazanım iletişimsel yaklaşım açısından incelendiğinde, Tablo 13’teki 14 kazanımın doğrudan diyalojik söyleme vurgu yaptığı, 7 kazanımın ise hem otoriter hem de diyalojik söyleme işaret ettiği görülmüştür. Analiz

eder, sorgular, tartışır, çıkarımda bulunur, yorumlar, değerlendirir, ilişkilendirir vb. ifadeler karşılıklı iletişim ve etkileşimi gerektirdiği için, öğretmenin sınıf içinde kullandığı söylem biçiminin diyalojik olması gerekir. Tablo 13'te italik olarak yer alan ve hem otoriter hem de diyalojik söyleme işaret eden 7 kazanımın verilebilmesi için ise, önceden belirlenmiş birtakım bilgilerin otoriter söylem aracılığıyla öğrenciye aktarılması gerekir. Aktarılan bu bilgileri öğrencinin analiz edebilmesi, ilişkilendirebilmesi, bu bilgileri kullanarak çıkarımda bulunabilmesi ve yorumlayabilmesi için ise, sınıf içi iletişim ve etkileşimde öğretmenin kullandığı söylem biçiminin diyalojik olması gerekir.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında otoriter söyleme ilişkin bulgular.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2017 yılında yayımlanıp, 2018 yılında revize edilerek uygulamaya giren Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı; amaçlar, temel beceriler, kazanımlar ve programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar açısından incelenmiş ve otoriter söylemle bağlantısı kurulmuştur.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçlarında otoriter söyleme ilişkin bulgular.

2018 yılında yayımlanan ve hala uygulamada olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçları 18 maddeden oluşmaktadır. Bu amaçlar iletişimsel yaklaşım bağlamında ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup otoriter söyleme dair ulaşılan bulgular şu şekildedir:

Tablo 14. *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Otoriter Söyleme Vurgu Yapan Özel Amaçlar*

<u>Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;</u>	
1. Madde	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Madde	Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Madde	Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Madde	Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
6. Madde	Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
8. Madde	Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
9. Madde	Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
11. Madde	Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Madde	Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,
15. Madde	İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Madde	Millî, manevî değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan özel amaçlar incelendiğinde 18 amaçtan 11'inin (1., 2., 3., 4., 6., 8., 9., 11., 12., 15. ve 16. madde) otoriter söyleme vurgu yaptığı görülmüştür. Haklarını bilen, milli bilince sahip vatandaş olarak yetişmeleri, Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavramaları, insan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet vb. kavramların tarihsel süreçlerini kavramaları için önceden belirlenmiş birtakım bilgiler öğrenciye verilmelidir. Bu amaçlar iletişimsel yaklaşım açısından incelendiğinde, bilgi edindirme esaslı olduğu için, sınıf içi iletişim ve etkileşimde öğretmenin kullandığı söylem biçiminin otoriter olması gerekir.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan temel becerilerin kazandırılması noktasında otoriter söyleme ilişkin bulgular.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda toplam 27 temel beceri yer almıştır. Bu temel beceriler iletişimsel yaklaşım açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup otoriter söyleme dair ulaşılan bulgular şu şekildedir:

Tablo 15. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Otoriter Söyleme Vurgu Yapan Temel Beceriler

Çevre okuryazarlığı	Harita okuryazarlığı	Medya okuryazarlığı
Değişim ve sürekliliği algılama	Hukuk okuryazarlığı	Mekânı algılama
Dijital okuryazarlık	Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	Politik okuryazarlık
Finansal okuryazarlık	Kanıt kullanma	Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
Gözlem	Konum analizi	Zaman ve kronolojiyi algılama

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki 27 temel beceri iletişimsel yaklaşım açısından incelendiğinde, Tablo 15'te yer alan 15 becerinin otoriter söyleme vurgu yaptığı görülmüştür. Çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, gözlem, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı vb. sosyal bilgiler dersine özgü temel becerilerdir. Bu becerilerin edinilebilmesi için, alana özgü bilgilerin öğretmen tarafından öğrenciye aktarılması gerekir.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar noktasında otoriter söyleme ilişkin bulgular.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda uygulama esnasında dikkat edilmesi beklenen 10 husus belirtilmiştir. Uygulamada dikkat edilmesi beklenen hususlar iletişimsel yaklaşım bağlamında ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup otoriter söyleme dair ulaşılan bulgular şu şekildedir:

Tablo 16. *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlarda Otoriter Söyleme Vurgu Yapan Bölümler*

5. Husus	Program'da kavram öğretimi önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle kavram öğretiminde sınıflamalar ve farklı kavram öğretimi yaklaşımları dikkate alınmalıdır. Anlam karmaşası, kavram karmaşası ve kavram yanlışlarının giderilmesine yardımcı olunmalıdır.
6. Husus	Millî ve dinî bayramlar, mahallî kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli gün ve haftalardan yararlanılarak öğrencilerin tarihsel duyarlılığı ve millî bilinçleri geliştirilmelidir.

Uygulamada dikkat edilmesi beklenen 10 husus iletişimsel yaklaşım açısından incelendiğinde, Tablo 16'da yer alan (5. ve 6.) hususların otoriter söylemi gerektirdiği görülmüştür. Nitekim kavram öğretimi, tarihsel duyarlılık ve millî bilincin geliştirilmesinde öğretmen bilgi aktararak ve yönlendirmelerde bulunarak aktif rol oynar.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan (7. sınıf) kazanımlar noktasında otoriter söyleme ilişkin bulgular.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda 7. sınıflara yönelik 7 öğrenme alanı çerçevesinde 31 kazanım yer almıştır. Bu kazanımlar iletişimsel yaklaşım açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup otoriter söyleme dair ulaşılan bulgular şu şekildedir:

Tablo 17. *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 'nda Otoriter Söyleme Vurgu Yapan (7.Sınıf) Kazanımlar*

Kazanım Kodu	Kazanımlar
SB.7.1.4.	<i>İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir.</i>
SB.7.2.1.	<i>Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.</i>
SB.7.2.2.	<i>Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.</i>
SB.7.2.3.	<i>Avrupa'daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti'ni değişime zorlayan süreçleri kavrar.</i>
SB.7.2.4.	<i>Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.</i>
SB.7.2.5.	<i>Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.</i>
SB.7.3.2.	<i>Türkiye'de nüfusun dağılımını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye'nin demografik özelliklerini yorumlar.</i>
SB.7.4.1.	<i>Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler.</i>
SB.7.4.2.	<i>Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır.</i>
SB.7.4.3.	<i>XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa'da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder.</i>
SB.7.5.3.	<i>Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir.</i>
SB.7.5.4.	<i>Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanıır.</i>
SB.7.6.1.	<i>Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar.</i>
SB.7.6.2.	<i>Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar.</i>
SB.7.6.3.	<i>Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir.</i>
SB.7.7.1.	<i>Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler verir.</i>
SB.7.7.2.	<i>Türkiye'nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanıır.</i>

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan 31 kazanım iletişimsel yaklaşım bağlamında incelendiğinde, Tablo 17'deki 10 kazanımın doğrudan otoriter söyleme vurgu yaptığı, 7 kazanımın ise hem otoriter hem de diyalojik söyleme işaret ettiği görülmüştür. Kazanımlarda yer alan 'açıklar', 'örnekler verir', 'örneklerle açıklar', 'inceler', 'tanır' vb. ifadeler öğretmen merkezliliğe ve öğrencinin pasif konumuna işaret ettiği için, öğretmenin sınıf

İçerik ile iletişim ve etkileşimde kullandığı söylem biçiminin otoriter olması gerekir. Tablo 17’de italik olarak yer alan ve hem otoriter hem de diyalogik söyleme işaret eden 7 kazanımın verilebilmesi için ise, önceden belirlenmiş birtakım bilgilerin otoriter söylem aracılığıyla öğrenciye aktarılması gerekir. Aktarılan bu bilgileri öğrencinin analiz edebilmesi, ilişkilendirebilmesi, bu bilgileri kullanarak çıkarımda bulunabilmesi ve yorumlayabilmesi için, sınıf içi iletişim ve etkileşimde öğretmenin kullandığı söylem biçiminin diyalogik olması gerekir.

Sonuç olarak, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı; özel amaçlar, temel beceriler, kazanımlar ve programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar açısından incelendiğinde, hem diyalogik hem de otoriter söylem kullanımını gerektiren öğeler içerdiği tespit edilmiştir.

Sosyal bilgiler ders kitabının iletişimsel yaklaşım bağlamında incelenmesinden elde edilen bulgular.

Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında yer alan ve aşağıda tablo 18’de gösterilen bölümler içerik analizi yöntemi kullanılarak iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiştir.

Tablo 18. *Sosyal Bilgiler (7.sınıf) Ders Kitabında İletişimsel Yaklaşım Dair Bölümler*

	Öğrenciyi konuya hazırlamak için soruların bulunduğu yerdir.
	Biliyor musunuz?: Konuya katkı sağlayacak bilgilerin bulunduğu yerdir.
	Sıra Sizde: Ders içerisinde uygulama yapabileceğiniz yerdir.
	Farklı görüşleri dile getirebileceğiniz, tartışabileceğiniz soruların bulunduğu yerdir.

Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında diyalogik söyleme ilişkin bulgular.

Sosyal bilgiler (7. Sınıf) ders kitabında yer alan ve yukarıda tablo 18’de gösterilen öğeler iletişimsel yaklaşım açısından incelendiğinde, sınıf içi iletişim ve etkileşimde öğretmenin kullandığı söylem biçiminin çoğunlukla diyalogik olması gerekir.

Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında yer alan “” bölümünde diyalogik söyleme ilişkin bulgular.

Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında bütün konuların giriş kısmında yer alan “” bölümü, iletişimsel yaklaşım açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup diyalogik söyleme dair ulaşılan bulgular şu şekildedir:

Kodu	Hazırlık Soruları/Çalışmaları
SB.7.1.1.	Günlük yaşamınızda kendinizi ifade ederken nelere dikkat eder ve nasıl davranırsınız? Söyleyiniz.
SB.7.1.2.	İletişim kurmakta başarılı olmanızı sağlayan özelliklerinizi söyleyiniz.
SB.7.1.3.	İletişim araçlarını kullanmadığınız bir gün düşünün. Günlük hayatınız nasıl etkilendi? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
SB.7.1.4.	Kitle iletişim araçlarını kullanırken nelere dikkat etmeliyiz? Düşüncelerinizi söyleyiniz.
SB.7.2.1.	Bir devletin kurulduğu coğrafya o devlete ne gibi katkılar sağlayabilir? Söyleyiniz.
SB.7.2.2.	Osmanlı Devleti, bünyesindeki farklı din, millet, mezhep ve kültüre sahip insan topluluklarını uzun yıllar bir arada yönetmeyi nasıl başarmış olabilir? Tartışınız.
SB.7.2.3.	Henüz bilinmeyen bir yeri keşfetmiş olsaydınız bu yerin ne gibi özellikleri olmasını isterdiniz?
SB.7.2.4.	Bir devletin çağdaşları arasında geri kalmış olmasının sebepleri neler olabilir? Söyleyiniz.
SB.7.2.5.	Yaşadığımız çevredeki tarihi eserler size göre hangi amaçlarla yapılmış olabilir? Söyleyiniz.
SB.7.3.1.	İnsanlar yerleşecekleri bölgeleri seçerken neye göre hareket ederler? Söyleyiniz.
SB.7.3.2.	Ülkemizin nüfusunun bilinmesinin sizce önemi nedir? Söyleyiniz.
SB.7.3.3.	İnsanların göç etmelerinin sebepleri neler olabilir? Söyleyiniz.
SB.7.3.4.	Nerede yaşamak isterdiniz? Seçiminizi etkileyen ilk sebep ne olurdu?
SB.7.4.1.	Günümüzde bilgiyi depolama araçlarını düşünerek gelecekte ne tür araçlar kullanabileceğimiz konusunda tahminlerde bulununuz.
SB.7.4.2.	Günümüz medeniyetinin oluşmasına katkısı olan Türk-İslam bilim insanlarından bildiklerinizi söyleyiniz.
SB.7.4.3.	Teknolojik buluşların ortaya çıkmasında insanların ihtiyaçlarının rolleri nelerdir? Örneklerle açıklayınız.
SB.7.4.4.	Ders çalıştığınız sırada bulunduğunuz ortamın nasıl olmasını, çevrenizdekilerin size nasıl davranmasını isterdiniz?
SB.7.5.1.	Sizce geçmişten günümüze toprak niçin bu kadar çok önemlidir?
SB.7.5.2.	Günümüzde teknolojinin daha çok hangi alanlarda ilerleme kaydettiğini söyleyebiliriz? Tartışınız.
SB.7.5.3.	Türk toplumunda sosyal dayanışma ve yardımlaşma her zaman her dönemde önemli olmuştur. Sizce bunun sebepleri nelerdir?
SB.7.5.4.	“Burada hiçbir balık uçmaya, hiçbir kuş yüzmeye zorlanmaz.” Osmanlı Enderun Mekteplerinin kapısında yazan bu söz ile sizce ne anlatılmak istenmiştir? Söyleyiniz.
SB.7.5.5.	Büyüyünce hangi mesleği yapmak istiyorsunuz. Niçin? Açıklayınız.
SB.7.5.6.	Hafta sonları vaktinizin ne kadarını televizyon, Genel Ağ, telefon ve bilgisayar başında geçiriyorsunuz? Bu ürünler icat edilmeseydi hayatınız çok farklı olur muydu? Bu konudaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
SB.7.6.1.	Tarih boyunca devletlerin farklı yönetim şekillerine sahip olmasının sebebi ne olabilir? Tartışınız.
SB.7.6.2.	Sizce Mustafa Kemal Atatürk’ün milletimize en büyük armağanı nedir?
SB.7.6.3.	Cumhuriyetin bize sağladığı yararlar nelerdir? Söyleyiniz.
SB.7.6.4.	Demokrasinin hayatımızı nasıl etkilediğini sınıfta tartışınız.
SB.7.7.1.	Dünya barışına katkı sağlamak için neler yapılabilir?
SB.7.7.2.	Ülkeler uluslararası ticareti canlandırmak için neler yapabilir? Tartışınız.
SB.7.7.3.	Albert Einstein (Albert Aynştayn)’ın “Ön yargıları yok etmek atomu parçalamaktan daha zordur.” sözü sizce ne ifade etmektedir?
SB.7.7.4.	Dünyayı etkileyen sorunların neler olduğunu ve bu sorunların hayatınıza etkilerini tartışınız.

Sosyal bilgiler (7.sınıf) ders kitabında 7 öğrenme alanı çerçevesinde 31 konu yer almıştır. Konuların giriş kısmında yer alan “Hazırlık Çalışmaları” bölümü, öğrenciyi konuya hazırlamak için sorulan soruların bulunduğu yerdir. Dersin bu bölümü, iletişimsel yaklaşım açısından ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, öğrencilerden günlük yaşamlarından hareketle konuyla ilgili akıl yürütmeleri ve çıkarımda bulunmaları, tahminlerde bulunmaları, düşüncelerini arkadaşlarıyla paylaşmaları ve tartışmaları istendiği için, dersin bu bölümünde öğretmenin sınıf içi iletişim ve etkileşimde kullandığı söylem biçiminin bütünüyle diyalojik olması beklenmektedir.

Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında yer alan

BİLİYOR MUSUNUZ?

bölümünde diyalojik söyleme ilişkin bulgular.

Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında yer alan bölümü, başka bir deyişle, konuya katkı sağlayacak bilgilerin bulunduğu yer, iletişimsel yaklaşım açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup, öğretmenin diyalojik söylem kullanımını gerektirecek herhangi bir bulguya ulaşamamıştır.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında yer alan

Sıra
Sizde

bölümünde diyalojik söyleme ilişkin bulgular.

Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında yer alan bölümü, başka bir deyişle, öğrencilerin ders içerisinde uygulama yapabilmesi için ayrılan yer, iletişimsel yaklaşım açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup diyalojik söyleme dair ulaşılan bulgular şu şekildedir:

Sıra
Sizde

Tablo 20. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında

Sıra
Sizde

Bölümünde Diyalojik Söyleme Vurgu Yapan İfadeler

Kodu	Bölümü
SB.7.1.1.	Aşağıdaki metni okuyarak soruları cevaplayınız. Kutucuklarda yer alan deyim ve atasözlerinin olumlu ya da olumsuz hangi iletişim şekline uygun olduğunu işaretleyiniz. Atasözü ve deyimlere ait görselleri örnekte olduğu gibi çiziniz ve cümle içerisinde kullanınız.
SB.7.1.2.	Aşağıdaki ifadeleri önce vurgusuz bir şekilde okuyunuz. Daha sonra da açıklamalarına uygun olarak vurgulu okuyunuz. İki okuyuş arasındaki anlam farkını kıyaslayınız. Derslerimizde daha başarılı olabilmek için çalışma programları yaparız. Şimdi de insanlarla olan iletişimimizde daha başarılı olabilmek için kullanabileceğimiz olumlu iletişim yollarını içeren örnekteki gibi günlük bir plan yapalım.
SB.7.1.3.	Aşağıda verilmiş olan medya araçlarının kullanım amacını örnekte olduğu gibi işaretleyiniz.
SB.7.1.4.	Kitle iletişimi ve düşünce özgürlüğü konusunda uygulanmasını istediğiniz bir madde tasarlayınız. Arkadaşlarınızla birlikte bir okul gazetesi çıkaracaksınız. Hazırlayacağınız okul gazetesinin hangi prensiplere uygun olması gerektiğini öğrendiklerinizden yola çıkarak yazınız.
SB.7.2.2.	Yukarıdaki metinde Ahi Teşkilatının liderlerinden Şeyh Edebali, damadı Osman Bey'e devlet idaresi ile ilgili tavsiyelerde bulunmaktadır. Şeyh Edebali'nin nasihatlerinde askeri, siyasi ve ekonomi konuları yerine insan unsuru üzerinde durduğunu görüyoruz. Bunun sebebi ne olabilir? "İnsanı yaşatmak" ifadesi ile neyi anlatmak istemiştir? Tartışınız.
SB.7.2.3.	Coğrafi keşifler sonrası dünyaya yayılan yeni bitki türleri olmasaydı hayatımızda neler değişirdi? Yazınız. Yeni bulunan ticaret yolları ve yapılan keşifler Osmanlı Devleti'nden uzak coğrafyalarda gerçekleşmiştir. Yeni ticaret yollarının bulunmasının Osmanlı Devleti'ne etkileri neler olmuştur? Tartışınız. Rönesans etkilerini öncelikle sanat daha sonra mimari ve kültürel alanlar aracılığıyla göstermiştir. Siz Rönesans Dönemi'nde yaşayan bilim insanı ya da sanatçı olsaydınız hangi alanda çalışmalar yapmak isterdiniz.
SB.7.2.4.	Aşağıdaki soruların cevaplarını verilen boşluklara yazınız. - Demir yolu ulaşımının gelişmesi toplumsal ve ekonomik ne gibi değişimler sağlamış olabilir? - Osmanlı Dönemi'nde yaşayan bir tüccar olsaydınız hangi ulaşım araçlarını tercih ederdiniz? Neden?
SB.7.2.5.	Aşağıdaki Osmanlı Devleti'nin armasını inceleyiniz. Armada kullanılan simgelerin anlamlarını araştırarak yazınız. Aşağıdaki Osmanlı Dönemi'nde kullanılan eşyaların görsellerini inceleyiniz. Günümüzde kullanılan eşyalarla karşılaştırınız. Aşağıdaki tabloda Osmanlı kültür, sanat ve estetiğine ait görselleri inceleyiniz. Soruların cevaplarını boş yerlere yazınız.
SB.7.3.4.	Mültecilerin ülkelerine dönememeleri sonucunda karşılaştıkları sorunlar neler olabilir? Tartışınız.
SB.7.4.3.	Gelecekte kullanılabilecek enerji kaynakları neler olabilir? Araştırarak sınıfta paylaşınız. Gelecekte teknolojik anlamda ne gibi çalışmalar yapılabilir? Bilim insanı olduğunuzu hayal ediniz. Yapabileceğiniz çalışmaları ve hangi amaçla yapacağınızı açıklayarak yazınız.
SB.7.5.1.	Mustafa Kemal Atatürk'ün yukarıda adı geçen çiftlikleri açmasının sebeplerini tartışınız.
SB.7.5.3.	Toplumsal bir sorun belirleyiniz. Bu sorunu çözmek amacıyla kuracağınız sivil toplum kuruluşu veya dernek ile ilgili aşağıdaki çalışmayı yapınız.
SB.7.5.5.	Meslek seçimi konusunda gerçekçi ve doğru karara ulaşabilmek için öncelikle kendinizi tanımalısınız. Aşağıda yer alan bilgiler kendi özelliklerinizi tanımanız için sizlere yol gösterici olacaktır. Sorulardan yola çıkarak nasıl bir meslek istediğinizi yazınız.
SB.7.6.3.	Sosyal devlet ilkesinin gereği olarak ülke çapında uygulanabilecek bir proje teklifi hazırlayarak sınıf panosunda sergileyiniz.

Sıra
Sizde

bölümü, iletişimsel yaklaşım açısından incelendiğinde, kitapta yer alan toplam 31 uygulamadan 22'sinin sınıf içi iletişim ve etkileşimde diyalojik söylem kullanımını gerektirdiği görülmüştür. Bu bölümde öğrencilerden akıl yürütmeleri, çıkarımda bulunmaları, hayal kurmaları, kendilerini tanımaları, günlük plan oluşturmaları, proje teklifi hazırlamaları ve toplumsal bir sorunu çözecek fikir üretmeleri beklenmektedir. Ders sürecinde edindiği bilgileri uygulamaya dökmesi için ayrılan ve Tablo 20'de gösterilen bölümler, öğrencinin derse aktif katılımını gerektirdiği için, öğretmenin sınıf içi iletişim ve etkileşimde kullandığı söylem biçiminin diyalojik olması gerekir.

Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında yer alan bölümünde diyalogik söyleme ilişkin bulgular.

Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında yer alan bölümü, başka bir deyişle, öğrencilerin farklı görüşleri dile getirebilmesine ve tartışabilmesine yönelik soruların bulunduğu yer, iletişimsel yaklaşım açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup diyalogik söyleme dair ulaşılan bulgular şu şekildedir:

Tablo 21. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Bölümünde Diyalogik Söyleme Vurgu Yapan Sorular

Kodu	 Bölümü
SB.7.1.1.	Aşağıdaki söz size ne ifade ediyor? Günlük hayatınızda bu sözü doğrulayacak bir durumla karşılaşıyor musunuz? Tartışınız. Aile bireylerinizle benzer bir durumla karşılaşmış olsaydınız nasıl davranırdınız? Söyleyiniz.
SB.7.1.2.	Toplumsal ilişkilerinizde kelebek etkisi oluşturabilecek davranışlar neler olabilir? Örnek veriniz. Lütfen bu planı düzenli olarak uygulamaya çalışınız. Bir haftalık uygulama sonrası aileniz ve çevrenizle olan iletişiminizi gözden geçiriniz. Herhangi bir değişiklik hissettiniz mi? Arkadaşlarınızla paylaşınız.
SB.7.1.3.	Okulunuzda yapacağınız bir etkinlik için hangi iletişim araçlarıyla duyuru yaparak arkadaşlarınızın katılımını artırabilirsiniz? Söyleyiniz. Günümüzde hangi iletişim aracı insanlar üzerinde daha etkilidir? Bunun sebebi nedir? Söyleyiniz.
SB.7.1.4.	Haber metninde olduğu gibi dijital ortamda kişisel verilerin çalınmasını önlemek için ne gibi tedbirler alınabilir? Söyleyiniz.
SB.7.2.2.	Osmanlı Devleti bir yerin fethinden hemen sonra şehre “kadı” atardı. Yeni fethedilen toprakların sorumluluğunun kadıya verilmesinin sebebi ne olabilir? Tartışınız.
SB.7.2.3.	Size göre günümüzde bilimin gelişmesinde Aydınlanma Çağı’ndaki gelişmelerin nasıl bir etkisi olmuştur? Düşüncelerinizi söyleyiniz.
SB.7.2.4.	Avrupa başkentlerine giden Osmanlı elçileri görevleri sırasında hazırladıkları raporlarda Avrupa’nın hangi özelliklerinden bahsetmiş olabilir? Tartışınız. İbrahim Müteferrika ve Said Efendi tarafından matbaanın kurulması sosyal hayatı nasıl etkilemiş olabilir? Söyleyiniz. Kumaş ve kâğıt fabrikalarının kurulmasının toplumsal ve ekonomik yapıya etkileri neler olabilir? Söyleyiniz. Osmanlı Devleti askerî alanda yenilikler yaparken niçin yabancı uzmanlardan yararlanmış olabilir? Söyleyiniz. Posta Nezareti ve telgraf hatlarının kurulması topluma ne gibi faydalar sağlamış olabilir? Buharlı gemilerin kullanılması İstanbul’un toplumsal hayatında ne gibi değişiklikler yapmış olabilir? Siz de XIX. yüzyılda yaşayan bir devlet adamı olsaydınız ekonomik ve sosyal hayat için hangi yenilikleri yapardınız?
SB.7.2.5.	Osmanlı Dönemi’ndeki ve günümüzdeki aile ve mahalle yapısındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir? Tartışınız. Çevrenizdeki belediyeler veya dernekler tarafından hayvanları korumak için yapılan çalışmalar var mı? Örnekler veriniz.
SB.7.3.2.	Yukarıda verilen ülkelerin gelişmişliğini gösteren nüfus piramitleri ile ülkemizin 1935-1980-2017 nüfus piramitlerini karşılaştırarak ülkemizin gelişmişlik düzeyini değerlendiriniz.

Tablo 21. (devamı)

- SB.7.3.3. Göç veren illerimizin ortak özellikleri neler olabilir? Söyleyiniz.
- SB.7.3.4. Yukarıdaki metinde hangi hak ve özgürlüklerimizden bahsedilmektedir? Söyleyiniz.
Yukarıdaki hikâyeden yola çıkarak yerleşme ve seyahat özgürlüğümüzün kısıtlandığı bu gibi durumlarda yaşayabileceğimiz olumsuzluklar neler olur? Düşüncelerinizi söyleyiniz.
Yukarıdaki haberlerden yola çıkarak yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlandığı bu gibi durumlarda karşılaşılabileceğimiz olumsuzluklar neler olur? Fikirlerinizi söyleyiniz.
- SB.7.4.1. Bütün bilgilerin sadece dijital ortamda saklanması doğru buluyor musunuz? Tartışınız.
- SB.7.4.2. Yukarıdaki bilim adamlarından en çok hangisinin hayatı sizi etkiledi? Hangisini örnek almak isterdiniz? Niçin?
- SB.7.4.3. Günümüzde matbaa olmasaydı hayatımızda ne gibi değişiklikler olurdu? Tartışınız.
Dünya'nın yuvarlak olduğunun kanıtlanması Avrupa'daki düşünce özgürlüğünün gelişmesini nasıl etkilemiş olabilir?
- SB.7.4.4. Yukarıdaki görsel size ne ifade ediyor? Söyleyiniz.
Skolastik düşünce ve pozitif düşüncenin bilim anlayışındaki farklılıkları söyleyiniz.
- SB.7.5.1. Mete Han'ın kendine ait eşyaları vermeyi kabul etmesine rağmen vatan toprağını kesinlikle vermek istememesi hakkında neler düşünüyorsunuz? Söyleyiniz.
Sizce Friglerin tarımla ilgili bu kadar ağır cezalar koymalarının sebebi ne olabilir? Tartışınız.
Feodalite yönetiminde uygulanan toprak rejimini insan hakları açısından değerlendiriniz. Feodalite toprak sisteminin insan haklarının hangi ilkelerine aykırı olduğunu söyleyiniz.
Tımar sisteminin bozulması Osmanlı Devleti'ni hangi alanlarda olumsuz etkilemiş olabilir? Söyleyiniz.
- SB.7.5.3. Vakıfların kuruluş amacını ve faaliyetlerini özetleyebilecek kavramları söyleyiniz.
Yukarıda bilgisi verilmiş olan vakfın, sosyal ve ekonomik faydalarını söyleyiniz.
Günümüzde benzer amaçla kurulmuş sivil toplum örgütü var mı? Söyleyiniz.
- SB.7.5.4. Okuduğunuz hikâyeye göre kalfanın başarısız olma sebebi nedir? Söyleyiniz.
Okuduğunuz hikâyeye göre Türklerde meslek eğitimi nasıl yapılıyordu? Söyleyiniz.
- SB.7.5.6. Bir mucit olduğunuzu hayal edin. Tarımı ya da hayvancılığı kolaylaştıran bir icat yapmak isteseydiniz bu ne olurdu? Düşüncelerinizi yazınız.
Sizin 3D yazıcınız olsaydı neler tasarlardınız? Arkadaşlarınızla paylaşınız.
- SB.7.6.1. Demokratik devletlerde oy verme işlemi gizli yapılırken oyların sayılma işlemi açık yapılır. Bunun sebebi neler olabilir?
Demokrasinin önemli unsurlarından olan eşitlik ve adalet aynı şey midir? Tartışınız.
Seçimlerde görev alan bir kişiyle seçimlerde oy verme işlemlerinin nasıl gerçekleştiği hakkında röportaj yapınız. Yaptığınız röportajı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.
Sultan II. Mahmud "Ben tebaamdan Müslümanları camide, Hristiyanları kilisede, Musevileri havrada görmek isterim." demiştir. Sultan II. Mahmud'un bu sözü demokrasinin hangi temel ilkesine uygundur.
- SB.7.6.2. Atatürk'ün kadınlara seçme seçilme hakkını vermesi demokrasinin hangi ilkeleriyle ilişkilendirilebilir? Söyleyiniz.
Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni bir partinin kurulmasına neden ihtiyaç duyulmuş olabilir? Söyleyiniz.
- SB.7.6.3. Laik devlet anlayışı açısından Cumhurbaşkanımızın mesajlarını değerlendiriniz.
Toplumsal hayatımıza laikliğin uygulanmasına ilişkin örnekler veriniz.
Yaşlı insanlara hürmet gösterilmesi kültürümüzün temel özelliklerindendir. Çevrenizden bu duruma örnekler veriniz?
Adalet Bakanlığının logosunu inceleyiniz. Bu logoda kitap ve terazî sembollerinin kullanılma sebebi ne olabilir? Tartışınız.
- SB.7.6.4. Aile ortamında nasıl demokratik bir ortam sağlanabilir? Tartışınız.
15 Temmuz'da yaşanan darbe girişiminin engellenmesini sağlayan değerlerimiz nelerdir? Tartışınız.

bölümü, iletişimsel yaklaşım açısından incelendiğinde, 23 konu kapsamında sorulan toplam 50 sorunun tamamının diyalojik söylem kullanımını gerektirdiği tespit edilmiştir. Tablo 21'de gösterilen sorular aracılığıyla öğretmen, sınıf içi iletişim ve etkileşimde ancak diyalojik bir söylem kullanarak öğrencilerin derste tartışmalarına, hayal kurmalarına, neden-sonuç ilişkisi kurmalarına, akıl yürütmelerine, çıkarımda bulunmalarına, değerlendirme yapmalarına, görsel yorumlamalarına ve kendi fikirlerini paylaşmalarına olanak tanıyabilir.

Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında otoriter söyleme ilişkin bulgular.

Sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan ve tablo 18’de gösterilen öğeler iletişimsel yaklaşım açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup otoriter söyleme dair ulaşılan bulgular şu şekildedir:

*Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında yer alan “**Hazırlık Çalışmaları**” bölümünde otoriter söyleme ilişkin bulgular.*

Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında bütün konuların giriş kısmında yer alan “**Hazırlık Çalışmaları**” bölümü, iletişimsel yaklaşım açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup, öğretmenin otoriter söylem kullanımını gerektirecek herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır.

*Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında yer alan **BİLİYOR MUSUNUZ?** bölümünde otoriter söyleme ilişkin bulgular.*

Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında yer alan **BİLİYOR MUSUNUZ?** bölümü, başka bir deyişle, konuya katkı sağlayacak bilgilerin bulunduğu yer, iletişimsel yaklaşım açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup otoriter söyleme dair ulaşılan bulgular şu şekildedir:

Tablo 22. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında **BİLİYOR MUSUNUZ?** Bölümünde Otoriter Söyleme Vurgu Yapan İfadeler

Kodu	Bölümü
SB.7.1.2.	İletişim sürecinde insanlar %7 oranında konuşulan sözleri, %38 oranında ses tonunu ve %55 oranında beden dilini dikkate alıyorlar. (Yusuf Özbilen, “Sözel Olmayan İletişim”)
SB.7.1.4.	Televizyon programlarında uyarı amacıyla “akıllı işaretler” kullanılmaktadır. Akıllı işaretler televizyon programlarının yaş grubumuza uygunluğu konusunda bize programı izlemeden önce uyarı verir. RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu) tarafından hazırlanan bu işaretler bize sorumluluk yükler. Bu sorumluluk gelişimimize ve yaşımıza uygun olmayan programları izlememektir.
SB.7.2.1.	Tarihçiler Osmanlı Devleti’nin kuruluş tarihi konusunda farklı fikirler ileri sürmüşlerdir. Karacahisar’ın fethinden sonra hutbe okutulmasını ve kadı atanmasını bağımsızlık ilanı olarak gören tarihçiler 1299 tarihini kuruluş yılı olarak kabul etmişlerdir. Halil İnalcık gibi bazı tarihçilerimiz ise 1302’de Koyunhisar’da Bizans’a karşı elde edilen zafer sonrası Osmanlı Devleti’nin bağımsızlığa kavuştuğunu kabul ederler. Halil İnalcık, Osman Gazi’nin Koyunhisar Savaşı’ndan sonra lider konumuna geldiğini ve devletin kuruluşunun tamamlandığını söylemiştir.
SB.7.2.1.	Osmanlı toplumu barış ve kardeşlik içerisinde yaşardı. Örneğin herhangi bir mahallede iki kişi arasında küskünlük olursa mahalle halkı bir araya gelir ve birkaç gün içerisinde küskünleri barıştırırlardı. Eğer barıştıramazlarsa dört gözle bayram beklenir bayramlar barışın ve kardeşliğin vesilesi yapılırdı. Mahallerde bir paşanın konağının karşısında ekonomik durumu iyi olmayan birisinin evi de bulunabilirdi. Evlerin kapı ve pencereleri genellikle karşılıklı birbirlerine açılırdı. Komşular pencereden pencereye sohbet ederlerdi.
SB.7.2.2.	Rumi kelimesi Anadolu’ya ait olan, Anadolu’da anlamında kullanılmaktadır.
SB.7.2.2.	Ünlü Seyyih İbn Batuta’nın, İznik’i ziyareti sırasında şehrin yöneticisi olarak Orhan Bey’in eşi Nilüfer Hatun’dan bahsetmesi de kadınların o dönemdeki konumu hakkında bize bilgi verir.
SB.7.2.2.	Osmanlı sultanları yukarıdaki örnekte olduğu gibi yeni fethedilen yerlerde halkın güvenini kazanmak için can ve mal güvenliği garantisi veren “ahidname” adlı bir belge yayımlarlardı.
SB.7.2.2.	Osmanlı Devleti ilk deniz savaşını 1416 yılında Çelebi Mehmed Dönemi’nde Venedikliler ile yapmış, ancak başarılı olamamıştır.
SB.7.2.2.	İspanya topraklarında yaşayan Museviler 1492’de baskılar nedeniyle İspanya’yı terketmek zorunda kalmışlardır. Sultan II. Bayezid, 1492’de zor durumda kalan Musevi topluluğunun sığınma talebini kabul etmiştir. Kemal Reis komutasında Osmanlı donanmasını İspanya’ya göndererek, Musevilerin Osmanlı topraklarına ulaşmasını sağlamıştır. Osmanlı Devleti, topraklarına sığınan Musevilere yerleşme hakkı tanıdığını ilan etmiştir.

Tablo 22. (devamı)

SB.7.4.2.	Harezmi çölde altı kişiyi iki gruba ayırır. Üç kişi kuzeye doğru giderek kutup yıldızının doğduğu zamanı, diğer üç kişi de güneye giderek kutup yıldızının battığı zamanı aynı anda tespit eder. Harezmi sonuçları karşılaştırarak meridyen dairesinin 1 derecelik açısını hatasız olarak hesaplamayı başarır.
SB.7.4.2.	Ali Kuşçu'nun Ay'ın şekillerini anlattığı kitabı Uluğ Bey tarafından çok beğenilmiştir. Bu kitap "Bir hükümdarı yerinden kaldıran kitap" unvanını almıştır. Çünkü Uluğ Bey'in çalışmalarına bu kitabın büyük katkısı olmuştur.
SB.7.4.2.	Kâtib Çelebi bazen kendini tamamen bir kitaba verir, her şeyi unuttur, odasında güneşin doğmasına kadar mum yanar ve bundan hiç yorgunluk duymazdı.
SB.7.4.2.	İbn Sina ünlü bir dil alimi ile yaptığı münazara sırasında kendisinin dil konusunda yetersiz olduğunun söylenmesine çok üzölmüştür. Bunun üzerine üç yıl çalışan İbn Sina tekrar yapılan bir münazarada kendisini küçümseyen kişiye üstünlüğünü kabul ettirmiştir.
SB.7.4.2.	Abdurrahman El-Hazini çok sade giyinir, çok az yemek yedi. Kendisine verilen mükâfatları kabul etmezdi. Selçuklu Sultanı Sencer'in gönderdiği bin dinarı geri çevirerek cebinde on dinarının olduğunu ve bu paranın kendisine üç yıl yeteceğini söylemiştir.
SB.7.4.2.	Artuklu hükümdarı abdest alırken hizmetçilerinin eline su dökmesinden hoşlanmıyordu. Bu yüzden Cezeri'den yardım istedi. Bunun üzerine hükümdara su dökten tavus kuşu şeklinde bir robot yapmıştır.
SB.7.4.2.	İyi bir müzisyen olan Farabi başta ud ve kanun olmak üzere bazı müzik aletlerini çalışıyordu. Ud çalmada o kadar kabiliyetliydi ki bir gün ud çaldığı bir mekânda insanları önce ağlatmış sonra güldürmüş ve en son hepsini uyutarak çıkıp gitmiştir.
SB.7.4.2.	Mustafa Kemal Atatürk 1933 yılında Piri Reis'in haritasını bizzat inceleyerek haritanın devlet matbaasında çoğaltılmasını sağlamıştır.
SB.7.4.2.	Mukaddime tarih felsefesi alanının en büyük eseridir. Şimdiye kadar hiçbir çağda hiçbir insan zekası böyle bir eser yazamamıştır. (İngiliz tarihçi Arnold Toynbee)
SB.7.4.3.	Uzaya atılan bir roketin neden önce çok yavaş hareket edip daha sonra hızlandığını merak ettiniz mi? Uzay araçlarının hep doğu yönünde atılarak uzaya gönderildiğini biliyor muydunuz? Uzaya roket veya uydu gönderebilmemiz için kütle çekim kanununu bilmemiz gerekiyor. Göndereceğimiz cismin atmosferde sürtünme nedeniyle yanmaması için kaçış hızının ve kütle çekim gücünün hesaplanması gereklidir. Yerin ekseni çevresinde saniyede 465 metre dönmesinden yararlanılarak uydular hep doğuya doğru atılır. Eğer roketler batı yönünde fırlatılacak olsaydı çok daha fazla yakıt harcamak zorunda kalıncaktı.
SB.7.4.4.	MÖ 585 yılında Lidyalılar ile Persler arasında yapılacak savaş öncesi Thales 28 Mayıs tarihinde Güneş tutulması meydana geleceğini söylemiştir. Savaşın başlaması ile Güneş tutulması meydana gelince bu olaydan çok etkilenen iki kral savaşa son vermiştir.
SB.7.5.3.	Fatih Sultan Mehmed Han'ın 1470 Tarihli Vakfiyesinin Hayır Şartları: Yatağa düşmüş, evine doktor getirme imkânı olmayan hastalara başvurmaları hâlinde doktor gönderilmesi. İmarete gelen misafirler, görevliler tarafındangüler yüzle karşılanıp misafir olarak kalmak isterlerse üç günden çok olmamak üzere misafir edilip yeme-içme ihtiyaçlarının karşılanması.
SB.7.5.4.	Osmanlı'da medreseler en yaygın eğitim kurumlarıdır. Bunun yanında bazı meslek ve ihtisas medreseleri de vardır. Darü'l Hadis (hadis öğrenimi için kurulan medrese), Darü't Tıp (tıp öğrenimi için kurulan medrese) bunlar içinde gösterilebilir. Mülki idare ve ordunun nitelikli sanat ve meslek adamı ihtiyacını karşılayan eğitim kurumu Enderun Mektebi'dir.
SB.7.6.1.	Günümüz demokrasilerinde bulunan meclis yani parlamento, ismini Latince konuşma (parle) sözcüğünden alır. Konuşmak amacıyla toplanılan yer demektir. Parlamento Orta Çağ Dönemi'nde kralın soylulardan oluşan danışma meclisi konumunda iken 13. Yüzyıldan itibaren İngiltere'de iyice güçlenmiş ve zaman içinde günümüzde uygulanan şeklini almıştır.
SB.7.6.2.	Serbest Cumhuriyet Fırkasının kuruluşu vesilesiyle Atatürk'ün Fethi Bey'e yazdığı şu mektup onun demokrasi hakkındaki görüşlerini belirtmesi bakımından çok önemlidir. "Büyük Millet Meclisinde ve millet önünde millet işlerinin serbest tartışılması ve iyi niyet sahibi zatların ve fırkaların düşüncelerini ortaya koyarak milletin yüksek menfaatlerini aramaları benim gençliğimden beri taraftar olduğum bir sistemdir. Memnuniyetle tekrar görüyorumki laiklik esasında beraberiz. Büyük Mecliste aynı temele dayanan yeni bir fırkanın faaliyete geçerek millet işlerini serbest münakaşa etmesini cumhuriyet esaslarından sayarım. Bu itibarla görüşlerinizi takip için siyasi mücadelede girmenizi şüphesiz iyi karşıladım."

Tablo 22'de görüldüğü üzere, 11 konu kapsamında toplam 24 bilgi kutucuğu yer almıştır. Konuya katkı sağlamak amacıyla kitapta yer alan bu bölüm, tamamen bilimsel bakış açısına dayalı ansiklopedik bilgilerden oluşmaktadır. İletişimsel yaklaşım açısından incelendiğinde, bilimsel bakış açısına dayalı önceden belirlenmiş bir bilginin aktarılması söz konusu olduğu için, öğretmenin sınıf içi iletişim ve etkileşimde kullandığı söylem biçiminin otoriter olması beklenmektedir.

Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında yer alan bölümünde otoriter söyleme ilişkin bulgular.

Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında yer alan bölümü, başka bir deyişle, öğrencilerin ders içerisinde uygulama yapabilmesi için ayrılan yer, iletişimsel yaklaşım açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup otoriter söyleme dair ulaşılan bulgular şu şekildedir:

Tablo 23. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Bölümünde Otoriter Söyleme Vurgu Yapan İfadeler

Kodu	 Bölümü
SB.7.1.4.	Aşağıda akıllı işaretler verilmiştir. Bu işaretlerin ne anlama geldiğini altlarında verilen boşluğa yazınız.
SB.7.2.1.	Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini etkileyen faktörler ile ilgili diyagramı örneklerde olduğu gibi tamamlayınız.
SB.7.2.4.	Tabloda Lale Devri'nde yapılan bazı yenilikler verilmiştir. Yeniliklerin hangi alanda yapıldığını örnekte olduğu gibi karşısındaki boşluğa yazınız.
	Aşağıdaki akış diyagramında eksik olan yerleri örnekte olduğu gibi doldurunuz.
SB.7.5.1.	Günümüzde tarımı destekleyen çok sayıda kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların amaçlarını araştırarak örnekte olduğu gibi verilen boşluklara yazınız.
SB.7.5.2.	Aşağıda boş bırakılan kutuya üretim teknolojilerindeki gelişmenin beraberinde getirmiş olduğu sosyal veya ekonomik hayattaki değişimi gösteren resim ve yazı ekleyiniz.
SB.7.5.3.	Çevrenizde bulunan bir sivil toplum kuruluşunun amaçlarını ve faaliyetlerini araştırarak sınıf panosunda sergileyiniz.
	Aşağıda isimleri verilmiş olan sivil toplum kuruluşlarını araştırarak, sosyal yaşamdaki rollerine örnekler veriniz.
SB.7.5.4.	Aşağıda Meşrutiyet Dönemi'nde açılan farklı eğitim kurumlarını görmektesiniz. Okulların karşısına hangi alanla ilgili olduğunu verilen örnekte olduğu gibi eşleştiriniz.

 bölümü, iletişimsel yaklaşım açısından incelendiğinde, kitapta yer alan toplam 31 uygulamadan 9'unun sınıf içi iletişim ve etkileşimde otoriter söylem kullanımını gerektirdiği görülmüştür. Bu bölümde, öğrencilerden varolan bilgilerden hareketle boşluk doldurmaları, diyagram tamamlamaları, resim ve yazı eklemeleri, örnekler vermeleri ve eşleştirme yapmaları istenmektedir.

Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında yer alan bölümünde otoriter söyleme ilişkin bulgular.

Sosyal bilgiler (7. sınıf) ders kitabında yer alan bölümü, başka bir deyişle, öğrencilerin farklı görüşleri dile getirebilmesi ve tartışabilmesine yönelik soruların bulunduğu yer, iletişimsel yaklaşım açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup, öğretmenin otoriter söylem kullanımını gerektirecek herhangi bir bulguya ulaşamamıştır.

Sonuç olarak , Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda yer alan;

 ,

 ve bölümleri iletişimsel yaklaşım bağlamında incelendiğinde, hem diyalojik hem de otoriter söylem kullanımına uygun bir şekilde hazırlandığı tespit edilmiştir.

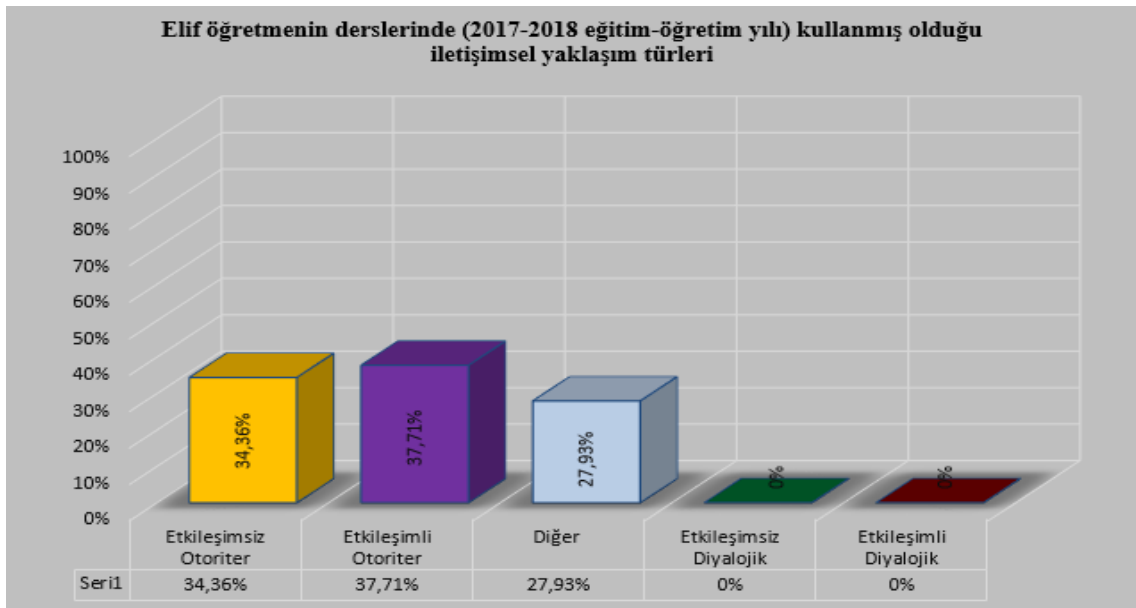
Sosyal bilgiler öğretim ortamının iletişimsel yaklaşım bağlamında incelenmesinden elde edilen bulgular.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin (2017-2018 eğitim-öğretim yılı) derslerinde kullandıkları iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin bulgular.

Sosyal bilgiler derslerinde gerçekleşen sınıf içi iletişim ve etkileşimin öğretim programının öngördüğü biçimde uygulanıp uygulanmadığını kontrol etmek için, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında, araştırmaya gönüllü olarak katılan beş sosyal bilgiler öğretmenin beş haftalık dersleri, haftada üç ders ve her bir ders saati 40 dakika olmak üzere, video kamera aracılığıyla kayıt altına alınmıştır. Araştırma sürecinde, gözlemci etkisini asgari seviyeye indirmek ve doğal olana en yakın verileri elde etmek için, katılımcıların kameraya alışma süresi göz önünde bulundurulmuş, bu sebeple ilk iki haftanın kayıtları (240 dk) analizlere dahil edilmemiştir. Son üç haftalık (360 dk) video kayıtlardan elde edilen veriler söylem analizi tekniği kullanılarak incelenmiş olup, öğretmenlerin derslerinde kullandıkları iletişimsel yaklaşım türlerine dair bulgular şu şekildedir:

Elif Öğretmen'in derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin bulgular.

Elif Öğretmen'in üç haftalık (360 dk) video kayıtları söylem analizi tekniği kullanılarak iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş olup, derslerinde (2017-2018 eğitim-öğretim yılı) kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türleri yüzde (%) olarak aşağıda grafik (Şekil 8) üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca öğretmenin dersinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türlerinin saniye bazlı zamansal dağılımları EK-7'de ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Şekil 8. Elif Öğretmen'in (2017-2018 eğitim-öğretim yılı) ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.

Elif Öğretmen'in derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşımlar türlerine ilişkin grafik incelendiğinde, derslerinde %34,36 etkileşimsiz/otoriter ve %37,71 etkileşimli/otoriter söylemi kullandığı, diyalogik (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme ise, hiç yer vermediği görülmüştür. Derslerinin %27,93'lük kısmı ise, iletişimsel yaklaşım dışında “diğer” olarak nitelendirilen bölümden meydana gelmiştir. Öğretmenin sınıfa geç gelmesi, sınıf defterini doldurması, sınıfta duyuru yapılması, sınıf ortamının düzenlenmesi, öğretmenin ders kitabını öğrenciye okutması, sessiz kalınması vb. şeyler ‘diğer’ kategorisi altında değerlendirilmiş ve iletişimsel yaklaşıma dâhil edilmemiştir. Elif Öğretmen'in dersleri iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, üç haftalık ders sürecinin büyük bir çoğunluğunda etkileşimli/otoriter söylemi kullanmıştır. Etkileşimli/otoriter yaklaşımın kullanıldığı kısımlarda Elif Öğretmen'in, genellikle kapalı uçlu veya bilgi almaya yönelik sorular sorduğu, doğru cevabı buldurmak yahut kendi düşüncesini öğrenciye onaylatmak için yönlendirmelerde bulunduğu görülmektedir. Sınıf içi söylem çoğunlukla *başlatma – cevap – değerlendirme* (I-R-E) veya *başlatma – cevap – değerlendirme– cevap – değerlendirme– cevap – değerlendirme* (I-R-E-R-E-R-E) şeklinde gerçekleşmiştir. Elif Öğretmen'in derslerinde sıklıkla kullandığı otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme dair diyalog örnekleri aşağıda detaylı bir şekilde verilmiştir.

Video kamera aracılığıyla kayıt altına alınan üç haftalık süreçte, Elif Öğretmen, 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde “ ‘Sosyal Yaşamda Vakıflar’, ‘Nasıl Eğitim Gördüler?; Medrese, Enderun Mektebi, Ahilik Teşkilatı’, ‘Mesleğimi Nasıl Seçmeliyim?’, ‘Bir ‘Dünya’ Savaşı’, ‘Küresel Sorunlara Küresel Çözümler’ ve ‘İnsanlığın Sorumluluğu’ konularını işlemiştir. Derslerinde iletişimsel yaklaşım açısından sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söylemi kullanan Elif Öğretmen, derslerine genellikle etkileşimsiz/otoriter söylemi kullanarak başlamış olup, etkileşimli/otoriter söylemle devam etmiştir. EK-7’de de görüldüğü üzere, derslerde çoğunlukla iletişimsel yaklaşım açısından “*etkileşimsiz/otoriter => etkileşimli/otoriter => etkileşimsiz/otoriter*” söylem örüntüsü kullanılmaktadır. Elif Öğretmen'in dersinde kullanmış olduğu söylemden bir kesit aşağıda verilmiştir:

Alıntı 1: 17.04.2018; Video Kayıt, 2. Ders , (05:52 – 12:02)

1. **Elif Ö** : Peki, mesleklerden bahsedeceğiz. Meslek nedir? (1.5) Nedir Ö5?
2. **Ö5** : Okuyarak, kendimizin- , kendi isteğiyle, yeteneğimize uygun gördüğümüz şeyleri seçtiğimiz, para kazandığımız yer.
3. **Ö16** : Hocam illa okuyarak olmuyor ki.
4. **Elif Ö** : İlla okuyarak mı olması gerekiyor? Yani mesela bir –.
5. **Ö15** : Tamirci okumaz.
6. **Elif Ö** : Mesela, evet doğru bir araba tamirci-, araba tamirâtı için (1.4) illa okumaya gerek var mı? Ya mutlaka meslek- meslek eğitimi, meslek lisesinde o eğitimi alıyorlar ama- Ö15 (Ö15 başka şeyle ilgileniyor).
7. **Ö15** : Alıyorlar.

8. **Elif Ö** : Ya mutlaka meslek liselerinde böyle bir eğitim veriliyor da. Her çocuk o meslek liselerine gidiyor mu acaba? (1.0) veya bir kuaför olabilmek için tabi ki [mutlaka işte meslek liseleri-]
9. **Ö5** : [Hocam, çıraklık, kalfalıkla da] yapıyorlar.
10. **Elif Ö** : Tabi, kalfalık, çıraklıkla da öğrenilebiliyor bazı meslekler. Efendim.
11. **Ö5** : Hocam şöyle bir şey hatırlıyorum. Diğer hocamız söylemişti. Meslekler (2.3) mesleklerle ilgili bir konumuz olduğunda. Demişti ki mesela hocam; bir mesleği seçeceğimiz zaman, o işe ilgi alanınız olması gerekiyor. Ve o iş hakkında bir eğitim almanız gerekiyor demişti.
12. **Elif Ö** : Büyük oranda eğitim gerekiyor ama bazılarında gerekmiyor. Hepsinde değil. Mesela Sakıp Sabancı'yı duydunuz mu?
13. **Ö5,Ö16** : Evet.
14. **Elif Ö** : Adam ilkokul mezunuydu bunu biliyor muydunuz? (1.3) Türkiye'nin en zenginlerindendi bir zamanlar. Ama ilkokul mezunuydu.
15. **Ö5** : Hocam Ali Ağaoğlu da okumamış.
16. **Elif Ö** : Yani, evet Ali Ağaoğlu da çok çok ileri düzeyde okumamış. (Gülerek) Piyango çıkmış. (3.1) Ya şöyle bir şey. Mesela küçük birer atölyede başlayıp o şeyi büyütüyorlar. Atölyeyi büyütüp fabrikalar kuruyorlar. Ve bu fabrikalardan elde ettikleri kârlardan dolayı holdinglere dönüşüyor. Yani, piyango falan yok aslında. Şimdi, (1.8) ı: "meslek nedir?" dediğimiz zaman; insanların geçimlerini sağlamak için yaptıkları iş olduğunu söylemek en kısa tanımı olur. Ama mesleği seçerken mutlaka sahip olmamız gereken şartlar var.
17. **Ö5** : Hocam.
18. **Elif Ö** : Söyle.
19. **Ö5** : Hocam biz onu şöyle ayırmıştık. Biz Emin Hoca bize onu üç çiçek hâlinde yapmıştı. Çiçeğin birinci yaprağı mesleğimizi kendimiz isteğimizin olması, yeteneği- isteğimizin olmasıydı. Sonra hocam ikinci çiçeğin yaprağında da bizim bilgimiz olmalı, üçüncüde de kendimiz seçip ilgi alanı, kendimizin isteği ile olmalı. [Yani başkalarının zoruyla-]
20. **Elif Ö** : [Öncelikle isteğimiz olmalı.] Şimdi. Önce en başta. O zaman en başta ne olacak mesleğe karşı?
21. **Ö1** : [İstek]
22. **Ö11** : [Kendi] isteğimiz
23. **Elif Ö** : İsteğimiz olacak, kendi isteğimiz olacak. Yani ben, annem dedi; doktor olacağım, babam dedi; avukat olacağım.
24. **Ö?** : Babaannem istiyor.
25. **Elif Ö** : Babaannem istiyor ben şey; (gülerek) fizyoterapist olacağım
26. **Ö12** : Ben babaanneme bakacağım.
27. **Elif Ö** : Babaannemin dizlerine bakacağım demiyoruz değil mi? Ne yapmak istiyorum? Ben polis olmak istiyorum (1.1) mesela. Mesela 'ben polis olmak istiyorum.' diyorum. Doğru mu?
28. **Ö?** : Evet.
29. **Elif Ö** : Polis olmak istiyorsam o zaman ne yapacağım?
30. : (1.6)
31. **Elif Ö** : Önce kendime bakacağım, kendimi tanıyacağım. Arkasından o mesleğin özelliklerini tanıyacağım. Bana uygun mu buna karar vereceğim. Arkasından da gerekli eğitimi alıp polis olacağım. Doğru mu?
32. **Ö2, Ö3, Ö4, Ö5:** Doğru
33. **Elif Ö** : Peki, o zaman benim için en başta gelen özellik;
34. **Ö?** : İlgi.
35. **Elif Ö** : İstek. (0.5) İlgi ve istek. Peki, mesela bir örnek vereyim: Benim çok iyi resim yeteneğim var ama olsun boş ver ben yazar olacağım.
36. **Ö?** : [Man-tık-sız.]
37. **Ö??** : [((Duyulmuyor))]
38. **Elif Ö** : Olur mu? [ama ben yazı yazamıyorum] Annem istedi o yüzden gazeteci
39. **Ö?** : [Ama yeteneğim yoksa]

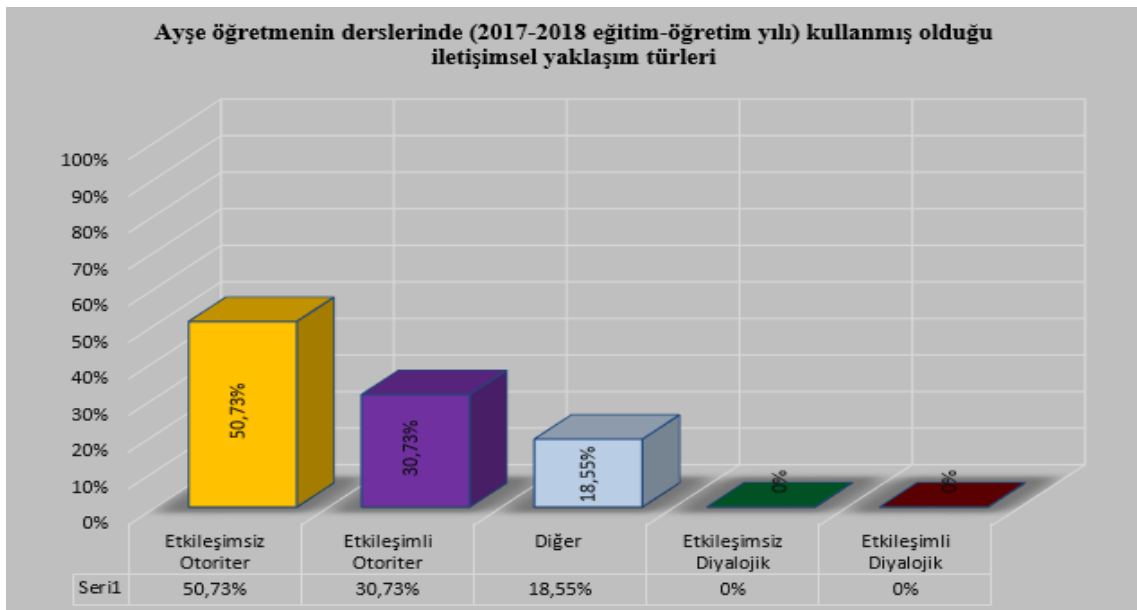
40. **Elif Ö** : olacağım ya da yazar olacağım.
41. **Ö12** : Hayır.
42. **Elif Ö** : Olmaz değil mi? O zaman ne yapacağız? Ne yapıyoruz? Önce kendi ilgi, istek ve yeteneklerimize; bak burda bir şey daha geldi: yeteneklerimize bakıyoruz. Doğru mu? Al çiçeğin bir yaprağı oldu mu Ö5?
43. **Ö5** : (Gülerek) Oldu.
44. **Elif Ö** : Bu çiçeğin bir yaprağı. Peki, bir başka diğer kısım ne dedik? Kendi isteğimiz dedik.
45. **Ö5** : İlgimiz olacak.
46. **Elif Ö** : İlgimiz olacak, yeteneğimiz olacak dedik. Peki, [ben bu konuda-]
47. **Ö11** : [Yeterli bilgi] yeterli bilgi
48. **Elif Ö** : Yeterli bilgiye sahip miyim? Eğitim ve bilgi düzeyi. Mesela ben bu konuda yeterli bilgiye sahip miyim? Avukat olmak istiyorum. Ne yapmalıyım?
49. **Ö5** : [Hukuk] okumalıyız.
50. **Ö???** : [Hukuk.]
51. **Elif Ö** : Ondan önce. Sizin çağlarınızda.
52. **Ö5** : Adalet olmuyor mu?
53. **Elif Ö** : Ne yapmamız lazım? (1.7) Önce lisemi belirlemem gerekmiyor mu? (2.0) Önceden TEOG vardı da şimdi hedef belirlemem gerekiyor doğru mu?
54. **Ö1, Ö16, Ö17**: Evet.
55. **Elif Ö** : Önce lisemi belirlemeliyim. Avukat olmak için veya sosyal bilgiler öğretmenini olmak için (1.3) ne yapmam lazım? ya da gazeteci olmak istiyorum.
56. **Ö5** : Sözel alan.
57. **Ö1** : Kendimize yakın olan.
58. **Elif Ö** : Ya da Türkçe öğretmenini olmak istiyorum. O zaman ne yapacağım?
59. **Ö8** : Sözele git.
60. **Elif Ö** : Yani sözel alanda eğitim veren liselere gitmeliyim. Peki, doktor olacağım ya da [fizik] öğretmenini olacağım-. Matematik öğretmenini olacağım.
61. **Ö???** : [Sayısal.]
62. **Elif Ö** : Tasarımcı olacağım.
63. **Ö12** : Mimar olacağım.
64. **Elif Ö** : Mimar olacağım.
65. **Ö8** : Fen liseleri.
66. **Elif Ö** : Fen liselerine gitmem gerekiyor o zaman. O halde eğitimimi de buna göre almak zorundayım doğru mu?
67. **Ö1, Ö?** : Evet.

Yukarıdaki diyalogda görüldüğü üzere Elif Öğretmen, bazı diyaloglarda sorular sorarak, bazı diyaloglarda ise açıklamalar yaparak, doğru cevaba ulaşmaları için öğrencileri yönlendirmektedir. Bilgi almaya yönelik bir soruyla (Satır 1) diyalogu başlatan öğretmen, Ö5'in parmak kaldırması üzerine ona söz hakkı vermiştir. Ö16, Ö5'in verdiği cevabı yetersiz (Satır 2 ve 3) bulmuştur. Öğretmen, Ö16'yı destekler nitelikte Ö5'in verdiği cevabı düzeltmek için sınıfa bir takım kapalı uçlu sorular yöneltilmiş ve öğrencilerin açıklamasına olanak vermeden kendisi değerlendirmede bulunmuştur (etkileşimli/otoriter). Ö5, ilk başta verdiği bilgiye referans olarak bir önceki öğretmenini göstermiştir. Bunun üzerine Elif Öğretmen, Ö5'in verdiği bilgiyi değerlendirmiş, yaptığı tanımın eksik olduğunu örnekler üzerinden göstermeye çalışmış ve Ö5'in cevabını düzelterek kendisi (Satır 16) bir tanım yapmıştır (etkileşimsiz/otoriter). Diyalogların geri kalan kısımlarında ise, hatırlatma ve ipucu içeren soru sorarak doğru cevabı bulmaları için öğrencileri yönlendirmiştir. Ayrıca yaptığı hatırlatma ve

yönlendirmeden sonra “oldu mu?”, “doğru mu?” diyerek, verdiği bilginin doğruluğunu öğrencilerine onaylatmak istemiştir (etkileşimli/otoriter). Elif Öğretmen’in dersinin bir bölümünden alınan bu kesit iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söylemi kullandığı görülmektedir.

Ayşe Öğretmen’in derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin bulgular.

Ayşe Öğretmen’in üç haftalık (360 dk) video kayıtları söylem analizi tekniği kullanılarak iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş olup, derslerinde (2017-2018 eğitim-öğretim yılı) kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türleri yüzde (%) olarak aşağıda grafik (Şekil 9) üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca öğretmenin dersinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türlerinin saniye bazlı zamansal dağılımları EK-7’de ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Şekil 9. Ayşe Öğretmen’in (2017-2018 eğitim-öğretim yılı) ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.

Ayşe Öğretmen’in derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin grafik incelendiğinde, derslerinde %50,73 etkileşimsiz/otoriter ve %30,73 etkileşimli/otoriter söylem kullandığı, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme ise, hiç yer vermediği görülmüştür. Derslerinin %18,55’lik kısmı ise, iletişimsel yaklaşım dışında “diğer” olarak nitelendirilen bölümden meydana gelmiştir. Öğretmenin sınıfa geç gelmesi, sınıf defterini doldurması, sınıfta duyuru yapılması, sınıf ortamının düzenlenmesi, öğretmenin ders kitabını öğrenciye okutması, sessiz kalınması vb. şeyler ‘diğer’ kategorisi altında değerlendirilmiş ve iletişimsel yaklaşıma dâhil edilmemiştir. Ayşe Öğretmen’in dersleri iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, bilginin kaynağı ve aktarıcısı olan öğretmen bazen düz anlatım yoluyla bazen de materyal aracılığıyla içerik aktarımında bulunarak, ders sürecinin büyük bir çoğunluğunda etkileşimsiz/otoriter söylemi kullandığı görülmüştür. Etkileşimsiz/otoriter

yaklaşımın kullanıldığı kısımlarda Ayşe Öğretmen, genellikle, akıllı tahtadan açtığı konuyu öğrencilere dinletip, ardından açıklamalar yaparak bilgi aktarımında bulunmuştur. Ayşe Öğretmen'in derslerinde sıklıkla kullandığı otoriter (etkileşimsiz/etkileşimli) söyleme dair diyalog örnekleri aşağıda detaylı bir şekilde verilmiştir.

Video kamera aracılığıyla kayıt altına alınan üç haftalık süreçte, Ayşe Öğretmen, 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde “Yaşayan Demokrasi”, “Bir ‘Dünya’ Savaşı”, “Küresel Sorunlara Küresel Çözümler” ve “İnsanlığın Sorumluluğu” konularını işlemiştir. Derslerinde iletişimsel yaklaşım açısından sadece otoriter (etkileşimsiz/etkileşimli) söylemi kullanan Ayşe Öğretmen, derslerine genellikle etkileşimsiz/otoriter söylemi kullanarak başlamış olup, etkileşimli/otoriter söylemle devam etmiştir. EK-7’de de görüldüğü üzere, derslerde çoğunlukla iletişimsel yaklaşım açısından “etkileşimsiz/otoriter => etkileşimli/otoriter => etkileşimsiz/otoriter” söylem örüntüsü kullanılmaktadır. Ayşe Öğretmen'in dersinde kullanmış olduğu söylemden bir kesit aşağıda verilmiştir:

Alıntı 2: 21.05.2018; Video Kayıt, 1. Ders , (03:37 – 08:27)

1. **Ayşe Ö** : Son iki konumuz kaldı. 1-) Dünya Sorunları: Dünyayı tehdit eden, insanlığı tehdit eden önemli sorunlar. Bu bizzat birebir yaşadığımız sorunları göreceksiniz. Bir de ortak miraslarımız nelermiş onları göreceksiniz. Tamam mı?
2. **Akıllı Tahta** : Dünyamız giderek kirleniyor. Çevremiz atıklarla dolu. Kirli çevre yüzünden insanlar hastalanıyor. Hava çok kirli; nefes alamıyoruz. Çevre kirliliği canlıları yok ediyor. Günümüzde sanayileşmenin artması, çarpık kentleşme ve hızlı nüfus artışı gibi sorunlar çevre kirliliğini de beraberinde getiriyor. Çevreye atılan sanayi atıkları, bacalardan çıkan zehirli gazlar ve bilinçsizce atılan çöpler sağlığımızı tehdit etmekte ve bazı hastalıklara yol açabilmektedir. Ayrıca çevre kirliliği yüzünden doğal kaynaklarımız da yok olmaktadır. Çevre kirliliğini önlemek, dünyamızı daha yaşanabilir bir hale getirebilmek için Birleşmiş Milletler Çevre Örgütü gibi bazı sosyal örgütler ve kurumlar tarafından dünya çapında etkinlikler düzenlenmektedir. Bu etkinlikler kapsamında Birleşmiş Milletler Çevre Kurulu tarafından 5 Haziran Dünya Çevre Günü olarak kutlanmaktadır. Bizler de bu etkinliklere gönüllü olarak katılabiliriz, daha temiz bir dünya için birlikte çalışabiliriz.
3. **Ayşe Ö** : Şimdi arkadaşlar, bu zaten bildiğimiz konulardı değil mi? Çevre kirliliği nedenlerine aslında neyi gösterebiliriz biz.
4. **Ö7** : Hava kirliliği.
5. **Ayşe Ö** : Hava kirliliği. [Su kirl-]
6. **Ö2** : [Hocam] çöp atıyorlar.
7. **Ayşe Ö** : Çöp, güzel. Ne diyelim ona biz? Çevre kirliliği. Bütününe çevre kirliliği diyoruz. Ama başlıklar altında incelemek istesek: Hava kirliliği dedi arkadaşımız.
8. **Ö1** : Gürültü.
9. **Ayşe Ö** : Gürültü kirliliği çok güzel, [su kirliliği] Evet arkadaşlar bunlar en önemli, en
10. **Ö10** : [Görüntü.]
11. **Ayşe Ö** : başta gelen kirliliklerimiz. Peki bu kirliliklere kimler neden oluyor?
12. **Ö5** : İnsanlar.
13. **Ayşe Ö** : İnsanlar neden oluyor öyle değil mi? Peki buradan zararlı çıkan-lar arasında kimler var?
14. **Ö6** : Hayvanlar var.

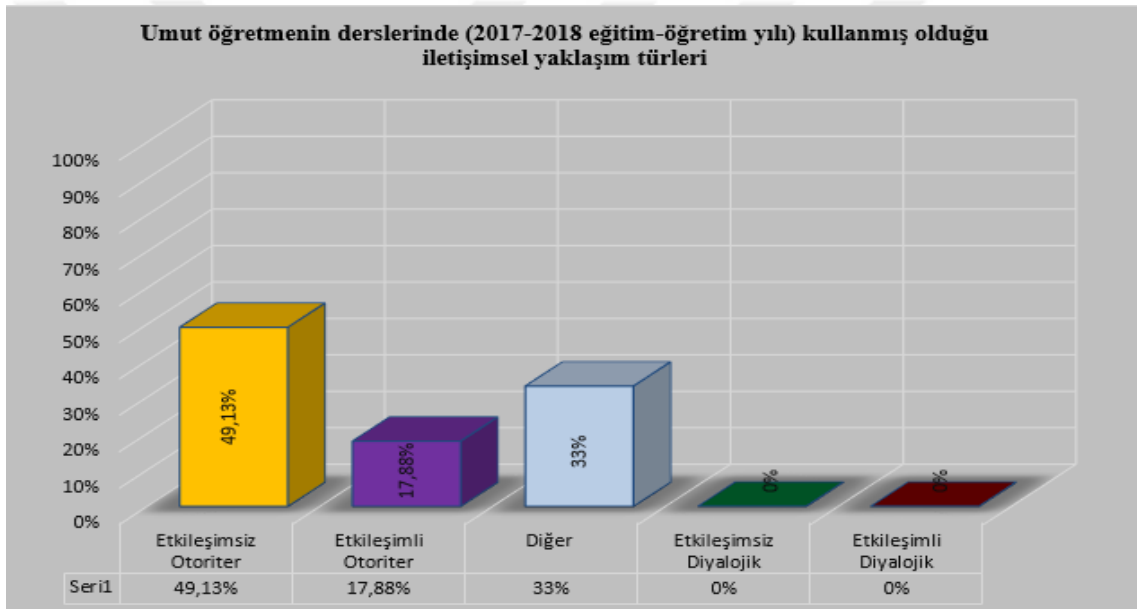
15. Ayşe Ö : Hayvanlar [var]
16. Ö7 : [Balıklar,] [kaplumbağalar.]
17. Ö9 : [İnsanlar.]
18. Ayşe Ö : İnsanlar var. Değil mi?
19. Ö2 : Bitkiler.
20. Ayşe Ö : Bitkiler var. Toprağımız kirleniyor. Sularımız kirleniyor. Dolayısıyla insanlar ve hayvanlar aslında bundan olumsuz [etkileniyor.] Kirleten?
21. Ö7 : [Etkileniyor.]
22. : (1.2)
23. Ö2 : [İnsanlar]
24. Ayşe Ö : [İnsanlar.] Bu durumdan etkilenenler, bu kötü sonuçtan etkilenenler? (0.7) Yine [insanlar] arkadaşlar. Hayvanlar ve insanlar. Ne oluyor? Çevre kirliliği,
25. Ö6 : [Hayvanlar]
26. Ayşe Ö : su kirliliği, ondan sonra hava kirliliği yine insanlara zarar veren kirlilikler arasında. Ve dünyanın en önemli sorunlarından biri haline geldi arkadaşlar çevre kirliliği. Bunun için uluslararası örgütler kurulmuş. Bu örgütler, uluslararası bu örgütler çevrenin kirlenmemesi adına, tekrar temizlenmesi adına, bundan sonra da hani kirlenmemesi adına, dikkat edilmesi için çalışmalar yapılmakta. Tamam mı? Ülkemizde de çevre adına faaliyet gösteren bir sürü sivil toplum kuruluşu var arkadaşlar. Bunları hatırlarsanız: İşte mesela; TEMA başta geliyor. ÇEVKO yine bunlardan bir tanesi. Yine bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları. Şimdi bazı insanlar bilinçli bir şekilde ne yapıyor? Çevrenin korunmasını, suların kirlenmemesi, havanın kirlenmemesi için önlemler almaya çalışıyor. Çaba sarf etmeye çalışıyor. Onun yanı sıra bilinçsiz bazı insanlar tarafından ne oluyor çevremiz ve dünyamız? Kirlenilebiliyor. Yine arkadaşlar burada en önemli önlem ne olması gerekiyor bu bağlamda? (1.2) Neye ulaşıyoruz? (0.9) İş nerede bitiyor? Kimde bitiyor?
27. Ö9 : İnsanlarda.
28. Ayşe Ö : İnsanlarda bitiyor değil mi? Problemin kaynağı ne?
29. Ö4,Ö5,Ö8 : İnsanlar.
30. Ayşe Ö : İnsanlar. O zaman problemin çözüm kaynağında yine kim var?
31. Ö4,Ö5,Ö10 : İnsanlar.
32. Ayşe Ö : İnsanlar var. İnsanları bilinçlendirdiğiniz ölçüde (.) insanlar bilinçlendiği ölçüde; çevremiz ve dünyamız kirlenmeyecek. Bu dünya hepimizin. (.) Öyle değil mi? Bir de arkadaşlar şunu unutmamak gerekiyor. Dünyada ı::: kaynaklar tükenmez değil. Değil mi?
33. Ö9 : Evet.
34. Ayşe Ö : Yani tükenebilir. En azından hani olumlu durumu biz kendi aleyhimize çevirebiliyoruz bu nedenle. O yüzden buna dikkat etmek gerekiyor. Yani böyle hunharca, işte hiç bitmeyecekmiş gibi, bu şekilde tüketmemek, aç gözlülükle tüketmemek gerekiyor. Sonuçta bu dünya hepimizin. Ve hepimiz zarar göreceğiz bundan. Öyle değil mi?

Yukarıdaki diyalogda görüldüğü üzere Ayşe Öğretmen, o günkü derste işleyecekleri konuya ilişkin kısa bir bilgi verdikten sonra, akıllı tahtadan açtığı konuyu öğrencilere dinleterek (Satır 1) ve bazı bölümlerde açıklamalar yaparak (Satır 20, 24, 26, 32 ve 34) bilgi aktarımında bulunmuştur (etkileşimsiz/otoriter). Bilgi almaya yönelik bir soruyla (Satır 2) etkileşimli/otoriter söyleme geçiş yapan öğretmen, verilen cevapları düzelterek (Satır 7, 24 ve 26), değerlendirmede bulunarak (Satır 9), hatırlatma ve ipucu içeren kapalı uçlu sorular sorarak (Satır 28, 30 ve 32) doğru cevaba ulaşmaları için öğrencileri yönlendirmiştir. Ayrıca yaptığı

hatırlatma ve yönlendirmeden sonra “tamam mı?”, “değil mi?”, “ öyle değil mi?” (Satır 1, 13, 18, 28, 32 ve 34) diyerek, verdiği bilginin doğruluğunu öğrencilerine onaylatmak istemiştir (etkileşimli/otoriter). Ayşe Öğretmen’in dersinin bir bölümünden alınan bu kesit iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söylemi kullandığı görülmektedir.

Umut Öğretmen’in derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin bulgular.

Umut Öğretmen’in üç haftalık (360 dk) video kayıtları söylem analizi tekniği kullanılarak iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş olup, derslerinde (2017-2018 eğitim-öğretim yılı) kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türleri yüzde (%) olarak aşağıda grafik (Şekil 10) üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca öğretmenin dersinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türlerinin saniye bazlı zamansal dağılımları EK-7’de ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Şekil 10. Umut Öğretmen’in (2017-2018 eğitim-öğretim yılı) ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.

Umut Öğretmen’in derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin grafik incelendiğinde, derslerinde %49,13 etkileşimsiz/otoriter ve %17,88 etkileşimli/otoriter söylemi kullandığı, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme ise, hiç yer vermediği görülmüştür. Derslerinin %33’lük kısmı ise, iletişimsel yaklaşım dışında “diğer” olarak nitelendirilen bölümden meydana gelmiştir. Öğretmenin sınıfa geç gelmesi, sınıf defterini doldurması, sınıfta duyuru yapılması, sınıf ortamının düzenlenmesi, öğretmenin ders kitabını öğrenciye okutması, sessiz kalınması vb. şeyler ‘diğer’ kategorisi altında değerlendirilmiş ve iletişimsel yaklaşıma dâhil edilmemiştir. Umut Öğretmen’in dersleri iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, öğretmen bazen düz anlatım yoluyla bazen de materyal aracılığıyla içerik aktarımında bulunarak, ders sürecinin büyük bir çoğunluğunda etkileşimsiz/otoriter söylem

kullanmıştır. Etkileşimsiz/otoriter yaklaşımın kullanıldığı kısımlarda Umut Öğretmen, genellikle ders kitabında yer alan bilgileri önce öğrencilere okutup, sonrasında bu bilgilere ilişkin açıklamalar yaparak bilgi aktarımında bulunmuştur. Umut Öğretmen'in derslerinde sıklıkla kullandığı otoriter (etkileşimsiz/etkileşimli) söyleme dair diyalog örnekleri aşağıda detaylı bir şekilde verilmiştir.

Video kamera aracılığıyla kayıt altına alınan üç haftalık süreçte, Umut Öğretmen, 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde “*Mesleğimi Nasıl Seçmeliyim?*”, “*Yaşayan Demokasi: Yasama, Yürütme, Yargı, Vatandaş Olma Sorumluluğu, Örnek Yurttaş*” ve “*Ülkeler Arası Köprüler: Bir Dünya Savaşı*” konularını işlemiştir. Derslerinde iletişimsel yaklaşım açısından sadece otoriter (etkileşimsiz/etkileşimli) söylemi kullanan Umut Öğretmen, derslerine genellikle etkileşimli/otoriter söylemle başlayıp, etkileşimsiz/otoriter söylemle devam etmiştir. EK-7’de de görüldüğü üzere, derslerde çoğunlukla iletişimsel yaklaşım açısından “*etkileşimli/otoriter => etkileşimsiz/otoriter => etkileşimli/otoriter => etkileşimsiz/otoriter*” söylem örüntüsü kullanılmaktadır. Umut Öğretmen'in dersinde kullanmış olduğu söylemden bir kesit aşağıda verilmiştir:

Alıntı 3: 30.04.2018; Video Kayıt, 1. Ders , (12:43 – 17:26)

1. **Umut Ö** : Şimdi arkadaşlar, yeni konumuz Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim yapısını; yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde, kavramları analiz etmemiz isteniyor. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim yapısını; yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde, analiz etmemiz isteniyor. Peki, bununla ilgili genel beş tane kadar kavramımız var üniteyle ilgili ve konuyla ilgili not almadığımız. Hemen onları not alıyoruz. Arkasından da konuya devam ediyoruz. Evet hemen not alıyoruz. Özgürlük deyin. Özgürlük. Özgürlük demiştin. Yazıyoruz arkadaşlar: İnsanın her türlü dış etkiden, insanın her türlü dış etkiden bağımsız olarak, insanın her türlü dış etkiden bağımsız olarak, kendi istencine, kendi istencine yani kendi istemesine, kendi istencine virgül, kendi düşüncesine göre, kendi düşüncesine göre karar vermesi durumuna, kendi istencine, kendi düşüncesine göre karar vermesi durumuna özgürlük denir. Dedik mi arkadaşlar? Şimdi şöyle sorsam size ne dersiniz? Sizce özgürlükler sınırsız mıdır?
2. **Ö5, Ö9** : Hayır.
3. **Umut Ö** : Parmak görmek istiyorum arkadaşlar. Evet.
4. **Ö4** : Hocam mesela özgürlükler, gidip alıp gelemeyiz.(Dışarıyı göstererek)
5. **Umut Ö** : Yani sınırlı mıdır ? Sınırsız mıdır?
6. **Ö4** : Sınırlıdır hocam.
7. **Umut Ö** : Sınırlıdır. Peki kişinin özgürlüğü nerede başlar? Nerede biter sence? (1.7) Yani insanın özgürlüğü nerede başlar? Nerede biter?
8. **Ö3** : Hocam doğduğu zaman başlar bence.
9. **Umut Ö** : Doğduğu zaman başlıyor diyorsun özgürlüğü. Ne zaman bitiyor? Öldüğü zaman mı bitiyor? (1.8) Evet (.) bir dakika (1.0) Ö9.
10. **Ö9** : Hocam bence birinin hakkının başladığı yerde, diğerinin hakkı bittiği için-
11. **Umut Ö** : Tamam. (0.5) Evet arkadaşlar özgürlüklerimiz, başkalarının özgürlükleriyle sınırlıdır. Benim özgürlüğüm, bir başkasının özgürlüklerinin sınırına kadar. Benim bittiği yerde onun başlıyor. Onun bittiği yerde benim başlıyor. Onun için özgürlükler sınırsız değildir. Yani her birey istediği her şeyi yapamaz. Ve biz bu hürriyete şöyle tanım yapıyoruz. Diyoruz ki, kişinin başkalarına zarar

vermeden, istediği her şeyi yapabilmesidir. Bakın ama buradaki sınır ne? Buradaki can alıcı nokta ne? (.) Kişinin başkalarına zarar vermeden istediği her şeyi yapabiliyor olması lazım.

12. **Ö8**

: Çünkü başkasının da özgürlüğü var.

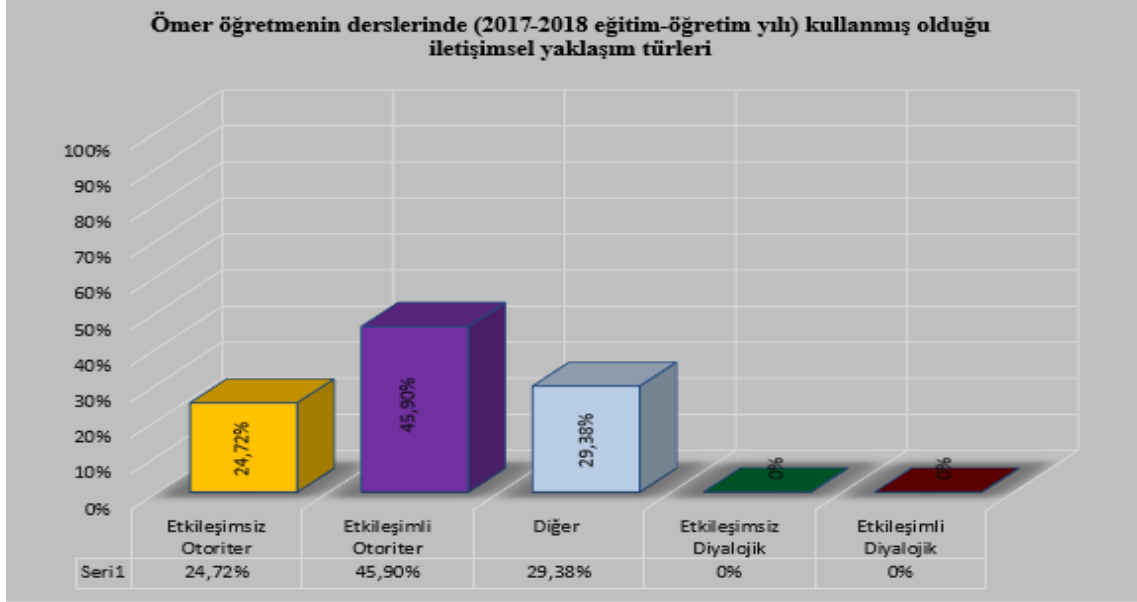
13. **Umut Ö**

: Yani bizim özgürlüklerimiz başkalarının özgürlükleriyle sınırlıdır. Evet devam ediyoruz o zaman.

Yukarıdaki diyalogda görüldüğü üzere Umut Öğretmen, bu derste ‘Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Yönetim Yapısı’ adlı konuyu işlemiştir. Konuya ilişkin yaptığı açıklamaları, öğrencilerden defterlerine geçirmelerini isteyen öğretmen, işlediği konunun temel kavramlarından biri olan ‘özgürlük’ kavramını açıklayıp, öğrencilere yazdırdıktan sonra, öğrencilere kapalı uçlu bir soru yönelterek diyalogu başlatmıştır. Sorduğu soruya öğrencinin (Ö4) verdiği cevap, beklediği veya duymak istediği cevap değildir. Bunun üzerine öğretmen, sorduğu soruyu yeniden düzenleyerek, iki seçenekten oluşan-kapalı uçlu bir soru (Satır 5) hâline getirmiş ve doğru cevaba ulaşması için öğrenciyi yönlendirmiştir. Öğretmen, öğrencinin (Ö4) seçtiği seçeneğe (Satır 6) ilişkin olumlu bir değerlendirme (Satır 7) yaptıktan sonra, soruşturmaya başka bir soruyla devam etmiştir. Öğretmenin sorduğu soruya öğrencinin (Ö3) verdiği cevap, yanlış olmamasına rağmen, beklediği cevapla birebir uyuşmadığı için olumsuz bir değerlendirme yapmış ve başka bir öğrenciye (Ö9) söz hakkı vermiştir. Ö9’un verdiği cevap, duymak istediği cevapla birebir uyuşmasa da çok yakındır. Öğrenci, konuşmaya devam ederken öğretmen müdahalede bulunmuş, öğrencinin sözünü keserek kendisi açıklama yapmaya başlamıştır. Doğru cevaba ulaştıktan sonra diğer öğrencilerin fikrine başvurmamaş ve soruşturmayı bitirmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında, Umut Öğretmen, bazı diyaloglarda (Satır 1, 11 ve 13) açıklamalar yaparak (etkileşimsiz/otoriter), bazı diyaloglarda ise direk sorular (Satır 1, 5 ve 9) sorarak, doğru cevaba ulaşmaları için öğrencileri yönlendirmiştir (etkileşimli/otoriter). Umut Öğretmen’in dersinin bir bölümünden alınan bu kesit iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söylemi kullandığı görülmektedir.

Ömer Öğretmen'in derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşımların türlerine ilişkin bulgular.

Ömer Öğretmen'in üç haftalık (360 dk) video kayıtları söylem analizi tekniği kullanılarak iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş olup, derslerinde (2017-2018 eğitim-öğretim yılı) kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşımların türleri yüzde (%) olarak aşağıda grafik (Şekil 11) üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca öğretmenin dersinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türlerinin saniye bazlı zamansal dağılımları EK-7'de ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Şekil 11. Ömer Öğretmen'in (2017-2018 eğitim-öğretim yılı) ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.

Ömer Öğretmen'in derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşımların türlerine ilişkin grafik incelendiğinde, derslerinde %24,72 etkileşimsiz/otoriter ve %45,90 etkileşimli/otoriter söylemi kullandığı, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme ise, hiç yer vermediği görülmüştür. Derslerinin %29,38'lik kısmı ise, iletişimsel yaklaşım dışında “diğer” olarak nitelendirilen bölümden meydana gelmiştir. Öğretmenin sınıfa geç gelmesi, sınıf defterini doldurması, sınıf ortamının düzenlenmesi, öğretmenin ders kitabını öğrenciye okutması, sessiz kalınması vb. şeyler ‘diğer’ kategorisi altında değerlendirilmiş ve iletişimsel yaklaşıma dâhil edilmemiştir. Ömer Öğretmen'in dersleri iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, üç haftalık ders sürecinin büyük bir çoğunluğunda etkileşimli/otoriter söylemi kullanmıştır. Etkileşimli/otoriter yaklaşımın kullanıldığı kısımlarda Ömer Öğretmen'in, genellikle bilgi almaya yönelik sorular sorduğu, doğru cevabı buldurmak yahut kendi düşüncesini öğrenciye onaylatmak için yönlendirmelerde bulunduğu görülmektedir. Sınıf içi söylem çoğunlukla *başlatma(soru) – cevap – değerlendirme* (I-R-E) veya *başlatma – cevap – değerlendirme– cevap – değerlendirme– cevap – değerlendirme* (I-R-E-R-E-R-E) şeklinde gerçekleşmiştir. Ömer Öğretmen'in, derslerinde sıklıkla kullandığı otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme dair diyalog örnekleri aşağıda detaylı bir şekilde verilmiştir.

Video kamera aracılığıyla kayıt altına alınan üç haftalık süreçte, Ömer Öğretmen, 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde “*Bilimsel Birikim Nasıl Oluşturdu?*”, “*Düşünce Özgürlüğü ve Bilim*”, “*Ekonomik ve Sosyal Hayat*”, “*Toprağın Gücü*”, “*Devletler Gelişiyor*”, “*İnsan Gücünden Makineye*”, “*Sosyal Yaşamda Vakıflar*”, “*Nasıl Eğitim Gördüler?*” ve “*Mesleğimi Nasıl Seçmeliyim?*” konularını işlemiştir. Derslerinde iletişimsel yaklaşım açısından sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söylemi kullanan öğretmen, derslerine genellikle etkileşimli/otoriter söylemi kullanarak başlamış olup, etkileşimsiz/otoriter söylemle devam etmiştir. EK-7’de de görüldüğü üzere, derslerde çoğunlukla iletişimsel yaklaşım açısından “*etkileşimli/otoriter => etkileşimsiz/otoriter => etkileşimli/otoriter*” söylem örüntüsü kullanılmaktadır. Ömer Öğretmen’in dersinde kullanmış olduğu söylemden bir kesit aşağıda verilmiştir:

Alıntı 4: 18.04.2018; Video Kayıt, 1. Ders , (16:25 – 23:06)

1. **Ömer Ö** : İlerde bir meslek edineceksin, hayatın ona göre devam edecek. İki türlü meslek seçeceksin. Ya eğitimle alacaksın mesleğini ya da usta çırak. Benim size tavsiyem gidin okuyun, diplomayla bir yere gelin ki; işte kafanızı kullanarak, güzel bir hayatınız olsun. Tamam? Ekonomik durumunuz iyi olsun. Evet.
2. **Ö12** : (Kitaptan) Meslek seçiminde etkili olan faktörler neler olabilir? Örnekler [veriniz?]
3. **Ömer Ö** : [Mesela] şunu öğreneceksin. Mesleğimi nasıl seçeceğim. Şu anda öğrencisin Ö5, öğrencisin değil mi? ama böyle uyuyan tembel bir öğrenci olursan, ilerde geleceğin parlak olmaz söyleyeyim. Karanlık bir geleceğin olur. Ve mesleğin kötü olur. Hayatın boyunca mutsuz olursun. Tamam? Ö6.
4. **Ö6** : Hocam, mesleği, seveceğimiz bir mesleği yapmalıyız ki hocam-
5. **Ömer Ö** : Hangi mesleği sever insan?
6. **Ö6** : Kendine [uyan.]
7. **Ömer Ö** : [Güzel.] Kendine uygun olan mesleği sever. Değil mi?
8. **Ö6** : Evet
9. **Ömer Ö** : O zaman demek ki, mesleğimizi nasıl seçeceğimizi öğreneceğiz ve kendimize uygun bir hedef belirleyeceğiz. Tamam? Ve bu hedefe ulaşmak için
10. **Ö6** : Çabalayacaksın
11. **Ömer Ö** : Çalışacaksın. Yoksa başarılı olman zor yani. Söyle Ö4.
12. **Ö4** : Hocam, mesela ben sayısal biliyorsam sözele gitmem.
13. **Ömer Ö** : Mesela matematik örneğin. Matematik işlemlerini seviyorsun; mühendislik bölümüne şey yapıyorsun. Veya insanlara yardım etmeyi seviyorsun işte; doktor. İşte, sabırlı olman gerek tabi başta, ama insanlara öğretmeyi seviyorsun; öğretmen. Tamam? Bir sürü meslek var. El becerilerin iyi, yanında matematiğin iyi; mimarlığa gidebilirsin. Yani kendine uygun mesleği ilerde konuşuruz. Çevir sayfayı. Ö12 senden sonra kim? Çok okumadın ama yeter.
14. **Ö12** : Ö1
15. **Ömer Ö** : Ö1 başla bakayım.
16. **Ö1** : (Kitaptan) Toprak. Biraz düşünelim. 1-) Yakın çevremizde insanlar topraktan nasıl yararlanabilir?
17. **Ömer Ö** : Günümüzde bak bakalım insanlar çevrende nasıl yararlanıyorlar. Ö15.
18. **Ö15** : Hocam, topraktan patates falan çıkarıyorlar.
19. **Ömer Ö** : Güzel tarım yapıyor. Şunu söyleyeyim ben. Hayvancılık yapılır mı toprak olmasa?
20. **Ö3,Ö4,Ö6, Ö8,Ö7,Ö14** : Hayır.
21. **Ömer Ö** : Hayvan nerede otlayacak?

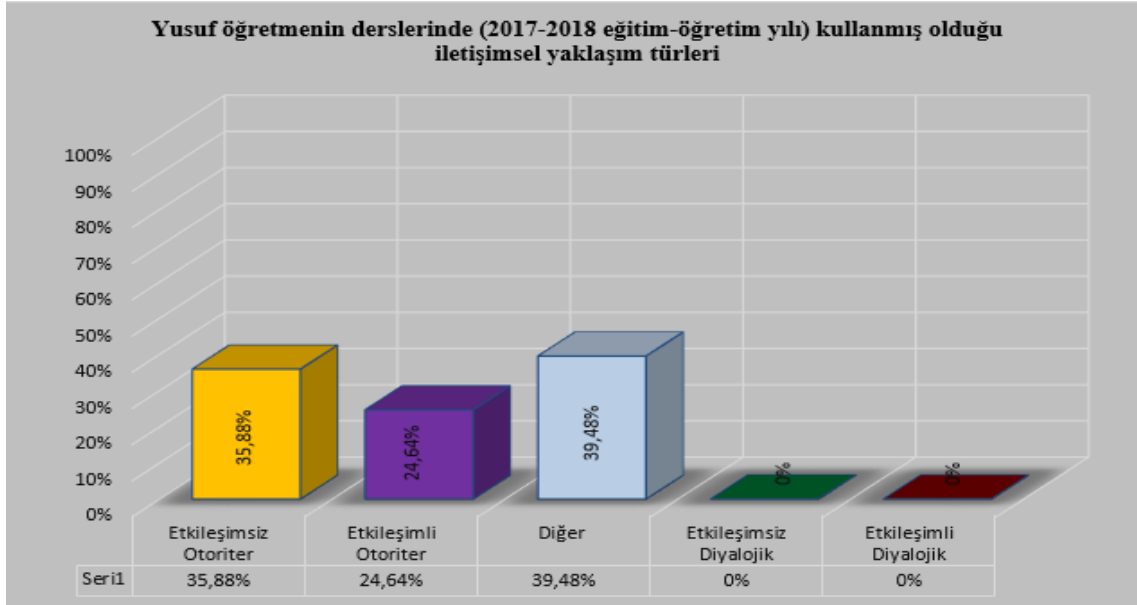
22. **Ö1** : Hayvan ne yiyecek?
23. **Ömer Ö** : Hayvan otlayamaz. Tamam. Yani zaten-.
24. **Ö15** : Toprak olmasa ağaç olmayacak, ağaç olmasa-.
25. **Ömer Ö** : Nerde otlayacak? Mesele şu zaten (0.8) şuraya kadar zaten biliyorsun. Ben hatırlatayım o zaman. Toprağın ne kadar önemli olduğunu anlıyorsun değil mi? Sadece tarım değil, hayvancılık bile neye bağlı? Toprağa bağlı. Şimdi söyleyin. Yakın çevrenizdeki kim nasıl kullanıyor toprağı? Mesela, tarım dedi. Başka var mı? Hani patates olur. Domates olur. Ne bileyim çilek meyvesi. Bir sürü olabilir. Yani tarımdan başka. Ö6.
26. **Ö6** : Tarımdan başka:: (0.5) Toprağı:: (1.3) Hocam (1.5) Bir şey diyecektim ama hocam saman filan alıyorlar ya.
27. **Ömer Ö** : Tamam işte. Hayvancılıkta faydalanılıyor. İşte otlar toplanıyor. Kurutuluyor. Kışın veriliyor hayvanlara. O da yine toprak olmasa olmaz.
28. **Ö6** : Bayburt'ta da hayvanlar dışarı çıkartılıp otlatılıyor.
29. **Ömer Ö** : Güzel. Ö16.
30. **Ö16** : Tarla.
31. **Ömer Ö** : Tarla olarak. Tamam işte tarım yapılıyor. Ö4.
32. **Ö4** : Hocam ticaret. Besi yetiştirip satıyorlar.
33. **Ömer Ö** : Güzel para kazanıyor insanlar oradan. Mesleğini devam ettiriyor. İşte tarladan üretiyor bin liraya. Diyelim ki satıyor on bin liraya kârını ediyor. Ö11.
34. **Ö11** : Hocam evler,(.) ağaçlar.
35. **Ömer Ö** : Toprağa tamam çevreyi yeşillendirmek için veya yaşamak için, barınma ihtiyacınızı karşılamak için, yerleşim yerleri yapılıyor. Başka?
36. **Ö13** : Hocam onu bilmiyorum da. Hocam çamur yapıp duvar yapıyorlar ya eskiden.
37. **Ömer Ö** : Kerpiçler var. Yani hem toprak, hem saman karışımı. Suyla karıştırıp yapıyorlar. O da mesela eskidendi. Şu an değil. Eskiden toprak ev yapımı malzemesi olarak kullanılıyordu. Güzel.
38. **Ö5** : Hatta hocam şu an bazı köylerde de var hocam ondan.
39. **Ömer Ö** : Hala var. Bayburt merkezde de var eski evler. Tamam? Yani gördüğün gibi toprağın kullanım alanı çok fazla. Yani toprak bizim için. Su, hava, toprak bunlar olmasa olmaz. Tamam? Eskiden de ne vardı? Bunu deftere not alacağız. Şimdi değil de, başlık atayım ben. Toprak sistemleri var. Yani devletler bakalım hangi sistemleri kullanmışlar. Tamam? Zaten, bildiğin tımar sistemi onu söyleyim. Devam edelim.
40. **Ö5** : (Kitaptan) 2-) İnsanların topraktan yararlanma şekli geçmişten günümüze nasıl bir değişme göstermiştir?
41. **Ömer Ö** : Evet. Geçmişte nasıldı? Günümüzde nasıl? Kim söyleyecek? (3.1) Söyle Ö2.
42. **Ö2** : Hocam mesela, eskiden topraktan ev yaparlardı.
43. **Ömer Ö** : Evet
44. **Ö2** : Şimdi de (.) tarım- (.) şey (.) çiçekler ekerler toprakta.
45. **Ömer Ö** : Yani şöyle. Eskiden ev yapımında kullanılıyordu toprak. Şu an kullanılmıyor. Ama sonuçta evleri betondan yapıyorsun ya, yine nereye yapıyorsun? Toprağın üstüne. Yani toprak olmadan olmuyor. Başka?
46. : (1.4)
47. **Ö11** : Hocam gün- eskiden günümüze mi?
48. **Ömer Ö** : Mesela eskiden nasıl oluyordu. Günümüzde nasıl? Ya da az önce dedim ya Kiraya veriyordu devlet. Asker istiyordu. Öyle bir şey var mı günümüzde?
49. **Ö7,Ö11,Ö13** : Hayır.
50. **Ömer Ö** : Ö6.
51. **Ö6** : Hocam günümüzde bir sürü ev yapılıyor üzerine.
52. **Ömer Ö** : Tamam.
53. **Ö6** : Ama eskiden işte (2.4) şey kuruyorlardı.
54. **Ömer Ö** : Göçebe yaşarken çadır mı kuruyorlardı?
55. **Ö6** : Evet.
56. **Ömer Ö** : Ama sonuçta yine bir orda bir burda toprağın üstünde yaşıyordu insanlar.

57. **Ö2** : Hocam eskiden mesela şey; su şişeleri yapıyorlardı ya hocam. Toprakta yapıyorlardı. Şimdi de, camdan bakırdan, öyle şeylerden yapıyorlar. Tencere falan.
58. **Ömer Ö** :Tamam. Mesela şey yapıyordu. Ne denir? Güveç taşı yapılır. Tamam. Tencere olarak şu anda da var da, günlük hayatta kullanılan daha çok tencere; demir, çelik.
59. **Ö2** : Onu biz hala kullanıyoruz hocam.
60. **Ö4** : Hocam eskiden toprakları zor alıyorlardı. Şimdi aldılar mı yararlanıyorlar.
61. **Ömer Ö** : Tamam. Güzel. Eskiden şunu diyebilirsin. Toprak devletindi. Tamam? Şimdi kimin? Özel kişilere topraklar satılmış. Tamam? Yani insanlar şunu diyebiliyor. İnsanlar şunu diyebiliyor bu arsa benim. Ama Osmanlıda, Selçukluda olsaydı ne diyecekti Burda ben kiracıyım derdi. Ben buraya bakıyorum ama bu toprak aslında kimin? Devletin. Devlet insanlara satmıyordu. Çünkü toprak neydi? Güçtü. Devlet elinde tutuyordu. Kiraya veriyordu. Ekonomisini güçlü tutmak için. Söyle Ö1.
62. **Ö1** : Hocam eskiden hocam teknoloji çok olmadığı için, hocam eskiden şeyleri zor çıkarıyorlardı. Ellerle, patates falan.
63. **Ömer Ö** : Tamam o farklı bir şey. Tarım modernleşti. Devam edelim yeter bu kadar.

Dersin bu bölümünde Ömer Öğretmen, ‘Meslek Seçimi’ne dair önce (Satır 1) kendi düşüncelerini açıklamıştır. Sonrasında, kitapta konuya ilişkin yer alan; öğrencinin akıl yürütmesini ve çıkarımda bulunmasını gerektiren açık uçlu bir soruyu (Ö12) öğrenciye okutarak diyalogu başlatmıştır. Öğretmen, öğrencilere zaman tanımadan soruya ilişkin bir (Satır 3) açıklama yapmış ve örnek vermiştir (etkileşimsiz/otoriter). Açıklama yaptıktan sonra, parmak kaldıran öğrencilerden birine (Ö6) söz hakkı vermiştir. Söz hakkı alan Ö6, konuya ilişkin düşüncesini açıklarken, öğretmen kapalı uçlu ve ipucu içeren bir soruyla müdahalede bulunarak öğrencinin sözünü kesmiştir. Müdahale sonucunda Ö6, öğretmenin istediği cevabı söylemiştir. Bunun üzerine öğretmen, cevaba ilişkin (Satır 7) olumlu bir değerlendirmede bulunmuştur. Değerlendirmeden sonra, Ö6’nın verdiği cevabı tekrarlamış ve tekrarladıktan sonra Ö6’ya “değil mi?” sorusunu yönelterek kendi düşüncesini onaylatmak istemiştir. Ö6 da, öğretmenin bu düşüncesini (Satır 8) onaylamıştır (etkileşimli/otoriter). Öğretmen, diyalogun devamındaki bazı bölümlerde açıklama yaparak (Satır 9, 11, 13, 25, 27, 33, 39, 58 ve 61) bilgi aktarımında bulunurken (etkileşimsiz/otoriter), bazı bölümlerde ise, verilen cevapları düzelterek (Satır 7, 18, 27, 31, 39 ve 45), değerlendirmede bulunarak (Satır 19, 23, 27, 29, 31, 33, 37, 39, 56, 61 ve 63), hatırlatma ve ipucu içeren kapalı uçlu sorular sorarak (Satır 19, 25, 45, 48 ve 54) doğru cevaba ulaşmaları için öğrencileri yönlendirmiştir. Ayrıca yaptığı hatırlatma ve yönlendirmeden sonra “tamam?”, “değil mi?” (Satır 1, 3, 7, 13, 39 ve 61) diyerek, verdiği bilginin doğruluğunu öğrencilerine onaylatmak istemiştir (etkileşimli/otoriter). Ömer Öğretmen’in dersinin bir bölümünden alınan bu kesit iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söylemi kullandığı görülmektedir. Otoriter-etkileşimsiz iletişimsel yaklaşım ile dersi başlatan öğretmen, diyalogun devamında, “*etkileşimli/otoriter => etkileşimsiz/otoriter => etkileşimli/otoriter => etkileşimsiz/otoriter*” söylem örüntüsünü kullanmıştır.

Yusuf Öğretmen'in derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşımlar türlerine ilişkin bulgular.

Yusuf Öğretmen'in üç haftalık (360 dk) video kayıtları söylem analizi tekniği kullanılarak iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş olup, derslerinde (2017-2018 eğitim-öğretim yılı) kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türleri yüzde (%) olarak aşağıda grafik (Şekil 12) üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca öğretmenin dersinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türlerinin saniye bazlı zamansal dağılımları EK-7'de ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Şekil 12. Yusuf Öğretmen'in (2017-2018 eğitim-öğretim yılı) ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.

Yusuf Öğretmen'in derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin grafik incelendiğinde, derslerinde %35,88 etkileşimsiz/otoriter ve %24,64 etkileşimli/otoriter söylemi kullandığı, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme ise, hiç yer vermediği görülmüştür. Derslerinin %39,48'lük kısmı ise, iletişimsel yaklaşım dışında "diğer" olarak nitelendirilen bölümden meydana gelmiştir. Öğretmenin sınıfa geç gelmesi, sınıf defterini doldurması, sınıfta duyuru yapılması, sınıf ortamının düzenlenmesi, öğretmenin ders kitabını öğrenciye okutması, sessiz kalınması vb. şeyler 'diğer' kategorisi altında değerlendirilmiş ve iletişimsel yaklaşıma dâhil edilmemiştir. Yusuf Öğretmen'in üç haftalık ders süreci incelendiğinde, derslerinin büyük bir çoğunluğu "diğer" olarak adlandırdığımız bölümden oluşmaktadır. Öğretmen, genellikle ders kitabında yer alan bilgileri önce öğrencilere okutup, sonrasında bu bilgilere ilişkin açıklamalar yaparak ders sürecini yürütmektedir. İletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde ise, kendisini bilginin kaynağı ve aktarıcısı olarak gören öğretmen bazen düz anlatım yoluyla bazen de materyal aracılığıyla içerik aktarımında bulunarak, etkileşimsiz/otoriter yaklaşımı kullanmıştır. Etkileşimli/otoriter söylemin kullanıldığı kısımlarda öğretmenin, genellikle kapalı uçlu veya bilgi almaya yönelik sorular sorduğu

görülmüştür. Öğretmenin yönelttiği sorulara, öğrencinin cevaplama için verilen sürenin azlığı ve öğretmenin doğru cevaba ulaştıktan sonra diğer öğrencilerin fikirlerine başvurmaması, Yusuf Öğretmen'in sınıf içi etkileşimin temel araçlarından biri olan *soru-cevap* yöntemini kendi iletişimsel otoritesini sağlamak için kullandığını göstermektedir. Yusuf Öğretmen'in derslerinde sıklıkla kullandığı otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme dair diyalog örnekleri aşağıda detaylı bir şekilde verilmiştir.

Video kamera aracılığıyla kayıt altına alınan üç haftalık süreçte, Yusuf Öğretmen, 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde “Yaşayan Demokasi: Yasama, Yürütme, Yargı, Vatandaş Olma Sorumluluğu” ve “Ülkeler Arası Köprüler: Bir Dünya Savaşı, Küresel Sorunlara Küresel Çözümler, İnsanlığın Sorumluluğu” konularını işlemiştir. Derslerinde iletişimsel yaklaşım açısından sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söylemi kullanan Yusuf Öğretmen, derslerine genellikle etkileşimli/otoriter söylemle başlayıp, etkileşimsiz/otoriter söylemle devam etmiştir. EK-7’de de görüldüğü üzere, derslerde çoğunlukla iletişimsel yaklaşım açısından “*etkileşimli/otoriter => etkileşimsiz/otoriter => etkileşimli/otoriter => etkileşimsiz/otoriter*” söylem örüntüsü kullanılmaktadır. Yusuf Öğretmen'in dersinde kullanmış olduğu söylemden bir kesit aşağıda verilmiştir:

Alıntı 5: 04.05.2018; Video Kayıt, 2. Ders , (02:09 – 10:13)

1. **Yusuf Ö** : Evet. Başlayalım. (1.1) Yakın çevremizde hangi çevre sorunları yaşıyor çocuklar?
2. **Ö?** : Mmm (düşünme efekti)
3. **Ö10** : Hocam su kirliliği.
4. **Yusuf Ö** : Su. (3.1) Devam edelim [başka?]
5. **Ö?** : [((Duyulmuyor))]
6. **Yusuf Ö** : Toprak kirliliği. (0.6) Devam edelim. (1.8) Çocuklar okuyalım. Öğretmen ne demiş? Öğretmen ne demiş- Merhabalar arkadaşlar. Oku.
7. **Ö5** : Merhaba arkadaşlar, öğretmenimiz sosyal bilgiler dersinde insanların çevre ile-, çevreye verdiği zararlar hakkında kısa bir bilgi verdikten sonra, bizlerden de çevre sorunları konusunda bir proje hazırlamamızı istedi. İsterseniz öğretmenimizin bize sunduğu ders ile benim araştırma konum olan hava kirliliği konusunu beraber inceleyelim (Okuma parçası). Aşağıdaki çeşitli çevre sorunlarına ait fotoğraflar yer almaktadır. Bunları inceleyerek hangi çevre sorunları olduğunu-, olduklarını yansıttığını söyleyiniz.
8. **Yusuf Ö** : Yazalım yanına. Evet bu ne kirliliği?
9. **Ö5** : En baştaki mi hocam?
10. **Yusuf Ö** : Evet.
11. **Ö5** : Çöp hocam. Toprak [kirliliği]
12. **Yusuf Ö** : [Toprak.] (0.7) İkincisi?
13. **Ö5** : Su.
14. **Yusuf Ö** : Su. Üçüncüsü?
15. **Ö1, Ö5** : Hava
16. **Ö5** : Yoo. Hayır.
17. **Yusuf Ö** : Su. Yok yok yandan. Ha-, bu.
18. **Ö4** : Su hocam bu da su.
19. **Yusuf Ö** : İkisi de hepsi su. Alttaki? [Gürültü-] gürültü kirliliği.
20. **Ö4** : [Ses hocam.]

21. **Yusuf Ö** : Bu, çora-, hava, erozyon ve hava kirliliği. (2.6) Hava kirliliğinden devam edelim çocuklar. (2.4) Başka arkadaşımız devam etsin. Ö3 devam et.
22. **Ö3** : Hava kirliliği (Okuma Parçası). Aşağıdaki fotoğrafları inceleyerek hava kirliliğine neden olan kirletici kaynakları söyleyiniz.
23. **Yusuf Ö** : Şimdi çocuklar birinci sorumuza bakalım. Aşağıdaki fotoğrafı inceleyerek hava kirliliğine neden olan kirletici kaynakları söyleyiniz.
24. **Ö5** : Hocam fab[rika
25. **Yusuf Ö** : [Fabrikalar.
26. **Ö5** : Araba [egzozları.]
27. **Yusuf Ö** : [Şu ne?] Evsel ve endüstriyel çeşitli atıkların yakılması değil mi?
28. **Ö4** : Orman yangınları.
29. **Yusuf Ö** : Orman yangınlarının yaydığı, araçlar, konut ve iş yeri atıkları. Evet. Sizce çevrenizde hava kirliliğini oluşturan kaynağın hangisinin etkisi daha fazladır? Bunlardan etkisi en fazla olan?
30. **Ö5** : Fabrika hocam.
31. **Yusuf Ö** : Fabrika değil mi?
32. : (2.6)
33. **Ö5, Ö?** : Çünkü duman veriyor.
34. **Yusuf Ö** : Çok aşırı değil mi? Mesela çocuklar doğalgaza geçildi ya. Artık kömür yakılmıyor değil mi? Artık şehirlerde o hava kirliliği biraz daha-.
35. **Ö2,Ö3,Ö5** : Azaldı.
36. **Yusuf Ö** : Azaldı.
37. : (1.3)
38. **Ö5** : Fabrikalar da böyle olsa keşke.
39. **Yusuf Ö** : Filtre [takılmalı.]
40. **Ö4** : [Hocam] bi de doğal gazın da şeyi var değil mi?
41. **Yusuf Ö** : Çok çok az. (2.4) Kömür yakıldığı zaman görüyorsun. (1.8) Evet hava kirliliğinin etkileri çocuklar. (1.3) Oku kızım.
42. **Ö8** : Hava kirliliğinin etkileri (okuma parçası). Sizce hava kirliliğinden en çok kimler etkilenir?
43. **Yusuf Ö** : En çok kim? Herkes, canlı olan herkes. Evet peki siz ne dersiniz? İnsanlar.
44. **Ö4** : Hayvanlar.
45. **Yusuf Ö** : Hayvanlar. Çocuklar çocuklar değil mi? çocuklar çocuklar, yani küçükler. Yani bizim solunum yollarımız biraz daha değil mi?
46. **Ö4** : Gelişmiş.
47. **Yusuf Ö** : Gelişmiş. Yaşlıların da değil mi? Yaşlıların, solunum yolu hastalıkları, koah falan var değil mi? Onların.
48. **Ö10** : Koah?
49. **Yusuf Ö** : Koah, (1.1) diye bir hastalık var solunum yolu. (1.9) Aslında çocuklar bunlar elimizde, önlemek elimizde ama işimize gelmiyor. En başta devletimiz önlem alacak. Biz de gördüğümüz aksaklıkları bildireceğiz. Söyle.
50. **Ö10** : Hocam bir de ihtar ettiğimizde ne olur diyorlar. İyice artıyor.
51. **Yusuf Ö** : Neler olur neler değil mi?
52. **Ö10** : Haberleri gördük. Kendi ayaklarına takılıyor.
53. **Yusuf Ö** : Ama herkes. Yani ben- (3.1) Hadi kendime yaptım ama sonra size de zararı oluyor havayı kirleterek mesela. Yani sadece kendisine değil işte. İnsanlar kendi kendilerine ediyor diyor ama bizleri etkiliyor. Bu dünyaya bir daha gelmeyeceğiz. Değil mi? Bir kere geleceğiz. Onda da sağlığımızı (1.6) korumamız lazım. Allah bize bir emanet verdi sağlık.

Yusuf Öğretmen, dersin bu bölümünde ‘Küresel Sorunlara Küresel Çözümler: Çevre Kirliliği’ konusunu işlemektedir. Öğretmen, sınıfa (Satır 1) açık uçlu bir soru yöneltmiş, ancak öğrencilere düşünceleri için herhangi bir süre vermemiştir. Ö10’un söz hakkı almadan verdiği cevabı onaylar biçimde tekrarlamış (etkileşimli/otoriter) ve başka öğrencinin cevap vermesine

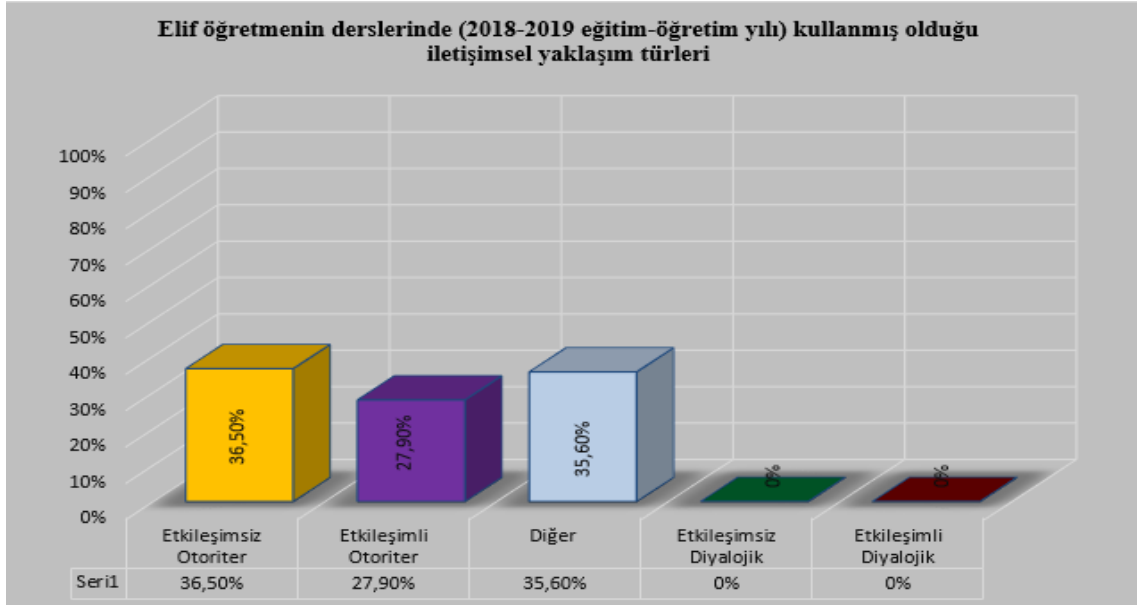
olanak vermeden soruyu kendisi cevaplamıştır (etkileşimsiz/otoriter). Sonrasında, kitapta yer alan okuma parçasını Ö5'e okutarak dersine devam etmiştir. Öğretmen, sessiz bir şekilde öğrenciyi dinlediği için, bu bölüm 'diğer' olarak adlandırdığımız kısım altında analiz edilmiştir. Okuma parçası sonunda, çevre kirliliğine dair yer alan fotoğrafları, öğrencilerden yorumlamaları istenmiştir. Dersin bu bölümünde öğretmen, verilen cevaplar arasından doğru olanı seçerek (Satır 11 ve 12) veya verilen yanlış cevapları düzelterek (Satır 20 ve 21) doğru cevaba ulaşmaları için öğrencilere müdahalelerde bulunmuştur. Etkileşimli/otoriter iletişimsel yaklaşım ile dersi başlatan öğretmen, diyalogun devamında, "*etkileşimsiz/otoriter => okuma parçası => etkileşimli/otoriter => etkileşimsiz/otoriter => okuma parçası => etkileşimli/otoriter => etkileşimsiz/otoriter*" söylem örüntüsünü kullanmıştır. Yusuf Öğretmen'in dersinin bir bölümünden alınan bu kesit iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söylemi kullandığı görülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin (2018-2019 eğitim-öğretim yılı) derslerinde kullandıkları iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin bulgular.

2017-2018 eğitim-öğretim yılında sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde kullandıkları iletişimsel yaklaşım türleri incelendiğinde, öğretmenlerin sıklıkla otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımları kullandıkları, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımları ise hiç kullanmadıkları gözlenmiştir. Öğretmenlerin derslerinde kullandıkları iletişimsel yaklaşımın, kaydedilen dönem ve öğrenci grubuna mı özgü olduğu yoksa öğretmenlerin öğretim sürecini yürütme biçimlerinin mi bu olduğunu tespit etmek için, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında, farklı öğrenci gruplarıyla yeniden bir durum tespitine gidilmiştir. Araştırmanın ilk aşamasına katılan öğretmenlere, eylem araştırması sürecine ilişkin bilgiler paylaşıldıktan sonra, gönüllü olarak tekrar katılmaları yönünde teklifte bulunulmuştur. Bu beş öğretmenden sadece ikisi eylem araştırması sürecine katılmayı kabul etmiştir. İkinci aşama, bu iki gönüllü öğretmenle yürütülmüştür. Bu iki öğretmenin dört haftalık dersleri, haftada üç ders ve her bir ders saati 40 dakika olmak üzere, video kamera aracılığıyla kayıt altına alınmıştır. Araştırma sürecinde, gözlemci etkisini asgari seviyeye indirmek ve doğal olana en yakın verileri elde etmek için, katılımcıların kameraya alışma süresi göz önünde bulundurulmuş, bu sebeple ilk iki haftanın kayıtları (240 dk) analizlere dahil edilmemiştir. Son iki haftalık (240 dk) video kayıtlardan elde edilen veriler söylem analizi tekniği kullanılarak incelenmiş olup, öğretmenlerin derslerinde kullandıkları iletişimsel yaklaşım türlerine dair bulgular şu şekildedir:

Elif Öğretmen'in derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşımların türlerine ilişkin bulgular.

Elif Öğretmen'in iki haftalık (240 dk) video kayıtları söylem analizi tekniği kullanılarak iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş olup, derslerinde (2018-2019 eğitim-öğretim yılı) kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türleri yüzde (%) olarak aşağıda grafik (Şekil 13) üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca öğretmenin dersinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türlerinin saniye bazlı zamansal dağılımları EK-7'de ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Şekil 13. Elif Öğretmen'in (2018-2019 eğitim-öğretim yılı) ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.

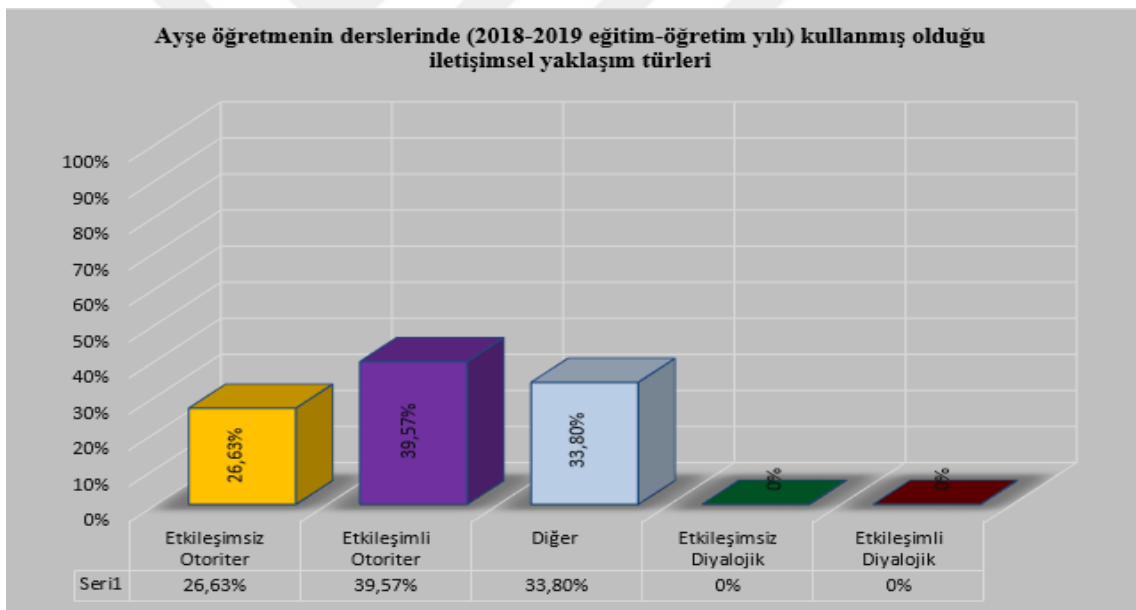
Elif Öğretmen'in derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşımların türlerine ilişkin grafik incelendiğinde, derslerinde %36,50 etkileşimsiz/otoriter ve %27,90 etkileşimli/otoriter söylemi kullandığı, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme ise, hiç yer vermediği görülmüştür. Derslerinin %35,60'lık kısmı ise, iletişimsel yaklaşım dışında “diğer” olarak nitelendirilen bölümden meydana gelmiştir. Öğretmenin sınıfa geç gelmesi, sınıf defterini doldurması, sınıfta duyuru yapılması, sınıf ortamının düzenlenmesi, öğretmenin ders kitabını öğrenciye okutması, sessiz kalınması vb. şeyler ‘diğer’ kategorisi altında değerlendirilmiş ve iletişimsel yaklaşıma dâhil edilmemiştir. Elif Öğretmen'in iki haftalık ders süreci iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, öğretmen bazen düz anlatım yoluyla bazen de materyal aracılığıyla içerik aktarımında bulunarak, ders sürecinin büyük bir çoğunluğunda etkileşimsiz/otoriter söylem kullanmıştır. Etkileşimsiz/otoriter yaklaşımın kullanıldığı kısımlarda Elif Öğretmen, kendisini bilginin kaynağı ve aktarıcısı olarak görmektedir. Etkileşimli/otoriter söylemin kullanıldığı kısımlarda ise öğretmenin, genellikle kapalı uçlu veya bilgi almaya yönelik sorular sorduğu görülmüştür. Öğretmenin yönelttiği sorulara, öğrencinin cevaplama için verilen sürenin azlığı ve öğretmenin doğru cevaba ulaştıktan sonra diğer öğrencilerin fikirlerine başvurmaması, Elif

Öğretmen'in sınıf içi etkileşimin temel araçlarından biri olan *soru-cevap* yöntemini kendi iletişimsel otoritesini sağlamak için kullandığını göstermektedir.

Elif Öğretmen'in, 2017-2018 ve 2018-2019 eğitim-öğretim yıllarında derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türleri incelendiğinde, her iki yıl, derslerinde kullandığı söylem türlerinin benzer olduğu gözlenmiştir. Elif Öğretmen'in derslerinde sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söylem kullandığı, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme ise hiç yer vermediği tespit edilmiştir.

Ayşe Öğretmen'in derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin bulgular.

Ayşe Öğretmen'in iki haftalık (240 dk) video kayıtları söylem analizi tekniği kullanılarak iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş olup, derslerinde (2018-2019 eğitim-öğretim yılı) kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türleri yüzde (%) olarak aşağıda grafik (Şekil 14) üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca öğretmenin dersinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türlerinin saniye bazlı zamansal dağılımları EK-7'de ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Şekil 14. Ayşe Öğretmen'in (2018-2019 eğitim-öğretim yılı) ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.

Ayşe Öğretmen'in derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin grafik incelendiğinde, derslerinde %26,63 etkileşimsiz/otoriter ve %39,57 etkileşimli/otoriter söylemi kullandığı, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme ise, hiç yer vermediği görülmüştür. Derslerinin %33,80'lık kısmı ise, iletişimsel yaklaşım dışında “diğer” olarak nitelendirilen bölümden meydana gelmiştir. Öğretmenin sınıfa geç gelmesi, sınıf defterini doldurması, sınıf ortamının düzenlenmesi, öğretmenin ders kitabını öğrenciye okutması, sessiz kalınması vb. şeyler ‘diğer’ kategorisi altında değerlendirilmiş ve iletişimsel yaklaşıma dâhil

edilmemiştir. Genellikle kapalı uçlu veya bilgi almaya yönelik sorular soran, söylem sırasında başlatma(soru)-cevap-değerlendirme (I-R-E) örüntüsünü kullanan ve doğru cevabı buldurmaya yönelik müdahalelerde bulunan Ayşe Öğretmen'in, iki haftalık ders süreci iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, derslerinin büyük bir bölümünün etkileşimli/otoriter söylemle geçtiği görülmektedir. Öğretmenin yönelttiği sorulara, öğrencinin cevaplama için verilen sürenin azlığı ve öğretmenin doğru cevaba ulaştıktan sonra diğer öğrencilerin fikirlerine başvurmaması, Ayşe Öğretmen'in sınıf içi etkileşimin temel araçlarından biri olan *soru-cevap* yöntemini kendi iletişimsel otoritesini sağlamak için kullandığını göstermektedir. Ayrıca, 'doğru mu?', 'tamam mı?' gibi teyit amaçlı sorularla öğretmenin kendi düşüncesini öğrenciye onaylatmak istediği, duymak istediği cevabı öğrencilere söyletmeye çalıştığı gözlenmiştir. Etkileşimsiz/otoriter söylemin kullanıldığı kısımlarda ise öğretmenin, bazen düz anlatım yoluyla bazen de materyal aracılığıyla içerik aktarımında bulunduğu görülmüştür.

Ayşe Öğretmen'in, 2017-2018 ve 2018-2019 eğitim-öğretim yıllarında derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türleri incelendiğinde, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında olduğu gibi, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında da, derslerinde sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söylem kullandığı, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme ise, hiç yer vermediği gözlenmiştir.

Sosyal bilgiler öğretim ortamında, öğretim programının gerekleri ve ders kitabının içeriği bağlamında iletişimsel yaklaşım türlerinin kullanımına ilişkin mevcut durum incelendiğinde, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın; özel amaçlar, temel beceriler, kazanımlar ve programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar açısından hem diyalojik hem de otoriter söylem kullanımını gerektiren öğeler içerdiği, Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda buna uygun bir şekilde hazırlandığı, ancak programın uygulayıcıları olan öğretmenlerin derslerini bu doğrultuda yürütmedikleri tespit edilmiştir. Öğretmenler hem 2017-2018 hem de 2018-2019 eğitim-öğretim yıllarında, sosyal bilgiler öğretim ortamında, sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımları kullandıkları, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımları ise hiç kullanmadıkları gözlenmiştir.

Eylem Sürecine İlişkin Bulgular

Araştırmanın ilk aşamasına katılan öğretmenlere, eylem araştırması sürecine ilişkin bilgiler paylaşıldıktan sonra, gönüllü olarak tekrar katılmaları yönünde teklifte bulunulmuştur. Bu beş öğretmenden sadece ikisi eylem araştırması sürecine katılmayı kabul etmiştir. İkinci aşama, yani eylem süreci bu iki gönüllü öğretmenle yürütülmüştür. Bu iki öğretmenle öncelikle

eylem araştırması ve Mortimer & Scott (2003) tarafından geliştirilen iletişimsel yaklaşıma dair eğitimler verilmiştir. 8 Kasım 2018 tarihinde başlayan iletişimsel yaklaşımı eğitimi; 4 hafta eğitim seminerleri ve 4 hafta makale okumaları olmak üzere 8 hafta sürmüştür. 8 haftalık eğitimden sonra Elif Öğretmen, kendini tam anlamıyla hazır hissetmediğini, makaleleri kendi başına tekrar okumak istediğini ve eylem sürecine yarıyıl tatilinden sonra başlamak istediğini belirtmiştir. Ayşe Öğretmen ise, 27 Aralık 2018 tarihinde kendini hazır hissettiğini ve bir sonraki dersinde bunu sınıfında uygulamak istediğini söylemesiyle eylem sürecine başlamıştır. Eylem araştırması kapsamında iki öğretmenle yürütülen her eylem döngüsü, dersin iletişimsel yaklaşım bağlamında planlanmasını, uygulanmasını ve daha sonra uygulanan eylem planının değerlendirilmesini ve yeniden düzenlenmesini içermektedir.

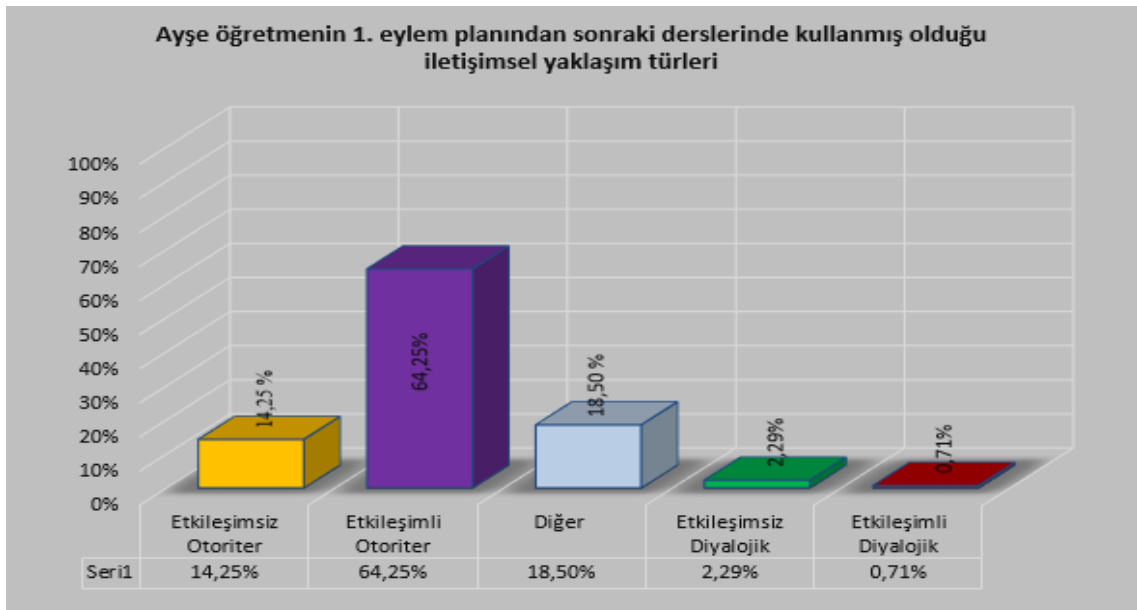
Birinci eylem döngüsünden elde edilen bulgular.

Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimin geliştirilmesine yönelik gerçekleştirilen eylem araştırmasının ilk uygulaması, Ayşe Öğretmen'in kendini hazır hissettiğini ve bir sonraki dersinde bunu sınıfında uygulamak istediğini söylemesiyle 03 Ocak 2019 tarihinde başlamıştır. Elif Öğretmen ise, kendini tam anlamıyla hazır hissetmediğini, makaleleri kendi başına yarıyıl tatilinde tekrar okumak istediğini belirtmiş ve uygulamaya ilk olarak 08 Şubat 2019 tarihinde başlamıştır.

Birinci eylem planının uygulanması, gözlenmesi ve analiz edilmesinden elde edilen bulgular.

Ayşe Öğretmen'in birinci eylem planı uygulamasında iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin elde edilen bulgular.

Birinci eylem planı kapsamında verilen iletişimsel yaklaşım eğitiminden sonra, Ayşe Öğretmen'in uygulamaya kendini hazır hissettiğini söylemesiyle 03 Ocak 2019 tarihinde ilk uygulama başlamıştır. Uygulama esnasında video kayıtlar aracılığıyla elde edilen veriler söylem analizi tekniği kullanılarak iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş olup, Ayşe Öğretmen'in birinci eylem planından sonra derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türleri yüzde (%) olarak aşağıda grafik (Şekil 15) üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca öğretmenin dersinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türlerinin saniye bazlı zamansal dağılımları EK-8'de ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Şekil 15. Ayşe Öğretmen’in birinci eylem planından sonraki ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.

Ayşe Öğretmen’in birinci eylem planından sonraki derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin grafik incelendiğinde, etkileşimsiz/otoriter (%14,25), etkileşimli/otoriter (%64,25), etkileşimsiz/diyalojik (%2,29) ve etkileşimli/diyalojik (%0,71) iletişimsel yaklaşımları kullandığı gözlemlenmiştir. Derslerinin %18,50’lik kısmı ise, iletişimsel yaklaşım dışında “diğer” olarak nitelendirilen bölümden meydana gelmiştir.

Birinci eylem planından sonraki ders süreci iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, genellikle bilgi almaya yönelik sorular soran, söylem sırasında başlatma(soru)-cevap-değerlendirme (*I-R-E*) söylem örüntüsünü kullanan ve doğru cevabı buldurmaya yönelik müdahalelerde bulunan Ayşe Öğretmen’in, derslerinin büyük bir bölümünün etkileşimli/otoriter söylemle geçtiği görülmektedir. Öğretmenin yönelttiği sorulara, öğrencinin cevaplama için verilen sürenin azlığı ve öğretmenin doğru cevaba ulaştıktan sonra diğer öğrencilerin fikirlerine başvurmaması, Ayşe Öğretmen’in sınıf içi etkileşimin temel araçlarından biri olan *soru-cevap* yöntemini kendi iletişimsel otoritesini sağlamak için kullandığını göstermektedir. Etkileşimsiz/otoriter söylemin kullanıldığı kısımlarda ise öğretmenin, bazen düz anlatım yoluyla bazen de materyal aracılığıyla içerik aktarımında bulunduğu görülmüştür. Ayrıca ders kitabında diyalojik söyleme vurgu yapan bölümlerin otoriter biçimde ele alındığı gözlenmiştir. Açık uçlu bir soruyla başlatılan diyalogların öğretmen değerlendirmesiyle hemen sonlandırıldığı, etkileşimli/diyalojik söylemle verilmesi beklenen bölümlerin etkileşimli/otoriter söylemle verildiği, derste öğrenci fikirlerini içeren konuşmalara çok az yer verildiği görülmüştür. Ayşe Öğretmen’in sınıf içi söylem biçimini çeşitlendirme noktasında gelişim gösterdiği, derslerinde otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz)’in yanı sıra, yetersiz de olsa diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) iletişimsel yaklaşımı kullanmaya

başladığı gözlenmiştir. Ayşe Öğretmen'in derslerinde sıklıkla kullandığı otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme ve dersinde çok az kullandığı diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme dair diyalog örnekleri aşağıda detaylı bir şekilde verilmiştir.

Ayşe Öğretmen uygulamanın ilk haftasında, 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde “*Tablo ve Grafiklerle Ülkemiz*” konusunu işlemiştir. Derslerinde iletişimsel yaklaşım açısından çoğunlukla otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söylemi kullanan Ayşe Öğretmen, derslerine genellikle etkileşimsiz/otoriter söylemi kullanarak başlayıp, etkileşimli/otoriter söylemle devam etmiştir. Diyalojik(etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme ise çok az yer verdiği gözlenmiştir. EK-8’de de görüldüğü üzere, derslerde çoğunlukla iletişimsel yaklaşım açısından “*etkileşimsiz/otoriter => etkileşimli/otoriter => etkileşimsiz/otoriter*” söylem örüntüsü kullanılmaktadır. Ayşe Öğretmen'in dersinde kullanmış olduğu söylemden bir kesit aşağıda verilmiştir:

Alıntı 6: 03.01.2019; Video Kayıt, 1. Ders , (06:57 – 11:56)

1. **Ayşe Ö** : Şimdi. Türkiye’de nüfusun dağılışını etkileyen faktörler. Bunu biz- bu faktörleri doğal ve beşeri olmak üzere iki kısımda inceleyeceğiz. Bunun dışında da en önemlisi burda grafikleri yorumlamayı öğreneceksiniz. Tamam mı? Grafiklerden hareketle bir yerin nüfusu hakkında hangi özellikleri ya da hangi bilgileri arıyoruz ona bir bakacağız. Anlaştık mı? Tamam mı? Pekala biri okusun bakalım. (6 Öğrenci parmak kaldırır) Kim okusun?
2. **Ö?** : Hocam hiç okumadım diyor
3. **Ayşe Ö** : Hiç okumuyorum diye bir şey yok. Hep okutuyoruz. Öyle bir şey yok. Ö11 oku bakalım.
4. **Ö11** : Tamam [başlıyorum.] Hocam şu soruyu yapmıştık biz öncesinde.
5. **Ayşe Ö** : [Evet hemen]
6. **Ayşe Ö** : Bir daha geç üzerinden. Bir hatırlayalım.[Tamam mı? Tekrar olsun.]
7. **Ö11** : [Ülkemizin nüfusunun bilinmemesi-]
8. **Ayşe Ö** : Konuyu birbirine bağlayalım. Böyle dan diye konunun ortasından giremeyiz.
9. **Ö10** : Bilinmemesi dedin.
10. **Ö11** : Ülkemizin nüfusunun bilinmesinin sizce önemi nedir? Söyleyiniz.
11. **Ö9** : Söyleyeyim mi? (Parmak kaldırıyor.)
12. **Ayşe Ö** : Pekala (1.3) ülkemizin nüfusunun bilinmesinin önemi sizce nedir? Diye bir soru sordu. Kısaca herkesten almasak da bir iki kişiden alalım. Yeniden hatırlamak için diyorum bak. Kaç kere anlatacağım daha bunu. Öyle lap diye ortasından giremeyiz konuya. Bir hatırlayalım. Tekrar oradan bağlayıp devam edeceğiz. Evet.
13. **Ö14** : Hocam. (0.6) İnsanların sayısına göre, şey, kurum ve kuruluşlar yapabilirler.
14. **Ayşe Ö** : Yani insan sayısına göre diyorsun, devlet ne veriyor? Hizmet sunuyor diyorsun değil mi? İnsan sayısına göre diyor: Devlet, insanların ihtiyacı olan kurum ve kuruluşları yapar dedi arkadaşımız. Evet katılan katılmayan, böyle düşünen düşünmeyen. Evet bizi dinliyor musunuz? (1.1) Ö16? (0.8) Evet söyle oğlum (Ö9).
15. **Ö9** : Hocam hastaneler ve ulaşım yapılı.
16. **Ayşe Ö** : Ne yapar yani hastaneler ve ulaşım ne demek?
17. **Ö9** : Hocam hastane- hastane diyelim 60 bin kişi diyelim burada ama Bayburt 100 bin kişi. Hocam hastane yapıp, nüfusu daha da şey yapıyor hocam dağıtıyor hastane.
18. **Ö3** : Nüfusa göre.

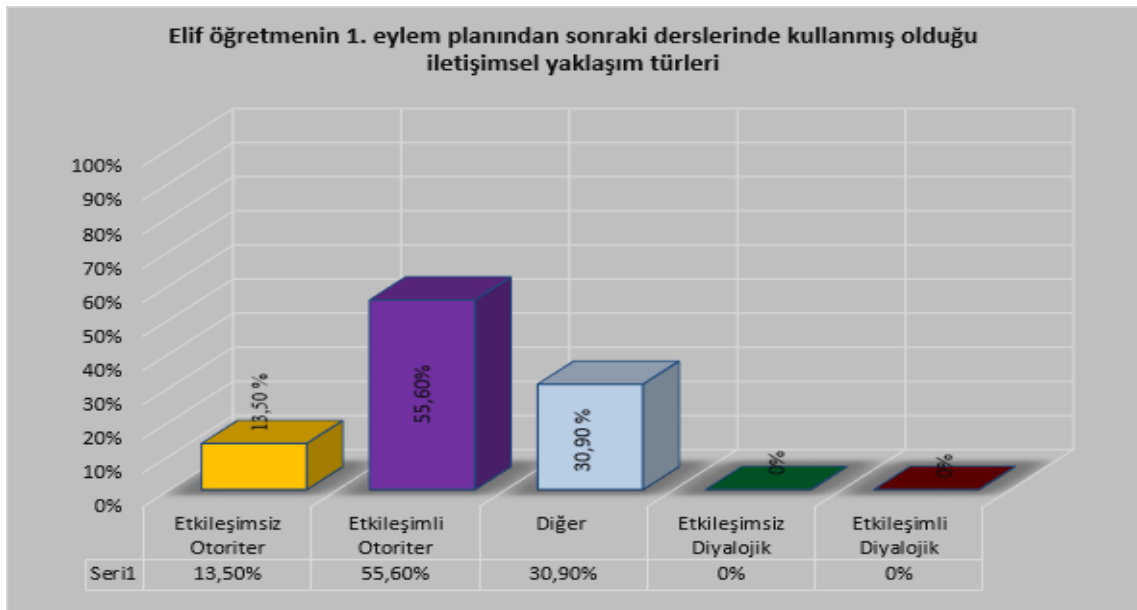
19. **Ö9** : Evet hocam.
20. **Ayşe Ö** : Nüfusa göre hastane yapıyor diyorsun? Ona göre de hastalar, hastanelere dağılıyor mu diyorsun?
21. **Ö9** : Evet hocam.
22. **Ö3** : Mesela Bayburt'ta özel hastane yok.
23. **Ayşe Ö** : Peki bir şey söyleyeceğim Ö3, niye özel hastane olmaz mı Bayburt'ta?
24. **Ö2** : Yooo. Doktor yok ki özel hastane olsun.
25. **Ayşe Ö** : Ama hastane olsa acaba doktor olur mu?
26. **Ö2, Ö3** : Olur.
27. **Ayşe Ö** : O zaman hastane olur mu? Peki bir şey söyleyeceğim. Başka bir konu. (1.2) Siz hastaneye gittiğinizde ihtiyaçlarınızın tam anlamıyla karşılandığını düşünüyor musunuz?
28. **Ö3, Ö7, Ö8, Ö14** : Hayır
29. **Ayşe Ö** : Yani hemen sıra geliyor mu? Yahut istediği-[(Duyulmuyor)]
30. **Ö3, Ö9 Ö11, Ö14** : [(Hep bir ağızdan konuşma)]
31. **Ayşe Ö** : Parmak kaldıralım parmak. Parmak. Başka bir konu açıldı. Evet (Ö3).
32. **Ö3** : Hocam şimdi sıra az da, nüfusu az olan şehirlerde az oluyor da, mesela Trabzonda Farabi var. Şimdi burayla orayı karşılaştırdığımızda dağlar kadar fark var.
33. **Ayşe Ö** : Ama nüfusa göre mi yapılıyor acaba hastaneler?
34. **Ö7** : Evet
35. **Ayşe Ö** : Peki mesela yeni bir hastane yapılıyor gördünüz mü? Niye yapıyorlar? Ö8.
36. **Ö9** : Çünkü hocam yeterli değil.
37. **Ayşe Ö** : Ö8 söylesin.
38. **Ö8** : Yeterli olmadığı için.
39. **Ayşe Ö** : Niçin yeterli değil?
40. **Ö8** : Çünkü hocam. Gidiyoruz çok kalabalık oluyor. Nerdeyse bir buçuk iki saat orada sırada bekliyoruz.
41. **Ayşe Ö** : Sıra bekliyorsun. Yeterli olmadığını düşündüğü için devlet Bayburt'a yeni bir hastane yaptı diyorsunuz. Doğru mu?
42. **Ö1, Ö2, Ö3, Ö4** : Doğru
43. **Ayşe Ö** : İnşallah yeterli olur. Ama özel hastaneler de olsa vatandaşımız tercih eder mi sizce?
44. **Ö3, Ö6, Ö8, Ö9** : Eder hocam.
45. **Ayşe Ö** : Edebilir yani. Bence edebilir. Neden? Çünkü ihtiyaç var gerçekten. En yakın özel hastane Erzurum'da veya Trabzon'da. Zaten herhangi bir durumda hemen Erzurum'a veya Trabzon'a sevk ediyorlar. Öyle değil mi?
46. **Ö17** : Erzincanda yok mu hocam.
47. **Ayşe Ö** : Erzincanda var da. Daha çok Erzurum veya Trabzon'a gidiyor. Pekala. O zaman arkadaşımız dedi ki, hocam dedi, dinleyelim. Ö14 dedi ki- Ö5. Ö5, Ö14 dedi ki: hocam dedi, nüfusa göre devlet bazı kurumlar açar dedi. Ö9 da dedi ki onun söylediğinin üzerine, hocam dedi: Mesela hastaneler nüfusa göre artıyor dedi. Bayburt'ta hastanelerin sayısı az olduğu için nüfus yoğunluğu. Yani hastane ihtiyacımızı karşılayamadığı için devlet yeni bir hastane açıyor dedi. Bunun dışında Bayburt'un ya da ülkemizin nüfusunun bilinmesi bize ne katkı sağlıyor? Niye önemli? Bilmek bizim ne işimize yarıyor? Diye bir soru sormuştuk başta. Evet Ö17.
48. **Ö17** : Hocam, ona göre paralar üretiliyor. Kaç kişi varsa.
49. **Ö14** : yoo.
50. **Ayşe Ö** : Para mı basılıyor? [Bunu açsın.] Ne demek istedin?
51. : [(Gürültü)]
52. **Ö17** : Hocam şimdi diyelim. Nüfusu saymasalar diyelim 1000 tane para bastılar bunları kim alacak hocam?

53. Ö11 : Çalışanlar alacak.
54. Ö17 : Sadece çalışanlar mı alacaklar?
55. Ö11 : Evet hocam.
56. Ayşe Ö : Nüfus sayılıyor para basılıyor diyorsun.
57. Ö17 : Evet hocam.

Ayşe Öğretmen, etkileşimsiz/otoriter söylemle (Satır 1) derse giriş yapmıştır. Derste işleyeceği konu hakkında öğrencileri bilgilendirdikten sonra Ö11'den kitapta yer alan **Hazırlık Çalışmaları** bölümünü okumasını istemiştir. Öğrencinin okuduğu bu bölümde “ *Ülkemizin nüfusunun bilinmesinin sizce önemi nedir? Söyleyiniz.*” sorusu yer almaktadır. Bu soru, öğrencilerin fikirlerini almaya dönük açık uçlu bir sorudur ve diyalojik bir söylemle verilmesi beklenmektedir. Ancak, Ayşe Öğretmen bu bölümde, bazen (Satır 12, 43 ve 45) açıklamalar yaparak, bazen (Satır 20 23, 27, 29 ve 33) kapalı uçlu sorular sorarak, bazen de (Satır 25, 41 ve 45) ‘*olur mu?*’, ‘*doğru mu?*’, ‘*değil mi?*’ gibi teyit amaçlı sorular sorarak doğru cevabı bulmaları için öğrencileri yönlendirmektedir (etkileşimsiz/otoriter). Öğrencilerden gelen fikirleri dinleyen ve konuyla alakalı olanları seçen öğretmen, bu fikirleri öğrenciyi referans göstererek (Satır 47) paylaşmıştır (etkileşimsiz/diyalojik). Dersin etkileşimli/diyalojik olduğu tek bölümde ise öğretmen, açık uçlu bir soru sorarak söylemi başlatmış (Satır 47) ve Ö17’ye söz hakkı tanımıştır. Ö17 önce kısa bir cevap vermiştir (Satır 48). Ayşe Öğretmen, Ö17’den fikrini detaylandırmasını istemiştir (Satır 50). Öğrenci, bir örnek üzerinden fikrini açıklamaya çalışmıştır (Satır 50). Ayşe Öğretmen’in dersinin bir bölümünden alınan bu kesit iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) ve diyalojik(etkileşimli/etkileşimsiz) iletişimsel yaklaşımı birlikte kullandığı, ancak diyalojik boyuta olması gerektiğinden daha az yer verdiği görülmüştür.

Elif Öğretmen’in birinci eylem planı uygulamasında iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin elde edilen bulgular.

Birinci eylem planı kapsamında verilen iletişimsel yaklaşım eğitimi ve makale okumalarından sonra, Elif Öğretmen’in uygulamaya kendini hazır hissettiğini söylemesiyle 08 Şubat 2019 tarihinde uygulama süreci başlamıştır. Uygulama esnasında video kayıtlar aracılığıyla elde edilen veriler söylem analizi tekniği kullanılarak iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş olup, Elif Öğretmen’in birinci eylem planından sonra derslerinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türleri yüzde (%) olarak aşağıda grafik (Şekil 16) üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca öğretmenin dersinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türlerinin saniye bazlı zamansal dağılımları EK-8’de ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Şekil 16. Elif Öğretmen'in birinci eylem planından sonraki ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.

Elif Öğretmen'in birinci eylem planından sonraki derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin grafik incelendiğinde, derslerinde %13,50 etkileşimsiz/otoriter ve %55,60 etkileşimli/otoriter söylemi kullandığı, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme ise, hiç yer vermediği görülmüştür. Derslerinin %39,90'lık kısmı ise, iletişimsel yaklaşım dışında “diğer” olarak nitelendirilen bölümden meydana gelmiştir.

Elif Öğretmen'in, birinci eylem planından sonraki ders süreci iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, derslerinin büyük bir bölümünün etkileşimli/otoriter söylemle geçtiği görülmektedir. Etkileşimli/otoriter yaklaşımın kullanıldığı kısımlarda Elif Öğretmen'in, genellikle kapalı uçlu veya bilgi almaya yönelik sorular sorduğu, doğru cevabı buldurmak yahut kendi düşüncesini öğrenciye onaylatmak için yönlendirmelerde bulunduğu görülmektedir. Bu bölümlerde, sınıf içi söylem çoğunlukla *başlatma – cevap - değerlendirme* (I-R-E) veya *başlatma – cevap – değerlendirme– cevap – değerlendirme– cevap – değerlendirme* (I-R-E-R-E-R-E) şeklinde gerçekleşmiştir ve bunların çoğu öğretmenin kapalı uçlu bir soru sorduğu ve öğrencinin verdiği kısa cevabı değerlendirdiği (evet, doğru, değil mi? gibi) geleneksel niteliktedir. Etkileşimsiz/otoriter söylemin kullanıldığı kısımlarda ise öğretmenin, bazen düz anlatım yoluyla bazen de materyal aracılığıyla içerik aktarımında bulunduğu görülmüştür. Ayrıca ders kitabında diyalojik söyleme vurgu yapan bölümlerin otoriter biçimde ele alındığı gözlenmiştir. Açık uçlu bir soruyla başlatılan diyalogların öğretmen değerlendirmesiyle hemen sonlandırıldığı, etkileşimli/diyalojik söylemle verilmesi beklenen bölümlerin etkileşimli/otoriter söylemle verildiği görülmüştür. Elif Öğretmen'in, derslerinde sıklıkla kullandığı otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme dair diyalog örnekleri aşağıda detaylı bir şekilde verilmiştir.

Elif Öğretmen uygulamanın ilk haftasında, 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde “Nereye Yerleşelim” ve “Tablo ve Grafiklerle Ülkemiz” konularını işlemiştir. Derslerinde iletişimsel yaklaşım açısından sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söylemi kullanan Elif Öğretmen, derslerine genellikle etkileşimli/otoriter söylemi kullanarak başlayıp, etkileşimsiz/otoriter söylemle devam etmiştir. EK-8’de de görüldüğü üzere, derslerde çoğunlukla iletişimsel yaklaşım açısından “etkileşimli/otoriter => etkileşimsiz/otoriter => etkileşimli/otoriter => etkileşimsiz/otoriter” söylem örüntüsü kullanılmaktadır. Elif Öğretmen’in dersinde kullanmış olduğu söylemden bir kesit aşağıda verilmiştir:

Alıntı 7: 08.02.2019; Video Kayıt, 1. Ders , (14:50 – 18:51:)

1. **Elif Ö** : Tarım ve hayvancılık beşeri faktörlerdir. Çünkü, evet kendi kendine yetişebilir buğday ama o buğdayı yetiştirmek ve onu ekip-bıçmek, işlemek ve sonuçta ekmeğe dönüştürmek insanın işi. Veya –
2. **Ö16** : Hayvancılıkta [da yapabilir mi?]
3. **Elif Ö** : [hayvancılıkta-] hayva- yok hayvancılıkta şöyle bir şey, hayvan evet doğada yetişiyor ama onun sütünü alan, onun yünü kırıpan veya onun etinden faydalanan da yine insan. Doğal faktör. Bak. İklim müdahale edebiliyor musun?
4. **Ö9, Ö16** : Hayır.
5. **Elif Ö** : Hayır, hiçbir şekilde müdahale etmiyorsun. Yer şekillerinde evet kısmen edebiliyorsun ama yüzde yüz müdahale edemiyorsun. (1.3) Su kaynaklarını değiştirebiliyor musun? [Evet] belki bir nevi akış yönünü değiştirebilirsin ama
6. **Ö8, Ö19** : [Hayır]
7. **Elif Ö** : yeraltından çıkan suyun kaynağını değiştiremezsiniz. Öyle değil mi? ya da bitki örtüsünün azalıp çoğalmasını evet sağlayabilirsiniz ama beş yıl sonra yağmur ormanlarının yeniden fişkırmasını engelleyemezsiniz gibi unsurlar var. O şekilde ayırt edebilirsiniz. Ama mesela bir inek doğada kendi başına yaşayabilir ama sütünü aldığınız zaman veya o sütü yoğurda çevirdiğiniz zaman beşeri faktöre dönüştürmüş olursunuz tamam? Şimdi, şöyle bir bakıyorum. Evet yerleşmeyi etkileyen faktörler bunlar. Peki ilk çağda acaba insanlar, ilk çağda demeyelim hatta tarih öncesi çağda insanlar nasıl bir yerleşmeye ya da nasıl bir hayata sahipler? Bana bi özet geçin bakalım.
8. **Ö15** : Ne?
9. **Elif Ö** : İlk insanlar, tarih öncesi dönemde yaşayan ilk insanlar nasıl belirliyorlardı yerleşecekleri yeri? Bunlara bağlılar mıydı? Değiller miydi? Ne yapıyorlardı? Bana bir özet geçin bakalım. Ö14 ne diyorsun?
10. **Ö15** : Hocam iklime bakarak mesela ne sıcak ne soğuk orta derecede.
11. **Elif Ö** : Yani ılıman iklimleri [tercih ediyorlardı] diyorsun. Peki. Başka Ö7?
12. **Ö15** : [Evet aynen]
13. **Ö7** : Yiyecek ve içecek su bulabilecekleri yerlerde yaşıyorlardı.
14. **Ö15** : Orman
15. **Elif Ö** : Yani beslenme ihtiyaçlarını karşılayacak yerleri tercih ediyorlardı diyorsun. Peki.
16. **Ö8** : Hocam yer şekilleri çünkü düz yerleri tercih ederler.
17. **Elif Ö** : Düz yerlerde mi yaşıyorlardı acaba? Peki başka bir şey var mı acaba?
18. **Ö15** : Su göletlerinin yanında şey yapıyorlar.
19. **Elif Ö** : Göllerin yanında. Göl- yani su kaynaklarına yakın yerleri tercih ediyorlar diyorsun. Ö15?
20. **Ö15** : Barınabilecekleri ve avlanabilecekleri yerler.
21. **Elif Ö** : Evet güzel. Barınabilecek yer olarak. Bunu biraz daha açalım mı? Barınabilecek yer.
22. **Ö15** : Evet hocam. İklim çok soğuk değil. Yaylak kışlakda şey yapıyorlar.

23. **Elif Ö** : Yok. Eski insanlar daha bak. Mağaralarda yaşayanlardan bahsediyoruz.
24. **Ö15** : Hââ.
25. **Elif Ö** : İlkçağ demedik. İlk insanlardan bahsediyoruz.
26. : ((Gürültü))
27. **Elif Ö** : İlk insanlardan bahsediyoruz. İlk insanlardan.
28. **Ö6** : Kendilerini güvende hissedeceleri yerlerde.
29. **Elif Ö** : Güvende hissedeceleri yerleri tercih ettiler diyorsun. Başka?
30. **Ö15** : Tarıma uygun yerler, tarım yapmak için.
31. **Elif Ö** : Acaba ilk insanlar tarım mı yapıyorlardı?
32. **Ö8** :Yoo.
33. **Elif Ö** : İnsanlar. ((Gürültü)) Bir dakika.
34. **Ö5** : Hocam toplayıcılık yapıyorlardı.
35. **Elif Ö** : Hâ. Hâ. Değil mi? Bu insanlar ne yapıyorlardı? Avcılık ve toplayıcılık yapıyorlardı. O yüzden de avcılık ve toplayıcılığa uygun bir yaşam hayatları vardı. Değil mi? Peki ne dedi Ö16? Korunabilecekleri, barınabilecekleri yerleri tercih ediyorlardı dedi. Nereleri tercih etmişlerdir acaba Ö6?
36. **Ö6** : Mağaraları
37. **Elif Ö** : Mağaraları tercih etmişlerdir. Ve bir de o dönemdeki ağaçlar bugünkü gibi ince kavuk değil.
38. **Ö3** : Ağaç kavuklarını
39. **Elif Ö** : Ağaç kavuklarını tercih etmiş olmaları değil mi? O halde dikkat ederseniz. İlk insanların yaşantılarında belirledikleri faktörler; öncelikle iklim, arkasından beslenme unsurları ve sonra da güvenlikten bahsediyorlar.

Elif Öğretmen, dersin bu bölümünde ‘Nereye Yerleşelim’ konusunu işlemiştir. Öğretmen **Hazırlık Çalışmaları** bölümünde yer alan soruyla dersine giriş yapmıştır. Bu soru, öğrencilerin fikirlerini almaya dönük açık uçlu bir sorudur ve etkileşimli/diyalojik söylemle verilmesi beklenmektedir. Ancak bu bölüm etkileşimli/diyalojik söyleme vurgu yapmasına rağmen, öğretmen tarafından etkileşimli/otoriter bir söylemle işlenmiş ve çok kısa tutulmuştur. Dersin devam eden aşamasında ise öğretmen, düz anlatım yoluyla bilgi aktararak ve konuya ilişkin açıklamalar yaparak (Satır 1, 3 ve 7) öğrenciyi bilgilendirme yoluna gitmiştir (Etkileşimsiz/otoriter). Gerekli bilgileri aktardıktan sonra, konuya ilişkin fikirlerini almak için öğrencilere tekrar açık uçlu bir soru (Satır 7) yöneltmiştir. Sorduğu soruya öğrencilerin (Ö15, Ö7) verdiği cevaplar, öğretmenin duymak istediği cevaba yakın olmasına rağmen, beklediği cevapla birebir uyuşmadığı için öğretmen, kendi doğrusuyla değiştirerek (Satır 10, 11, 12, 13, 15, 18 ve 19) sınıfa öyle sunmuştur (etkileşimli/otoriter). Öğrencilerden gelen cevaplar (Satır 16 ve 30) öğretmenin istediği cevaplar olmadığı zaman, cevaplarını sorgulamaları ve gözden geçirmeleri için öğrencilere soru (Satır 17 ve 31) yöneltmiştir (etkileşimli/otoriter). Öğrencilerden istediği cevapları aldığı anda ise, bunları onaylayarak (Satır 34, 35, 36, 37, 38 ve 39) olumlu değerlendirmede bulunmuştur. Bu çerçeveden bakıldığında Elif Öğretmen, kendi düşüncesini öğrenciye onaylatmak için bazı yönlendirmelerde bulunarak, etkileşimli/otoriter söylemde bulunmuştur. Elif Öğretmen’in dersinin bir bölümünden alınan bu kesit iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söylemi kullandığı görülmektedir.

Birinci eylem planının değerlendirilmesi ve yeniden düzenlenmesi.

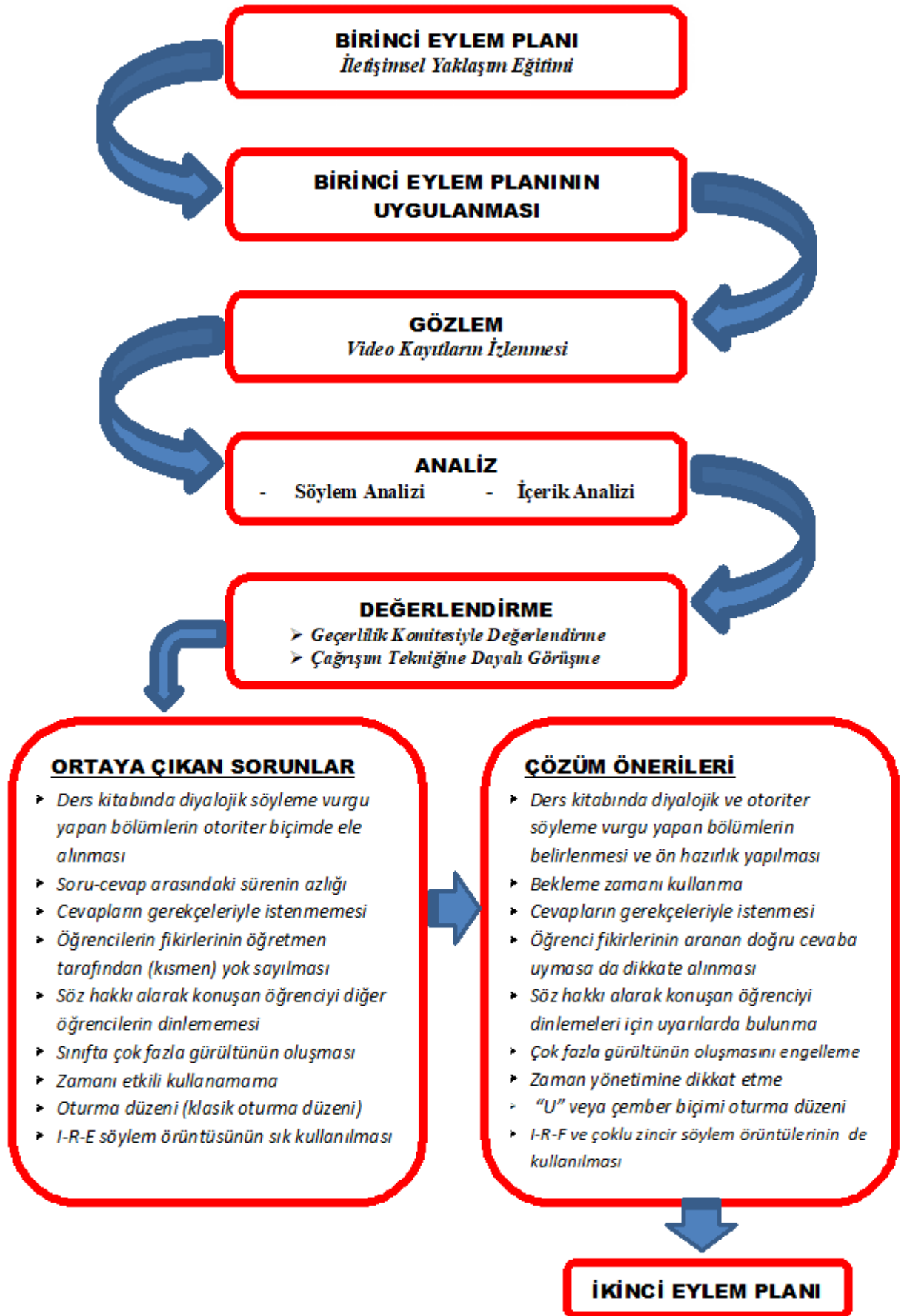
Birinci eylem planı kapsamında verilen eğitimden sonra, video kameralar aracılığıyla kayıt altına alınan öğretme-öğrenme süreci araştırmacı tarafından iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş ve öğretmenlerin uygulama esnasında yaşadığı sorunlar belirlenmiştir. Araştırmacının tespit ettiği bu sorunların yer aldığı video kayıtlar ilk olarak geçerlilik komitesi ile birlikte izlenmiş, değerlendirilmiş ve bu sorunları gidermeye yönelik öğretmenlere sunulacak çözüm önerileri üzerine tartışılmıştır. Daha sonra araştırmacı her bir öğretmenle ayrı ayrı bir araya gelerek, geçerlilik komitesiyle belirlediği video kesitlerini öğretmenlerle birlikte izlemiştir. Araştırmacı ve ilgili öğretmen, çağrışım tekniğine dayalı görüşme tekniğiyle bu videoları değerlendirmiş ve öğretme-öğrenme sürecinde sınıf içi iletişim ve etkileşimde ortaya çıkan sorunları tespit etmişlerdir. Ayrıca, bu sorunları gidermeye yönelik araştırmacı ve geçerlilik komitesinin belirlediği çözüm önerileri öğretmenlere sunulmuş ve bu öneriler üzerine tartışılmıştır.

Uygulama sürecinin bu basamağında her iki öğretmenin benzer problemlerle karşılaştığı görülmüştür. Video kayıtları izledikten sonra her iki öğretmen de, ders kitabında diyalojik söyleme vurgu yapan bölümleri, otoriter biçimde ele aldıklarının farkına varmışlardır. Buna ilişkin farkındalık durumunu Ayşe Öğretmen; *“Açıkçası otoriter bir söylem kullandığımı düşünmüyordum. Kullandığım söylem biçiminin daha çok diyalojik olduğunu düşünüyordum. Bunun farkında değildim. Kapalı uçlu sorular sorduğumu şimdi fark ettim. Videoda net bir şekilde görülüyor. Bunları izlettiğiniz iyi oldu.”* biçiminde ifade ederken, Elif Öğretmen; *“Sınıf içinde kurduğum etkileşimin diyalojik olduğunu düşünüyordum. Videoda gördüğüm kadarıyla kullandığım söylem diyalojik değil otoriter. Bunun farkında değildim.”* şeklinde dile getirmiştir. Sınıf içi iletişim ve etkileşimde I-R-E söylem örüntüsünü sık kullanmalarının nedenini, Ayşe Öğretmen; *“Hocam öğrencinin verdiği cevabı alışmışız değerlendirmeye. Doğru ise takdir etmeye, yanlış ise uyarmaya veya doğruya yönlendirmeye alışmışız. Hatta öğrenci doğruya ulaşamadığında çoğunlukla doğru cevabı biz veriyoruz. Hani çocuğun vermesini beklemiyoruz. Sabırsız davranıp cevabı biz veriyoruz.”* şeklinde açıklarken, Elif Öğretmen; *“Soru sorarken ulaşmak istediğimiz bir doğru oluyor genelde. Öğrencinin verdiği cevabı ister istemez beklediğimiz o doğruyla karşılaştırarak değerlendirmesini yapıyoruz.”* biçiminde ifade etmiştir. Birinci eylem planının değerlendirilmesi kapsamında izlenen video kayıtlarda ayrıca sınıf içi iletişim ve etkileşimi olumsuz yönde etkileyen bazı durumlar tespit edilmiştir: Soru-cevap arasındaki sürenin azlığı, cevapların gerekçeleriyle istenmemesi, öğrencilerin fikirlerinin öğretmen tarafından (kısmen) yok sayılması, söz hakkı alarak konuşan öğrenciyi diğer öğrencilerin dinlememesi, sınıfta çok fazla gürültünün oluşması, zamanı etkili kullanamama ve oturma düzeni (klasik oturma düzeni).

Birinci eylem planına ilişkin değerlendirmede ortaya çıkan sorunları gidermeye yönelik araştırmacı ve geçerlilik komitesinin önerdiği çözümler öğretmenlerle paylaşılmıştır. Sınıf içi iletişim ve etkileşimi geliştirme kapsamında araştırmacı tarafından ğretmenlere;

- Ders kitabında diyalojik ve otoriter söyleme vurgu yapan bölümleri belirlemeleri ve ön hazırlık yapmaları,
- Sınıf içi iletişim ve etkileşimde I-R-E söylem örüntüsünden ziyade, I-R-F ve çoklu zincir söylem örüntülerini daha sık kullanmaları,
- Soru-cevap arasında bekleme zamanı kullanmaları,
- Öğrencilerden gelen cevapları gerekçeleriyle birlikte istemeleri,
- Öğrenci fikirlerinin aranan doğru cevaba uymasa da dikkate almaları,
- Söz hakkı alarak konuşan öğrenciyi dinlemeleri için diğer öğrencilere uyarılarda bulunmaları,
- Fazla gürültünün oluşmaması için dikkat etmeleri,
- Zaman yönetimine dikkat etmeleri,
- Sınıfın oturma planını, klasik düzen yerine, çember veya “U”biçimine göre düzenlenmeleri önerilmiştir.

Değerlendirme ve yeniden düzenlemeye yönelik yapılan bu toplantılardan sonra, her iki ğretmen de, araştırmacı tarafından sunulan bu nerileri dikkate alacaklarını ve derslerini bu doğrultuda yeniden düzenleyeceklerini belirtmişlerdir. Birinci eylem döngüsünde izlenen adımlar aşağıda *şekil 17*’de özetlenmiştir.

Şekil 17. Birinci eylem döngüsünde izlenen adımlar.

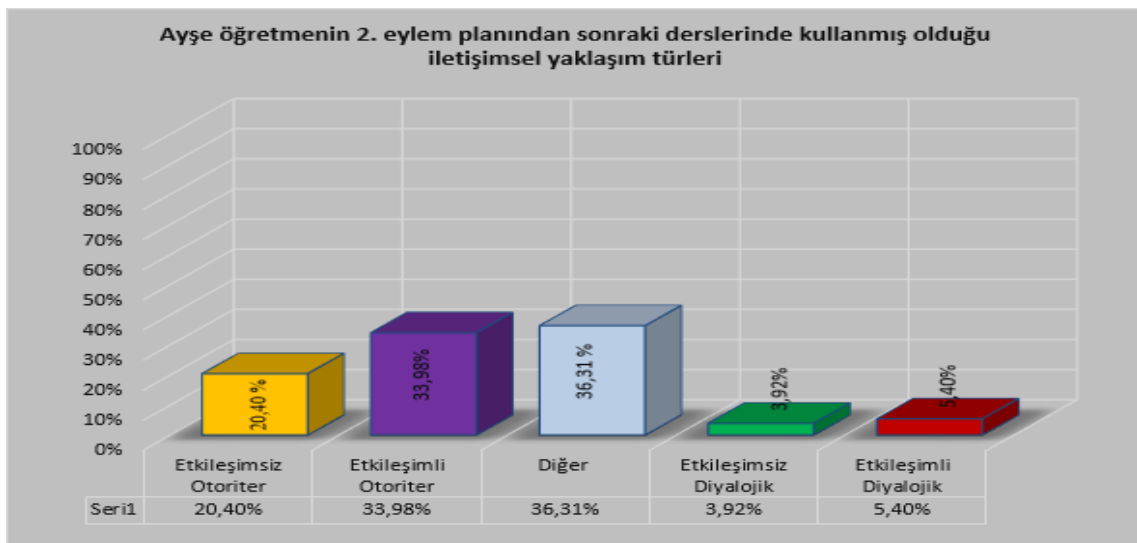
İkinci eylem döngüsünden elde edilen bulgular.

Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimin geliştirilmesine yönelik gerçekleştirilen eylem araştırmasının ilk döngüsünün uygulanması ve değerlendirilmesinden sonra, ortaya çıkan sorunların giderilmesine yönelik ikinci bir eylem süreci başlatılmıştır. Ortaya çıkan sorunların giderilmesine yönelik olarak, ikinci eylem planı kapsamında Ayşe Öğretmen ile, 9 Ocak 2019 tarihinde öğretmenler odasında bilgilendirme toplantısı gerçekleştirilmiştir. Bu bilgilendirme toplantısında, ortaya çıkan sorunların nasıl giderilebileceğine dair öneriler sunulmuş ve bu konuda bir eğitim verilmiştir. Uygulama tarihleri farklı olduğu için benzer bir süreç farklı tarihlerde Elif Öğretmen ile de yürütülmüştür. Elif Öğretmen ile bilgilendirme toplantısı 13 Şubat 2019 tarihinde öğretmenler odasında yapılmıştır. Aynı şekilde Elif Öğretmen'e de ortaya çıkan sorunların nasıl giderilebileceğine dair öneriler sunulmuş ve bu konuda bir eğitim verilmiştir. Bu bilgilendirme toplantılarından sonraki ilk derslerinde öğretmenler ikinci eylem planını uygulamışlardır.

İkinci eylem planının uygulanması, gözlenmesi ve analiz edilmesinden elde edilen bulgular.

Ayşe Öğretmen'in ikinci eylem planı uygulamasında iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin elde edilen bulgular.

İkinci eylem planı kapsamında gerçekleştirilen bilgilendirme toplantısından sonra, Ayşe Öğretmen, 10 Ocak 2019 tarihinde yeni uygulama sürecine başlamıştır. Uygulama esnasında video kayıtlar aracılığıyla elde edilen veriler söylem analizi tekniği kullanılarak iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş olup, öğretmenin birinci eylem planından sonra derslerinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türleri yüzde (%) olarak aşağıda grafik (Şekil 18) üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca öğretmenin dersinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türlerinin saniye bazlı zamansal dağılımları EK-8'de ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Şekil 18. Ayşe Öğretmen'in ikinci eylem planından sonraki ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.

Ayşe Öğretmen'in ikinci eylem planından sonraki derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin grafik incelendiğinde, etkileşimsiz/otoriter (%20,40), etkileşimli/otoriter (%33,98), etkileşimsiz/diyalojik (%3,92) ve etkileşimli/diyalojik (%5,40) iletişimsel yaklaşım türlerini kullandığı gözlemlenmiştir. Derslerinin %36,31'lik kısmı ise, iletişimsel yaklaşım dışında “diğer” olarak nitelendirilen bölümden meydana gelmiştir.

Şekil 18'de görüldüğü üzere, ikinci eylem döngüsündeki derslerinin büyük bir bölümü (%36,31) iletişimsel yaklaşım dışında “diğer” olarak nitelendirilen kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlar, ders başladıktan sonra oturma düzeninin “U” biçimine getirildiği, öğretmenin gürültüyü azaltmak için öğrencilere bazı uyarılarda bulunduğu ve birbirleriyle fikirlerini paylaşımları için öğrencileri iki gruba ayırarak etkinlik yaptırdığı bölümlerden oluşmaktadır. Etkinlik esnasında öğretmen, öğrencileri dokuzarlı iki gruba ayırmış ve bu gruplardan biri içte diğeri dışta kalacak şekilde iki çember oluşturmalarını istemiştir. İçteki çemberde yer alan her bir öğrenci dıştaki çemberdeki öğrencilerden biriyle eşleşip derste öğrendiklerini anlatması istenmiştir. Bu süreçte öğretmen sadece sınıftaki düzeni sağlamaya çalışmış, öğrenci-öğrenci etkileşimi olmasına rağmen kendi aralarında ve sessizce konuştukları için bu kısım iletişimsel yaklaşım açısından ziyade, “diğer” olarak nitelendirilen kısım altında değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir.

İkinci eylem planından sonraki ders süreci iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, Ayşe Öğretmen'in derslerinde çoğunlukla etkileşimli/otoriter söylemi (%33,98) kullandığı görülmektedir. Bu bölümlerde öğretmen söyleminin çoğu başlatma(soru)-cevap-değerlendirme (*I-R-E*) değişimlerinden meydana gelmektedir. Bu söylem değişimlerinin çoğunda Ayşe Öğretmen'in kapalı-uçlu soru sorduğu ve öğrencinin verdiği kısa cevaba bir değerlendirmede bulunduğu gözlenmiştir. Ayrıca etkileşimli/otoriter söylemin kullanıldığı bölümlerde öğretmenin sıklıkla doğru cevabı buldurmaya yönelik müdahalelerde bulunduğu yahut kendi açıklamasını öğrenciye onaylattığı görülmüştür. Etkileşimsiz/otoriter söylemin kullanıldığı kısımlarda (%20,40) öğretmenin, bazen düz anlatım yoluyla bazen de materyal aracılığıyla (akıllı tahta) içerik aktarımında bulunduğu görülmüştür. Etkileşimli/diyalojik söylemin kullanıldığı kısımlarda (%5,40) öğretmenin farklı öğrencilerin fikirlerini araştırdığı ve zaman zaman da fikirlerin nedenleri üzerinde durduğu görülmüştür. Etkileşimsiz/diyalojik söylemin kullanıldığı kısımlarda (%3,92) ise, öğrencilerin verdiği cevaplar üzerinden diyalogu toplama yoluna gitmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında, Ayşe Öğretmen'in sınıf içi söylem biçimini çeşitlendirme noktasında gelişim gösterdiği, derslerinde otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz)'in yanısıra, yetersiz de olsa diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) iletişimsel yaklaşımı kullanmaya başladığı gözlenmiştir.

Ayşe Öğretmen'in derslerinde sıklıkla kullandığı otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme ve dersinde çok az kullandığı diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme dair diyalog örnekleri aşağıda detaylı bir şekilde verilmiştir.

Alıntı 8: 10.01.2019; Video Kayıt, 1. Ders , (12:34 – 19:41)

1. **Ayşe Ö** : Pekala, önce başlığımızı ne dedik biz?[Doğduğun yer mi, doyduğun yer mi?]
2. **Ö3, Ö???** : [Doğduğun yer mi, doyduğun yer mi?]
3. **Ayşe Ö** : Doğduğun yer mi, doyduğun yer mi? Bunu aranızda büyüklerinizden duyanlar muhakkak vardır.
4. **Ö???** : Evet
5. **Ayşe Ö** : Ö11 duymadın mı hiç?
6. **Ö11** : (Duymadığını belirten bir şekilde kafasını salıyor.)
7. **Ayşe Ö** : Duyan var mı?
8. **Ö15,Ö17** : Ben.
9. **Ayşe Ö** : Ne anlama geldiğini düşünüyorsun Ö17?
10. **Ö17** : Hocam, dün dedemle konuşuyorduk. ((Gürültü)) Neyse –
11. **Ayşe Ö** : Bir dakika. Bir dakika. Bak Ö17 bir şeyden bahsediyor. Derse giriş yaptık. Ders işliyoruz şu anda. Oğlum!
12. **Ö12** : Hocam kapattım. (Elinde suluk var onunla oynuyor)
13. **Ayşe Ö** : Uyarmayacağım bir daha. Koy kenara, cam kenarına koy. Camın kenarına koy. Dökülür falan üstünüze.
14. **Ö12** : Hocam o sıvı değil ki.
15. **Ayşe Ö** : Olsun. Kalsın orada.
16. **Ö17** : Hocam bence mesela hani diyorlar ya: Doğduğum yere gitseydim daha iyi olurdu falan diyorlar ya hani. Doğduğun yeri mi tercih edersin sen yoksa geçimini sağlayabildiğin yeri mi? o anlama geliyor bence.
17. **Ö3** : [Hocam-]
18. **Ayşe Ö** : [O anlama] geliyor diyor arkadaşımız. Doğduğumuz yer mi, yoksa geçimimizi sağladığımız yer mi? Farklı düşünen var mı?
19. **Ö3** : Ben hocam
20. **Ayşe Ö** : [Bu mudur yani?] siz ne düşünüyorsunuz? Evet.
21. **Ö3, Ö6** : [Hocam. Hocam.]
22. **Ö3** : Hocam burada doğduğunuz yer mi? Memleketiniz mi? yoksa doyduğun yer yani gelişmiş bir yer mi? Memleketinizde mi yaşamayı tercih edersiniz yoksa mesela İstanbul gibi gelişmiş yerlerde mi?
23. **Ayşe Ö** : Yani memleketin gelişmemiş bir yer. Sen acaba memleketini mi tercih ediyorsun yoksa gelişmiş? Böyle mi olduğunu düşünüyorsun sen bunun? Pekala bakacağız konunun içerisinde. Evet.
24. **Ö10** : Hocam ben şöyle düşünüyorum. Mesela diyelim bir insan Türkiye’de doğdu ama gidip Avusturalya’da çalışmaya başladı. Meslek sahibi oldu. Eğer o Türkiye’yi mi seçer yoksa Avusturalya’yı mı seçer?
25. **Ayşe Ö** : Orada ne yaptı? Meslek sahibi oldu. Eğitimini orada gördü diyorsun. Sen böyle düşünüyorsun.
26. **Ö10** : Evet
27. **Ayşe Ö** : Pekala, bakacağız soruyu unutmayın.
28. **Ö5, Ö3** : Okuyayım mı?
29. **Ayşe Ö** : Soruyu unutmayın. Farklı mı düşünüyorsun Ö1? Evet.
30. **Ö1** : Hocam hani bulundukları yerden göç ediyorlar ya, belki de o yüzden olabilir. Mesela bir yerde doğup büyüdüler sonra orası elverişli olmadığı için göç ettiler.
31. **Ayşe Ö** : Göç ettiler o yüzden doğduğu yerden kalkıp başka bir yere gitmiş, doyduğu yer olarak adlandırılmış. Böyle düşünüyorsun bakacağız şimdi. Evet Ö5.
32. **Ö5** : ((Kitaptan)) İnsanların göç etmelerinin sebepleri neler olabilir? söyleyiniz.

33. Ayşe Ö : Tamam. Sorumuzu soralım önce. Soru için demiştim oku dememişim aslında. Neyse. Bak buraya! (2.1) İnsanların göç etme sebepleri neler olabilir? diyor. Sorumuz bu.
34. Ö10 : Hocam.
35. Ayşe Ö : Bunu bir düşünün bakalım.
36. : (1.2)
37. Ayşe Ö : Herkes bir düşünsün önce.(1.6) Bekle ben yazana kadar düşünün tamam mı? Ben yazana kadar. Bu kavramı bilmeyen yok aramızda değil mi? Bu dersimizde göç kavramına farklı açılardan ele alacağız. Göç ne demek? İnsan neden göç ediyor? Göç etme nedenleri nelerdir? Ve göç çeşitleri nelerdir? Biz bunlara bakacağız. Tek tip bir göçten bahsetmeyeceğiz. Birden fazla çeşidi olan bir kavram. Farklı farklı açılardan göç olayını ele alacağız. Anlaştık mı? Sorumuzun zaten, dersin başlığı da konunun başlığı da göç kavramını ne yapıyor? Ele veriyor. Aslında soru sorduk ya az önce, Ö17 dedi ki başta hocam dedi. Doğduğumuz yerden ziyade dedi, geçimimizi sağladığımız yer dedi. Bence bu anlama geliyor dedi Ö17. Bence de o anlama geliyor. Ama arkadaşımız dedi ki, Ö3 dedi ki: Hocam bence öyle değil dedi. Ondan ziyade doğduğumuz yer gelişmemiş bir yer olabilir ama gelişmiş bir yeri tercih edebiliriz dedi. Orada yaşamak isteyebiliriz dedi. Bu da aslında düşünülenler arasında olacak birazdan ama hani bu cümlemin belki tam karşılığı değildi. Ö10 ne demişti?
38. Ö10 : Hocam hani mesela Avusturya'da.
39. Ayşe Ö : O da dedi, hocam dedi başka bir ülkede dedi. Aslında Türkiye'deyken ama eğitimini başka bir yerde almış dedi. Mesleğini de orada icra ediyor dedi. Mesela dedi, Avusturalya'da dedi yaşıyor. Olabilir. (1.9) Olabilir arkadaşlar. Bunların hepsi de olabilir. Mesela Ö3'ün dediği de olabilir. Ö17'nin dediği de olabilir. Ben mesela, bana sorsalar Ö17'nin dediği gibi yorumlardım ama Ö3'ün dediği de nedir arkadaşlar? Göçün nedenleri arasında aslında. Yani bir nedeni de o. İnsanların yaşam yerlerini seçerkenki veya Ö10'nun da dediği nedir?
40. Ö3 : Doğru
41. Ayşe Ö : Doğru bir ifade. Farklı açılardan işte- Bu açıdan bakacağız biz göç kavramına. Şimdi sorumuzu sorduk. Dedik ki insanlar neden göç eder? (1.3) İnsanlar neden göç eder?
42. Ö??? : Hocam hocam
43. Ayşe Ö : Göç ne?
44. Ö??? : Bir yerden bir yere-
45. Ö3 : Göç bir yerden bir yere göç etme.
46. Ayşe Ö : Evet öyle mi Ö3. Parmak kaldıracaktık değil mi? Öyle oturduğumuz yerden konuşmuyoruz. Ö9 kaldırdı.
47. Ö9 : Hocam göç, (2.2) ben hayvanlarla anlatayım mı hocam?
48. Ayşe Ö : Anlat.
49. Ö9 : Hocam. Hocam, kuş hocam yaz bir tarafa gider, kış geldi mi hocam sıcak bir yere gider ki hocam burada donup ölmesin. İnsanlarda bundan göç eder.
50. Ayşe Ö : İnsanlar peki mevsimlere göre mi göç ediyor?
51. Ö??? : Hayır hocam
52. Ayşe Ö : Bir dakika. Bir dakika, tamam mühlet verelim arkadaşımıza. Tamam, kuşlar göç ediyor doğru. Kış ayları geldiği zaman daha sıcak yerlere geçiyorlar. Daha sonra tekrar mevsim değiştiği zaman geri dönüyorlar. Pekala insanlar da göç ediyor. Böyle bir gerçek var değil mi? Göç ediyoruz. Mevsimlerden dolayı mı göç ediyoruz acaba?
53. Ö9 : Bence öyle [hocam]
54. Ö? : [Hayı::r]
55. Ayşe Ö : Peki ne düşünüyorsun?
56. Ö17 : Hocam söyleyebilir miyim nolur?
57. Ayşe Ö : Ama ben dedim ki, soru şu aslında. Göç nedir dedim. Niye göç ediyorlar demedim ona göre. Ö6 söylesin bir kişiden alalım.

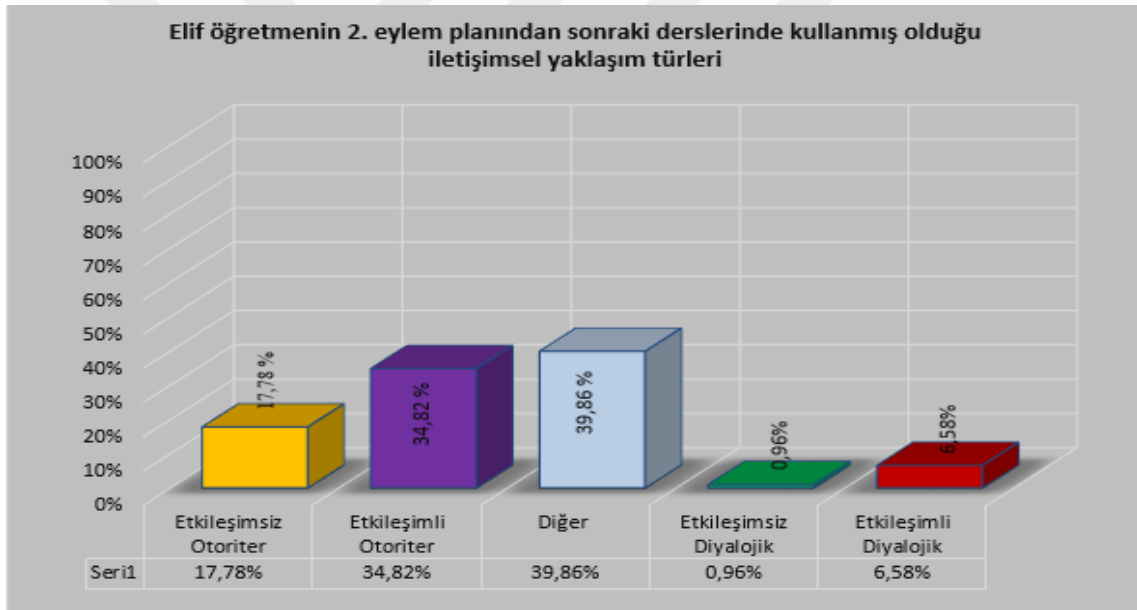
58. **Ö6** : Hocam Ö9'un dediği. Hocam diyelim, Trabzonlu bir adam Bayburt'a gelmez. Çünkü Trabzon'da yağış olduğu için.
59. **Ö17** : Ya göç nedir? nedir? Göç nedir?
60. **Ö6** : Hocam göç-
61. **Ayşe Ö** : Bir dakika. Evet Ö11 söyle.
62. **Ö11** : Hocam göç mesela bir yerden bir yere gitme. Mesela ben Bayburt'tan Trabzon'a gittim. Göç bu.
63. **Ayşe Ö** : İnsanların çeşitli nedenlerle bir yerden bir yere gitmesine göç denir diyorsun. Pekala katılıyor musunuz?
64. **Sınıf** : Evet.
65. **Ayşe Ö** : Farklı düşünen var mı? Herkes hemen hemen hemfikir yani diyoruz ki göç, insanların çeşitli nedenlerle bir yerden bir yere göçmesidir diyoruz. Genel kanaatimiz bu herhalde. Öyle anlaşıyor.

Ayşe Öğretmen, dersin bu bölümünde ‘Doğduğun yer mi, doyduğun yer mi?’ konusunu işlemiştir. Öğretmen, öğrencilere başlıkta yer alan bu sorunun ne anlama geldiğini sorarak (Satır 3-9) dersine giriş yapmıştır. Bu soru, öğrencilerin fikirlerini almaya dönük açık uçlu bir sorudur ve etkileşimli/diyalojik söylemle verilmesi beklenmektedir. Öğretmen de dersin bu bölümünü (Satır 9, 10 ve 16-31) etkileşimli/diyalojik söylemle işlemiştir. Nitekim Ayşe Öğretmen öğrencilere yönelttiği açık uçlu bir sorudan sonra, fikir beyan etmek isteyenlerin fikirlerini herhangi bir değerlendirmede bulunmadan dinlemiş, ‘*siz ne düşünüyorsunuz?*’, ‘*farklı düşünen var mı?*’ gibi ifadelerle alternatif fikirlere ulaşmaya çalışmıştır. Böylece öğrencilerin birbirleriyle aynı fikirde olup olmadığını öğrenmeye ve farklı fikirde olanların fikirlerini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır (etkileşimli/diyalojik). ‘Diğer’ olarak analiz edilen 11-15 satır aralığında ise, öğretmen sınıftaki gürültüyü azaltmak için öğrencilere uyarılarda bulunmuştur. Başlıkta yer alan sorunun ne anlama geldiğiyle ilgili soruşturma, Ö5’in bölümünde yer alan soruyu (Satır 32) okumasıyla sonlanmıştır. Yeni soruda öğrencilerin fikirlerini almaya dönük açık uçlu bir sorudur ve etkileşimli/diyalojik söylemle verilmesi beklenmektedir. Soruyu cevaplamak için parmak kaldıran öğrenciler olmasına rağmen, öğretmen, önce konuya dair açıklama yaparak (etkileşimsiz/otoriter), sonra öğrencilerin bir önceki konuya ilişkin düşüncelerini referans göstererek (diyalogik etkileşimsiz) iki konu arasında bağlantı kurmaya çalışmıştır (Satır 37, 39). Etkileşimli/diyalojik söylemle verilmesi beklenen bölümüne etkileşimsiz/otoriter ve etkileşimsiz/diyalojik söylemle giriş yapan öğretmen, etkileşimli/otoriter söylemle devam etmiştir. Öğrencilerin fikirlerini almaya dönük açık uçlu bir soruyu, bilgi isteyen bir forma dönüştürerek öğrencilere yönelmiştir (Satır 41). Öğrencilerden gelen cevaplar (Satır 49 ve 58) öğretmenin istediği cevaplar olmadığı zaman, cevaplarını sorgulamaları ve gözden geçirmeleri için öğrencilere sorular (Satır 50, 52, 57 ve 59) yönelmiştir (etkileşimli/otoriter). Ö11’in verdiği cevap (Satır 62), öğretmenin duymak istediği cevaba yakın olduğu için önce sınıfa onaylatmış (Satır 63 ve 64), sonra zihninde var olan biçimiyle cevabı kendisi vererek (Satır 65) soruşturmayı

sonlandırmıştır (etkileşimli/otoriter). Ayşe Öğretmen’in dersinin bir bölümünden alınan bu kesit iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) ve diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) iletişimsel yaklaşımı birlikte kullandığı, ancak diyalojik boyuta olması gerektiğinden daha az yer verdiği görülmüştür.

Elif Öğretmen’in ikinci eylem planı uygulamasında iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin elde edilen bulgular.

İkinci eylem planı kapsamında gerçekleştirilen bilgilendirme toplantısından sonra, Elif Öğretmen, 18 Şubat 2019 tarihinde yeni uygulama sürecine başlamıştır. Uygulama esnasında video kayıtlar aracılığıyla elde edilen veriler söylem analizi tekniği kullanılarak iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş olup, öğretmenin birinci eylem planından sonra derslerinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türleri yüzde (%) olarak aşağıda grafik (Şekil 19) üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca öğretmenin dersinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türlerinin saniye bazlı zamansal dağılımları EK-8’de ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Şekil 19. Elif Öğretmen’in ikinci eylem planından sonraki ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.

Elif Öğretmen’in ikinci eylem planından sonraki derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin grafik incelendiğinde, etkileşimsiz/otoriter (%17,78), etkileşimli/otoriter (%34,82), etkileşimsiz/diyalojik (%0,96) ve etkileşimli/diyalojik (%6,58) iletişimsel yaklaşımları kullandığı gözlemlenmiştir. Derslerinin %39,86’lık kısmı ise, iletişimsel yaklaşım dışında “diğer” olarak nitelendirilen bölümden meydana gelmiştir.

Şekil 19’da görüldüğü üzere ikinci eylem döngüsündeki derslerinin büyük bir bölümü (%39,86) iletişimsel yaklaşım dışında “diğer” olarak nitelendirilen kısımdan oluşmaktadır. Öğretmenin sınıfa geç gelmesi, sınıf defterini doldurması, sınıf başkanlığı seçiminin yapılması,

sınıf ortamının düzenlenmesi ve öğretmenin gürültüyü azaltmak için öğrencilere bazı uyarılarda bulunması, öğretmenin ders kitabını öğrenciye okutması, sessiz kalınması vb. şeyler ‘diğer’ kategorisi altında değerlendirilmiş ve iletişimsel yaklaşıma dâhil edilmemiştir.

İkinci eylem planından sonraki ders süreci iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, Elif Öğretmen’in derslerinde çoğunlukla etkileşimli/otoriter söylemi (%34,82) kullandığı görülmektedir. Bu bölümlerde öğretmen söyleminin çoğu başlatma(soru)-cevap-değerlendirme (*I-R-E*) değişimlerinden meydana gelmektedir. Bu söylem değişimlerinin çoğunda Elif Öğretmen’in kapalı-uçlu soru sorduğu ve öğrencinin verdiği kısa cevaba bir değerlendirmede bulunduğu gözlenmiştir. Doğru cevaba ulaştıktan sonra diğer öğrencilerin fikirlerine başvurmaması, Elif Öğretmen’in sınıf içi etkileşimin temel araçlarından biri olan *soru-cevap* yöntemini kendi iletişimsel otoritesini sağlamak için kullandığını göstermektedir. Ayrıca etkileşimli/otoriter söylemin kullanıldığı bölümlerde öğretmenin sıklıkla doğru cevabı buldurmaya yönelik müdahalelerde bulunduğu yahut kendi açıklamasını öğrenciye onaylattığı görülmüştür. Etkileşimsiz/otoriter söylemin kullanıldığı kısımlarda (%17,78) öğretmenin, bazen düz anlatım yoluyla bazen de materyal aracılığıyla (akıllı tahta) içerik aktarımında bulunduğu görülmüştür. Etkileşimli/diyalojik söylemin kullanıldığı kısımlarda (%6,58) öğretmenin farklı öğrencilerin fikirlerini araştırdığı ve zaman zaman da fikirlerin nedenleri üzerinde durduğu görülmüştür. Etkileşimsiz/diyalojik söylemin kullanıldığı kısımlarda (%0,96) ise, öğrencilerin verdiği cevaplar üzerinden diyalogu toplama yoluna gitmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında, Elif Öğretmen’in sınıf içi söylem biçimini çeşitlendirme noktasında gelişim gösterdiği, derslerinde otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz)’in yanı sıra, yetersiz de olsa diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) iletişimsel yaklaşımı kullanmaya başladığı gözlenmiştir.

Elif Öğretmen’in derslerinde sıklıkla kullandığı otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme ve dersinde çok az kullandığı diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme dair diyalog örnekleri aşağıda detaylı bir şekilde verilmiştir.

Alıntı 9: 18.02.2019; Video Kayıt, 1. Ders , (26:50 – 29:25)

1. **Elif Ö** : Peki, insanların göç etmelerinin sebepleri neler olabilir? Dedik ki kırsal nüfusu azaldı, kent nüfusu arttı da neden bu insanlar bulundukları yerde durmuyorlar? (1.6) Evet Ö17.
2. **Ö17** : Hava şartları.
3. **Elif Ö** : Nasıl?
4. **Ö17** : Hava şartlarından dolayı.
5. **Ö10** : İklim
6. **Elif Ö** : Hava ş- İklim. İklimden dolayı diyorsun yani.[Biraz açıklar mısın?]
7. **Ö15** : [Soruyu anlamadım hocam]
8. **Ö17** : Hocam, mesela (1.9) mesela kışları çoğu insan burada kalmayıp İstanbul’a gidiyorlar. Yazın ise tatile buraya geliyorlar.
9. **Elif Ö** : Neden hava-. Havaşı burası kışın çok soğuk, yazın da serin olduğu için.

10. **Ö15** : Hocam soruyu baştan alabilir miyiz?
11. **Elif Ö** : Az önce söyledik ya, kıy-kent nüfus oranında bir değişim yaşandı dedik. Neden? İşte o insanlar neden göç ettiler acaba diye sormuştuk. Peki arkadaşımız dedi ki özellikle iklim şartları göçlerde etkili dedi.
12. **Ö12** : Hocam! Hocam!
13. **Elif Ö** : Ö12.
14. **Ö12** : Hocam eğitim.
15. **Elif Ö** : Eğitim derken? Aç. Aç nasıl eğitim?
16. **Ö12** : Hocam mesela köydeki eğitimle, şehirdeki eğitim.
17. **Elif Ö** : Köydeki eğitimle, şehirdeki eğitim?
18. **Ö16** : Eşit değildir.
19. **Elif Ö** : İyi de sonuçta aynı müfredatı okutuyoruz.
20. **Ö14** : Aynı müfredat ama-.
21. **Ö12** : Mesela okulların eğitim imkanı farklı.
22. ((Gürültü))
23. **Elif Ö** : Yani okulların eğitim imkanları farklıdır diyorsunuz. Öğretmen de aynı olabilir, konu da aynı olabilir ama eğitim imkanları farklı olabilir diyorsun. Peki, Ö4.
24. **Ö4** : Depremlerde olursa.
25. **Elif Ö** : Evet. (Gürültüyü azaltmak için uyarıda bulunuyor) Depremler de insanların göç etmesine sebep olmuştur değil mi? Ö9.
26. **Ö9** : İş imkanları.
27. **Elif Ö** : İş imkanları derken. Bunu biraz genişlet.
28. **Ö9** : Köylerde iş imkanı daha azdır.
29. **Elif Ö** : Köylerde iş imkanı daha kısıtlı, şehirlerde daha fazla. Ö16.
30. **Ö16** : Yer şekilleri.
31. **Elif Ö** : Yer şekilleri? Açıkla.
32. **Ö16** : Hocam köyde. Köylük alanlarda dağların yükseltisi daha fazla. Ama şehirlerde yerler neredeyse düz.
33. **Elif Ö** : Bu, göçü nasıl etkilemiştir?
34. **Ö16** : Mesela-. (Sınıfta söz hakkı almak için öğrenciler gürültü yapıyor.)
35. **Elif Ö** : Bir dakika. Bir dakika. Bir dakika bir kişi konuşurken lütfen diğerleri konuşmasın. Evet. Nasıl? Yani yer şekilleri nasıl etkilemiştir de insanlar göç etmiştir?
36. **Ö16** : Hocam mesela, köylerde apartman falan tam kurulamaz. Ama şehirlerde, kentlerde yerler düz olduğu için apartmanlar daha kolay kurulur.

Elif Öğretmen, dersin bu bölümünde ‘Doğduğun yer mi, doyduğun yer mi?’ konusunun

Hazırlık Çalışmaları

bölümünde yer alan soruyuyla (Satır 1) dersine giriş yapmıştır. Bu soru, öğrencilerin fikirlerini almaya dönük açık uçlu bir sorudur ve etkileşimli/diyalojik söylemle verilmesi beklenmektedir. Öğretmen de dersin bu bölümünü etkileşimli/diyalojik söylemle işlemiştir. Etkileşimli/diyalojik söylemin kullanıldığı bu kesitte öğretmen, fikir beyan etmek isteyen öğrencilerin fikirlerini herhangi bir değerlendirmede bulunmadan dinlemiştir. Öğrenci fikirlerini detaylandırmak ve belirginleştirmek için, sınıf içi söylemi açık zincir (I-R-P-R-P-R) örüntüsüne göre düzenlemiştir. Öğrenciler tek kelimelik cevaplar verdiğinde öğretmen; ‘Nasıl?’, ‘Biraz açıklar mısın?’, ‘Bunu biraz genişlet’ gibi ifadelerle (Satır 3, 6, 15, 27 ve 31) onlardan, düşüncelerini gerekçelendirmelerini ve detaylandırmalarını istemiştir.

Elif Öğretmen, etkileşimli/diyalojik söylem aracılığıyla elde ettiği öğrenci açıklamalarını etkileşimsiz/diyalojik iletişimsel yaklaşımı kullanarak toparlamıştır.

Alıntı 10: 18.02.2019; Video Kayıt, 1. Ders , (30:39 – 31:20)

Elif Ö : Peki! (2.3) Evet (1.6) güzel cevaplar geldi. Peki o zaman şöyle toparlasam. Bir kısmın güvenlik sebepleriyle göç etmiş olabilir dedi. Bir kısmı doğal faktörler; işte soğuklar ve zorunlu yer şekilleri sebebiyle göç etmiş olabilir, bir kısmı işte az önce dediğiniz gibi yine iş imkanları sebebiyle göç etmiş olabilir ya da ne bileyim herhangi bir sel felaketi, bir felakete uğramış kişiler de bulundukları yerleri terk etmiş olabilir veya depremle ilgili bir sorun yaşayanların bulundukları yerleri terk etmeleri mümkün.

Bu kesitte Elif Öğretmen, öğrencilerin daha önceki açıklamalarını, onları referans göstererek ancak onlarla herhangi bir etkileşime girmeden toparlamıştır (etkileşimsiz/diyalojik).

Elif Öğretmen bir sonraki dersinde, ‘Doğduğun yer mi, doyduğun yer mi?’ konusunda yer alan ve etkileşimli/diyalojik söylemle verilmesi beklenen, öğrencilerin farklı görüşleri dile getirebilmesine ve tartışabilmesine yönelik soruların bulunduğu bölümle () devam etmiştir.

Alıntı 11: 22.02.2019; Video Kayıt, 1. Ders , (17:54 – 18:26)

Elif Ö : Göç veren illerin ortak özellikleri, bir kere güvenlik konusunda sıkıntı yaşamaları. Özellikle sınırda bulunmaları sebebiyle terör olaylarının maalesef sık görüldüğü yerler demiştik. Diğer taraftan Doğu Anadolu’nun uç kısımlarında bulunuyorlardı ve iklim olarak sert bir yapıya sahiplerdi hatırlarsanız. Ve zaman zaman depremle sarsılma özelliğine de sahiplerdi ki, Van bu konuda, 2010 yılında bu konuda çok ciddi bir hasar atlatmıştı hatırlarsanız. Yer şekilleri ve ulaşım bakımından da maalesef sıkıntılı olduğundan söz etmiştik.

Elif Öğretmen etkileşimli/diyalojik söylemle verilmesi beklenen bu bölümde (), düz anlatım yoluyla bilgi aktararak ve konuya ilişkin açıklamalar yaparak öğrenciyi bilgilendirme yoluna gitmiştir (etkileşimsiz/otoriter).

Elif Öğretmen ikinci eylem planından sonra derslerinde (etkileşimli/etkileşimsiz) diyalojik ve etkileşimsiz/otoriter söyleme yer verse de, derslerinin büyük bir bölümü iletişimsel yaklaşım açısından etkileşimli/otoriter geçmiştir.

Alıntı 12: 22.02.2019; Video Kayıt, 2. Ders (23:47 – 25:56)

1. **Elif Ö** : Göç eden insanlar bir şehre geldiklerinde ne gibi sonuçlar doğmasına sebep olurlar? Ne gibi sonuçlar meydana gelir? Ya da sorunlar nedir? Ne gibi sorunlar yaşanır? (3.0) Bir aile köydeydi. Tuttu kente göç etti. Ne gibi sorunlar yaşar?
2. **Ö13** : [Hocam uyum] [sağlayamazlar.]
3. **Ö10** : [Söyleyeyim mi?]
4. **Elif Ö** : [Söyle.]
5. **Ö10** : Hocam oraları bilmediği için-

6. (2.1)
7. **Elif Ö** : Kaybolacak!
8. ((Gülüşmeler))
9. **Elif Ö** : ((Gülerek)) [Aha da kayboldu.] Aha da kayboldu. Efendim Ö15.
10. **Ö13** : [Uyum sağlayamaz.]
11. **Ö15** : Hocam iş bulamıyorlar ya o zaman dilencilik artar.
12. **Elif Ö** : Hah. O zaman sorunlardan bir tanesi iş bulamadıkları için-.
13. **Ö15** : Dilencilik.
14. **Ö17** : İşsizlik. (Öğretmen tahtaya yazıyor öğrenci oradan okuyor.)
15. **Ö?** : Evsizlik.
16. **Ö?** : Yemeksizlik.
17. **Ö10** : Hocam açlık. Açlık hocam.
18. **Ö11** : Çevre kirliliği. (Öğretmen tahtaya yazıyor öğrenci oradan okuyor.)
19. **Ö13** : Uyum sağlayamazlar.
20. **Elif Ö** : Hah. Uyum sağlama. Parmak kaldırarak cevap ver. İşsizlik, iş bulamadıkları için işsizlik yaşanır. Ö16.
21. **Ö16** : Hocam köyden geldikleri için, köydeki uyumu şehirde başka bir uyum sağlamaları lazım.
22. **Elif Ö** : O zaman (tahtaya kültür sorunu yazıyor)
23. **Ö11** : Kültür farklılaşması (Öğretmen tahtaya ‘kültür sorunu’ yazdıktan sonra söylüyor.)
24. **Elif Ö** : Güzel. (.) Ö4.
25. **Ö4** : Hocam mesela hani köydeyken hava temiz ya, hani orada fabrikalardaki kirli hava hastalıklara [sebeptir.]
26. **Ö?** : [Hava değişimi]
27. **Elif Ö** : Hava değişimi. Tamam ona bakacağız da. Başka şekilde ifade edelim onu. Söyle Ö10.
28. **Ö10** : Hocam işsiz oldukları için aç kalırlar.
29. **Elif Ö** : Aç mı kalacaklar? Ö5. Hey. ((Sessiz olmaları için sınıfı uyarıyor.))
30. **Ö5** : Akrabalarının oldukları yere giderler.
31. **Elif Ö** : Ne yapabilirler?
32. **Ö5** : Akrabalarının oldukları yerde yaşarlar.
33. **Elif Ö** : Hah. Bak. Tamam güzel. (Tahtaya güvenlik sorunları yazıyor.)

Yukarıdaki diyalogda görüldüğü üzere Elif Öğretmen, parmak kaldıran ilk öğrenciye (Ö13) söz hakkı vermiştir. Ancak, öğrencinin verdiği cevabı (Satır 5) beğenmeyen ve ciddiye almayan Elif Öğretmen, doğru cevabı bulmak için, Ö15’e söz vererek soruşturmaya devam etmiştir (Satır 9). Ö15’in verdiği cevap öğretmenin beklediği cevapla birebir uyuşmasa da (Satır 11), duymak istediği cevaba yakın olduğu için, öğretmen doğru cevabı aradan seçerek ve düzelterek tahtaya yazmıştır (Satır 12). Ö17, öğretmenin tahtaya yazdığı cevaba göre doğrusunu şekillendirmiştir (Satır 14). Diyalogun devamında da öğretmen, doğru cevabı buldurmaya yönelik müdahalelerde bulunmuş, bu yönüyle de otoriter etkileşimli yaklaşımı ortaya koymuştur. Öğretmen, duymak istediği cevaplara ulaştıktan sonra, soruşturmayı sonlandırmıştır (etkileşimli/otoriter).

İkinci eylem planının değerlendirilmesi ve yeniden düzenlenmesi.

İkinci eylem planı kapsamında verilen eğitimden sonra, video kameralar aracılığıyla kayıt altına alınan öğretme-öğrenme süreci araştırmacı tarafından iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş ve öğretmenlerin uygulama esnasında yaşadığı sorunlar belirlenmiştir. Araştırmacının tespit ettiği bu sorunların yer aldığı video kayıtlar ilk olarak geçerlilik komitesi ile birlikte izlenmiş, değerlendirilmiş ve bu sorunları gidermeye yönelik öğretmenlere sunulacak çözüm önerileri üzerine tartışılmıştır. Daha sonra araştırmacı her bir öğretmenle ayrı ayrı bir araya gelerek, geçerlilik komitesiyle belirlediği video kesitlerini öğretmenlerle birlikte izlemiştir. Araştırmacı ve ilgili öğretmen, çağrışım tekniğine dayalı görüşme tekniğiyle bu videoları değerlendirmiş ve öğretme-öğrenme sürecinde sınıf içi iletişim ve etkileşimde ortaya çıkan sorunları tespit etmişlerdir. Ayrıca, bu sorunları gidermeye yönelik araştırmacı ve geçerlilik komitesinin belirlediği çözüm önerileri öğretmenlere sunulmuş ve bu öneriler üzerine tartışılmıştır.

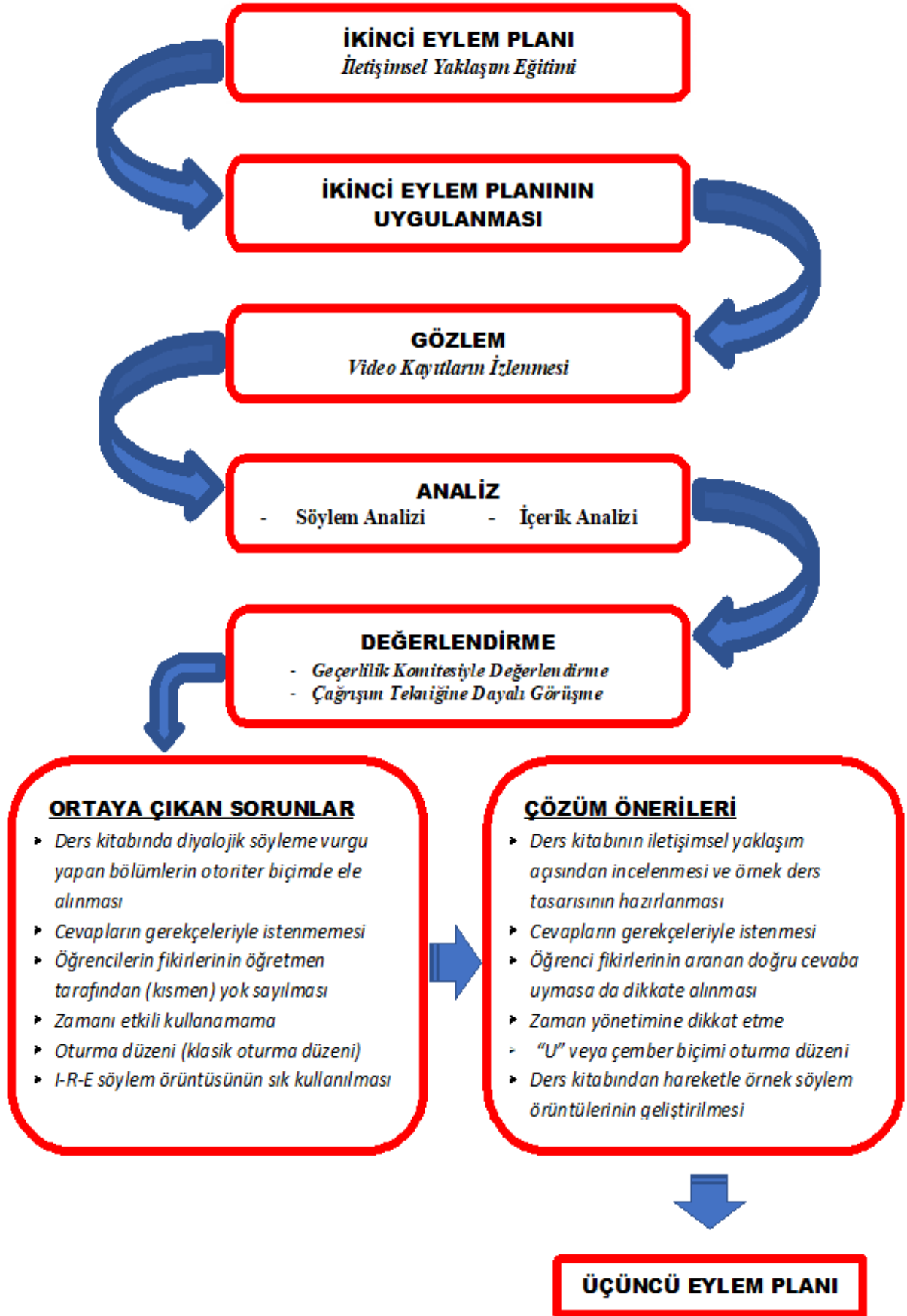
Birinci eylem planının değerlendirme aşamasında belirlenen sorunlardan bir kısmının ikinci eylem planıyla giderildiği, bazı sorunların ise hala devam ettiği gözlenmiştir. İkinci eylem döngüsünün uygulama basamağı incelendiğinde, her iki öğretmenin de, *“soru-cevap arasındaki sürenin azlığı”*, *“söz hakkı alarak konuşan öğrenciyi diğer öğrencilerin dinlememesi”* ve *“sınıfta çok fazla gürültünün oluşması”* sorunlarına çözüm geliştirdikleri gözlenmiştir. Ayşe Öğretmen, *“herkes bir düşünsün önce”*, *“bir dakika, bir dakika, tamam mühlet verelim arkadaşımıza”* gibi ifadelerle, Elif Öğretmen ise, *“evet 30 saniye herkes sessizce düşünsün sonra söz hakkı vereceğim”*, *“düşünmek için vaktiniz var acele etmeyin”* gibi ifadelerle öğrencilere soru-cevap arasında bekleme zamanı tanımışlardır. Her iki öğretmen, dersin başında sınıf düzenine ilişkin bazı açıklamalar yapmış, kurallar koymuş ve uyarılarda bulunmuştur. Özellikle fikrini beyan eden arkadaşlarının dinlenmesinin önemine vurgu yapmışlardır. Ders esnasında da, bir kişi fikir beyan ederken diğerleri dinlemediğinde veya gürültü oluşmaya başladığında öğretmen sınıf düzenini sağlamak için kuralları hatırlatmış ve uyarılarda bulunmuştur. Ayrıca oturma düzenine ilişkin sunulan öneriyi Ayşe Öğretmen ikinci eylem planından sonra hemen uygulamaya koyarken, Elif Öğretmen’in dersilerini klasik oturma düzeninde yürütmeye devam ettiği görülmüştür.

İkinci eylem döngüsünün uygulamasında; ders kitabında diyalojik söyleme vurgu yapan bölümlerin otoriter biçimde ele alınması, cevapların gerekçeleriyle istenmemesi, öğrencilerin fikirlerinin öğretmen tarafından (kısmen) yok sayılması, zamanı etkili kullanamama, oturma düzeni (klasik oturma düzeni) ve I-R-E söylem örüntüsünün sık kullanılması gibi sorunların devam ettiği gözlemlenmiştir.

İkinci eylem planına ilişkin değerlendirmede ortaya çıkan sorunları gidermeye yönelik araştırmacı ve geçerlilik komitesinin önerdiği yeni çözümler öğretmenlerle paylaşılmıştır. Sınıf içi iletişim ve etkileşimi geliştirme kapsamında, araştırmacı ve öğretmenler tarafından aşağıdaki çözümlerin üçüncü eylem planına yansıtılması kararı alınmıştır.

- Ders kitabında diyalojik ve otoriter söyleme vurgu yapan bölümleri belirlemeleri ve ön hazırlık yapmaları kapsamında;
 - ◆ Araştırmacı ve Ayşe ğretmen, ders kitabını birlikte incelemeye ve ders kitabında (etkileşimli/etkileşimsiz) diyalojik ve (etkileşimli/etkileşimsiz) otoriter söyleme vurgu yapan bölümleri birlikte belirlemeye,
 - ◆ Araştırmacı ve Elif ğretmen ise, öğretmenin talebi doğrultusunda örnek ders tasarısı hazırlamaya karar vermişlerdir.
- Sınıf içi iletişim ve etkileşimde I-R-E söylem örüntüsünden ziyade, I-R-F ve çoklu zincir söylem örüntülerini daha sık kullanmaları kapsamında,
 - ◆ Kitabın hangi bölümünde hangi söylem örüntüsünün kullanılabileceğine dair örnekler sunulması kararlaştırılmıştır.
- Öğrencilerden gelen cevapları gerekçeleriyle birlikte istemeleri kapsamında,
 - ◆ Diyalojik söylemi gerektiren kısımlarda, ğrenci fikrini gerekçelendirmeye yardımcı olacak; “Neden yle düşünüyorsun?”, “Seni böyle düşünmeye iten şey neydi?”, “Arkadaşının dediğine katılmama nedenini açıklar mısın?” gibi kalıpların kullanılmasına karar verilmiştir.
- Öğrenci fikirlerinin aranan doğru cevaba uymasa da dikkate alınması ve zaman yönetimine dikkat edilmesi konularında daha özenli davranılması gerektiğine karar verilmiştir.
- Ayrıca Elif ğretmene sınıf oturma planının klasik düzen yerine, çember veya “U”biçimine göre düzenlenmesinin önemine vurgu yapılmıştır.

Değerlendirme ve yeniden düzenlemeye yönelik yapılan bu toplantılardan sonra, her iki ğretmen de, araştırmacı tarafından sunulan nerileri dikkate alacaklarını ve derslerini aldıkları bu kararlar doğrultusunda yeniden düzenleyeceklerini belirtmişlerdir. İkinci eylem döngüsünde izlenen adımlar aşağıda *şekil 20*’de özetlenmiştir.

Şekil 20. İkinci eylem döngüsünde izlenen adımlar.

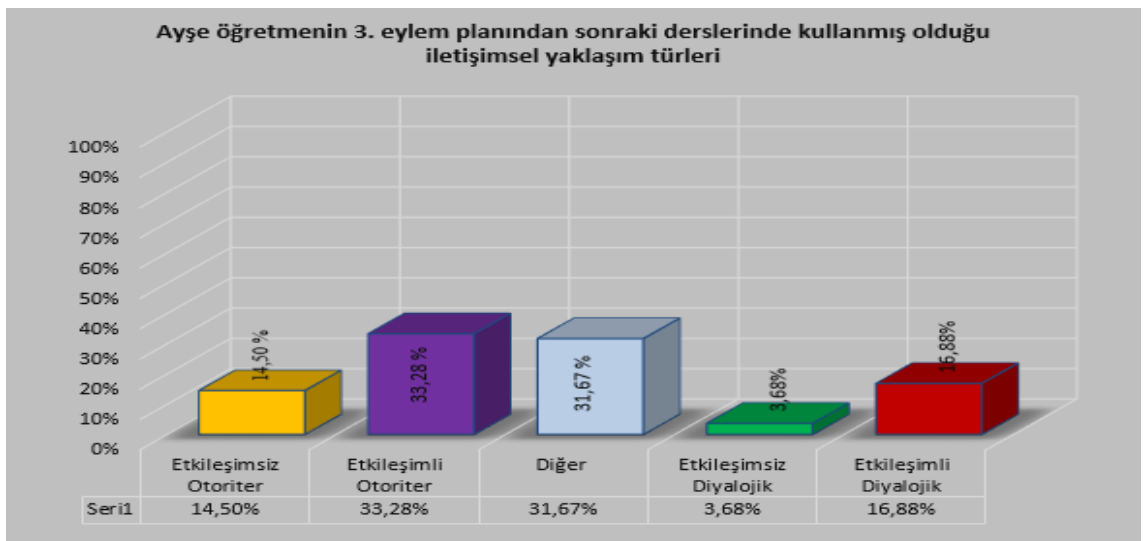
Üçüncü eylem döngüsünden elde edilen bulgular.

Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimin geliştirilmesine yönelik gerçekleştirilen eylem araştırmasının ikinci döngüsünün uygulanması ve değerlendirilmesinden sonra, ortaya çıkan sorunların giderilmesine yönelik üçüncü bir eylem süreci başlatılmıştır. Ortaya çıkan sorunların giderilmesine yönelik olarak, üçüncü eylem planı kapsamında Ayşe Öğretmen ile, 14 Şubat 2019 tarihinde öğretmenler odasında bilgilendirme toplantısı gerçekleştirilmiştir. Bu bilgilendirme toplantısında, ortaya çıkan sorunların nasıl giderilebileceğine dair öneriler sunulmuş ve bu konuda eğitim verilmiştir. Uygulama tarihleri farklı olduğu için benzer bir süreç farklı tarihlerde Elif Öğretmen ile de yürütülmüştür. Elif Öğretmen ile bilgilendirme toplantıları 23 ve 24 Şubat 2019 tarihlerinde öğretmenler odasında yapılmıştır. Aynı şekilde Elif Öğretmen'e de ortaya çıkan sorunların nasıl giderilebileceğine dair öneriler sunulmuş ve bu konuda eğitim verilmiştir. Bu bilgilendirme toplantılarından sonraki ilk derslerinde öğretmenler üçüncü eylem planını uygulamışlardır.

Üçüncü eylem planının uygulanması, gözlenmesi ve analiz edilmesinden elde edilen bulgular.

Ayşe Öğretmen'in üçüncü eylem planı uygulamasında iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin elde edilen bulgular.

Üçüncü eylem planı kapsamında gerçekleştirilen bilgilendirme toplantısından sonra, Ayşe Öğretmen, 19 Şubat 2019 tarihinde yeni uygulama sürecine başlamıştır. Uygulama esnasında video kayıtlar aracılığıyla elde edilen veriler söylem analizi tekniği kullanılarak iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş olup, öğretmenin üçüncü eylem planından sonra derslerinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türleri yüzde (%) olarak aşağıda grafik (Şekil 21) üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca öğretmenin dersinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türlerinin saniye bazlı zamansal dağılımları EK-8'de ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Şekil 21. Ayşe Öğretmen'in üçüncü eylem planından sonraki ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.

Ayşe Öğretmen'in üçüncü eylem planından sonraki derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin grafik incelendiğinde, etkileşimsiz/otoriter (%14,50), etkileşimli/otoriter (%33,28), etkileşimsiz/diyalojik (%3,68) ve etkileşimli/diyalojik (%16,88) iletişimsel yaklaşımları kullandığı gözlemlenmiştir. Derslerinin %31,67'lik kısmı ise, iletişimsel yaklaşım dışında “diğer” olarak nitelendirilen bölümden meydana gelmiştir.

Ayşe Öğretmen'in, üçüncü eylem planından sonraki ders süreci iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, derslerinin büyük bir bölümünün etkileşimli/otoriter söylemle geçtiği görülmektedir. Etkileşimli/otoriter söylemin kullanıldığı bölümlerde öğretmenin sıklıkla doğru cevabı buldurmaya yönelik müdahalelerde bulunduğu yahut kendi açıklamasını öğrenciye onaylattığı görülmüştür. Etkileşimsiz/otoriter söylemin kullanıldığı kısımlarda ise öğretmenin, bazen düz anlatım yoluyla bazen de materyal aracılığıyla içerik aktarımında bulunduğu görülmüştür. Etkileşimli/diyalojik söylemin kullanıldığı kısımlarda öğretmenin farklı öğrencilerin fikirlerini araştırdığı ve zaman zaman da fikirlerin nedenleri üzerinde durduğu görülmüştür. Etkileşimsiz/diyalojik söylemin kullanıldığı kısımlarda ise, öğrencilerin verdiği cevaplar üzerinden diyalogu toplama yoluna gitmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında, Ayşe Öğretmen'in sınıf içi söylem biçimini çeşitlendirme noktasında gelişim gösterdiği, derslerinde otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz)'in yanı sıra, bazı bölümlerde diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) iletişimsel yaklaşımı kullanmaya başladığı gözlenmiştir. Ancak ders kitabında diyalojik söyleme vurgu yapan bazı bölümlerin hala otoriter biçimde ele aldığı görülmüştür.

Ayşe Öğretmen'in derslerinde sıklıkla kullandığı otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) ve diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme dair diyalog örnekleri aşağıda detaylı bir şekilde verilmiştir.

Alıntı 13: 19.02.2019; Video Kayıt, 1. Ders (17:43 - 18:06)

Ayşe Ö : Şimdi, yine arkadaşlar bilimsel gelişmeyle alakalı olaraktan başka bir konuya geçiyoruz. Her yenilik geleceğimize bir katkıdır. Biraz geçmişle günümüzü beraber işleyeceğimiz bir konu. Geçmişten günümüze gelişmeler nasıl yaşanmıştır. Geçmişte nasıldı? Günümüzde nasıl? Buna bakacağız arkadaşlar. Teknolojik gelişmeler.

Ayşe Öğretmen, dersin bu bölümünde açıklamalar yaparak ve öğrenciyi bilgilendirme yoluna giderek ‘Her yenilik geleceğimize bir katkıdır’ konusuna giriş yapmıştır (etkileşimsiz/otoriter).

Ayşe Öğretmen, etkileşimsiz/otoriter söylemle derste işleyeceği konuya ilişkin kısa bir bilgi verdikten sonra, fikirlerini almak üzere öğrencilere bölümünde yer alan soruyu yönelmiştir.

1. **Ayşe Ö** : Pekala. (1.6) Evet soruyla başlayacağız. ((Parmak kaldıran öğrencilere dönerek)) Tamam okumayın şimdi. Okuturken ben seçeceğim. Giriş sorumuz var. Diyor ki teknolojik buluşlarla- buluşların ortaya çıkmasında insanların ihtiyaçlarının rolleri nelerdir? Örneklerle açıklayınız. Önce bir düşünün isterseniz. Bir düşünün örnekler de istiyorum çünkü. Örneklerle açıklayacaksınız.
2. **Ö8** : Soruyu anlamadım ki ben.
3. **Ayşe Ö** : Soruyu bir daha okuyalım. Ö2 oku sorumuzu.
4. **Ö2** : Teknolojik buluşların ortaya çıkmasında insanların ihtiyaçlarının rolleri nelerdir? Örneklerle açıklayınız.
5. **Ayşe Ö** : Düşünün bakalım bir. Günümüze kadar hangi teknolojik buluşlara imza atıldı?
6. **Ö1** : İhtiyaç mı?
7. **Ayşe Ö** : Bununla beraber- Tabi. İnsanların ihtiyaçları bu buluşları nasıl etkiledi? Örnek vererekten açıklayacaksınız tamam mı? Teknolojik buluşlar diyelim.
8. **Ö2, Ö8** : Hocam.
9. (2.1)
10. **Ayşe Ö** : ((Tahtaya)) Gelişmeler, buluşlar. (4.6) Herkes bir düşünsün. Herkesten cevap istiyorum. Derse katılın Ö5, Ö6 tamam mı? Hadi bakalım Ö13. (2.3) Evet Ö8'den alalım.
11. **Ö8** : Hocam mesela Cezeri'nin teraziyi bulması hocam.
12. **Ayşe Ö** : Evet.
13. **Ö8** : İnsanların mesela hocam eskiden kulaçla aldıkları uzunlukları, ağırlıkları mesela kendi ağırlıklarıyla ölçtükleri ama şimdi terazi oldukça şimdi ayrışmalar azaldı. Mesela hocam fazladan çoğu. Mesela bir kişi fazla alıyor bir kişi az alıyor. O, o işte bitti .
14. **Ayşe Ö** : Yani tartı birimlerinde bir ne oldu diyorsun? Bir standart,
15. **Ö8** : Eşitlik
16. **Ayşe Ö** : Yakalandı. Yani senin kulacınla, senin avucunla onun avucu aynı değil diyor arkadaşımız. Örnek verdi. Dedi ki Cezeri'nin dedi, mesela hocam terazileri bulması dedi. E:- Neyden kaynaklanmış peki bu?
17. **Ö8** : Hocam [insanların]
18. **Ayşe Ö** : [Yani neden] acaba? Cezeriyi böyle bir terazi bulmaya iten duygu düşünce neydi acaba?
19. **Ö8** : Hocam insanların haksız yere daha az mesela; evine daha az yemek götürüyordu. Baktı ki artık o haksızlığı gidermek için.
20. **Ayşe Ö** : Tartı birimlerindeki farklılık diyor arkadaşımız. Farklılık oluyordu. İşte sen az götürüyordun, öteki çok oluyordu. Veyahut da o çok tartıyor, öteki az tartıyor. Böyle bir karışıklığın önüne geçmek için dedi. Evet katılıyor musunuz bu düşünceye? [Arkadaşınıza?]
21. **Ö6** : [Evet hocam.]
22. **Ayşe Ö** : Cezeri teraziyi bundan dolayı bulmuştur dedi. Terazinin bulunması teknolojik bir buluştur diyor.
23. **Ö7** : Hocam.
24. **Ayşe Ö** : Bir dakika alcam şimdi. Yazacağım buraya da. Ö7 sen ne diyecektin?
25. **Ö7** : Hocam. (2.1) Telefonu bulan adamın adı neydi?
26. ((Gürültü))
27. **Ö7** : ((Gülerek)) Telefonu bulan insan hocam.
28. **Ö15** : Graham Bell. Graham Bell.
29. **Ö7** : Graham Bell hocam telefonu bulmuş. [Eskiden dumanlarla] yapılan şeyi-
30. **Ayşe Ö** : [Bir dakika. Evet.]
31. **Ö7** : Eskiden dumanlarla yapılıyordu şeyleri. Şimdi yüzyüze yapıyorlar.
32. **Ayşe Ö** : Graham Bell telefonu bulmuş diyor Ö7.
33. **Ö7** : Evet
34. **Ayşe Ö** : Ve diyor ki insanlar dumanlarla veya güvercinlele iletişim kurarken, ilerleyen zamanda telefon diye bir alet icat ediyor; Graham Bell diyor.

- Arkadaşımız güzel bir örnek verdi. Dedi ki: Graham Bell hocam telefonu buldu dedi. Niye? Çünkü iletişime ihtiyaç duyuluyordu dedi.
35. **Ö16** : Hocam.
36. **Ayşe Ö** : Bir dakika. Alacağım arkadaşlar sakın. ((Tahtaya yazıyor))
37. **Ö17** : Hocam Gram Bell yazdınız.
38. **Ayşe Ö** : İletişim. Bir dakika. İletişim. İletişim ihtiyacı.
39. **Ö17** : Graham Bell değil mi hocam?
40. **Ayşe Ö** : Graham Bell şöyle yazılıyor. ((Önceki yazdığımı düzeltiyor.)) Evet Ö16 sen neler söyleyeceksin?
41. **Ö16** : Hocam Galileo teleskopu bulmuş. Hocam teleskopun yararları: Hocam diyelim; hocam uzayla ilgili çok araştırmalar yapmak istiyorlar.
42. **Ayşe Ö** : Dinleyelim arkadaşımızı Ö13, Ö14.
43. **Ö16** : Hocam teleskop diyelim buradan bakıyorsun gökyüzüne çıplak gözle göremiyorsun ama teleskopla gökyüzünde ne olduğunu görebiliyorsun.
44. **Ayşe Ö** : Eskiden diyor arkadaşımız, diyor ki: Eskiden insanlar çıplak gözlerle bakmaya çalışmışlar işte; ayın, güneşin, yıldızların, gezegenlerin hareketlerini ölçmeye çalışmışlar. Ama ilerleyen zamanda teleskop bulunmuş. Teleskop bulunmuş diyor. İnsan ihtiyaçları. Akadaşlar biz bütün icatlar için ihtiyaçları örnek gösterebiliyor muyuz? Ö1 sen ne dersin?

Ayşe Öğretmen burada öğrencilerden teknolojik gelişmelerle ilgili neler bildiklerini öğrenmek istemiştir. Öğretmen soruyu sorduktan sonra “*önce bir düşünün isterseniz*” diyerek öğrencilere düşünmeleri için bekleme zamanı tanımıştır (Satır 1). Öğrencilerden birinin (Ö8) soruyu anlamadığını belirtmesi üzerine öğretmen, bölümünde yer alan soruyu hem bir öğrenciye okutmuş hem de kendisi tekrarlamıştır (Satır 3, 4 ve 5). Soruyu yeniden yönelttikten sonra öğrencilere düşünmeleri için tekrar bekleme zamanı vermiş ve sonrasında öğrencilerden cevapları almaya başlamıştır. Öğretmen, fikir beyan etmek isteyen öğrencilerin fikirlerini herhangi bir değerlendirmede bulunmadan dinlemiş, öğrenci fikirlerini detaylandırmak ve belirginleştirmek için sondaj sorular sormuş ve sınıf içi söylemi açık zincir (I-R-P-R-P-R) örüntüsüne göre düzenlemiştir. Ayrıca öğrencilerden gelen fikirleri yankılama tekniğini kullanarak sınıfa tekrar duyurmuştur (Satır 16, 20, 22, 32, 34 ve 44). Yukarıdaki söylemlerden hareketle, Ayşe Öğretmen’in bu kesitte etkileşimli/diyalojik iletişimsel yaklaşımı kullandığı söylenebilir.

Ayşe Öğretmen, etkileşimli/diyalojik söylem aracılığıyla elde ettiği öğrenci açıklamalarını etkileşimsiz/diyalojik iletişimsel yaklaşımı kullanarak toparlamıştır.

Alıntı 15: 21.02.2019; Video Kayıt, 1. Ders (09:28 – 10:11)

- Ayşe Ö** :Demiştik ki, Ö6. Teknolojik buluşların ortaya çıkmasında insanların ihtiyaçları nasıl bir rol oynamıştır? Yani teknolojik buluşlar insanların ihtiyacından dolayı mı ortaya çıkmıştır? Örnek vererek açıklayın demiştik. Arkadaşlar zaten örnek verildi. Tahtaya da yazmıştık. Hatırladık mı? İşte kimimiz yazının icat edilmesini söylemişti. Kimi matbaayı söylemişti. Kimi parayı söylemişti. Pusulayı söylemişti. Başka buhar makinesini söylemişti. Ampul söylemişti. Evet arkadaşlar, Ö6 demişti ki para icat edildi hocam ancak dedi ihtiyaçtan olduğunu düşünmüyorum dedi.

Bu kesitte Ayşe Öğretmen, öğrencilerin daha önceki açıklamalarını referans göstererek ancak onlarla herhangi bir etkileşime girmeden aldığı cevapları toplamıştır (etkileşimsiz/diyalojik).

Ayşe Öğretmen, üçüncü eylem planından sonra derslerinde (etkileşimli/etkileşimsiz) diyalojik ve etkileşimsiz/otoriter söyleme yer verse de, derslerinin büyük bir bölümü iletişimsel yaklaşım açısından etkileşimli/otoriter geçmiştir.

Alıntı 16: 21.02.2019; Video Kayıt, 1. Ders (20:44 – 21:30)

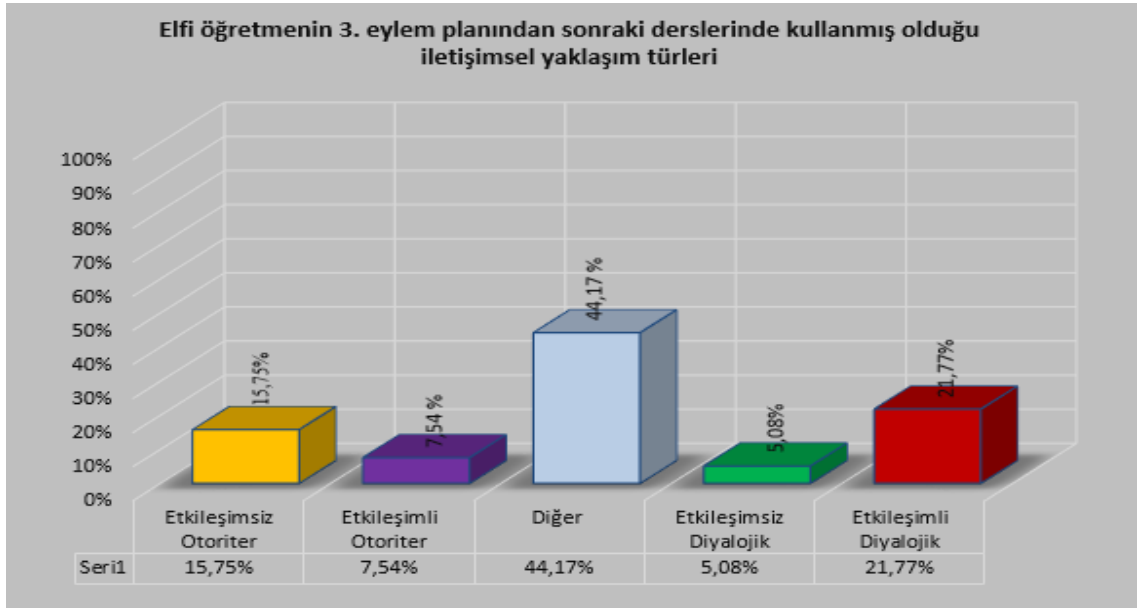
1. **Ayşe Ö** : Matbaanın icadıyla, bilimsel anlamda insanlık ne kazanmıştır? Yani insan hayatında ne değişmiştir diyorum.
2. **Ö6** : Hocam eskiden Arapça kendi el yazımızla yazardık.
3. **Ayşe Ö** : Şimdi Arapça olması, Türkçe olması, Latince olması fark ediyor mu matbaa için?
4. **Ö14, Ö15** : Hayır.
5. **Ayşe Ö** : Matbaa başka bir şey. Yazıdan soyut düşünerekten cevap vereceksin.
6. **Ö6** : El yazısıyla yazardık önceden.
7. **Ayşe Ö** : Kendi elimizle yazıyorduk evet.
8. **Ö6** : Şimdi ise klavye- lerle telefonumuzla.
9. **Ayşe Ö** : Yani daha ne oldu?
10. **Ö5** : [Modern.]
11. **Ö6** : [Hocam] modern.
12. **Ayşe Ö** : Modern, yani bizim hayatımızda olumlu mu oldu bu gelişme, [olumsuz mu?]
13. **Ö6** : [Olumlu evet.]
14. **Ö???** : Olumlu.
15. **Ayşe Ö** : Olumlu oldu. Yani neyden kazandık biz, zamandan mı kazandık, [neyden kazandık?] Zamandan tasarruf sağladık.
16. **Ö6** : [Evet zamandan.]

Ayşe Öğretmen'in sorduğu soru bilgi almaya yönelik olsa da, açık uçlu ve öğrencinin akıl yürütebileceği tarzda bir sorudur (satır 1). Öğretmenin bu sorusunu Ö6 cevaplamaya çalışmıştır. Öğrenci açıklama yaparken, öğretmen araya girmiş ve müdahalede bulunmuştur (Satır 3 ve 5). Öğrencinin verdiği cevaba ilişkin değerlendirmede bulunan öğretmen kapalı uçlu, hatırlatma ve ipucu içeren sorular sorarak doğru cevabı bulması için Ö6'yı yönlendirmiştir (Satır 9, 12 ve 15). Diyaloğun devamında da öğretmen, doğru cevabı buldurmaya yönelik müdahalelerde bulunmuş, bu yönüyle de otoriter etkileşimli yaklaşımı ortaya koymuştur. Öğretmen, duymak istediği cevaplara ulaştıktan sonra, soruşturmayı sonlandırmıştır (etkileşimli/otoriter).

Elif Öğretmen'in üçüncü eylem planı uygulamasında iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin elde edilen bulgular.

Üçüncü eylem planı kapsamında gerçekleştirilen bilgilendirme toplantısından sonra, Elif Öğretmen, 25 Şubat 2019 tarihinde yeni uygulama sürecine başlamıştır. Uygulama esnasında video kayıtlar aracılığıyla elde edilen veriler söylem analizi tekniği kullanılarak iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş olup, öğretmenin üçüncü eylem planından sonra

derslerinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türleri yüzde (%) olarak aşağıda grafik (Şekil 22) üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca öğretmenin dersinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türlerinin saniye bazlı zamansal dağılımları EK-8’de ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Şekil 22. Elif Öğretmen’in üçüncü eylem planından sonraki ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.

Elif Öğretmen’in üçüncü eylem planından sonraki derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin grafik incelendiğinde, etkileşimsiz/otoriter (%15,75), etkileşimli/otoriter (%7,54), etkileşimsiz/diyalojik (%5,08) ve etkileşimli/diyalojik (%21,77) iletişimsel yaklaşımları kullandığı gözlemlenmiştir. Derslerinin %44,17’lik kısmı ise, iletişimsel yaklaşım dışında “diğer” olarak nitelendirilen bölümden meydana gelmiştir.

Şekil 22’de görüldüğü üzere üçüncü eylem döngüsündeki derslerinin büyük bir bölümü (%44,17) iletişimsel yaklaşım dışında “diğer” olarak nitelendirilen kısımdan oluşmaktadır. Ders başladıktan sonra oturma düzeninin “U” biçimine getirilmesi, sınıf defterinin doldurulması, ödevlerin kontrol edilmesi, dersin düzenini sağlamak için öğretmenin uyarılarda bulunması ve ders kitabını öğrenciye okutması “diğer” olarak nitelendirilen kısım altında değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir.

Üçüncü eylem planından sonraki ders süreci iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, Elif Öğretmen’in derslerinde çoğunlukla etkileşimli/diyalojik söylemi (%21,77) kullandığı görülmektedir. Etkileşimli/diyalojik söylemin kullanıldığı bölümlerde öğretmenin farklı fikirleri araştırdığı, öğrencilerden fikirlerini daha detaylandırmalarını, açıklığa kavuşturmalarını ve gerekçelendirmelerini istediği görülmüştür. Ayrıca öğretmen, öğrencilerden gelen fikirlerle karşı değerlendirmeci yorumlardan kaçınmış, fikirler bilimsel dille ifade edilmemiş olsa bile onları dinleyerek ve dikkate alarak soruşturmanın devam

etmesine olanak tanımıştır. Etkileşimsiz/diyalojik söylemin kullanıldığı kısımlarda (%5,08) ise, öğrencilerin verdiği cevaplar üzerinden diyalogu toplama yoluna gitmiştir. Etkileşimli/otoriter söylemin kullanıldığı bölümlerde öğretmenin sıklıkla doğru cevabı buldurmaya yönelik müdahalelerde bulunduğu yahut kendi açıklamasını öğrenciye onaylattığı görülmüştür. Etkileşimsiz/otoriter söylemin kullanıldığı kısımlarda ise öğretmenin, bazen düz anlatım yoluyla bazen de materyal aracılığıyla (akıllı tahta) içerik aktarımında bulunduğu gözlenmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında, Elif Öğretmen'in sınıf içi söylem biçimini çeşitlendirme noktasında gelişim gösterdiği, derslerinde hem diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) hem de otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) iletişimsel yaklaşımı birlikte kullandığı görülmüştür.

Elif Öğretmen'in, hem Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan; özel amaçlar, temel beceriler, programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar ve kazanımlar hem de Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda yer alan; , , ve bölümleri, iletişimsel yaklaşım açısından dikkate alınarak hazırlanan örnek ders taslağının gereklerine uygun olarak işlediği görülmüştür. Elif Öğretmen'in derslerinde kullandığı otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) ve diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme dair diyalog örnekleri aşağıda detaylı bir şekilde verilmiştir.

Alıntı 17: 25.02.2019; Video Kayıt, 1. Ders (14:28 – 15:32)

Elif Ö : Geçen derste, bir dakika, göçün sonuçlarından bahsettik. Olumlu ve olumsuz sonuçlarından. Daha doğrusu genelde olumsuz sonuçlar meydana geliyordu. Hem göç alan hem de göç veren yerlerde maalesef sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştı. Bunlardan bahsetmiştik. Demıştik ki göç veren yerlerde özellikle nüfusta bir- nüfus yoğunluğunda bir azalma olur dedik. Nüfusun yaş ortalaması yükselir dedik. Buna bağlı olarak da çalışacak nüfus miktarında da düşüş meydana gelir demıştik. Göç veren yerlerde. Göç alan yerlerde ise, aşırı nüfuslanmanın getirmiş olduğu problemlerden bahsetmiştik. Demıştik ki işte eğitim problemleri, trafik sorunları, sağlık sorunları ya da işte çevre kirliliği, gece-kondulaşma, çarpık kentleşme gibi problemler yaşanır demıştik hatırlarsanız. Bugün '*Yerleşme ve seyahat özgürlüğüm var.*' konusundan bahsedeceğiz. Burada temel amacımız yerleşme ve seyahat özgürlüğümüz kısıtlandığında yaşayacaklarımızın neler olacağını, ne gibi sorunlarla karşılaşacağımızı öğrenmek olacak.

Bir önceki haftanın genel bir özetini yaparak ve bugün derste işleyeceği konuya ilişkin açıklama yaparak dersine giriş yapan Elif Öğretmen, dersine etkileşimsiz/otoriter iletişimsel yaklaşımı kullanarak başlamış olup, etkileşimli/diyalojik iletişimsel yaklaşımı kullanarak devam etmiştir.

Alıntı 18: 25.02.2019; Video Kayıt, 1. Ders (15:45 – 16:59)

1. **Elif Ö** : Peki ilk soruya bakın bakalım. Nereye gitmek istiyorsunuz? Yerleşme ve seyahat özgürlüğü. (3.4) Ö17.
2. **Ö17** : Deniz olabilir.

3. **Elif Ö** : Neden?
4. **Ö17** : Hocam yüzeceğim.
5. **Elif Ö** : Soruyu okudun mu?
6. **Ö17** : Tamam diyor işte nerede yaşamak isterdiniz?
7. **Elif Ö** : Nerede yaşamak isterdiniz? Seçiminizi etkileyen ilk sebep?
8. **Ö17** : Tamam işte deniz.
9. **Elif Ö** : Deniz.
10. **Ö17** : Evet.
11. **Elif Ö** : Ö16.
12. **Ö16** : Hocam bence Antalya. Hem iklim konusunda hem de hani (0.8) denize falan girerim.
13. ((Gülüşmeler))
14. **Elif Ö** : İklım ve denizin varlığından bahsediyorsun. Peki. Ö3.
15. **Ö3** : Mersin.
16. **Elif Ö** : Mersin. Neden?
17. **Ö3** : Hocam çünkü deniz var, nem, hava sıcak, güzel.
18. **Elif Ö** : Havası sıcak, güzel. Ö2.
19. **Ö3** : İstanbul.
20. **Elif Ö** : Neden?
21. **Ö3** : Çünkü anneannem orada.
22. **Elif Ö** : Çünkü anneannen orada. Peki Ö9.
23. **Ö9** : Hocam Dubai'ye gitmek isterdim.
24. **Elif Ö** : Dubai'ye. (1.5) Neden?
25. **Ö9** : [Hocam çok iyi orası.]
26. [[[Gürültü]]]
27. **Elif Ö** : Sessiz tam anlayamadım. Neden yani? Çok iyi de-. Şşşt. Beyler birbirinizle değil bizimle.
28. **Ö9** : Hocam palmiye ağacı şeklinde bir tane ada vardı. Oraya gitmek istiyorum.

Elif Öğretmen, dersin bu bölümünde ‘Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğüm Var’ konusunun bölümünde yer alan soruyuyla (Satır 1) dersine giriş yapmıştır. Bu soru, öğrencilerin fikirlerini almaya dönük açık uçlu bir sorudur ve etkileşimli/diyalojik söylemle verilmesi beklenmektedir. Öğretmen de dersin bu bölümünü etkileşimli/diyalojik söylemle işlemiştir. Etkileşimli/diyalojik söylemin kullanıldığı bu kesitte öğretmen, öğrencilerin kendi düşüncelerine başvurmuştur. Söz hakkı isteyen tüm öğrencilerden nerede yaşamak istediğine ve bu seçimini etkileyen sebebin ne olduğuna dair kısa cevaplar almıştır. Öğretmen, öğrencilerin verdiği bu cevapları bilimsel olmasa da dikkate almış ve herhangi bir değerlendirmede bulunmadan dinlemiştir. Öğrenci fikirlerini detaylandırmak ve belirginleştirmek için, sınıf içi söylemi açık zincir (I-R-P-R-P-R) örüntüsüne göre düzenlemiştir. Öğrenciler tek kelimelik cevaplar verdiğinde öğretmen; ‘Neden?’ diyerek (Satır 3, 20, 24 ve 27) onlardan, düşüncelerini gerekçelendirmelerini ve detaylandırmalarını istemiştir.

Öğretmen, fikir beyan etmek isteyen öğrencilerin fikirlerini herhangi bir değerlendirmede bulunmadan aldıktan sonra, “İzmir’e Veda Ederken” adlı okuma parçasını bir öğrenciye (Ö10) okutmuştur (Diğer). Öğretmen, okunan bu bölümü özetledikten sonra,

öğrencilerin farklı görüşleri dile getirebilmesine ve tartışabilmesine yönelik soruların bulunduğu bölümle () devam etmiştir.

Alıntı 19: 25.02.2019; Video Kayıt, 1. Ders (20:30 – 21:50)

1. **Elif Ö** : Bu metne baktığımız zaman hangi hak ve özgürlüklerden bahsediliyor bu metinde? (4.2) Ö16.
2. **Ö16** : Seyahat özgürlüğü.
3. **Elif Ö** : Kimin seyahat özgürlüğü?
4. **Ö16** : Çocuğun ve- yurt dışında kalan kişilerin.
5. **Ö15** : Ailesi.
6. **Elif Ö** : Yurt dışında kalan-.
7. **Ö16** : Abisi.
8. **Elif Ö** : Abisi, yurt dışındaki ailesinin yerleşme ve seyahat özgürlüğünden bahsediliyor. Peki şimdi bir dakika. Bir dakika. Buradan hareket edersek eğer, kimlerin seyahat özgürlüğü var ve nereye kadar seyahat edebiliyorlar? (5.1) Bekliyorum. (2.6) Kimlerin seyahat özgürlüğü var ve nereye kadar gidebiliyorlar? (6.1) Yok mu cevap? (2.1) Peki Ö17.
9. **Ö17** : Herkesin dünyanın öbür ucuna kadar yolları var.
10. **Elif Ö** : Dünyanın öbür ucuna kadar yolları var. Evet, o halde herkesin seyahat özgürlüğü varmış.
11. **Ö13** : Bence hocam pasaportun-, herkesin değil, pasaportu olanların her yere izni var.

Öğrencilerin farklı görüşleri dile getirebilmesine ve tartışabilmesine yönelik soruların bulunduğu bu bölümde (), öğretmen açık uçlu bir soru sormuştur. Bu sorunun amacı, öğrencilerin okuma parçasından anladıklarını ortaya çıkarmak, akıl yürütmelerini ve çıkarımda bulunmalarını sağlamaktır. Soruyu sorduktan sonra, “*bekliyorum*” diyerek düşünceleri için öğrencilere bekleme zamanı tanımıştır. Ö16’nın söz hakkı istemesi üzerine öğretmen ona söz hakkı vermiştir. Ö16’nın verdiği cevap bilimsel olmasa da onu dikkate almıştır. Bu cevaba Ö13 karşı çıkmıştır. Farklı fikirlerin ortaya çıkması için sınıf içi söylemi kompleks (I-Rs1-Rs2) örüntüye göre düzenleyen Elif Öğretmen, öğrencilerin tartışmayı kendi aralarında yürütmesine olanak tanımıştır (etkileşimli/diyalojik).

Elif Öğretmen, farklı görüşleri dinledikten sonra, kitapta yer alan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 13. Maddesini (Seyahat Özgürlüğü) ve Anayasa’nın 23. Maddesini (Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü) öğrenciye okuttuktan sonra kendisi bu konu hakkında detaylı açıklamalar yapmıştır (etkileşimsiz/otoriter).

Alıntı 20: 25.02.2019; Video Kayıt, 1. Ders (25:16 – 26:05)

- Elif Ö** : Şimdi şöyle bir baktığımız zaman iki belgeyle birden seyahat özgürlüğümüzün, yerleşme ve seyahat özgürlüğümüzün koruma altına alınmış olduğunu görüyoruz dikkat ederseniz. Birisi İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, diğer de Anayasa’mız. Birisinde diyor ki herkes devletin topraklarında, bir devletin topraklarında serbestçe seyahat etme hürriyetine sahiptir diyor. Ve oturma hürriyetine sahiptir diyor. Herkes kendi ülkesi de dahil olmak üzere ülkesinden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir’ diyor. Dikkat ederseniz, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, temel haklarımızın yer aldığı bir bilgedir hatırlarsanız. Ve bu bildirgeyle istediğimiz gibi seyahat özgürlüğümüz net olarak belirtilmiş.

Elif Öğretmen, öğrencinin okuduğu kısımla ilgili kendisi de açıklama yaptıktan sonra, etkileşimli/otoriter iletişimsel yaklaşımı kullanarak dersine devam etmiştir.

Alıntı 21: 25.02.2019; Video Kayıt, 1. Ders (26:05 – 26:44)

1. **Elif Ö** : Ancak anayasamıza baktığımız zaman herkes yerleşme ve hürriyet özgürlüğüne sahiptir diyor. Ama kısıtlandığı durumları belirtmiş. Şimdi bir bakın bakalım ne görüyorsunuz? Kıs-ıt-lan-ma-sı ile ilgili olarak. Ne tür durumlarda kısıtlanıyor? Bir görün bakalım. (2.4) Ne tür durumlarda kısıtlanıyor? Orada yazıyor.
2. **Ö15** : Ben tahmin edeyim.
3. **Elif Ö** : Tahmin et.
4. **Ö15** : Hocam başkalarının haklarına zarar verdiğimizde.
5. **Elif Ö** : Başkalarının haklarına zarar vermeye başladığımızda, bu ne demek oluyor o zaman?
6. **Ö14** : Özgürlüklerini [kısıtlama.]
7. **Elif Ö** : [Başkalarının] haklarına zarar verdiğimiz zaman ne yapmış olurum?
8. **Ö15,Ö?** : Suç işlemiş [olurum.]
9. **Elif Ö** : [Suç işlemiş] oluruz. Değil mi? O halde suç işlediğimiz zaman özgürlüklerimiz kısıtlanıyor.

Elif Öğretmen, etkileşimli/otoriter olarak adlandırılan bu söylem kesitinde, sınıfa bilgi almaya yönelik bir soru yöneltmiştir (Satır 1). Öğretmenin sorduğu soruya öğrencinin (Ö15) verdiği cevap yanlış olmamasına rağmen (Satır 4), öğretmen ipucu vererek ve müdahalelerde bulunarak öğrenciyi kendi zihninde varolan cevaba yönlendirmiştir (Satır 5, 7 ve 9). Bu çerçeveden bakıldığında Elif Öğretmen, kendi doğrusunu öğrenciye buldurmak için bazı yönlendirmelerde bulunarak, otoriter-etkileşimli söylemde bulunmuştur.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na ve Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda yer alan bölümlerden hareketle hazırlanan örnek ders tasarısına bağlı kalarak sınıf içi söylem biçimini çeşitlendiren Elif Öğretmen, öğrenci açıklamalarını etkileşimsiz/diyalojik iletişimsel yaklaşımı kullanarak toparlamıştır.

Alıntı 22: 01.03.2019; Video Kayıt, 1. Ders (22:18 – 22:54)

- Elif Ö** : O zaman sizin söylediklerinizden yola çıkarak, mesela demokrasiye darbe vurulabilir diyor. Demokratik yaşam darbe alabilir. Çünkü özellikle bu tür yasakları, yani yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması durumunda yaşanan yasakları ortaya koyan fark, fırsata çeviren kişiler kendi egemenliklerini kurmaya çalışırlar dedin. Doğru mu? Bunu dedin. Peki bir başkası ne dedi? Mesela hırsızlar cirit atabilirler. İstediklerini yapabilirler dedi.

Bu kesitte Elif Öğretmen, öğrencilerin daha önceki açıklamalarını, onları referans göstererek ancak onlarla herhangi bir etkileşime girmeden toparlamıştır (etkileşimsiz/diyalojik).

Üçüncü eylem planının değerlendirilmesi ve yeniden düzenlenmesi.

Üçüncü eylem planı kapsamında verilen eğitimden sonra, video kameralar aracılığıyla kayıt altına alınan öğretme-öğrenme süreci araştırmacı tarafından iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiştir. Üçüncü eylem döngüsünün uygulama basamağında elde edilen bulgular geçerlilik komitesiyle birlikte değerlendirildiğinde Elif Öğretmen'in, ikinci eylem planının değerlendirme aşamasında belirlenen sorunları üçüncü eylem planı aracılığıyla giderebildiği, Ayşe Öğretmen'in derslerinde ise, bazı sorunların hala devam ettiği gözlenmiştir.

Üçüncü eylem planında Elif Öğretmen'in talebi doğrultusunda, araştırmacı ve öğretmen bir araya gelerek hazırladığı 'Örnek Ders Tasarısı' kapsamında, ders kitabında (etkileşimli/etkileşimsiz) diyalojik ve (etkileşimli/etkileşimsiz) otoriter söyleme vurgu yapan bölümler belirlenmiş, bu bölümlerde öğrencilerden gelebilecek olası cevaplara karşı öğretmenin nasıl bir söylem biçimi kullanması gerektiğine dair örnekler sunulmuştur. Ayrıca kitabın hangi bölümünde hangi söylem örüntüsünün kullanılabileceğine dair örnekler sunulmuştur. Bu plan doğrultusunda uygulanan dersler incelendiğinde, Elif Öğretmen'in bu derslerini Örnek Ders Tasarısı'na uygun bir şekilde işlediği, ikinci eylem planının değerlendirme aşamasında tespit edilen; *'ders kitabında diyalojik söyleme vurgu yapan bölümlerin otoriter biçimde ele alınması'*, *'cevapların gerekçeleriyle istenmemesi'*, *'öğrencilerin fikirlerinin (kısmen) yok sayılması'*, *'zamanı etkili kullanamama'*, *'oturma düzeni (klasik oturma düzeni)'* ve *'I-R-E söylem örüntüsünün sık kullanılması'* sorunlarına çözüm geliştirdiği gözlenmiştir.

Ayşe Öğretmen'in ise, ikinci eylem planının değerlendirme aşamasında belirlenen sorunlardan bir kısmını üçüncü eylem planı aracılığıyla giderdiği, bazı sorunların ise hala devam ettiği gözlenmiştir. Üçüncü eylem döngüsünün uygulama basamağı incelendiğinde, Ayşe Öğretmen'in, *'cevapların gerekçeleriyle istenmemesi'*, *'öğrencilerin fikirlerinin (kısmen) yok sayılması'* ve *'zamanı etkili kullanamama'* sorunlarına çözüm geliştirdiği gözlenmiştir. *'Ders kitabında diyalojik söyleme vurgu yapan bölümlerin otoriter biçimde ele alınması'* ve *'I-R-E söylem örüntüsünün sık kullanılması sorunları'*nın ise devam ettiği gözlemlenmiştir.

Araştırmacı ve geçerlilik komitesi üçüncü eylem planını değerlendirdiklerinde, Elif Öğretmen'le birlikte hazırlanan 'Örnek Ders Tasarısı'nın sorunları çözmede etkili olduğu, benzer bir sürecin Ayşe Öğretmen'le de yürütülmesinin yararlı olacağı kararına varmışlardır. Araştırmacı, bu çözüm önerisini Ayşe Öğretmen'le paylaşmıştır. Sınıf içi iletişim ve etkileşimi geliştirmek amacıyla, araştırmacı ve Ayşe Öğretmen birlikte örnek bir ders tasarlamışlardır. Üçüncü eylem döngüsünde izlenen adımlar *Şekil 23*'te özetlenmiştir.

Şekil 23. Üçüncü eylem döngüsünde izlenen adımlar.

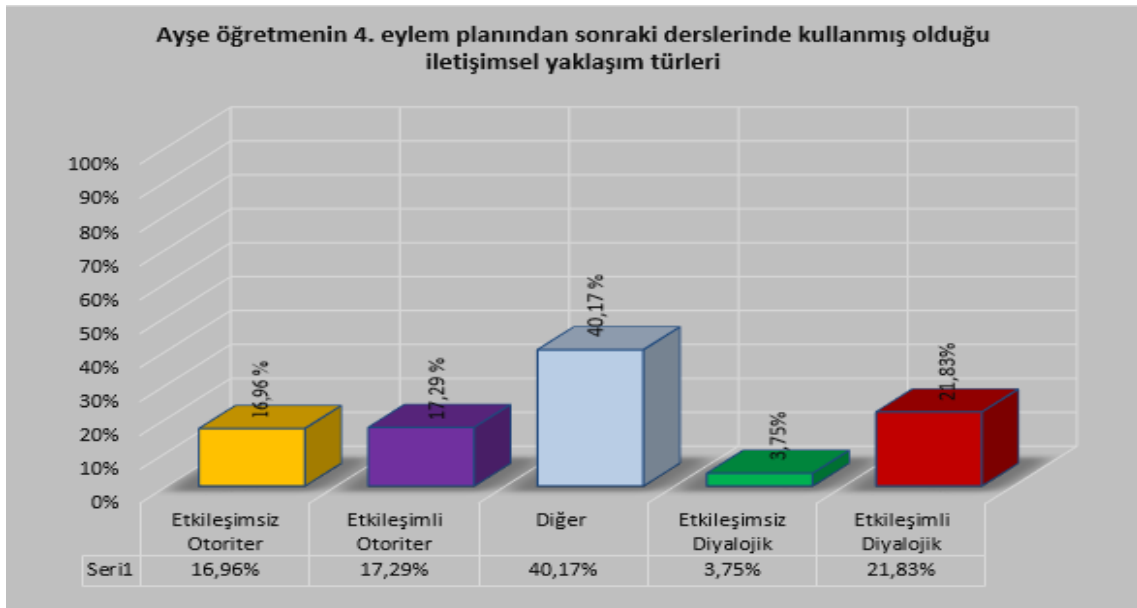
Dördüncü eylem döngüsünden elde edilen bulgular.

Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimin geliştirilmesine yönelik gerçekleştirilen eylem araştırmasının üçüncü döngüsünün uygulanması ve değerlendirilmesinden sonra, Ayşe Öğretmen'in derslerinde ortaya çıkan sorunların giderilmesine yönelik dördüncü bir eylem süreci başlatılmıştır. Dördüncü eylem planı kapsamında araştırmacı ve Ayşe Öğretmen, 15 ve 22 Mart 2019 tarihlerinde öğretmenler odasında 'Örnek Ders Tasarısı' hazırlamak için toplanmıştır. Ayşe Öğretmen, birlikte hazırlanan 'Örnek Ders Tasarısı' doğrultusunda dersini yürüteceğini belirtmiş ve toplantılardan sonraki ilk dersinde dördüncü eylem planını uygulamıştır.

Dördüncü eylem planının uygulanması, gözlenmesi ve analiz edilmesinden elde edilen bulgular.

Ayşe Öğretmen'in dördüncü eylem planı uygulamasında iletişimsel yaklaşımların türlerine ilişkin elde edilen bulgular.

Dördüncü eylem planı kapsamında gerçekleştirilen bilgilendirme toplantısından sonra, Ayşe Öğretmen, 26 Mart 2019 tarihinde yeni uygulama sürecine başlamıştır. Uygulama esnasında video kayıtlar aracılığıyla elde edilen veriler söylem analizi tekniği kullanılarak iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiş olup, öğretmenin dördüncü eylem planından sonra derslerinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türleri yüzde (%) olarak aşağıda grafik (Şekil 24) üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca öğretmenin dersinde kullanmış olduğu iletişimsel yaklaşım türlerinin saniye bazlı zamansal dağılımları EK-8'de ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Şekil 24. Ayşe Öğretmen'in dördüncü eylem planından sonraki ders videolarının iletişimsel yaklaşım açısından analizinin (%) grafiği.

Ayşe Öğretmen’in dördüncü eylem planından sonraki derslerinde kullandığı iletişimsel yaklaşım türlerine ilişkin grafik incelendiğinde, etkileşimsiz/otoriter (%16,96), etkileşimli/otoriter (%17,29), etkileşimsiz/diyalojik (%3,75) ve etkileşimli/diyalojik (%21,83) iletişimsel yaklaşımları kullandığı gözlemlenmiştir. Derslerinin %40,17’lik kısmı ise, iletişimsel yaklaşım dışında “diğer” olarak nitelendirilen bölümden meydana gelmiştir.

Şekil 24’te görüldüğü üzere dördüncü eylem döngüsündeki derslerinin büyük bir bölümü (%40,17) iletişimsel yaklaşım dışında “diğer” olarak nitelendirilen kısımdan oluşmaktadır. Ders başladıktan sonra oturma düzeninin “U” biçimine getirilmesi, sınıf defterinin doldurulması, ödevlerin kontrol edilmesi, dersin düzenini sağlamak için öğretmenin uyarılarda bulunması ve ders kitabını öğrenciye okutması “diğer” olarak nitelendirilen kısım altında değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir.

Dördüncü eylem planından sonraki ders süreci iletişimsel yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, Ayşe Öğretmen’in derslerinde çoğunlukla etkileşimli/diyalojik söylemi (%21,83) kullandığı görülmektedir. Etkileşimli/diyalojik söylemin kullanıldığı bölümlerde öğretmenin farklı fikirleri araştırdığı, öğrencilerden fikirlerini daha detaylandırmalarını, açıklığa kavuşturmalarını ve gerekçelendirmelerini istediği görülmüştür. Ayrıca öğretmen, öğrencilerden gelen fikirlerle karşı değerlendirmeci yorumlardan kaçınmış, fikirler bilimsel dille ifade edilmemiş olsa bile onları dinleyerek ve dikkate alarak soruşturmanın devam etmesine olanak tanımıştır. Etkileşimsiz/diyalojik söylemin kullanıldığı kısımlarda (%3,75) ise, öğrencilerin verdiği cevaplar üzerinden diyalogu toplama yoluna gitmiştir. Etkileşimli/otoriter söylemin kullanıldığı bölümlerde öğretmenin sıklıkla doğru cevabı buldurmaya yönelik müdahalelerde bulunduğu yahut kendi açıklamasını öğrenciye onaylattığı görülmüştür. Etkileşimsiz/otoriter söylemin kullanıldığı kısımlarda ise öğretmenin, bazen düz anlatım yoluyla bazen de materyal aracılığıyla (akıllı tahta) içerik aktarımında bulunduğu gözlenmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında, Ayşe Öğretmen’in sınıf içi söylem biçimini çeşitlendirme noktasında gelişim gösterdiği, derslerinde hem diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) hem de otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) iletişimsel yaklaşımı birlikte kullandığı görülmüştür.

Ayşe Öğretmen’in, hem Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan; özel amaçlar, temel beceriler, programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar ve kazanımlar hem de Sosyal Bilgiler Ders Kitabı’nda yer alan; , , ve bölümleri, iletişimsel yaklaşım açısından dikkate alınarak hazırlanan ‘Örnek Ders Taslağı’nın gereklerine uygun olarak işlediği görülmüştür. Ayşe Öğretmen’in derslerinde kullandığı otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) ve diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söyleme dair diyalog örnekleri aşağıda detaylı bir şekilde verilmiştir.

Alıntı 23: 26.03.2019; Video Kayıt, (05:28 – 05:52)

Ayşe Ö : Konumuz arkadaşlar; işinin ehli insan yetiştirmek. Bu konumuzla geçmişten günümüze, meslek edinirken ne tür bir eğitim alıyoruz. İşte Osmanlı'da nasıldı? Selçuklu'da nasıldı? ve Cumhuriyet Dönemi'nde veyahut günümüzde nasıl? Ona doğru geleceğiz. Tamam mı? Konumuz bu; işinin ehli insan yetiştirmek. Bir sorumuz var. Ben soruyu soracağım. Cevaplayacaksınız. Sonra oradaki hikayeyi herkes okuyacak bir defa, ondan sonra da hikayeye bağlı soruları alacağım sizden. Anlaştık mı?

Derste işleyeceği konuya ilişkin açıklama yaparak dersine giriş yapan Ayşe Öğretmen, dersine etkileşimsiz/otoriter iletişimsel yaklaşımı kullanarak başlamış olup, etkileşimli/diyalojik iletişimsel yaklaşımı kullanarak devam etmiştir.

Ayşe Öğretmen, etkileşimsiz/otoriter söylemle derste işleyeceği konuya ilişkin kısa bir bilgi verdikten sonra, fikirlerini almak üzere öğrencilere Hazırlık Çalışmaları bölümünde yer alan soruyu yöneltmiştir.

Alıntı 24: 26.03.2019; Video Kayıt, (06:08 – 09:16)

1. **Ayşe Ö** : Evet, şimdi soruyu soruyorum. Burada hiçbir balık uçmaya, hiçbir kuş yüzmeye zorlanmaz. Osmanlı Enderun Mekteplerinin kapısında yazan bu söz ile sizce ne anlatılmak istenmiştir? Herkes önce bir düşünsün. Bunun herkesin cevaplayabileceği bir soru olduğunu düşünüyorum. Herkesin bir fikri olsun. (2.3) Hiçbir balık uçmaya, hiçbir kuş yüzmeye zorlanmaz. Pekala kimden alsak? Kimden alsak? Ö8 var mı bir fikrin?
2. **Ö8** : Hocam (Fikri olmadığını belirtir şekilde kafasını sallıyor.)
3. **Ö7** : Ama Ö8 parmak kaldırmadı ki.
4. **Ayşe Ö** : Ö6 duydun mu ne sorduğumuzu?
5. **Ö6** : (Fikri olmadığını belirtir şekilde o da kafasını sallıyor.)
6. **Ö7** : O da parmak kaldırmadı.
7. **Ayşe Ö** : Parmak kaldırmayanları mı kaldırıyoruz? Genelde öyle yapıyoruz değil mi? O yüzden kaldırmıyorduk. Pekala kaldıranlardan kaldıralım bugün. Evet Ö9 söyle bakalım.
8. **Ö9** : Hocam yani, hiçbir kişi kapasitesi olmayan şeylere, yani yapamayacağı şeylere zorlanmaz.
9. **Ayşe Ö** : Zorlanamaz diyor. Arkadaşımıza katılan var mı? Farklı düşünen? [Ö17]
10. **Ö17** : [Ben] farklı düşünüyorum.
11. **Ayşe Ö** : Farklı düşünüyormuş Ö17. Evet.
12. **Ö17** : Hocam mesela Osmanlıda olan hiçkimse, Osmanlıdan çıkmak istememiş. Çıkmamasına zorlanmaz ne de kimsenin girmemesine zorlanmaz.
13. **Ö7** : Ne alakası var Ö17?
14. **Ayşe Ö** : Yani?
15. **Ö17** : Devlete.
16. **Ayşe Ö** : Devlete girmek ya da çıkmak zorlanmaz diyorsun ben öyle anladım. Ö15.
17. **Ö15** : Hocam bazı insanların yapamayacağı şeylere onlar zorlanamaz hocam. Bu konuda hocam mesela Enderun Mektebinde ne yapılırsa hocam, ona insanlar zorlanamaz hocam.
18. **Ayşe Ö** : Evet
19. **Ö15** : Kendi yapabileceği şeylere.
20. **Ayşe Ö** : İnsanlar yapabileceği işler için-
21. **Ö7** : Çalışır.
22. **Ayşe Ö** : Çalışır diyorsun. Yani yapamayacağı bir şey için zorlanmaz diyorsun. Aynı mı düşünüyoruz? Farklı mı düşünüyoruz? Alalım mı?

23. Ö11 : Ben farklı.
24. Ayşe Ö : Evet Ö11 buyur.
25. Ö11 : Hocam bence şöyle diyor; hiçbir balık uçmaya: balık uçmaz hani farklı şeyler. Kuş ve yüzmek de farklı şey. Hani diyor ki; hiçbir balık uçmaya hiçbir kuş da yüzmeye zorlanamaz. Herkes kendi bildiği, kendi yeteneğinin olduğu hayatta şey olması gerekiyor. Şey, ders alması gerekiyor. Mesela-
26. Ayşe Ö : Yeteneğine göre ders alması gerekiyor diyorsun. Yeteneğinin dışında ders alması gerekmiyor diyorsun. Evet olabilir.
27. Ö8 : Hocam.
28. Ayşe Ö : Pekala (1.2) Kimden almıştık. Ö8 sen söyle bir de.
29. Ö8 : Hocam ne bir insan yükselmeye ne de alçalmaya
30. Ayşe Ö : Yükselmez de alçalamaz da diyorsun. Peki ne olacak.
31. Ö7 : Orta derece hocam.
32. Ayşe Ö : Ortada kalacak diyorsun. Peki yeteneği alanında mesela gelişmesin mi insanlar? (4.0) Peki Ö13 farklı mı düşünüyorsun?
33. Ö14 : Yani biraz farklı da. Hocam insanları yeteneklerine göre yönlendirilmeli, ilgi alanı dışında yönlendirilmemelidir.
34. Ayşe Ö : İnsanlar yeteneklerine göre yönlendirilmelidir diyor. İlgi alanında- ilgi alanı dışına yönlendirilmemelidir diyor.
35. Ö14 : Balık uçamaz, kuş da yüzemez. Yani bunlar ayrı ayrı şeyler balıkla kuş.
36. Ayşe Ö : Balığın yapamayacağı bir şey, kuşun yapamayacağı bir şey ama zorlamamak gerekir diyorsun.
37. Ö14 : İnsan eğitim alırken zorlanmaması gerekiyor.

Ayşe Öğretmen, dersin bu bölümünde “İşinin Ehli İnsan Yetiştirmek” konusunun

Hazırlık Çalışmaları

bölümünde yer alan soruyu (Satır 1) öğrencilere yöneltmiştir. Öğretmen soruyu sorduktan sonra “herkes önce bir düşünsün” diyerek öğrencilere düşünmeleri için bekleme zamanı tanımıştır (Satır 1). Bu soru, öğrencilerin fikirlerini almaya dönük açık uçlu bir sorudur ve etkileşimli/diyalojik söylemle verilmesi beklenmektedir. Öğretmen de dersin bu bölümünü etkileşimli/diyalojik söylemle işlemiştir. Ö6, Ö8, Ö12 ve 17 dışındaki bütün öğrenciler söz hakkı almak için parmak kaldırmışlardır. Öğretmen parmak kaldırmayan öğrencileri derse dahil etmek için önce onlara söz hakkı vermiş ancak cevap almak için zorlamamıştır (Satır 2, 3, 4, 5, 6 ve 7). Bu öğrencileri derse ilgisini çektikten sonra, fikir beyan etmek isteyen öğrencilerin fikirlerini herhangi bir değerlendirmede bulunmadan dinlemiştir (Satır 8, 12, 17, 19, 25, 33, 35 ve 37). Öğrencilerden gelen fikirleri yankılama tekniğini kullanarak sınıfa tekrar duyurduktan sonra, öğrencilerin dile getirilen fikre katılıp katılmadıklarını sorgulamış ve “farklı düşünen var mı?” diyerek alternatif fikirler aramaya devam etmiştir (Satır 9, 22 ve 32). Yukarıdaki söylemlerden hareketle, Ayşe Öğretmen’in bu kesitte etkileşimli/diyalojik iletişimsel yaklaşımı kullandığı söylenebilir.

Ayşe Öğretmen, etkileşimli/diyalojik söylem aracılığıyla elde ettiği öğrenci açıklamalarını etkileşimsiz/diyalojik iletişimsel yaklaşımı kullanarak toparlamıştır.

Alıntı 25: 26.03.2019; Video Kayıt, (10:24- 10:53)

Ayşe Ö : Hiçkimse yapmayacağı, yapamayacağı bir iş için zorlanmamalıdır dediniz. Değil mi genel anlamda? İşte, balık uçamaz dedi arkadaşımız, kuş da yüzemez dedi. Bu nedenle zorlamamız gerekir dedi. Ö14 ne demişti; insanlar yeteneğine göre yönlendirilmeli, ilgi alanı dışında herhangi bir şey için zorlanmamalıdır dedi. Ö17 de dedi ki Osmanlı Devleti’ne girmek de çıkmak da, yani oranın, o millete ait olmak da dedi. İnsanlara bırakılmalıdır dedi.

Bu kesitte Ayşe Öğretmen, öğrencilerin daha önceki açıklamalarını referans göstererek ancak onlarla herhangi bir etkileşime girmeden aldığı cevapları toparlamıştır (etkileşimsiz/diyalojik).

Öğretmen, öğrencilerden gelen farklı fikirleri etkileşimsiz/diyalojik söylemle topladıktan sonra, Ö1’den gelen soru üzerine etkileşimli/otoriter söylemle devam etmiştir.

Alıntı 26: 26.03.2019; Video Kayıt, (10:58- 11:20)

1. **Ö1** : Hocam biri demiş ya balık uçamıyor, kuş da yüzemiyor. Hocam leylek yüzüyor.
2. (2.1)
3. **Ayşe Ö** : Genel anlamda. Uçan kuşlar var evet. Ay uçan kuşlar diyorum. Yüzen bazı balıkçıl kuşlar var evet. Ama tamamen balık gibi yüzüyorlar mı? Hayatlarını her zaman suyun içinde mi geçiriyorlar değil. Hani bunu kast ediyoruz aslında.

Bu kesitte öğretmen-öğrenci etkileşimi söz konusu olsa da, öğretmen konuyu dağıtmamak ve zamanı etkili kullanmak adına, öğrenciden gelen cevaba ilişkin bir değerlendirmede bulunmuştur (etkileşimli/otoriter).

Öğretmen, dersin devam eden bölümünde ise, öğrencilerden kitapta yer alan “Püf Noktası” adlı okuma parçasını sessiz bir şekilde okumalarını istemiştir (diğer). Okunan bu bölümü ilk önce bir öğrenci, daha sonra kendisi özetlemiştir. Sonrasında ise, öğrencilerin farklı görüşleri dile getirebilmesine ve tartışabilmesine yönelik soruların bulunduğu bölümle () dersine devam etmiştir.

Alıntı 27: 26.03.2019; Video Kayıt, (14:50 – 18:38)

1. **Ayşe Ö** : Bir kalfa ustasının yanından ayrılma zamanının geldiğini düşünerekten ne yapıyor? İcazet almak istiyor. Ama usta aslında izin vermiyor. Daha olmadı diyerekten belki de bir adım daha kalmıştı ama kalfa sabırsız davranıyor ve ne yapıyor? Gidiyor. Gittiği yerde dükkan açıyor. Ancak yaptığı bütün camlar zaman içerisinde çatlıyor, patlıyor. Tekrar dükkanını kapatıp geri dönmek zorunda kalıyor. Geldikten sonra da ustası onu neyse affediyor. Tekrar yanına alıyor. En son karanlık bir odaya götürüyor. İğne ucu kadar bir delikten günışığı geliyor odaya. Her yer karanlık. Yeni yapılan bir camı alıyor. O ışığa tutuyor ve orada bir havacık, hava kabarcığının olduğunu görüyor ve üfleyerekten o hava kabarcığını götürüyor arkadaşlar. O zaman çırak anlıyor

değil mi? Neyi kaçırdığını veyahut da ne eksiği olduğunu anlıyor. Pekala hikaye bu. Şimdi buna bağlı olarak soru soracağız. Anlaşıldı herhalde değil mi? Pekala okuduğunuz hikayeye göre, kalfanın başarısız olma sebebi nelerdir? (4.8) Düşünün bakalım. (3.9) Ö4 ne dersin?

2. (1.9)
3. **Ö4** : Hocam düşünüyordum da.
4. **Ayşe Ö** : Düşünüyordun. Düşün o zaman. Pekala evet Ö7.
5. **Ö7** : Hocam nedeni hocam o adamı saymayıp gitmesi.
6. **Ayşe Ö** : Saymayıp gitmesi. Pekala Ö8.
7. **Ö8** : Hocam çok daha fazla şey yapması gerekiyordu ama yapamamış. Daha fazla çalışması. Çalışması gerekiyordu.
8. **Ayşe Ö** : Daha çalışması gerekiyordu ama gitti diyorsun. Saymamıştı demişti arkadaşımız unutmayalım. Evet (Ö10'a yönelmiş ve fikrini beyan etmesi için işaretlerle onay vermiştir).
9. **Ö10** : Hocam sabredemediği için bir çok yanlışı olmuştur.
10. **Ayşe Ö** : Sabredememiş, beklememiş. Ö11.
11. **Ö11** : Hocam şu. Bir adam varmış. O işini en son basamağa kadar işletmemiş. Yani yapmamış sonuna kadar. Aceleci davranmış ve bunun sonuçlarına katlanmış.
12. **Ayşe Ö** : Pekala, [ustasını saymamış.]
13. **Ö1** : [Hocam atasözüyle-] hocam atasözüyle bir tane söyleyeyim mi?
14. **Ayşe Ö** : Söyle
15. **Ö1** : Sabretmeyen derviş, muradına erememiş.
16. **Ayşe Ö** : Erememiş diyorsun. Peki, ustasını saymamış dedi. Daha fazla çalışması gerekiyordu dedi Ö8. Daha fazla çalışması gerekiyordu. Gerekirdi diyelim. Ö10 ne dedi? Sabırsız davranmıştır dedi. Ö11 ne dedi? Ö11 ne demiştin? İşin sonucunu beklmemişti dedin değil mi? İşin sonuna kadar beklememiş. Beklememiş. Sabretmeyen derviş oluyor o zaman değil mi Ö1? Sabredemeyen derviş, muradına erememiş diyelim madem (Öğrenciden gelen fikirleri tahtaya yazarak toparlamıştır). Pekala farklı düşünen var mı? Ö16.
17. **Ö16** : Hocam ustasından daha çok bilgi alması lazımdı.
18. **Ayşe Ö** : Ustasından daha fazla bilgi alması, daha fazla faydalanması gerekirdi. Ustasından daha fazla yararlanabilirdi. Evet Ö14.
19. **Ö14** : Sabrederek işinin bitmesini, yani tam öğrenmeyi bekleyeydi; kendi kurduğu zaman da bir daha ustasına geri dönmezdi. Yani beklemesi gerekiyordu.

Ayşe Öğretmen kitapta yer alan okuma parçasını etkileşimsiz/otoriter söylemle kendisi özetlemiştir (Satır 1). Okuma parçasını özetledikten sonra öğretmen, hem ders kitabına hem de 'Örnek Ders Taslağı'na bağlı kalarak, öğrencilerin farklı görüşleri dile getirebilmesine ve tartışabilmesine yönelik soruların bulunduğu bölümle () devam etmiştir. Bu bölümde yer alan açık uçlu soruyu öğrencilere yöneltmiştir. Bu sorunun amacı, öğrencilerin okuma parçasından anladıklarını ortaya çıkarmak, akıl yürütmelerini ve çıkarımda bulunmalarını sağlamaktır. Öğretmen, soruyu sorduktan sonra, “*düşünün bakalım*” diyerek düşünmeleri için öğrencilere bekleme zamanı tanımıştır (Satır 1). Soru – cevap arasındaki bekleme süresini uzun tutarak ve *farklı düşünen var mı?* sorusunu sınıfa yönelterek (Satır1) alternatif fikirlerin ortaya çıkması için çaba gösteren Ayşe Öğretmen, fikir beyan etmek isteyen öğrencilerin fikirlerini herhangi bir değerlendirmede bulunmadan dinlemiş, öğrenci fikirlerini belirginleştirmek için sondaj sorular sormuş ve sınıf içi söylemi açık zincir (I-R-P-R-P-R) örüntüsüne göre düzenlemiştir. Ayrıca öğrencilerden gelen fikirleri yankılama tekniğini kullanarak sınıfa tekrar duyurmuştur (Satır 6, 8, 10, 16 ve 18). Belirtilen bu özellikler etkileşimli/diyalojik iletişimsel

yaklaşımına işaret etmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin farklı görüşleri dile getirebilmesine ve tartışabilmesine yönelik soruların bulunduğu bölümü (), iletişimsel yaklaşım açısından dikkate alınarak hazırlanan örnek ders taslağının gereklerine uygun olarak işlediği görülmüştür. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na ve Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda yer alan bölümlerden hareketle hazırlanan 'Örnek Ders Tasarısı'na bağlı kalarak sınıf içi söylem biçimini çeşitlendiren Ayşe Öğretmen, öğrencilerin daha önceki açıklamalarını, onları referans göstererek ancak onlarla herhangi bir etkileşime girmeden (Satır 16) toparlamıştır (etkileşimsiz/diyalojik).

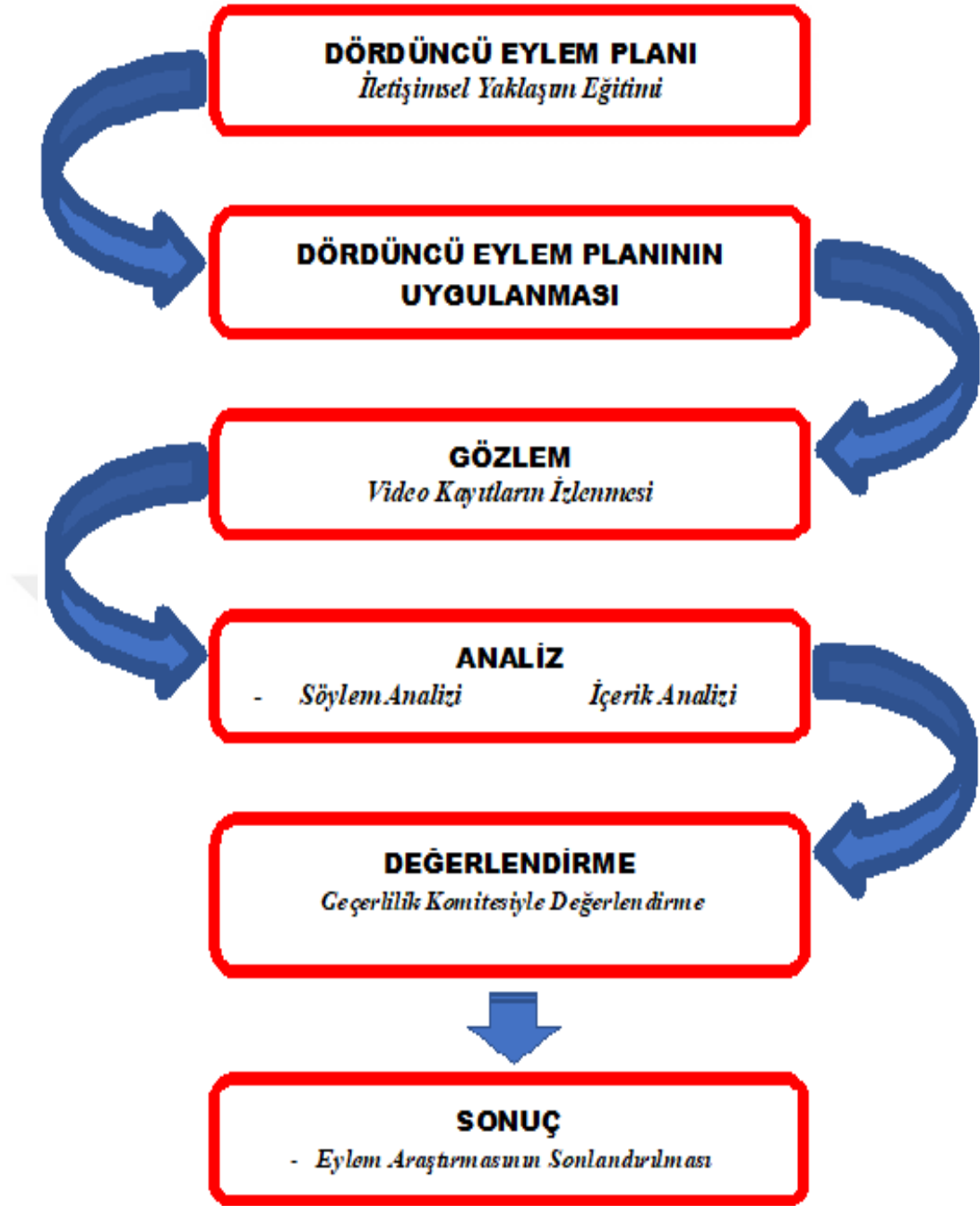
Dördüncü eylem planının değerlendirilmesi ve yeniden düzenlenmesi.

Ayşe Öğretmene dördüncü eylem planı kapsamında verilen eğitimden sonra, video kameralar aracılığıyla kayıt altına alınan öğretme-öğrenme süreci araştırmacı tarafından iletişimsel yaklaşım açısından incelenmiştir. Dördüncü eylem döngüsünün uygulama basamağında elde edilen bulgular geçerlilik komitesiyle birlikte değerlendirildiğinde Ayşe Öğretmen'in, üçüncü eylem planının değerlendirme aşamasında belirlenen sorunları dördüncü eylem planı aracılığıyla giderebildiği gözlenmiştir.

Dördüncü eylem planında, araştırmacı ve Ayşe Öğretmen'in bir araya gelerek hazırladıkları 'Örnek Ders Tasarısı' kapsamında, ders kitabında (etkileşimli/etkileşimsiz) diyalojik ve (etkileşimli/etkileşimsiz) otoriter söyleme vurgu yapan bölümler belirlenmiş, bu bölümlerde öğrencilerden gelebilecek olası cevaplara karşı öğretmenin nasıl bir söylem biçimi kullanması gerektiğine dair eğitim verilmiştir. Ayrıca kitabın hangi bölümünde hangi söylem örüntüsünün kullanılabileceğine dair örnekler sunulmuştur. Bu plan doğrultusunda uygulanan dersler incelendiğinde, Ayşe Öğretmen'in bu derslerini Örnek Ders Tasarısı'na uygun bir şekilde işlediği, üçüncü eylem planının değerlendirme aşamasında tespit edilen; '*ders kitabında diyalojik söyleme vurgu yapan bölümlerin otoriter biçimde ele alınması*' ve '*I-R-E söylem örüntüsünün sık kullanılması*' sorunlarına çözüm geliştirdiği gözlenmiştir.

Araştırmacı ve geçerlilik komitesi Ayşe Öğretmen'le yürütülen dördüncü eylem döngüsünü değerlendirdiklerinde, öğretmenle birlikte hazırlanan 'Örnek Ders Tasarısı'nın sınıf içi iletişim ve etkileşimde ortaya çıkan sorunları çözmeye etkili olduğu, öğretmenin sınıf içi söylem biçimini çeşitlendirme noktasında gelişim gösterdiği görülmüştür.

Hem Elif Öğretmen'in hem de Ayşe Öğretmen'in sınıf içi söylem biçimini çeşitlendirme noktasında gelişim gösterdiği, derslerinde hem diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) hem de otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) iletişimsel yaklaşımı birlikte kullandığı bulgularını elde eden araştırmacı, geçerlilik komitesinin görüşlerini de alarak eylem planlarını bu aşamada sonlandırmaya karar vermiştir. Dördüncü eylem döngüsünde izlenen adımlar *Şekil 25*'de özetlenmiştir.

Şekil 25. Dördüncü eylem döngüsünde izlenen adımlar.

Eylem Sürecine İlişkin Öğretmen Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular

Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimin geliştirilmesine yönelik yürütülen eylem araştırmasının sonunda, bu süreci nasıl deneyimlediklerini ortaya koyabilmek amacıyla Ayşe Öğretmen ve Elif Öğretmen’le yarı-yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Katılımcılar eylem araştırmasının eğitim, planlama, uygulama ve yeniden düzenleme aşamalarına ilişkin deneyimlerini, düşüncelerini ve değerlendirmelerini yapılan bu yarı-yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla araştırmacı ile paylaşmışlardır. Katılımcıların belirtmiş olduğu görüşme bulgularından hareketle öncelikle kodlar oluşturulmuş, bu kodlar uygun kategoriler altında toplanmış ve temalara ulaşılmıştır. Görüşme analizlerinden elde edilen temalar, kategoriler ve kodlar ayrıntılı bir şekilde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 24. Eylem Sürecine İlişkin Görüşmelerden Elde Edilen Temalar, Kategoriler ve Kodlar.

Temalar	Kategoriler	Kodlar
İletişimsel yaklaşım eğitimine bakış açısı	Bilgilendirme toplantılarına ilişkin bakış açısı	- Farkındalık oluşturma - Eğitimleri faydalı bulma - Eğitimlerden keyif alma
	Planlama aşamasına ilişkin bakış açısı	- Örnek ders tasarısının etkililiği - Eğitim notları ve makalelerden faydalanma
	Yeniden düzenleme aşamasına ilişkin bakış açısı	- Çağrışım tekniğine dayalı görüşme yönteminin etkililiği - Eksiklerin farkına varılması
Diyalojik öğretimin uygulanabilirliği	Uygulanabilmesi için gerekli koşullar	- Öğretmenin yeterli donanıma sahip olması - Öğretmenin mesleki gelişime açık olması - Öğretmenin derse hazırlıklı gelmesi - Öğrenci düzeyinin yeterli olması - Öğrencinin derse hazırlıklı gelmesi - Öğretim programının çok yoğun olmaması
	Uygulanabilirlik düzeyi	- Bazı konularda uygulanabilir - Bütün kademelerde uygulanabilir - Kademeler arasında verimlilik farklıdır
	Uygulan(a)mama nedenleri	- Bütün konu ve kazanımların uygun olmaması - İçerik ve süre bağlamında öğretim programına uygun ders işleme kaygısı
Katkı ve değişim	Öğretmene katkıları ve öğretmende değişim	- Derslerin daha keyifli ve verimli hale gelmesi - Öğretici rolünden kolaylaştırıcı rolüne geçme - İletişimsel yaklaşıma uygun eğitim şeklini öğrenme - Yanlış cevaplar karşısında sabırlı olmayı öğrenme - Öğrenci fikirlerini dinleme ve hesaba katmayı öğrenme - Mutlu olma
	Öğrencilere katkıları ve öğrencide değişim	- Derse aktif bir şekilde katılma - Dersten zevk alma - Fikirlerini daha iyi ifade edebilme - Gerekçeli cevap üretme - Farklı ve yaratıcı fikirler üretme - Karşı argüman sunma ve diğer fikirleri çürütme - Kendilerini önemli hissetme - Öz güven artışı - Derse karşı daha ilgili hale gelme - Öğrenci – öğrenci etkileşimin artması

Tablo 24. (devamı)

Karşılaşılan Sorunlar	Öğretmen	- Teorik bilgileri pratiğe dökememe - Ders yoğunluğunun fazla olması - Öğretmen açısından yorucu olması
	Öğrenci	- Hazırbulunuşluk düzeyinin yetersiz olması - Düşüncelerini dile getirmede yetersiz olma - Gürültü
	Öğretim programı	- Öğretim programının ve ders saatinin uyumsuz olması
	Sınıfın fiziksel yapısı	- Oturma düzeni - Sınıf büyüklüğü
Öneriler	Sınıf yönetimi	- Sınıf kurallarının konulması
	Öğretim programı	- Ders saatinin arttırılması - Öğretim programının hafifletilmesi

Tablo 24 incelendiğinde, eylem sürecine katılan öğretmenlerin iletişimsel yaklaşım eğitimine bakış açısı, diyalojik öğretimin uygulanabilirliği, katkı ve değişim, karşılaşılan sorunlar ve öneriler olmak üzere 5 tema altında görüş bildirdikleri görülmüştür.

Tema 1: İletişimsel yaklaşım eğitime bakış açısı.

Bu tema, katılımcılarla yapılan görüşmelerde; bilgilendirme toplantıları, planlama ve yeniden düzenleme aşamalarına ilişkin yansıttıkları bakış açılarını kapsamaktadır.

Bilgilendirme toplantılarına ilişkin bakış açısı.

Öğretmenler, eğitimlerden önce sınıf içi iletişim ve etkileşimde farkında olmadan sadece otoriter bir söylem kullandıklarını, iletişimsel yaklaşım eğitiminden sonra bu durumu fark ettiklerini ve eğitimlerden hareketle söylem türlerinde değişikliğe gittiklerini dile getirmişlerdir. Ayrıca, iletişimsel yaklaşım eğitimlerinin söylem biçimlerini değiştirme noktasında faydalı olduğunu, eğitimlerden keyif aldıklarını ve eğitimlerden sonra otoriter söyleme ek olarak diyalojik söylemi kullanmaya başladıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler, görüşmelerde, sınıf içi iletişim ve etkileşimi geliştirmeye yönelik yapılan eylem araştırmasının bilgilendirme toplantılarına ilişkin bakış açılarını yansıtmışlardır.

Bilgilendirme toplantılarının farkındalık oluşturma noktasında etkili olduğunu Ayşe Öğretmen şu şekilde ifade etmiştir:

“İletişimsel yaklaşımlar eğitimi aldıkdan sonra, aslında öğrenciyi kendi doğruma ya da kitapta yazan doğruya yönlendirdiğimi fark ettim. Yani öğrenciyle kurduğum diyalogda otorite bakmışım yine benmişim. Oysa derslerimde otoriter bir söylem kullandığımı düşünmüyordum. Bunun farkında değildim ayrıca.”

Bilgilendirme toplantılarının farkındalık oluşturma noktasında etkili olduğunu Elif Öğretmen şu şekilde ifade etmiştir:

“Eğitimden sonra derslerimde diyalojik-etkileşimli yaklaşımı hemen hemen hiç kullanmadığımı, diyalojik-etkileşimsiz yaklaşımı ise çok az kullandığımı fark ettim. Oysa derste öğrencilerle kurduğum etkileşimin diyalojik olduğunu düşünüyordum. Eğitimden sonra sınıf içi iletişim ve etkileşimde kullandığım söylem biçiminin diyalojik değil otoriter olduğunu fark ettim. Öğrenciyi kitapta yazan doğruya ya da kendi doğruya ulaştırmaya çalışıyordum. Tabi farkında değildim, henüz o konuda bilgi almadığım için.”

Eğitimleri faydalı bulduğunu dile getiren Ayşe Öğretmen, buna ilişkin düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Derste diyalojik söylemin geliştirilmesine yönelik; sorulan soruların nasıl olması gerektiği, öğrencilerin verdiği cevaplara öğretmenin nasıl yaklaşması gerektiği, değerlendirme yerine dönütler verilmesi gerektiği gibi noktalarda verdiğiniz bilgiler çok kıymetliydi. Bu açıdan eğitimin içeriği çok faydalıydı diyebilirim.”

Eğitimlerden keyif aldığını ve eğitimleri faydalı bulduğunu dile getiren Elif Öğretmen ise, buna ilişkin düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Öğrencilerin bakış açısından ziyade, bilimsel bakış açısını ya da kitapta yazılanı dikkate almaya çalışıyordum. İletişimsel yaklaşımlar eğitimi ile söylem biçimini değiştirmem konusunda faydalı olduğunu düşünüyorum. Eğitim aşamasının hem keyifli hem de faydalı geçtiğini düşünüyorum.”

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde yer alan ifadelere bakıldığında, iletişimsel yaklaşım eğitimi kapsamında yapılan bilgilendirme toplantılarının farkındalık oluşturma ve söylem biçimlerini değiştirme noktasında fayda sağladığı görülmüştür. Ayrıca Elif Öğretmen, bilgilendirme toplantılarının hem keyifli hem de faydalı geçtiğini belirtmiştir.

Planlama aşamasına ilişkin bakış açısı.

İletişimsel yaklaşıma ilgi duymalarına ve bu yönde eğitimler almalarına rağmen öğretmenlerin, kitapta yer alan konular ile iletişimsel yaklaşım türleri arasında bağlantı kurmakta zorlandığı gözlenmiştir. Bu durum üzerine araştırmacı her bir öğretmenle ayrı ayrı bir araya gelerek, bir sonraki derste işleyecekleri konu ile iletişimsel yaklaşım türleri arasında nasıl bağlantı kurabileceklerine yönelik eylem planları hazırlamışlardır. Bu eylem planları kapsamında araştırmacı her bir öğretmenle örnek ders tasarısı hazırlamıştır. Ayrıca araştırmacı tarafından, derslerini planlarken faydalanabilmeleri için öğretmenlere eğitim notları ve makaleler verilmiştir. Öğretmenler, örnek ders tasarısının etkililiğine, eğitim notlarının ve makalelerin faydalarına değinmişlerdir.

Araştırmacıyla birlikte hazırlanan örnek ders tasarısının, kafasındaki bazı soru işaretlerini giderdiğine dair düşüncelerini Ayşe Öğretmen şu şekilde ifade etmiştir:

“Birlikte hazırladığımız örnek ders tasarısı da çok işime yaradı diyebilirim. Kafamdaki bazı soru işaretlerini giderdi denebilir.”

Araştırmacıyla birlikte hazırlanan örnek ders tasarısının, otoriter ve diyalojik boyutlar arasındaki karışıklığı giderme noktasında etkili olduğunu Elif Öğretmen de şu şekilde ifade etmiştir:

“Hangi bölümün otoriter, hangi bölümün diyalojik olması gerektiği konusunda eksikliklerim vardı. Kendi eksikliklerim vardı. Planlama aşamasında birlikte hazırlamış olduğumuz örnek ders planı sayesinde bu eksikliğin giderildiğini kısmen de olsa düşünüyorum. Örnek ders tasarısı faydalı oldu gerçekten. Derse gitmeden önce ciddi bir hazırlık olması gerektiğini fark ettirdi bana.”

Derslerini planlarken araştırmacının verdiği eğitim notları ve makalelerden faydalandığına dair düşüncelerini Ayşe Öğretmen şu şekilde dile getirmiştir:

“Derse hazırlıklı giderim genelde, ama eğitimde verdiğiniz bilgileri göz önünde bulundurarak dersi kendimce planlıyordum. ... Zaman zaman takıldığım noktalarda sizin verdiğiniz slayt ve makaleleri kendi flaşından açarak ya da internetten araştırmalar yaparak eksik olduğum noktaları tamamlamaya çalıştım diyebilirim.”

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde yer alan ifadelerle bakıldığında, araştırmacıyla birlikte hazırlanan örnek ders tasarısının, hangi bölümün otoriter hangi bölümün diyalojik olması gerektiği konusundaki bazı eksiklikleri ve öğretmenlerin kafasındaki bazı soru işaretlerini giderdiği görülmüştür. Ayrıca Ayşe Öğretmen, derslere hazırlanırken araştırmacının verdiği eğitim notları ve makalelerden faydalandığını belirtmiştir.

Yeniden düzenleme aşamasına ilişkin bakış açısı.

Araştırmacı tarafından ilk eylem planı kapsamında öğretmenlere verilen eğitimden sonra uygulamaya geçilmiş, uygulama esnasında öğretmenlerin karşılaştığı zorlukları ve ortaya çıkan problemleri gidermeye yönelik yeni eylem planları geliştirilmiş ve seminerler verilmiştir. Bu seminerlerde *çağrışım tekniğine dayalı görüşme* eğitim materyali olarak kullanılmıştır. Öğretmenlere, video kameralar aracılığıyla kayıt altına alınan derslerinden, sınıf içi iletişim ve etkileşimi engelleyen söylemlerle ilgili örnek video kesitleri izletilmiş ve bu engellerin nasıl giderilebileceğine dair bilgi verilmiştir. Öğretmenlerin, derslerine ilişkin video kayıtların birlikte izlenmesine, araştırmacının kendilerine verdiği dönütlere ve çağrışım tekniğine dayalı görüşmeye dair düşünceleri bazı doğrudan alıntılarla aşağıda verilmiştir:

Ayşe Öğretmen;

“Yeniden düzenleme aşamasında hocam, çekimlerden sonra uygulamalardan sonra bize vermiş olduğunuz dönütler, eğitimler işimize yaradı açıkçası. Eksiğimizi gördük. Özellikle izlediğimiz videolarda eksiklerimizi daha net görebildik bu çok işimize yaradı. İnsan bazen fark etmeyebiliyor. Bunu ben mi yapmışım diyebiliyor. Dediğimiz anlar oluyor. Unutuyoruz bazen derste neler yapmışız?, Nasıl davranmışız?, Eksiklerimiz nelermiş?, Orada eksik kalan nedir?, Hani hatam nedir? Fazla olan nedir? Videolarda bunları görmek de, buna ilişkin dönütleriniz de benim çok işime yaradı açıkçası. Bir sonraki dersi planlarken yahut işlerken buna dikkat etmeye çalıştım.”

Elif Öğretmen;

“Videoları birlikte izlememiz de eksiklerimi daha iyi görmemi sağladı. İnsan bazen derste fark etmiyor çünkü bazı şeyleri. Videoları izledikten sonra ay keşke şöyle yapmasaymışım, böyle daha iyi olurmuş dediklerim oldu. Videolarda gördüğüm eksikleri göz önünde bulundurarak, yeniden düzenlemeler yaptım derslerde.”

Hem Ayşe Öğretmen hem de Elif Öğretmen, sınıf içi iletişim ve etkileşimi engeleyen söylemlere ilişkin örnek video kesitlerin, *çağrışım tekniğine dayalı görüşme* yöntemiyle izlenmesinin ve buradan hareketle kendilerine dönütler verilmesinin, eksiklerini görebilmeleri açısından faydalı olduğunu dile getirmişlerdir.

Tema 2: Diyalojik öğretimin uygulanabilirliğine ilişkin görüşler.

Bu tema, katılımcılarla yapılan görüşmelerde; diyalojik öğretimin uygulanabilmesi için gerekli koşulların ne olduğu, uygulanabilirlik düzeyi ve uygulan(a)mama nedenlerine dair paylaştıkları düşünceleri kapsamaktadır.

Uygulanabilmesi için gerekli koşullar.

Katılımcılar sosyal bilgiler derslerinde diyalojik öğretimin uygulanabilmesi için; öğretmenin yeterli donanımına sahip olması, mesleki gelişime açık olması, derse hazırlıklı gelmesi, öğrenci düzeyinin yeterli olması, öğrencinin derse hazırlıklı gelmesi ve öğretim programının çok yoğun olmaması gibi koşulların gerekli olduğuna değinmişlerdir. Diyalojik öğretimin uygulanabilmesi için öğretmenin derse hazırlıklı gelmesi gerektiğini Ayşe Öğretmen;

“Öğretmen soracağı soruları önceden planlamalı diye düşünüyorum ben. Ve alacağı farklı cevaplara hazırlıklı olmalı diye düşünüyorum yine. Planlayarak gitmek, sorulacak muhtemel soruları önceden tespit etmek gibi. Muhtemel cevapları önceden düşünmek ve ona göre sorular belirlemek öğretmenin işini kolaylaştıracak diye düşünüyorum. Bunlar da gerekli diye düşünüyorum.” şeklinde dile getirirken,

Elif Öğretmen;

“Benim de derse hazırlıklı gelmem gerekiyor. Çünkü dersi diyalojik etkileşimli işleyebilmek için ön hazırlık yapmak lazım.” biçiminde ifade etmiştir.

Diyalojik öğretimin uygulanabilmesi için öğretmen kadar öğrencinin de derse hazırlıklı gelmesi gerektiğini düşünen Ayşe Öğretmen bu düşüncesini şu şekilde belirtmiştir:

“Dersin diyalojik olabilmesi için öğretmen kadar öğrencinin de hazırbulunuşluk seviyesi önemli bence. İşlenecek konu hakkında öğrencinin önceden araştırma yapması ve derse hazırlıklı gelmesi önemli.”

Diyalojik öğretimin uygulanabilmesi için öğretmenin yeterli donanımına sahip olmasının yanı sıra öğrenci düzeyinin de yeterli olması gerektiğine değinen Ayşe Öğretmen görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Öğretmen yeterli donanımına sahip olursa ve öğrenci düzeyi de biraz daha iyi olursa bence her kademedede uygulanabilir.”

Öğretmenin mesleki gelişime açık olması ile diyalojik öğretimin uygulanabilirliği arasındaki ilişkiyi Elif Öğretmen şu şekilde özetlemiştir:

“En başta eğitime katılıp katılmama noktasında tereddütlerim vardı. Çünkü ders saati sayısı bende çok fazla. Ancak bir taraftan da kendimi geliştirmek istiyorum ve öğrencilere daha faydalı olmak beklentim vardı kendimden.”

Diyalojik öğretimin uygulanabilmesi için öğretim programının çok yoğun olmaması gerektiğine dikkat çeken Elif Öğretmen, görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Keşke müfredatımız daha hafif olsa ama sonra müfredat hafif olduğu zaman derslerimizi iletişimsel yaklaşıma daha uygun bir şekilde işleyebiliriz. Ve diyalojik söylemi derslerimizde daha çok kullanabilirsek çok daha güzel olacak. Ama dediğim gibi müfredat çok ağır, yani zamanımız yeterli olmuyor.”

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde yer alan ifadelerle bakıldığında, sosyal bilgiler derslerinde diyalojik öğretimin uygulanabilmesi için Ayşe Öğretmen; öğretmenin ve öğrencinin derse hazırlıklı gelmesi, öğretmenin yeterli donanıma sahip olması ve öğrenci düzeyinin yeterli olması gerektiğine değinirken, Elif Öğretmen ise; öğretmenin mesleki gelişime açık olması ve derse hazırlıklı gelmesi ile öğretim programının çok yoğun olmaması gerektiğini vurgulamıştır.

Uygulanabilirlik düzeyi.

Katılımcılara diyalojik öğretimin sosyal bilgiler derslerinde uygulanabilirliğine dair düşünceleri sorulduğunda; bütün kademelerde uygulanabileceğini fakat kademeler arasındaki verimlilik düzeyinin farklı olacağını, bununla birlikte bazı konularda uygulamanın çok faydalı olacağını, bazı konularda ise uygulamanın mümkün olmayacağını belirtmişlerdir. Diyalojik öğretimin uygulanabilirlik düzeyine ilişkin görüşlerini Ayşe Öğretmen;

“Öğretmen yeterli donanıma sahip olursa ve öğrenci düzeyi de biraz daha iyi olursa bence her kademede uygulanabilir. Mesela ben diğer sosyal bilgiler sınıflarımda uyguladım ve güzel sonuçlar aldım. Ancak bütün konularda uygulanır mı dersiniz; uygulanmayabilir hocam. ... Bazı konuları ve kazanımları ancak otoriter söylemle anlatırsak olabiliyor. ... özellikle tarih konularında otoriter yöntemle anlatılacak konular var. Çünkü direkt bilgiye dayalı konular. Bazı noktalarda tarihi olaylara eleştirel yaklaşıma çalışsak da, bu konularda ağırlıklı olarak otoriter söylem kullanmak zorunda kalıyoruz biz öğretmenler. ‘İletişim’, ‘insanlar, yerler ve çevreler’, ‘üretim, dağıtım ve tüketim’ ve ‘etkin vatandaşlık’ ünitelerinde ağırlıklı olarak diyalojik söylem kullanılabilir. Bu konularda öğrenci gündelik hayatla bağlantı kurarak akıl yürütmelerde bulunabiliyor. Çocuklar çıkarımda bulunabiliyor. Örnekler verebiliyorlar bu konularla, bu ünitelerle alakalı olarak. Kısaca toparlayacak olursak hocam, diyalojik söylem ben bütün kademelerde uygulanabilir diye düşünüyorum. Ancak bütün konular ve kazanımlar için uygulanması zor diye düşünüyorum.” biçiminde ifade ederken,

Elif Öğretmen;

“Direkt bilgi vermemiz gereken konular var. Mesela; tarih konuları gibi. O tür konularda çok etkili olmaz ama onun dışında kalan; iletişim, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, insan hakları ve demokrasi gibi konularda da çok çok güzel uygulanabilir. Şöyle bir şey, işin güzel tarafı, dersin her kademesinde uygulanabiliyor açıkçası. Çünkü diğer sınıflarda da bu yöntemi denedim. Uyguladım. 7/c ile işledikten sonra, diğer sınıflara geçtiğimde daha aktif şekilde işlendiğini de gördüm. Mesela 7/b normal şartlarda çok fazla derse katılan bir

sınıf değil, ama bazen öyle cevaplar geldi ki, cidden “böyle yaaa falan olduk” yani. Özellikle 7/B nin bu konuyla, bu yaklaşımla çok ilerlediğini gördüm. Diğer sınıflarda da uyguladık. 6’larda uyguladığımız zaman da çok güzel sonuçlar geldi. Açıkçası yine uygulamaya devam ediyorum. Bir tek 5. Sınıflarda daha durgun bir yaklaşım görüyorum. Yani genel olarak uygulanabilir bir yapısı var. Ama dediğim gibi tarih konuları dışında.” şeklinde dile getirmiştir.

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde yer alan ifadelere bakıldığında, hem Ayşe Öğretmen hem de Elif Öğretmen, diyalojik öğretimin sosyal bilgiler dersinin bütün kademelerinde uygulanabileceğini fakat bütün konularda uygulamanın mümkün olmayacağını belirtmişlerdir. Ayrıca Elif Öğretmen, bütün kademelerde uygulanabilir olsa da, kademeler arasında verimliliğin farklı olduğuna değinmiştir.

Uygulan(a)mama nedenleri.

Katılımcılarla yapılan görüşmede, Elif Öğretmen diyalojik öğretimin uygulan(a)mama nedenlerine değinmezken, Ayşe Öğretmen sosyal bilgiler derslerinde diyalojik öğretimin uygulan(a)mamasının nedenlerini (1) bütün konu ve kazanımların diyalojik öğretime uygun olmaması (“Bir yandan müfredata uygun bir ders işleme kaygısı hani geri kalmayayım, diğer taraftan da öğrencilere olabildiğince söz hakkı verebilme, dersin tam anlamıyla işlenebilmesi, çocukların kazanımlara üst seviyede erişebilmesi bizim için önemli oluyor tabi ki. Bu noktada sıkıntı yaşadım diyebilirim.”) ve (2) içerik ve süre bağlamında öğretim programına uygun ders işleme kaygısı (“Diyalojik söylem ben bütün kademelerde uygulanabilir diye düşünüyorum. Ancak bütün konular ve kazanımlar için uygulanması zor diye düşünüyorum.”) olarak dile getirmiştir.

Tema 3: Katkı ve değişim.

Katılımcılar iletişimsel yaklaşımı sosyal bilgiler derslerinde uyguladıklarında, bu yaklaşımın hem kendilerine hem de öğrencilere katkı sağlayarak olumlu yönde bir takım değişimler meydana getirdiğini belirtmişlerdir.

Öğretmene katkıları ve öğretmende değişim.

İletişimsel yaklaşım eğitiminden sonra sınıftaki rolü noktasında bir değişim yaşadığına değinen Elif Öğretmen, sınıf içi iletişim ve etkileşimde öğretici rolünden kolaylaştırıcı rolüne geçişini şu şekilde ifade etmiştir:

“İletişimsel yaklaşımlar eğitimi aldıktan sonra, dersin bazı bölümlerinde, ki bu bölümler diyalojik etkileşimli söylemin kullanılacağı bölümler, rol değiştirmem gerektiğini gördüm. Öğretici rolünü bırakıp kolaylaştırıcı rolüne girmem gerekiyordu. Öğrenciler fikirlerini söylerken herhangi bir yönlendirmede veya müdahalede bulunmadan fikirlerini ortaya çıkarmaya çalışıyorum artık.”

Ayrıca iletişimsel yaklaşım eğitiminden sonra derslerinin daha keyifli ve verimli hale geldiğine değinen Elif Öğretmen, bu durumun kendisine çok büyük bir mutluluk verdiğini dile getirmiştir:

“Uygulama aşaması oldukça keyifli ve verimli geçti. Bu yöntemle açıkçası dersten çok daha keyif almaya başladım. ... (Öğrencilerin) Kendilerinin fikir üretebileceğini görmek çok güzel bir duygu ve gerçekten çok büyük mutluluk verici.”

Ayşe Öğretmen ise, iletişimsel yaklaşım eğitimi sayesinde yanlış cevaplar karşısında daha sabırlı olmayı, öğrenci fikirlerini dinlemeyi ve hesaba katmayı öğrendiğine dair görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Genelde öğrencinin verdiği cevabı değerlendirmeye alışmışız. Yani doğru ise takdir etmeye, yanlış ise uyarmaya veya doğruya yönlendirmeye alışmışız. Hatta öğrenci doğruya ulaşamadığında çoğunlukla doğru cevabı biz veriyoruz. Hani çocuğun vermesini beklemiyoruz. Sabırsız davranıp cevabı biz veriyoruz. Eğitimden sonra, özellikle sabırlı olmayı, yanlış da olsa öğrencilerin fikirlerini dinlemeyi ve hesaba katmayı öğrendim diyebilirim. Öğrencilerin düşünceleri üzerinde yoğunlaşmaya başladım ilerleyen zamanda. Farklı fikirleri ortaya çıkarmaya çaba gösterdim.”

Hem Ayşe Öğretmen hem de Elif Öğretmen eylem araştırması sürecinde kendilerine verilen eğitimler aracılığıyla, mevcut durumda kullandıkları soru-cevap yöntemine bakış açılarının nasıl değiştiğine ve bununla birlikte iletişimsel yaklaşıma uygun eğitim şeklini öğrenmelerine dair düşüncelerini şu şekilde belirtmişlerdir:

Ayşe Öğretmen;

“Eğitimler aracılığıyla hem otoriter hem de diyalojik söylemin özelliklerini öğrendim. Nasıl kullanılacağına dair bilgi edindim. Sorduğum soruların kapalı uçlu sorular olduğunu, yani düşük bilişsel düzeyde sorular olduğunu fark ettim.”

Elif Öğretmen;

“Kişisel olarak bende çok çok ciddi bir değişim yarattığını söyleyebilirim. Çünkü, önceden evet derslerimde soru-cevap yöntemini sık kullandığımı düşünüyordum. Öğrencilerimi derse kattığımı ya da katmaya çalıştığımı düşünüyordum. Kimi zaman hatırlatmalarda bulunarak, kimi zaman ipuçları vererek öğrencilere doğru cevabı buldurmaya çalışıyordum. Ama dediğim gibi öğrenciye doğru cevabı verdirmeyi amaçlamıyordum. Fakat bunu yaparken otoriter olduğumun farkında değildim. Çünkü bize verilmiş bir kitap vardı. Ona ulaştırmaya çalışıyordum. Ve öğrenciyle iletişim kuruyordum ancak onların fikirlerini göz önünde bulundurmadığımı fark ettim. Eğitimden sonra ve videoları izledikten sonra öğrenciyle kurduğum iletişimin çoğunlukla otoriter olduğunu fark ettim. Çocukları derste düşündürmeyi amaçlamıştım. Doğru düşündürmeye çalışıyordum. Ancak bu benim doğrum, kitapların doğrusuydu. İstedğim doğru cevaba ulaştıktan sonra da genellikle sorgulamamız bitiyordu.”

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde yer alan ifadelerle bakıldığında, hem Ayşe Öğretmen hem de Elif Öğretmen iletişimsel yaklaşımı sosyal bilgiler derslerinde uygulamanın öğretmende olumlu yönde bir takım değişimler meydana getirerek sınıf içi iletişim ve etkileşime katkı sağlayacağını belirtmişlerdir. Ayşe Öğretmen, iletişimsel yaklaşım eğitimi sayesinde; yanlış cevaplar karşısında daha sabırlı olmayı, öğrenci fikirlerini dinlemeyi ve

hesaba katmayı, iletişimsel yaklaşıma uygun eğitim şeklini öğrendiğini dile getirirken, Elif Öğretmen iletişimsel yaklaşıma uygun eğitim şeklini öğrendiğini, rol noktasında bir değişim yaşadığını ve öğretici rolünden kolaylaştırıcı rolüne geçtiğini, derslerinin daha keyifli ve verimli hale geldiğini ve bu durumun kendisine çok büyük bir mutluluk verdiğini ifade etmiştir.

Öğrencilere katkıları ve öğrencide değişim.

Katılımcılar, iletişimsel yaklaşım uygulamalarının öğrencilerin derse aktif bir şekilde katılmalarını sağladığına dair görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

Ayşe Öğretmen;

“Öğrenciler derste daha aktif olmaya başladılar. Bir soru sorduğumda cevaplamak için yarışıyorlar resmen. ... Önceleri derslere pek katılmayan bazı öğrenciler vardı mesela sınıfta göreceksiniz çekimlerde; işte Ö8 gibi, Ö1 gibi. Bu yöntem sayesinde çocukların derse daha aktif katıldığını, istekli olduğunu hani diğer arkadaşlarının verdiği cevapları can kulağıyla dinlediklerini gördüm.”

Elif Öğretmen;

“Öğrenciler daha aktif olmaları gerektiğini öğrenmeye başladılar. İlk başta biraz zorlandılar ama zamanla onlar da alıştılar.”

İletişimsel yaklaşım uygulamaları sayesinde öğrencilerin dersten daha fazla zevk almaya başladığına değinen Ayşe Öğretmen, bu konudaki görüşlerini, *“Fikirlerini beyan etmelerinde gözle görülür bir derecede bir artış oldu diyebilirim. Bu noktada olumlu sonuçlar elde ettik. Daha heyecanlı daha aşkla, şevkle katılıyorlar diyebilirim. Çocukların çok hoşuna gitti.”* biçiminde dile getirirken, Elif Öğretmen, *“Derse katılmak onlara zevk vermeye başladı.”* şeklinde ifade etmiştir.

İletişimsel yaklaşım uygulamaları sayesinde öğrencilerin farklı ve yaratıcı fikirler ürettiği noktasında hemfikir olan öğretmenler görüşlerini şu şekilde yansıtmışlardır:

Ayşe Öğretmen;

“Uygulamaya başlayınca öğrencilerden gelen cevaplar beni şaşırttı açıkçası. Yani hiç beklemediğim öğrencilerden, hiç beklemediğim cevaplar gelebiliyordu. Verdikleri cevaplar doğru olmasa da yaratıcıydı yani farklı cevaplar geldi. Derslerde çok güzel fikirler ortaya çıkmaya başladı ilerleyen süreçte. Hatta bazen “Ben bu açıdan hiç düşünmemiştim.” dediğim anlar bile oldu. Öğrencileri özgür bıraktığımızda, düşüncelerine izin verdiğimizde aslında daha yaratıcı fikirlerin, daha farklı fikirlerin ortaya çıktığını gördüm diyebilirim.”

Elif Öğretmen;

“Öğrencilerden çok güzel düşüncelerin, çok farklı ve yaratıcı fikirlerin ortaya çıktığını gördüm. Evet kısmen dersten geri kalıyoruz ama çocuklar farklı ve yaratıcı fikirler oluşturuyorlar. Öğrenciler özgür bırakıldığında yaratıcı fikirler üretebileceklerini fark ediyorsunuz.”

İletişimsel yaklaşım uygulamaları sayesinde öğrencilerin tek kelimelik kısa cevaplar yerine neden-sonuç ilişkisi içerisinde gerekçeli cevaplar ürettiğine değinen öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

Ayşe Öğretmen;

“Eskiden tek kelimelik cevaplar yerine, şimdi fikirlerini neden-sonuç ilişkisi içerisinde ve gerekçeleriyle anlatmaya başladılar sonlara doğru.”

Elif Öğretmen;

“Çocuklar artık soruları tek kelimelik cevaplarla geçiştirmek yerine, biraz daha nedenlere ve niçinlere girmeye başladılar. Fikirlerini açıklarken bir temele dayandırıyorlar, bir gerekçeye dayandırmaya başlıyorlar.”

Ayşe Öğretmen ve Elif Öğretmen, öğrencilerin iletişimsel yaklaşım uygulamaları sayesinde karşı argüman sunma ve diğer fikirleri çürütme noktasında gelişim gösterdiğine dair şu görüşleri paylaşmışlardır:

Ayşe Öğretmen;

“Eskisine nazaran arkadaşlarının fikirlerini daha çok dinliyorlar bence. Karşı argümanlarla, işte, arkadaşlarının fikirlerini çürütmeye çalışıyorlar. Böyle olunca da ders daha aktif geçiyor. Bazen de arkadaşlarının fikirlerini destekler argümanlar sürebiliyorlar.”

Elif Öğretmen;

“Bazen birbirlerinin fikirlerine karşı çıkıyorlar. Arkadaşlarının fikirlerini sorguluyorlar ya da çürütmeye çalışıyorlar.”

İletişimsel yaklaşım uygulamalarıyla birlikte, sınıf içi iletişim ve etkileşimde olumlu bir değişimin meydana geldiğine ve öğrenci-öğrenci etkileşiminin arttığına değinen Elif Öğretmen’in bu konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir:

“Hem öğrenci-öğrenci iletişimi şeklinde hem öğrenci-öğretmen iletişimi şeklinde bir değişim var. Bu bakımdan oldukça sınıf içi etkileşimi olumlu yönde etkilediğini düşünüyorum açıkçası.”

İletişimsel yaklaşım uygulamaları sayesinde, öğrencilerin derse karşı daha ilgili hale geldiğine, fikirlerini daha iyi ifade edebildiklerine, özgüvenlerinde bir artışın olduğuna ve kendilerini daha önemli hissettiklerine değinen Ayşe Öğretmen şu görüşleri paylaşmıştır:

“Fikirlerini beyan ederken kendilerini daha iyi ifade ettiklerini gördüm. ... Bunun dışında hocam, öğrencilerin düşüncelerinin hesaba katılması tabi ki, dersin diyalojik-etkileşimsiz bölümünde fikirlerinin benim tarafımdan dile getirilmesi onları mutlu çok mutlu etti. Gerçekten de gözle görülür derecede; “aaa onu ben söylemişim.” dedi çocuğun biri. O şekilde dönüt aldım. Bu durum tabi onların özgüvenlerini arttırdı. Ve derse karşı daha ilgili olmalarını sağladı diyebilirim yani.”

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde yer alan ifadelere bakıldığında, hem Ayşe Öğretmen hem de Elif Öğretmen iletişimsel yaklaşımın sosyal bilgiler derslerinde uygulamanın öğrencide olumlu yönde bir takım değişimler meydana getirerek sınıf içi iletişim ve etkileşime

katkı sağlayacağını belirtmişlerdir. İletişimsel yaklaşım uygulamaları sayesinde; öğrencilerin derse daha aktif katıldıkları, farklı ve yaratıcı fikirler ürettikleri, tek kelimelik kısa cevaplar yerine neden-sonuç ilişkisi içerisinde gerekçeli cevaplar ürettikleri, karşı argüman sunma ve diğer fikirleri çürütme noktasında gelişim gösterdikleri ve dersten daha fazla zevk almaya başladıkları noktasında katılımcılar hemfikirlerdir. Ayrıca Ayşe Öğretmen iletişimsel yaklaşım uygulamalarıyla birlikte öğrencilerin derse karşı daha ilgili hale geldiğine, fikirlerini daha iyi ifade edebildiklerine, özgüvenlerinde bir artışın olduğuna ve kendilerini daha önemli hissettiklerine değinirken, Elif Öğretmen bu yaklaşım sayesinde sınıf içi iletişim ve etkileşimde olumlu bir değişimin meydana geldiğini ve öğrenci-öğrenci etkileşiminin arttığını belirtmiştir.

Tema 4: Karşılaşılan sorunlar.

Katılımcılar iletişimsel yaklaşım uygulamaları esnasında herhangi bir sorunla karşılaşp karşılaşmadıkları hususunda yönlendirilen soruya cevaben; öğretmen, öğrenci, öğretim programı ve sınıfın fiziksel yapısından kaynaklı olmak üzere dört tür soruna dikkat çekmişlerdir.

Öğretmenden kaynaklanan sorunlar.

İletişimsel yaklaşım uygulamaları esnasında karşılaşılan bazı sorunların kendisinden kaynaklandığına değinen Elif Öğretmen, özellikle eğitimde verilen teorik bilgileri pratiğe dökememe, ders yoğunluğunun fazla olması ve bu yaklaşımın yorucu olması noktasında sorun yaşadığını dile getirmiştir.

Elif Öğretmen, teorik bilgileri pratiğe dökme noktasında zorlandığını; “*Teoride öğrendiklerimizi pratiğe geçirmek konusunda zorlandığımızı fark ettik.*” biçiminde dile getirirken, ders yoğunluğunun fazla olduğunu;

“Dersi diyalojik etkileşimli işleyebilmek için ön hazırlık yapmak lazım. 27 saat de derse girmek, hakkaten hazırlık sürecini uzatıyor. Bu da benim için biraz sıkıntı. Çünkü sadece öğretmenlik gibi bir görevim yok. Öğrencinin derse hazırlıklı gelmemesi ve ders yoğunluğundan kaynaklı derse istediğim gibi hazırlanamamayı da karşılaştığım zorluklar arasına eklemek mümkün.” şeklinde ifade etmiş ve bu yaklaşımı uygulamanın kendisi açısından yorucu olduğunu;

“Diyalojik etkileşimli/etkileşimsiz öğretimde öğretmenin çok aktif olması gerekiyor bunu da öğrendik. Otoriter söylemde zihnin o kadar aktif olmasına gerek yok. Hani ulaşmak istediğimiz bir doğru var. Öğrencinin söylediğini o doğruyla karşılaştırarak değerlendirmesini yapıyorduk. Diyalojik söylemde bu durum farklı, öğrenciyi dikkatle dinleyip, ne demek istediğini anlamaya çalışıyoruz. Değerlendirme yerine de geri dönüt veriyoruz. Söylediklerini aklımda tutmak biraz sıkıntı oluyor açıkçası. Öğrencilerin fikirlerini aklımda tutmak bazen sıkıntı yaratıyor. Mesela öğrencinin bir tanesi bir şey söylüyor. Atıyorum; Ö11 bir şey söylüyor, Ö4 bir şey söylüyor ya da Ö7 bir şey söylüyor. Hepsı doğruya götürüyor ama hangisinin ne söylediğini maalesef unutuyorum. Bu da benim açımdan biraz yorucu oluyor açıkçası” biçiminde dile getirmiştir.

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde yer alan ifadelerle bakıldığında, Elif Öğretmen'in eğitimde verilen teorik bilgileri pratiğe dökme noktasında zorlandığını, ders yoğunluğundan dolayı derse istediği gibi hazırlanamadığını ve bu yaklaşımı uygulamanın kendisi açısından yorucu olduğunu belirtmiştir.

Öğrenciden kaynaklanan sorunlar.

İletişimsel yaklaşım uygulamaları esnasında karşılaşılan bazı sorunların öğrenciden kaynaklandığını dile getiren katılımcılar; öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerinin yetersiz olduğuna, düşüncelerini dile getirmede yetersiz kaldıklarına ve sınıf içerisinde çok gürültü yaptıklarına değinmişlerdir.

Hem Ayşe Öğretmen hem de Elif Öğretmen, iletişimsel yaklaşım uygulamaları sürecinde öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerinin yetersizliğini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ayşe Öğretmen;

"Dersin diyalojik olabilmesi için öğretmen kadar öğrencinin de hazırbulunuşluk seviyesi önemli bence. İşlenecek konu hakkında öğrencinin önceden araştırma yapması ve derse hazırlıklı gelmesi önemli. Genelde öğrencilerin öyle bir hazırlığı olmuyor hocam. Derste soru sorduğumda o anda düşündüklerini dile getiriyorlar. Ya da düşünmeden söylüyorlar. Oysa derse hazırlıklı gelseler o konu hakkında daha fazla düşünme imkânları olacak. Daha iyi akıl yürütmeler yapabilecekler belki de."

Elif Öğretmen;

"Diyalojik olabilmesi için derslerin, hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin hazırlıklı olması lazım. Maalesef öğrencilerimiz derse çok ön hazırlık yaparak gelmiyorlar. Hazırbulunuşluk düzeyi de bu yüzden yeterli olmuyor. Özellikle bazı dersleri ön hazırlık şeklinde ya da hazırbulunuşluk düzeyine ulaştırmak çabasıyla geçiriyoruz. Bu da hem geri kalmamıza hem de istediğimizin ortaya çıkmamasına sebep oluyor. Derse önceden araştırarak gelinse, öğrencinin araştırarak gelmesi daha iyi olurdu. Daha iyi fikirlerin ortaya çıkmasını sağlayabilirdi."

İletişimsel yaklaşım uygulamaları esnasında, sınıfta bir gürültünün oluştuğuna dikkat çeken katılımcılar, karşılaştıkları bu soruna ilişkin görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir;

Ayşe Öğretmen;

"Sınıf bazen gürültülü oluyor. Bir öğrenciye önce söz hakkı verdiğim için diğer bir öğrenci küsebiliyor. İşte dersten kendini geri çekebiliyor. Söz hakkını dağıtırken belirli sistemler kurarak sorunu çözmeye çalıştım ancak yine de engel olamadığımız durumlar karşılaştığımız durumlar oldu hocam. Ayrıca öğrenciler söz hakkı almadan fikirlerini söylemeye çalışıyorlar bazen. Ondan sonra, işte özgür bıraktığımızda bazen düzeni sağlamak zor oluyor. Dersten kopmalar yaşıyor. Dağılmalar yaşıyor. Hani tekrar çocukların derse dikkatini çekmek gerekebiliyor dersin içerisinde diyebilirim."

Elif Öğretmen;

"Parmak kaldırma sürecinde çok fazla beklemiyorlar. Daha ziyade gürültü yapmayı, hemen cevap vereyim şeklinde bir atılımları söz konusu. Ama cevap verme istekleri arttı. Ama dediğim gibi sıra beklemek noktasında sabırsızlıkları var. Israrla parmak kaldırma çabası var."

Ayrıca Ayşe Öğretmen, iletişimsel yaklaşım uygulamaları esnasında öğrencilerin çok kitap okumamaktan kaynaklı düşüncelerini dile getirmede yetersiz kaldığına şu şekilde değinmiştir:

“Durum böyle olunca fikirlerini tam olarak açıklamakta zorlanıyorlar çocuklar. Kısa cevaplar geliyor. Çok kitap okumamalarından da kaynaklanıyor bu durum. İfade etmeleri yetersiz kalabiliyor. Kendilerini ifade etmekte zorlanabiliyorlar.”

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde yer alan ifadelerle bakıldığında, hem Ayşe Öğretmen hem de Elif Öğretmen, öğrencilerin derse hazırlanarak gelmediğine bu yüzden hazırbulunuşluk düzeylerinin yetersiz olduğuna, öğrencilerin derse aktif katılmasıyla birlikte sınıfta gürültünün oluştuğuna dikkat çekmişlerdir. Ayrıca Ayşe Öğretmen, öğrencilerin çok kitap okumadıkları için düşüncelerini dile getirmede yetersiz kaldıklarını dile getirmiştir.

Öğretim programından kaynaklanan sorunlar.

Katılımcılar, öğretim programıyla ders saatinin uyumsuz olduğuna yani öğretim programının öngörülen ders saatine göre çok yoğun olduğuna değinmişlerdir. Bu konuya ilişkin düşüncelerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

Ayşe Öğretmen;

“Konuyu yetiştirmekte zorlanıyorum açıkçası. Dersi ve konuları planladığım şekilde yürütmekte zorlanıyorum. Hani ders saati yetersiz kalabiliyor. Bir yandan müfredata uygun bir ders işleme kaygısı hani geri kalmayayım, diğer taraftan da öğrencilere olabildiğince söz hakkı verebilme, dersin tam anlamıyla işlenebilmesi, çocukların kazanımlara üst seviyede erişebilmesi bizim için önemli oluyor tabi ki. Bu noktada sıkıntı yaşadım diyebilirim.”

Elif Öğretmen;

“Müfredat kalabalık, zaman sınırlamamız var. ... Keşke müfredatımız daha hafif olsa ama sonra müfredat hafif olduğu zaman derslerimizi iletişimsel yaklaşıma daha uygun bir şekilde işleyebiliriz. Ve diyalojik söylemi derslerimizde daha çok kullanabilirsek çok daha güzel olacak. Ama dediğim gibi müfredat çok ağır, yani zamanımız yeterli olmuyor. Kısa kesmek zorunda kalıyoruz bazı yerlerde. Bu tür sıkıntılar yaşıyoruz.”

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde yer alan ifadelerle bakıldığında, hem Ayşe Öğretmen hem de Elif Öğretmen, öğretim programının öngörülen ders saatine göre çok yoğun olmasından dolayı konuları hızlı geçerek veya kısa keserek yetiştirmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Sınıfın fiziksel yapısından kaynaklanan sorunlar.

Elif Öğretmen, iletişimsel yaklaşım uygulamaları esnasında karşılaşılan bazı sorunların sınıfın fiziksel yapısından (sınıf büyüklüğü ve oturma düzeninden) kaynaklandığına değinmiştir. Oturma düzeninden kaynaklı yaşadığı sorunu;

“Diğer öğretmen arkadaşlar derslerinde geleneksel hani bu oturma düzenini, düz oturma düzenini tercih ettiği için, her hafta sosyal bilgiler dersinde sıraları ‘U’ biçimine getiriyorduk. Haftada iki farklı gün olduğu için her hafta iki kere sınıf düzenini değiştirmek zorunda kalıyorduk. Biz değiştirdiğimiz için eski haline yine biz getiriyoruz. Zor ve yorucu oluyor tabi. Çıkan gürültü de maalesef sıkıntı.” biçiminde dile getirirken, sınıf büyüklüğünden kaynaklı yaşadığı sorunu ise;

“‘U’ düzeni veya çember düzeni oturma biçimi hem otoriter hem de diyalojik söylem kullanımına uygun bir oturma düzeni. Özellikle diyalojik söylem kullanımı için çok çok da zorunlu aslında. Çünkü birbirleriyle iletişime geçmelerini beklemiştik. Çember düzeni aslında daha sağlıklı, hem de öğretmeni de grubun bir üyesi haline getirdiğiniz için öğrencinin iletişime katılmasını daha da kolaylaştırıyor. Ancak sınıfın büyüklüğü ve sıraların yapısı buna uygun değil maalesef.” şeklinde ifade etmiştir.

Elif Öğretmen’in ifadelerine bakıldığında, sınıfın oturma düzeninin ve büyüklüğünün iletişimsel yaklaşım açısından uygun olmadığı ve ideal oturma düzenine getirme noktasında kendisinin zorluk yaşadığı tespit edilmiştir.

Tema 5: Öneriler.

Katılımcılar uygulama esnasındaki tecrübelerinden hareketle sosyal bilgiler öğretiminde iletişimsel yaklaşımın uygulanmasına yönelik bazı önerilerde bulunmuşlardır. Öğretmenlerin dile getirdikleri bu öneriler; öğretim programının hafifletilmesi yahut ders saatinin artırılmasına, sınıf yönetimine, oturma düzeni ve sınıfın fiziksel donanımına yöneliktir.

Sınıf yönetimine ilişkin öneriler.

Ayşe Öğretmen, iletişimsel yaklaşım uygulamaları esnasında sınıf içerisinde meydana gelen gürültüyü azaltmak için sınıf kurallarının konulabileceğini dile getirmiştir.

“Yani uygulama süreci, dönem başında sınıf kuralları konulabilir. Bunu hani ders esnasında düzen bozulduğu zaman, çocuklar hani, kuralların dışına çıktıkları zaman hatırlatmak işe yarayabiliyor. Hani o anda; evet ne yapıyorduk? Arkadaşımızı dinliyorduk. Veyahut parmak kaldırarak söylemek; işimizi daha kolay kılacak diyerekten, bunları söyleyince daha rahat oluyor. Tekrar düzen kurulabiliyor.”

Ayşe Öğretmen’in ifadesine bakıldığında, iletişimsel yaklaşım uygulamaları esnasında sınıf içerisinde meydana gelen gürültüyü azaltmak için eğitim-öğretim döneminin başında sınıf kurallarının konulabileceğini dile getirerek sınıf yönetimine ilişkin bir öneride bulunmuştur.

Oturma düzeni ve sınıfın fiziksel donanımına ilişkin öneriler.

Elif Öğretmen diyalojik söylem kullanılabilmesi için ideal oturma düzeninin çember veya “U” biçimi olduğunu dile getirmiştir.

“‘U’ düzeni veya çember düzeni oturma biçimi hem otoriter hem de diyalojik söylem kullanımına uygun bir oturma düzeni. ... Hani şey tedavilerinde de kullanılıyor. Bu bağımlılık tedavilerinde de kullanılıyor bu düzen. O yüzden çok uygun diye düşündük. Kendini daha rahat ifade edebilmesi için gerekli demek ki, tedavilerde de kullanıldığına göre. Ancak çember kullanımı da tahta kullanılacağı zaman sıkıntı yaratıyor. Bu konuda da seyyar, taşınabilir tahtalar olabilir.”

Elif Öğretmen'in ifadesine bakıldığında, diyalojik söylem kullanılabilmesi için ideal oturma düzeninin çember veya "U" biçimi olduğuna dikkat çekmiş, taşınabilir tahtaların kullanılabileceğini belirterek oturma düzeni ve sınıfın fiziksel donanımına ilişkin bir öneride bulunmuştur.

Öğretim programına yönelik öneriler.

Öğretim programının çok yoğun olduğuna değinen Elif Öğretmen, iletişimsel yaklaşımı uygulayabilmek için ya öğretim programının hafifletilmesi ya da ders saatinin arttırılması gerektiğini şu şekilde dile getirmiştir:

"Uygulama süreci ile, hani üniversitelerin yapabileceğini pek düşünmesem de, ya ders saati sayısı arttırılmalı, ya da müfredatımız hafifletilmeli. Başka türlü bir çıkış yolu göremiyorum açıkçası, bu şeyi uygulayabilmek için."

Elif Öğretmen'in ifadesine bakıldığında, iletişimsel yaklaşımı verimli uygulayabilmenin ancak öğretim programının hafifletilmesinden ya da ders saatinin arttırılmasından geçtiğini dile getirerek öğretim programının yeniden düzenlenmesine ilişkin bir öneride bulunmuştur.

Öğrenci Günlüklerinden Elde Edilen Bulgular

Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimin geliştirilmesine yönelik yürütülen eylem araştırması sürecini nasıl deneyimlediklerini ortaya koyabilmek amacıyla araştırmanın ilk haftasından itibaren, öğrencilere sosyal bilgiler dersine ilişkin düşüncelerini yazmaları için günlükler dağıtılmıştır. Öğrencilerin, öğretmenlere verilen iletişimsel yaklaşım eğitimi ve uygulamasından önce yazdığı günlükler ile uygulamadan sonra yazdıkları birbirinden ayrılmıştır. Eğitimden önce yazılan günlüklerin analiziyle mevcut durum ve problem belirlenmiştir. Eğitimden sonra yazılan günlükler ise, eylem araştırmasının sınıf içi iletişim ve etkileşimde değişim meydana getirip getirmediğini, getirdiyse nasıl bir değişim gerçekleştiğini ve bu değişimin öğrenciler tarafından nasıl deneyimlendiğini belirlemek amacıyla analiz edilmiştir. Öğrenci günlüklerinden elde edilen bulgulardan hareketle öncelikle kodlar oluşturulmuş, bu kodlar uygun kategoriler altında toplanmış ve temalara ulaşılmıştır. Analizlerden elde edilen temalar, kategoriler ve kodlar ayrıntılı bir şekilde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 25. Öğrenci Günlüklerinden Elde Edilen Temalar, Kategoriler ve Kodlar.

Temalar	Kategoriler	Kodlar
Mevcut durumda diyalojik öğretim uygulamalarının önündeki engeller	İlgi ve tutum	- Derse karşı ilgisizlik - Derste sıkılma - Derste fikirlerine yer verilmediği için değersiz hissetme
	Kavrama	- Dersi anlamama
	Özgüven	- Yanlış olur kaygısıyla söz almaktan çekinme - Akran baskısı (gülme/dalga geçme)
	Soru – cevap süreci	- Düşünme zamanının yetersizliğinden kaynaklı kendini ifade edememe
	Öğretmenin rolü	- Bilgi aktaran
Eylem süreciyle sınıf içi iletişim ve etkileşimde meydana gelen değişim	İlgi ve tutum	- Derslerin daha keyifli ve verimli hale gelmesi - Derse aktif bir şekilde katılma - Derse karşı daha ilgili hale gelme
	Kavrama	- Dersi daha iyi anlama - Kalıcı öğrenme
	Özgüven	- Özgüven artışı - Saygı görme - Kendilerini önemli hissetme
	İletişim ve etkileşim	- Fikirlerini daha iyi ifade edebilme - Öğrenci – öğrenci etkileşimin artması - Daha kolay iletişim kurma
	Soru – cevap süreci	- Özgün cevaplar verme - Yeterli düşünme zamanı
	Öğretmenin rolü	- Kolaylaştırıcı

Tablo 25 incelendiğinde, ilk haftalarda öğrenciler günlüklerinde mevcut durumda diyalojik öğretim uygulamalarına ilişkin engellere değinirken, eylem araştırmasının uygulanmaya başlanmasıyla birlikte bu engellere değinilmediği, bunun yerine iletişim ve etkileşim adına gerçekleşen olumlu değişime dair ifadelerin yer aldığı gözlemlenmiştir.

Tema 1: Mevcut durumda diyalojik ğretim uygulamalarının önündeki engeller.

Mevcut durumda diyalojik ğretim uygulamalarının önündeki engeller; ilgi ve tutum, kavrama, özgüven eksikliği, soru-cevap süreci ve ğretmen rolü şeklinde ğrenci günlüklerine yansımıştır.

İlgi ve tutum.

Eylem sürecinden önceki ğrenci günlükleri incelendiğinde, öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı ilgi ve tutumlarına ilişkin; derse karşı ilgisizlik, derste sıkılma ve fikirlerine yer verilmediği için değersiz hissetme gibi görüşlerini yansıttıkları görölmüştür.

Ayşe ğretmen’in dersinde sıkıldığını belirten Ö10 düşüncesini; *“Sosyal dersi bana çok sıkıcı geliyor. Bazı konular hiç ilgimi çekmiyor.”* şeklinde, Ö6 ise; *“Bu derste ğretmenimiz konuyu kendisi anlattı. Bize pek soru sormadı. Soru sormadığı için derse katılmadım. Biraz sıkıldım. Zaten sınıf başkanı olduğum için biraz yorulduğum için uyumak istiyordum.”* şeklinde ifade etmiştir. Aynı konuda Elif ğretmen’in öğrencilerinden Ö2 günlüğüne; *“Öğretmen sadece üç arkadaşına söz hakkı verdi. Dersi Ö3, Ö7 ve Ö8 (ön sırada oturan öğrenciler)’le işledi. Ben çok sıkıldım açıkçası.”* yazmıştır.

Günlüklerde sıkça karşımıza çıkan öğelerden biri olan derse karşı ilgisizlik Ayşe ğretmen’in öğrencilerinden Ö8 ve Ö10 tarafından sırasıyla; *“Bazıları derste konuşuyor ve dersle ilgileri yok. Başka şeylerle ilgileniyorlar. ... Hoca derste bir şey anlatırken bazen arkadaşımınla uğraştım.”*, *“Sosyal bilgiler dersinde öğrendiğim bazı bilgilerin bana hayatımda fazla yardımcı olacağına inanmıyorum.”* cümleleriyle kâğıda dökölmüştür. Yine bu noktada Elif ğretmen’in ğrencisi Ö1; *“Hızlı iletişim ve güçlü toplum konusunu işledik bugün. Arkadaki arkadaşlarım sürekli konuştuğu için dersle fazla ilgilenemedim.”* şeklinde yakınmıştır.

Derste fikirlerine yer verilmediği için değersiz hissettiğini Ö14 (Ayşe Ö.); *“Öğretmenin sorusuna cevap vermek istediğim halde beni kaldırmadı. Kötü hissettim. Bir de konuyla ilgili sorum vardı. Öğretmen sorunuz var mı demediği için sormadım. Orada da kötü hissettim kendimi.”* ifadeleriyle günlüğüne yansıtmıştır. Bu konuda Elif ğretmen’in öğrencilerinden Ö10 hislerini; *“Öğretmenim parmak kaldırdığımda söz hakkı vermediği zaman kendimi bir an mutsuz hissettim.”* biçiminde, Ö4 ise; *“Bugün derste ğretmen bir soru sordu. Ben de parmak kaldırıp aklıma gelen cevabı söyledim. Öğretmen duymazlıktan geldi. Çok üzüldüm buna.”* biçiminde günlüklerine aktarmışlardır.

Kavrama.

Mevcut durumda öğrencilerin günlüklerine sosyal bilgiler dersinde bir takım anlama ve kavrama problemleri yaşadıklarını not ettikleri ve öğretmenin bunu gidermedeki eksikliğine dikkat çektikleri görülmüştür. Bu problemin en net ifadesi Ayşe Öğretmen'in Ö10 adlı öğrencisinin günlüğünde şu şekilde yer bulmuştur: *"Sosyalin bazı konuları çok karışık. Öğretmen anlatırken anlamakta çok zorlanıyorum. Eve gidince tekrar ediyorum ama yine de anlayamıyorum. Özellikle bazı konular beni çok zorluyor. Anlamadığım konularda dikkatim dağılıyor. Uykum geliyor. Keşke öğretmenimiz zor konuları daha eğlenceli bir şekilde öğretse."*

Özgüven.

Öğrencilerin günlüklerindeki ilk kayıtlara yansıyan yanlış yapma kaygısı ve akran baskısından kaynaklı derse katılmama özgüven kaybettirici iki önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu problemlerden ilki olan yanlış yapma kaygısı Elif Öğretmen'in öğrencilerinden Ö9'un günlüğüne; *"Etkinlikteki birinci soruya parmak kaldırdım. Doğru cevap verdim. Öbür soruda aklıma bir şey geldi ama emin değildim. Yanlış olabilir diye parmak kaldırmadım."* ifadesiyle yansımıştır. Akran baskısı (gülme/dalga geçme) konusunda ise, Ayşe Öğretmen'in öğrencisi Ö16; *"Bugün Sosyal dersinde çok moralm bozuldu. Öğretmenimiz iletişim araçlarını sordu. Ben de duman dedim. Arkadaşlarım güldü. Ben buna çok bozuldum. Öğretmenimiz dumanın doğru olduğunu söyledi. Ama ben çok üzüldüm gülmelerine. Bu yüzden bir daha parmak kaldırmadım."* şeklindeki anısını günlüğünde paylaşmıştır.

Soru – cevap süreci.

Öğrenci günlüklerinde soru-cevap sürecine dair göze çarpan temel problem, düşünme zamanının yetersizliğinden kaynaklı kendini ifade edememe durumudur. Bu probleme ilişkin Elif Öğretmen'in bir öğrencisi (Ö17); *"Öğretmenim soru sordu. Ben cevabı düşünüyordum. Öğretmenim ben daha düşünmeden Ö8'e söz verdi. Ö8 cevabı söyledi. Ben de tam onu diyecektim. Vakit olmadığı için diyemedim."* demiş, Ayşe Öğretmen'in öğrencilerinden Ö12 de; *"Daha ben arkada soruyu anlamadan önde oturanlar cevabı söylüyor."* sözleriyle benzer görüş bildirmiştir.

Öğretmenin rolü.

Öğrencilerin günlüklerinde, öğretmenin çok bilgili olduğu ve temel rolünün bu bilgiyi aktarmak olduğu yönünde bir takım ifadeler rastlanmıştır. Bu ifadeleri açıklayan örnek bir söylem, Elif Öğretmen'in Ö11 adlı öğrencisi tarafından günlüğünde; *"Aklıma takılan soru olursa öğretmene soruyorum. Öğretmen sorduğum soruları genellikle cevaplıyor. Öğretmenimiz çok bilgili birisi. Sosyal çok iyi biliyor. Kitaba bakmadan bütün konuları anlatıyor."* cümleleriyle yer bulmuştur.

Tema 2: Eylem süreciyle sınıf içi iletişim ve etkileşimde meydana gelen değişim.

Eylem sürecinde öğretmenlere verilen eğitimler ve bu eğitimlerin derslerde uygulanmasıyla birlikte sınıf içi iletişim ve etkileşimde meydana gelen değişim; ilgi ve tutum, kavrama, özgüven, iletişim ve etkileşim, soru-cevap süreci ve öğretmen rolü kategorileri altında öğrenci günlüklerine yansımıştır.

İlgi ve tutum.

Eylem sürecinin başlamasıyla birlikte, öğrencilerin derse karşı ilgi ve tutumlarında olumlu yönde bir değişim gözlenmiştir. Günlüklerde öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı daha ilgili hale geldikleri, derse katılmaya daha istekli oldukları ve dersleri artık daha keyifli ve verimli buldukları yönünde ifadeler yer almıştır.

Derse karşı daha ilgili hale geldiğini, Ayşe Öğretmen'in Ö10 adlı öğrencisi; *“Dersi çok güzel dinliyorum. Herkes çok fazla çalışıyor. Herkes hocayı daha fazla dinliyor.”* Ö13 ise, *“Sosyal bilgiler dersine ilgi duyuyorum. Yani artık sosyal seviyorum.”* cümleleriyle ifade etmiştir. İlk günlük kayıtlarında Elif Öğretmen belirli bir kaç öğrenciye daha fazla söz hakkı verdiği için dersten sıkıldığını ifade eden Ö12 adlı öğrenci sonraki kayıtlarda bunun tersine *“Elif hoca artık hepimizi konuşturuyor. Ben artık hoca ile ve ders ile daha çok ilgiliyim. Derste eskisi gibi sıkılmıyorum.”* yazmıştır.

Ayşe Öğretmen'in Ö8 adlı öğrencisi eylem sürecinden sonraki günlüklerinde derse katılım noktasında daha istekli olduğunu; *“Bugün derste her soruya parmak kaldırdım. Hemen hemen her parmak kaldırdığımda hoca beni kaldırdı. Bazı cevaplarım doğru çıktı bazıları yanlış çıktı.”* şeklinde ifade etmiştir. Elif Öğretmen'in Ö7 adlı öğrencisi ise, aynı konudaki gözlemini; *“Derse daha çok katılıyorum ve bence herkes daha çok parmak kaldırıyor artık.”* ifadesiyle dile getirmiştir.

Ayşe Öğretmen'in derslerinin gittikçe daha keyifli ve verimli hale geldiğini belirten Ö5 düşüncesini; *“Bu derste işinin ehli insan yetiştirme konusunu işledik. Ders çok eğlenceli geçti. Dersteki iletişimimiz ve göz temasımız hocayla çok kuvvetliydi. Derse katılım oranı arttı. Bu da dersi çok zevkli kıldı. Umarım her zaman ders böyle zevkli olur.”* cümleleriyle açık bir şekilde günlüğüne yansıtmıştır. Aynı konuda Elif Öğretmen'in öğrencilerinden Ö10 günlüğünde; *“Bu Sosyal Bilgiler dersinde işinin ehli insan yetiştirmek konusunu işledik. İlk ders ‘hiçbir balık uçmaya, hiçbir kuş yüzmeye zorlanmaz.’ cümlesiyle ilgili uzun bir tartışma yaptık. Zamanın nasıl geçtiğini anlayamadık. Çok eğlendim.”* ifadelerine yer vermiştir.

Kavrama.

Mevcut durumda sosyal bilgiler dersinde yaşanan bir takım anlama ve kavrama problemlerinin eylem sürecinin başlamasıyla birlikte ortadan kalktığını, Ayşe Öğretmen'in Ö10 adlı öğrencisi; *"Bu derste hocamız bir soru sordu ve sırasıyla herkesin ismiyle birlikte söylediğini tahtaya yazdı. Bence bu çok mantıklı bir etkinlik oldu. Biz de bu şekilde dersi daha iyi anladık. Hocamız artık bunun gibi bizlere birçok etkinlik yaptırıyor. Bu yüzden dersi daha iyi anlıyoruz ve ders çok eğlenceli geçiyor."* şeklinde günlüğüne yansıtmıştır. Elif Öğretmen'in Ö6 adlı öğrencisi, derste eylem planları çerçevesinde yapılan etkinliklerin dersi daha iyi anlama noktasında faydalı olduğunu günlüğünde; *"Bugünkü dersimizde yaptığımız etkinlik gerçekten çok eğlenceliydi. Elif Öğretmen çok hareketli ve eğlenceli biri. Hepimizin derse katılması için çabalıyor. Bizleri konuşturuyor daha çok. Bu şekilde konuları daha iyi anlıyorum."* biçiminde ifade etmiştir.

Kalıcı öğrenme.

Derste eylem süreciyle birlikte meydana gelen değişimler öğrencilerde daha kalıcı öğrenme meydana gelmesini sağlamıştır. Öğrenmenin kalıcılığındaki bu gelişmeyi Ayşe Öğretmen'in Ö10 adlı öğrencisi şu şekilde ifade etmiştir; *"Hocamız derste konuyla ilgili görüşlerimizi aldı. Bu gerçekten de iyi bir öğrenim şekli. Derse katıldığım zaman daha iyi öğreniyorum ve konuyu kolay kolay unutmuyorum."*

Özgüven.

Eylem sürecinde derslerin işlenişinde planlanan değişikliklerle birlikte, öğrencilerin özgüvenlerinde kayda değer bir iyileşme görülmüştür. Özgüven noktasındaki bu iyileşme; saygı görme, kendini önemli hissetme ve özgüven artışı bağlamında ifadelerle günlüklere yansımıştır.

Öğrencilerin özgüvenlerindeki gelişmeye işaret eden durumlardan olan saygı görmeye ilişkin soruya (EK- 5) Ayşe Öğretmen'in Ö13 ve Ö9 adlı öğrencileri sırasıyla; *"Hocamın benim görüşlerime saygı duyduğunu tabii ki düşünüyorum. Benim fikirlerime katılıyor."*, *"Bence öğretmen benim görüşlerime saygı duyuyor. Benim kararım saçma olsa da bir şey demiyor."* şeklinde yanıt vermişlerdir. Aynı konuda Elif Öğretmen'in öğrencilerinden Ö18; *"Öğretmenim söylediğim cevap karşısında bana ilgili sorular soruyor ve görüşüme saygı duyuyor."* şeklinde memnuniyetini dile getirmiştir.

Dersteki yeni uygulamalar sayesinde kendilerini daha önemli ve değerli hissettiklerini ifade eden öğrencilerden Ö8 (Ayşe Ö.) bu düşüncesini *"Bütün sınıf parmak kaldırdığı halde hoca beni kaldırdı. Söylediğim şeylere arkadaşlarım da katıldı. Sınıftaki herkes evet hocam Ö8 haklı dediler. Çok hoşuma gitti."*, Ö5 (Elif Ö.) de *"Öğretmenim benim cevabımı tahtaya yazdı. Üzerinde tartışıldı. Fikrimi önemsedi."* şeklinde günlüklerine kaydetmişlerdir.

Saygı görme ve kendini değerli hissetme noktasında meydana gelen olumlu değişimler beraberinde öğrencilerde özgüven artışını getirmiştir. Ayşe Öğretmen'in öğrencilerinden Ö10 bu özgüven artışına ilişkin; *"Bu ders göç kavramını ve insanların neden göç ettiklerini işledik. Söylediğimiz kavramlar doğrultusunda örnekler verdik. Benim örneğimi hem öğretmenim hem arkadaşlarım çok beğendi. Kendime özgüvenim geldi. Artık sınıfta fikirlerimi söylerken çekinmiyorum."* ifadelerini kullanmıştır. Bu konuda Elif Öğretmen'in Ö12 adlı öğrencisi de; *"Öğretmen tüm sınıfın derse katılmasını istedi. Son zamanlarda bunu hep yapıyor. Birkaç kez beni kaldırdı. Yanlış cevap vermedim. Birkaç defa böyle olunca artık kendim derse katılıyorum. Aslında derste parmak kaldırmanın korkulacak bir şey olmadığını anladım."* şeklinde benzer görüş bildirmiştir.

İletişim ve etkileşim.

Temel hedefi sınıf içi iletişim ve etkileşimi geliştirerek öğrenme-öğretme ortamını daha verimli hale getirmek olan bu çalışmada öğrenciler bu gelişmeyi günlüklerine yansıtırken artık fikirlerini daha iyi ifade edebilmeleri, arkadaşlarıyla ders içi etkileşimlerinin artması ve iletişimin kolaylaşması gibi konuları gündeme getirmişlerdir.

Düzenlenen eylem planlarına paralel yürütülen derslerde Ayşe Öğretmen'in öğrencilerinden Ö6, fikirlerini artık daha iyi ifade edebildiğini; *"Grup etkinlikleri çok eğlenceli geçiyor ve benim çok hoşuma gidiyor. Kendimi daha iyi ifade edebiliyorum. Grup çalışmalarında arkadaşlarımla beni dikkatli dinlediğini düşünüyorum."* cümleleriyle belirtmiştir.

Sınıf içinde diğer öğrencilerle etkileşiminin arttığına işaret eden Ö6 (Ayşe Ö.) bu durumu *"Sosyal dersleri çok eğlenceli geçiyor. Artık derslerde aklımdaki fikirleri arkadaşlarımla daha çok paylaşıyorum. Özellikle bana cevap verdiklerinde çok hoşuma gidiyor. Daha çok katılmak istiyorum."* şeklinde aktarırken, buna paralel bir tespitini Elif Öğretmen'in öğrencilerinden Ö4; *"Sosyal dersinde arkadaşlarla daha güzel iletişim kuruyoruz. Birbirimizin cevaplarını dinleyip konuşuyoruz."* diyerek ifade etmiştir.

Sınıf içi iletişim ve etkileşimin olumlu yönde değişmiş olması noktasına işaret eden son bulgu, öğrencilerin sınıfta eskiye nazaran daha kolay iletişim kurdukları yönündedir. Bu konuda Ayşe Öğretmen'in Ö10 adlı öğrencisi; *"Sosyal bilgiler dersinde iletişimimizi doğru ve düzenli kıldığımızı düşünüyorum. Son dönemde daha dikkatli iletişim kuruyoruz. Bu iletişimi sadece sosyal bilgiler dersinde değil, hayatımızın her alanında kurmalıyız."* derken, Elif Öğretmen'in Ö15 adlı öğrencisi de; *"İletişimi ilk dönemden bugüne kadar daha da arttırdım. Artık hem arkadaşlarımla hem öğretmenimle derste tartışmaya girebiliyorum."* ifadelerine günlüğünde yer vermiştir.

Soru – cevap süreci.

Eylem planı süresince olumlu değişim gösteren alanlardan bir diğeri de sınıf içinde yürütülen soru-cevap etkinlikleridir. Soru-cevap sürecinin doğru cevap aramak üzerine kurulu mevcut kısır döngüden kurtulup, öğrencileri özgün cevaplar vermeye teşvik eder hale geldiğini Ayşe Öğretmen’in Ö10 adlı öğrencisi; *“Herkes kendince çok farklı fikirler söyledi ve böylece güzel bir iletişim ortamı yarattık.”*, Elif Öğretmen’in Ö7 adlı öğrencisi de; *“Sosyal dersinde Ö5 çok değişik bir cevap verdi. Hiç aklıma gelmemişti. Çok beğendim.”* şeklinde ifade etmişlerdir.

İlk haftalardaki günlük kayıtlarında öğretmenin soru sorduktan sonra cevabı düşünmek için zaman tanımadığından yakınan öğrenciler, yeni sistemde öğretmenin kendilerine yeterli düşünme zamanı tanıdığını ve bu durumun kendilerine güven verdiğini ifade etmişlerdir. Örneğin Ayşe Öğretmen’in öğrencilerinden Ö9; *“Öğretmenimin kendimi ifade etmem için yeterli zaman tanıdığını düşünüyorum. Rahatlıkla düşüncelerimi açıklayabiliyorum.”*, Elif Öğretmen’in öğrencilerinden Ö3 ise; *“Öğretmenim bugün bana bir soru sordu. Ben cevabı düşünürken Ö9 ve Ö12 hocam hocam diye parmak kaldırmaya başladı. Öğretmen de Ö3 arkadaşımızın düşünmesi için zaman verelim dedi. Ben de o arada düşünüp doğru cevabı söyledim. Mutlu oldum.”* şeklinde düşüncelerini dile getirmişlerdir.

Öğretmenin rolü.

Öğrenci günlüklerine yansıdığı kadarıyla, eylem araştırması öncesinde bilgili ve bu bilgiyi öğrenciye aktaran konumundaki öğretmen, eylem süreci sonunda değerlendirmede bulunmaktan kaçınarak kolaylaştırıcı ve teşvik edici bir role bürünmüştür. Öğretmenin bu rol değişimini Elif Öğretmen’in Ö11 adlı öğrencisi günlüğünde; *“Öğretmen bir soru sordu. Önce kimse parmak kaldırmadı. Öğretmen biraz düşünün aklınıza gelen cevabı söylemekten çekinmeyin dedi. Herkesin değişik fikirlerini aldı. Bu fikirlere doğru ve yanlış demedi.”* şeklinde ifade etmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın bu bölümünde, veri analizlerinden elde edilen bulgular yorumlanarak literatür ışığında kapsamlı bir şekilde tartışılmış ve buradan hareketle bazı sonuçlara varılmıştır.

Tartışma

Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimin geliştirilmesine yönelik yürütülen bu araştırmanın bulguları, ilgili literatürle ilişkilendirilerek tartışılmıştır. Bu bölüm araştırma soruları dikkate alınarak dört başlık altında sunulmuştur.

Mevcut durum ve problemin tespiti aşamasına ilişkin tartışma ve yorum.

Sosyal bilgiler öğretim ortamında, öğretim programının gerekleri ve ders kitabının içeriği bağlamında iletişimsel yaklaşım türlerinin kullanımına ilişkin mevcut durum incelendiğinde, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın; özel amaçlar, temel beceriler, kazanımlar ve programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar açısından hem diyalojik hem de otoriter söylem kullanımını gerektiren öğeler içerdiği, Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nın da buna uygun bir şekilde hazırlandığı, ancak programın uygulayıcıları olan öğretmenlerin derslerini bu doğrultuda yürütmedikleri tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan tüm öğretmenlerin, sosyal bilgiler öğretim ortamında, sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımları kullandıkları, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımlara ise hiç yer vermedikleri gözlenmiştir. Alan yazın incelendiğinde, Molinari ve Mameli (2010) çalışmalarında, öğretmenlerin öğrencilere sorduğu sorular ve etkileşimleri (öğrenciler tarafından verilen cevaplar ve öğretmenlerin çıkarımları) iletişimsel yaklaşım açısından analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda, sınıf içi uygulamalarda diyalojik söylemden veya bilginin hep birlikte oluşturulmasından ziyade, daha çok öğretmen konuşmasının ve kontrolünün egemen olduğu söylem modelleri gözlediklerini belirtmişlerdir. Kanadlı (2012), eğitim öncesi ve sonrası öğretmen söylemlerini incelediğinde, eğitim öncesinde sınıf ortamında daha çok otoriter söylem kullanıldığını, eğitim sonrasında ise ağırlıklı olarak diyalojik söylem kullanıldığını ortaya koymuştur. Pimentel ve McNeil (2013), öğretmenlerin nadiren sorgulamaya dayalı sorular kullandığını, öğrencilerin fikirleri üzerinde pek durmadıklarını ve sınıf içi tartışmalarda otoriter bir tutum sergilediklerini belirlemişlerdir. Bu çalışmada elde edilen bulgular, ilgili alan yazında yer alan araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Bu

araştırmaların birçoğu da, mevcut durumda sınıf içi iletişim ve etkileşimde otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) söylemin baskın olduğunu, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) söylemin çok az ya da hiç kullanılmadığını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler Ders Kitabı hem diyalojik hem de otoriter söylem kullanımını gerektiren öğeler içerse de, geçmişten günümüze gelen gelenekselleşmiş öğretmen merkezli anlayışın terkedilmesinin kolay olmadığı görülmüştür. Öğretmenler, çoğunlukla açıklamalar yaparak, kapalı uçlu yahut önceden tanımlanmış cevapları hedefleyen soruları öğrencilere yönelterek derslerini yürütmektedirler. Derslerinde sadece etkileşimsiz/etkileşimli otoriter iletişimsel yaklaşımı kullanan öğretmenler, ya kendi düşüncelerini öğrenciye onaylatma, soru-cevap yöntemini bir otorite aracı olarak kullanma, söylem sırasında başlatma(soru)-cevap-değerlendirme (I-R-E) örüntüsünü kullanma, doğru cevabı buldurmaya yönelik müdahalelerde bulunma eğilimindedirler ya da öğrencilerle etkileşim kurmaksızın sadece bilgi aktarmaya yönelik ders işlemektedirler.

Eylem planlarının sınıf içi iletişim ve etkileşimde meydana getirdiği değişime ilişkin tartışma ve yorum.

Eylem sürecinin başında sınıf içi iletişim ve etkileşime dair gözlemlenen, “ders kitabında diyalojik söyleme vurgu yapan bölümlerin otoriter biçimde ele alınması, soru-cevap arasındaki sürenin azlığı, cevapların gerekçeleriyle istenmemesi, öğrencilerin fikirlerinin öğretmen tarafından (kısmen) yok sayılması, söz hakkı alarak konuşan öğrenciyi diğer öğrencilerin dinlememesi, sınıfta çok fazla gürültü olması, zamanı etkili kullanamama, klasik oturma düzeni, I-R-E söylem örüntüsünün sık kullanılması” gibi sorunlar, Elif Öğretmen’le üç, Ayşe Öğretmen’le ise dört eylem planı sonunda çözülmüştür. Her iki öğretmen de eylem planları kapsamında verilen eğitimleri ve çözüm önerilerini başarılı bir şekilde derslerinde uygulayarak eylem sürecini tamamlamışlardır. Süreç sonunda, her iki öğretmenin de sınıflarındaki etkileşim artmış, araştırmanın başında tamamen otoriter söyleme dayalı olduğu gözlemlenen sınıf içi iletişim ve etkileşim, iletişimsel yaklaşım eğitiminden sonra, ders kitabı ve programın gereklerine uygun bir şekilde yürütülmeye başlanmıştır. Alan yazın incelendiğinde, öğretmenlere iletişimsel yaklaşım eğitimi vermenin, sınıf içi söylem tarzını ve etkileşim atmosferini olumlu yönde geliştirdiğini gösteren çalışmalara rastlanmıştır. Örneğin; fen bilgisi öğretmen adaylarına diyalojik söylem eğitimi veren Lehesvuori vd. (2011) de, eğitimden sonra katılımcıların öğretmen konuşmasının fonksiyonlarına ve alternatif iletişim seçeneklerine ilişkin farkındalığının arttığını gözlemlemişlerdir. Benzer biçimde, iletişimsel yaklaşım eğitiminin, fen bilgisi öğretmenlerinin öğretmen-öğrenci rollerine ilişkin inançlarına ve söylemlerine etkisini inceleyen Kanadlı ve Sağlam (2012), öğretmen adaylarının eğitimden önce genelde öğretmen-merkezli inançlara sahip olduklarını ve buna bağlı olarak otoriter

söylemi kullandıklarını, eğitimden sonra ise sınıflarında öğrenci-merkezli inançlar oluşturmaya çalışarak diyalojik söylem kullandıklarını tespit etmişlerdir. Son olarak, iletişimsel yaklaşım eğitiminin fen bilgisi öğretmen adayları üzerindeki etkilerini inceleyen Uçak (2014), Demirbağ (2017) ve Gizlenci (2019) de, bu çalışmanın sonuçlarını destekler nitelikte sonuçlara ulaşmış, ve eğitimden önce derslerinde genellikle otoriter yaklaşımları kullanan katılımcıların, aldıkları eğitimden sonra otoriter yaklaşımların yanında diyalojik etkileşimli yaklaşımı da kullanmaya başladıklarını belirlemişlerdir. Bu çalışma, iletişimsel yaklaşım eğitiminin sağladığı olumlu değişiklikler bağlamında sonuçları itibariyle alanyazınla benzerlik göstermekle birlikte, hem alan açısından (sosyal bilgiler), hem yöntem açısından (eylem araştırması) hem de katılımcıların aday değil tecrübeli öğretmenler olmaları açısından mevcut alan yazına özgün katkı sağlamaktadır.

Öğretmenlerin eylem sürecine ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgulara yönelik tartışma ve yorum.

Eylem sürecine ilişkin fikirlerini almak üzere yapılan görüşmelerde öğretmenlerin iletişimsel yaklaşım eğitime bakış açıları, diyalojik öğretimin uygulanabilirliğine dair düşünceleri, iletişimsel yaklaşım eğitiminin kendilerine sağladığı katkı ile değişim ve süreç boyunca karşılaştıkları sorunlar dile getirilmiştir. Eylem araştırmasına katılan öğretmenler, iletişimsel yaklaşım eğitiminin kendilerinde farkındalık oluşturduğunu, eğitimlerden keyif aldıklarını, örnek ders tasarısını etkili bulduklarını, eğitim notları ve makalelerden fayda sağladıklarını, çağrışım tekniğine dayalı görüşmelerin hatırlatıcılık bağlamında etkili olduğunu ve uygulamaların sonunda sınıf içi iletişim ve etkileşime dair eksikliklerini fark ettiklerini belirtmişlerdir. Alan yazın incelendiğinde, Lehesvuori (2013) ve Uçak (2014)'ın öğretmen adaylarıyla yürüttükleri çalışmalarında farkındalık oluşturmaya ilgili ulaştıkları sonuçlar çalışmamızın bulgularıyla örtüşmektedir. Lehesvuori (2013), öğretmen adaylarına iletişimsel yaklaşım eğitimi verildiğinde, sınıf içi söylem biçimlerine yönelik farkındalıklarının arttığını, farkındalık arttıkça diyalojik öğretim kullanımının da arttığını belirtmiştir. Uçak (2014) da benzer şekilde iletişimsel yaklaşım ile diyalojik öğretime yönelik farkındalık oluşturma arasında doğru bir orantının olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmamıza katılan öğretmenler eylem süreci sonunda, kendilerine verilen iletişimsel yaklaşım eğitiminden keyif aldıklarını ifade etmişlerdir. Kanadlı (2012) ve Lehesvuori (2013) de çalışmalarında, öğretmen adaylarının iletişimsel yaklaşım eğitime dair pozitif görüş bildirdiklerini, eğitimi faydalı ve keyifli bulduklarını ortaya koymuşlardır. Süreç sonunda yaptığımız görüşmelerde öğretmenler eğitim notları ve makalelerin tekrar gözden geçirilmesinin faydalarına ve özellikle örnek ders tasarısının etkililiğine değinmişlerdir. Lehesvuori vd. (2011) de öğretmen adaylarının derslerinde diyalojik yaklaşımı başarılı bir şekilde kullanmaları için büyük desteğe ihtiyaç

duyduklarını belirterek, örnek ders tasarısı hazırlamanın ve öğretmene makaleler, notlar v.b kaynak sunmanın önemine işaret etmişlerdir. Bu çalışmanın sonuçları, planlama aşamasına ilişkin bulgularımızı destekler niteliktedir. Ayrıca, Lehesvuori vd. (2011)'nin öğretmen adaylarının derslerin video kayıt altına alınmasını, daha sonra izlenip yorumlanmasını, dersin yeniden planlanması ve uygulanması için kullanışlı, faydalı ve etkili bulduklarına dair tespitleri, yeniden düzenleme ve planlama aşamasında kullanmış olduğumuz çağrışım tekniğine dayalı görüşme yönteminin etkililiğiyle ilgili bulgularımızla örtüşmektedir.

Öğretmenlere diyalojik öğretimin uygulanabilirliği ile ilgili görüşleri sorulduğunda, bu yaklaşımın uygulanabilmesi için; öğretmenin yeterli donanıma sahip olması, mesleki gelişime açık olması ve derse hazırlıklı gelmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğrenci düzeyinin yeterli olması, öğrencinin derse hazırlıklı gelmesi ve öğretim programının çok yoğun olmaması gibi koşulların da sağlanması gerektiğine değinmişlerdir. Bu yaklaşımın bütün kademelerde ve çoğu konuda uygulanabileceğini ancak kademeler arasında verimlilik noktasında farklılıklar olduğunu belirtmişlerdir. Uygulamayı engelleyen bazı nedenlerin varlığına işaret eden öğretmenler, bu nedenleri bütün konu ve kazanımların uygun olmaması, içerik ve süre bağlamında öğretim programına uygun ders işleme kaygısı şeklinde sıralamışlardır. Alan yazın incelendiğinde, Lehesvuori (2013), öğretmenin yeterli donanıma sahip olması gerektiği noktasında, sonuçları öngörülemez olan diyalojik aktivitelerden kaçınan öğretmenlerden söz etmiştir. Pimentel ve McNeil (2013) benzer şekilde, öğretmenlerin diyalojik yöntemde sınıf içi konuşmaların farklı olacağını bilip kabul etmekle beraber yaklaşımlarını değiştirmek için gerekli donanım ve becerilerden yoksun olduklarından bahsettiklerini ortaya koymuşlardır. Bu bulgular, bizim çalışmamızda da ulaşılan diyalojik öğretimin uygulanabilmesi için öğretmenin yeterli donanıma sahip olması gerektiği sonucuyla örtüşmektedir. Uygulanabilmesi için öğretmenlerin gerekli bir diğer koşul olarak gördükleri öğretim programının çok yoğun olmaması gerektiği konusunda, Lehesvuori (2013), Pimentel ve McNeil (2013) öğretmenlerin içeriğin yoğunluğunu yetiştirebilmek için kolaylıkla diyalojik söylemden uzaklaşıp, otoriter söyleme kaydığını ortaya koymuşlardır. Diyalojik yöntemin uygulanabilmesi için gerekli koşullardan olan; öğretmenin derse hazırlıklı gelmesi, mesleki gelişime açık olması ve öğrencilerin derse hazırlıklı gelmesi bulgularına değinen bir çalışmaya ise literatürde rastlanmamıştır. Diyalojik öğretimin uygulanabilirliği noktasında, Lehesvuori vd. (2011), fen bilgisindeki çoğu konunun doğrudan bilgi odaklı doğasından kaynaklı olarak diyalojik söyleme uygun olmadığını belirtmişlerdir. Lehesvuori vd. (2011)'nin ortaya koyduğu bu sonuç ile Ayşe Öğretmen ve Elif Öğretmen tarafından dile getirilen 'diyalojik öğretim bazı konularda uygulanabilir' ifadesi birbirlerini destekler niteliktedir. Ancak çalışmamızda iletişimsel yaklaşımın farklı kademelerde uygulanabileceği ancak kademeler arasında verimlilik açısından

farklar olduğuna dair ulaştığımız bulguya benzer veya ters düşen bir sonuca literatürde rastlanmamıştır. Uygulanamama nedenleri olarak karşımıza çıkan, içerik ve süre bağlamında öğretim programına uygun ders işleme kaygısı ise, Lehesvuori (2013), Pimentel ve McNeil (2013)'in de çalışmalarında ulaştıkları ortak bir sonuçtur.

Eylem sürecine katılan öğretmenler iletişimsel yaklaşım eğitiminin sağladığı katkı ve değişimi, öğretmen ve öğrenci açısından değerlendirmişlerdir. Katılımcılar, iletişimsel yaklaşım eğitimi sayesinde derslerin daha keyifli ve verimli hale geldiğini, öğretici rolünden kolaylaştırıcı rolüne geçtiklerini, iletişimsel yaklaşıma uygun eğitim şeklini öğrendiklerini, yanlış cevaplar karşısında daha sabırlı olduklarını, öğrenci fikirlerini dinleyerek hesaba kattıklarını ve bunlara bağlı olarak daha mutlu olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin derse daha aktif katıldıklarını, dersten daha fazla zevk aldıklarını, fikirlerini ifade etme noktasında gelişme gösterdiklerini, cevaplarını gerekçeleriyle birlikte sunmaya başladıklarını, farklı ve yaratıcı fikirler ürettiklerini, katılmadıkları fikirleri çürütmek üzere karşı argüman geliştirme konusunda ilerleme gösterdiklerini, kendilerini daha önemli hissettikleri için özgüvenlerinin arttığını, derse karşı daha ilgili hale geldiklerini ve bunların sonucunda sınıf içindeki öğrenci-öğrenci etkileşiminin arttığını dile getirmişlerdir. Alan yazın incelendiğinde, Lehesvuori (2013), derslerin daha keyifli ve verimli hale gelmesi konusunda katılımcıların büyük çoğunluğunun diyalojik öğretimin derslere pozitif katkıları olduğunu kabul ettiklerini; bu pozitif katkıya örnek olarak ise, uzun diyalogların oluşmasına olanak tanıyan olumlu sınıf atmosferi olabileceğini belirtmiştir. Araştırmamızda ortaya çıkan, öğretmenin öğretici rolünden kolaylaştırıcı rolüne geçtiğine dair bulgu literatürdeki bir çok araştırmanın sonucuyla paralellik göstermektedir (Akış, 2012; Kanadlı, 2012; Kaya & Kılıç, 2010; Molinari, vd., 2012; Poimenidou & Christidou 2010; Uçak, 2014). Yanlış cevaplar karşısında sabırlı olmayı öğrenme konusunda elde edilen bulgu ile Gizlenci (2019)'nin çalışmasında, diyalojik söylemin kullanıldığı sınıflarda, yanlış cevap veren öğrenciye direkt olarak doğru cevabı vermek yerine sorduğu sorularla öğrencinin akıl yürütmesini sağlayan öğretmen modelinin özellikleri benzerlik göstermektedir. Diyalojik söylemin temel özelliklerinden olan ve bu çalışmada diyalojik söyleme geçişle birlikte sıkça karşımıza çıkan öğrenci fikirlerini dinleme ve hesaba katma ise, Gillies (2015) ve Gizlenci (2019)'nin temel bulguları arasındadır. Sınıf içi iletişim ve etkileşimde diyalojik söylem kullanımının öğrencilere katkıları ve yarattığı olumlu değişim, literatürdeki diğer çalışmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir (Baykal, 2014; Bozkurt & Polat, 2017; Demirbağ, 2017; Gizlenci, 2019; Gürel, vd., 2014; Kanadlı, 2012; Lehesvuori, 2013; Mercer, vd., 2009; Uçak, 2014).

Öğretmenler, iletişimsel yaklaşım eğitiminin uygulanması esnasında teorik bilgileri pratiğe dökememe, ders yoğunluğunun fazla olması, uygulamanın öğretmen açısından yorucu olması, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerinin yetersiz olması ve düşüncelerini dile getirmede yetersiz kalınması, gürültü, öğretim programının ve ders saatinin uyumsuzluğu, oturma düzeni, sınıf büyüklüğü gibi konularda sorunlarla karşılaştıklarını dile getirmişlerdir. Teorik bilgileri pratiğe dökememe konusunda öğretmenlerin sorun yaşadığını Poimenidou ve Christidou (2010), öğretmenin yeterli teorik donanıma sahip olmamasının ve/veya uygulamada yetersiz kalmasının, onun destekleyici ve kolaylaştırıcı rolünü tam olarak yerine getirmesine engel olmasıyla açıklamıştır. Uçak (2014) ve Ateş vd. (2016)'nin bulguları da bunu destekler niteliktedir. Uygulamanın öğretmen açısından yorucu olmasına ilişkin bulgumuz ise, Pimentel ve McNeil (2013)'in çalışmasındaki, otoriter söylemin öğretmen için daha konforlu olduğu, diyalojik söylemin ise daha zahmetli olduğu ifadeleriyle destek bulmuştur. İletişimsel yaklaşım modelinin uygulanması esnasında karşılaşılan temel sorunlardan bir olan gürültüye ilişkin, Lehesvuori (2013), öğretmen adaylarının diyalojik öğretim uygulamalarına dair dile getirdiği sorunlar arasında disiplin sorunlarına yani sınıfta gürültünün oluşmasına dikkat çekmiştir. Öğretim programı ile ders saatinin uyumsuz olması ise, literatürde bir çok çalışmanın ortak bulgusu olarak karşımıza çıkmaktadır (Lehesvuori, 2013; Pimentel & McNeil, 2013; Uçak, 2014). Sınıfın fiziksel yapısından kaynaklı sorunlarla ilgili bulgumuz ise, Ateş vd. (2016)'nin kalabalık sınıflar, sınıfın mekânsal yapısı, oturma düzenini değiştirmeye elverişli bir ortam olmaması gibi sebeplerle sınıf üyeleri arasındaki iletişimin olumsuz etkilendiğine dair bulgusuyla örtüşmektedir.

Öğrenci günlüklerinden elde edilen bulgulara yönelik tartışma ve yorum.

Alan yazında iletişimsel yaklaşım modeli benimsenerek yürütülen araştırmalara bakıldığında, öğretim sürecini öğrenci görüşleri üzerinden analiz eden herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, öğrenci günlüklerinin analizinden elde edilen bulgular, var olan diğer araştırmalarla direkt öğrenci görüşleri üzerinden değil, öğretmenler veya öğretmen adaylarıyla yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlarla benzerliği ve farklılığı üzerinden ilişkilendirilmiş ve tartışılmıştır.

Çalışmanın eylem araştırması boyutuna katılan öğrenciler, eylem araştırması başlamadan önce mevcut durumda günlüklerinde derse karşı ilgisiz olduklarını, derste sıkıldıklarını, derste fikirlerine yer verilmediği için değersiz hissettiklerini belirtirken; eylem sürecinin başlamasıyla, derse karşı daha ilgili hale geldiklerini ve daha aktif bir şekilde katıldıklarını günlüklerine yansıtmışlardır. Mercer vd. (2009)'nin çalışmaları da fikirleri alınıp değer gören çocukların motivasyon ve katılımlarının daha yüksek olduğu sonucunu desteklemektedir.

Mevcut durumda dersi anlamakta zorlandıklarını ifade eden öğrenciler, eylem sürecinde yürütülen diyalogik öğretim uygulamalarıyla birlikte dersi daha iyi anladıklarını ve öğrendiklerini kolay kolay unutmadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuya ilişkin, Gillies (2015) öğretmenlerin öğrencileri fikirlerini paylaşarak arkadaşlarından gelen dönütler çerçevesinde yeniden şekillendirmeye teşvik etmelerinin öğrencilerin anlama ve düşünme becerilerini güçlendirdiğini; Bozkurt ve Polat (2017) diyalogik yaklaşıma uygun hazırlanan tartışma ortamlarının öğrencilerin anlama süreçlerini desteklediğini; ve son olarak da Ulu (2017) sunulan alternatif bakış açılarının bilginin daha anlaşılır olmasını sağladığını ortaya koymuşlardır.

Günlüklerine özgüven noktasında notlar düşen öğrenciler, önceleri yanlış olur kaygısıyla söz almaktan çekindiklerini ve sınıfta konuşurken akran baskısı (gülme/dalga geçme) hissettiklerini ifade ederken; özgüven noktasında yaşadıkları duygu değişimlerini saygı görme, kendilerini önemli ve değerli hissetme ve özgüven artışı yaşama başlıkları altında özetlemişlerdir. Mercer vd. (2009)'nin çalışmaları da fikirleri alınıp değer verilen çocukların motivasyon ve katılımlarının, dolayısıyla özgüvenlerinin daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır.

Sınıf içi iletişimin temel öğelerinden olan soru-cevap sürecine ilişkin, öğrenciler çalışmanın başlarında yani mevcut durumda, Genç ve Erdem (2016)'in bulgularıyla benzer şekilde düşünme zamanının yetersizliğinden kaynaklı kendini ifade edemediklerini belirtirken, ilerleyen zamanlarda kendilerini daha rahat ifade edebildiklerini ve yanlış cevaplar verme kaygısı ortadan kalktığı için özgün cevaplar verebildiklerini ifade etmişlerdir. Bu noktada Gillies (2015), Bozkurt ve Polat (2017) ve Gizlenci (2019) de öğretmen söylemine eklenen diyalogik boyutla birlikte, kendilerine yeterli düşünme zamanı tanınan öğrencilerin fikirlerini rahatça açıklayabilecekleri bir sınıf ortamı oluştuğuna dikkat çekmişlerdir.

Mevcut durumdaki günlüklerine yansıdığı biçimiyle, öğretmeni bilginin koşulsuz kaynağı ve aktarıcısı olarak gören öğrenciler, süreç içerisinde bu eğilimlerinden vazgeçerek, öğretmenlerini derslerde rehber ve kolaylaştırıcı olarak görmeye ve tanımlamaya başlamışlardır. İletişimsel yaklaşım eğitimiyle birlikte öğretmen rolünde bir değişimin meydana geldiğini ortaya koyan bir çok araştırmaya rastlanmıştır (Akış 2012; Kanadlı, 2012; Kaya & Kılıç 2010; Molinari vd. 2012; Uçak 2014). Bu noktada Kanadlı (2012), iletişimsel yaklaşım modelinde öğrencileri araştıran, sorgulayan, tartışan bireyler olarak kendi öğrenmelerinden sorumlu tutmuş, öğretmenleri ise öğrenmeyi kolaylaştıran rehberler olarak tanımlamıştır.

Eylem planları işletilmeden önce, yani mevcut durumda günlüklerinde iletişim ve etkileşime dair herhangi bir ifadeye yer vermeyen öğrencilerin, eylem sürecinin başlamasıyla birlikte sınıf içi iletişim kavramına dair farkındalık kazandıkları gözlenmiştir. Öğrenciler, fikirlerini daha iyi ifade edebildiklerini, daha kolay iletişim kurabildiklerini ve arkadaşlarıyla etkileşimlerinin arttığını belirten ifadelerle günlüklerinde yer vermişlerdir. Öğrencileri akıl yürütmeye ve düşüncelerini açıklamaya teşvik etme ve bilimsel kavramların anlaşılması için öğrencilerin daha fazla bilgiye sahip olan akranları ile iletişim kurmasını sağlama sınıf içi iletişim ve etkileşimi olumlu etkileyecektir (Gillies, 2015; Gürel vd., 2014).

Sonuç

Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimi, öğretmenlere verilen iletişimsel yaklaşım eğitimi ile geliştirmeyi amaçlayan bu araştırmanın sonuçları, araştırma soruları ve bulguları dikkate alınarak aşağıda sunulmuştur.

- Sosyal bilgiler öğretim ortamında, öğretim programının gerekleri ve ders kitabının içeriği bağlamında iletişimsel yaklaşım türlerinin kullanımına ilişkin mevcut durum incelendiğinde, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın; özel amaçlar, temel beceriler, kazanımlar ve programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar açısından hem diyalojik hem de otoriter söylem kullanımını gerektiren öğeler içerdiği, Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nın da buna uygun bir şekilde hazırlandığı, ancak programın uygulayıcıları olan öğretmenlerin derslerini bu doğrultuda yürütmedikleri tespit edilmiştir. Nitekim, öğretmenlerin hem 2017-2018 hem de 2018-2019 eğitim-öğretim yıllarında, sosyal bilgiler öğretim ortamında, sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımları kullandıkları, diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımları ise hiç kullanmadıkları gözlenmiştir. Her iki öğretmenin de genel olarak, kendi düşüncesini öğrenciye onaylatma, soru-cevap yöntemini bir otorite aracı olarak kullanma, söylem sırasında başlatma(soru)-cevap-değerlendirme (I-R-E) örüntüsünü kullanma ve doğru cevabı buldurmaya yönelik müdahalelerde bulunma eğiliminde olduğu sonucuna varılmıştır.
- Öğretmenlerin, mevcut durumda tespit edilen problemlerin ortadan kaldırılmasına yönelik hazırlanan eylem planlarını başarılı bir şekilde uyguladıkları görülmüştür. İletişimsel yaklaşım eğitiminden önce derslerinde sadece otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımları kullanan öğretmenlerin, eylem planlarının işletilmesinden sonra derslerinde otoriter (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımların yanında diyalojik (etkileşimli/etkileşimsiz) yaklaşımları da kullandıkları gözlenmiştir. Sınıf içi söylem biçimini çeşitlendirme noktasında gelişim gösteren öğretmenlerin,

derslerinde artık etkileşimli/diyalojik yaklaşımın özelliklerinden olan açık uçlu sorulara, farklı bakış açılarına, *başlatma-cevap-geri bildirim (I-R-F)*, açık zincir (*I-R-P-R-P-R*) ve kompleks (*I-Rs₁-Rs₂-Rs₃*) söylem örüntülerine de yer verdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca fikirlerinin açığa çıkarılması, gerekçelendirilmesi, detaylandırılması ve alternatif cevaplar üretilmesi noktasında öğrenciyi cesaretlendirdikleri görülmüştür.

- Eylem araştırması sürecinde çağrışım tekniğine dayalı görüşme yönteminin eğitim materyali olarak kullanılmasının ve öğretmenle hazırlanan örnek ders taslağının etkililiği araştırmada dikkat çeken önemli sonuçlardır. Mortimer ve Scott (2003) tarafından geliştirilen iletişimsel yaklaşım modeli hakkında önceden herhangi bir bilgiye sahip olmasa bile, katılımcı öğretmenlere eğitim desteği sunulduğunda derslerinde bu modeli uygulayabildiği, dolayısıyla bu yaklaşımın sosyal bilgiler dersinde uygulanabilir olduğu söylenebilir. Sonuç olarak, eylem sürecinde verilen eğitimlerin, sınıf içi iletişim ve etkileşimde iletişimsel yaklaşım modelinin kullanılması hususunda farkındalık oluşturduğu ve söylem biçimlerini çeşitlendirme noktasında fayda sağladığı söylenebilir.
- Eylem araştırması sürecine katılan öğretmenlerin iletişimsel yaklaşım eğitimine bakış açılarının ve sınıf içi iletişim ve etkileşimde uygulanmasına yönelik düşüncelerinin genel olarak olumlu olduğu görülmüştür. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular, gerekli koşullar sağlandığında bu yaklaşımın sosyal bilgiler eğitiminin bütün kademelerinde uygulanabilir olduğunu, uygulama esnasında bazı sorunlarla karşılaşmış olsa da bunların çözülemeyecek sorunlar olmadığını, bu yaklaşımın derslerde uygulanmasının hem öğretmene hem öğrenciye katkı sağladığını ve olumlu yönde bir takım değişimler meydana getirdiğini ortaya koymuştur.
- İletişimsel yaklaşım eğitimi verilmeden önce yani mevcut durumda öğrencilerin günlüklerine soru-cevap süreci, özgüven, kavrama, ilgi ve tutum noktasında bazı sorunlar yansırken; eylem planları aracılığıyla bu sorunların büyük ölçüde çözülmesiyle birlikte, derslerde özgün cevaplar veren, özgüveni yüksek, daha kolay anlayan, derse karşı daha ilgili ve arkadaşlarıyla daha iyi iletişim kuran bir öğrenci profili oluşmuştur.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlardan yola çıkarak, uygulamaya ve yapılacak diğer araştırmalara yönelik bir takım önerilerde bulunulmuştur.

Uygulamaya yönelik öneriler

- İlk eylem planı çerçevesinde teorik olarak verilen iletişimsel yaklaşım eğitiminin uygulama esnasında ortaya çıkan sorunları çözme noktasında istenilen düzeyde etki yaratmadığı; bunun yerine araştırmacının adım adım öğretmene yol gösterdiği sürecin sorunları çözmede daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçtan hareketle, öğretmenlere hizmetiçi eğitimlerde teorik eğitim/seminer vermek yerine, uzun soluklu danışmanlık (supervisor) hizmeti sağlanmalıdır.
- Öğretmenlerin iletişimsel yaklaşım eğitiminden öğrendiklerini uygularken hem kendilerinden hem de dış etkenlerden kaynaklı sorunlar yaşadıkları gözlenmiştir. Kendilerinden kaynaklanan problemler danışmanlık hizmeti ile minimuma indirilebilir; ancak dış etkenlerden kaynaklı olanlar (ör: sınıfın fiziki yapısı, eğitim programının uygulanabilirliği vs.) bakanlık ve alt birimleri tarafından çözüme kavuşturulmalıdır.
- İletişimsel yaklaşım modeli sadece bir derste uygulandığında kalıcı davranış gelişmediği için, öğrencilerin uygulamada hazır bulunuşluk düzeyleriyle ilgili zorluklar yaşadıkları görülmüştür. Belirli kriterlerle seçilecek pilot okullarda tüm derslerde süreç boyunca öğretmenlere danışmanlık sunularak iletişimsel yaklaşımın öğrencilerin her derste karşılaştıkları ve yaşam biçimine dönüştürdükleri bir sistem olması sağlanabilir. Bu sistemin akademik başarıya katkısı da ölçülerek yaygınlaştırılabilir.
- Eylem araştırması sürecinde çağrışım tekniğine dayalı görüşme yönteminin eğitim materyali olarak kullanılmasının etkililiği araştırmada dikkat çeken önemli sonuçlardandır. Bu sonuçtan hareketle, başta sosyal bilgiler olmak üzere tüm derslerin öğretmenlerinin kendi derslerini kayıt altına alıp izleyerek eksiklerini görmeleri ve bunlara çözüm üretmeleri teşvik edilmelidir.
- Öğretmenler, aldıkları mesleki eğitim boyunca, fikirlerin açığa çıkarılması, gerekçelendirilmesi, detaylandırılması ve alternatif cevaplar üretilmesi noktasında öğrenciyi cesaretlendirmeye teşvik edilmelidir. Öğretmen eğitimi, teoride olduğu gibi pratikte de geleneksel yaklaşımın hakimiyetinden çıkarılmalıdır.

Yapılacak diğer araştırmalara y6nelik 6neriler

- Üniversitelerin 6ğretmen yetiştirme programlarında g6revli 6ğretim  yesi ve 6ğretim g6revlilerinin sınıflarında gerçekleşen sınıf içi s6ylem biçimleri iletişimsel yaklaşım açısından incelenebilir.
- Sosyal bilgiler 6ğretiminde 6ğretmenlerin kullandıkları iletişimsel yaklaşım türlerinin 6ğrencilerin 6ğrenmeleri ve üst düşünme becerileri üzerindeki etkisine ilişkin çalışmalar yürütülebilir.
- İletişimsel yaklaşımın farklı kademelerdeki etkililiğini ortaya koymak amacıyla uzun yıllar süren boylamsal araştırmalar yapılabilir.
- Türkiye’de, sınıf içi iletişim ve etkileşimi 6ğretmen ve 6ğrenci s6ylemi özelinde ele alan çalışmalar kısıtlıdır. Eğitim alanında çalışan araştırmacılar bu konuya eğilmeleri konusunda teşvik edilebilir.

KAYNAKÇA

- Aguiar, O. G., Mortimer, E. F., & Scott, P. (2010). Learning from and responding to students' questions: The authoritative and dialogic tension. *Journal of Research in Science Teaching: The Official Journal of the National Association for Research in Science Teaching*, 47(2), 174-193.
- Airasian, P. W., & Walsh, M. E. (1997). Constructivist cautions. *Phi Delta Kappan*, 78(6), 444-449.
- Akış, A. (2012). *Otoriter ve diyalojik öğretmenlerin öğretmen-öğrenci rollerine dair beklenti ve inançları* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 320057)
- Aristotle. (1954). *Rhetoric*. W. Rhys Roberts (trans.), Modern Library.
- Arslan, M. (2007). Eğitimde yapılandırmacı yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40(1), 41-61. doi: 10.1501/Egifak_00000000150
- Aslan, S. (2010). Tartışma esaslı öğretim yaklaşımının öğrencilerin kavramsal algılamalarına etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(2), 467-500.
- Ateş, S., Döğmeci, Y., Güray, E., & Gürsoy, F. F. (2016). Sınıf içi konuşmaların bir analizi: Diyalojik mi monolojik mi?. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 17(2), 603-625.
- Baki, A., & Çelik, S. (2018). Veri İşleme Öğrenme Alanına Yönelik Sınıf İçindeki Söylemlerin Matematiksel Dil Bağlamında İncelenmesi. *Türk Bilgisayar ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 9(2), 283-311.
- Baykal, B. (2014). *Fen ve teknoloji dersi öğretmenlerinin sınıf içi iletişim ve etkileşimlerinin analizi: diyalojik ve otoriter tartışmalar* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 357541)
- Berg, B. L. (2001). *Qualitative research methods for the social sciences* (4nd ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Bolat, S. (1996). Eğitim örgütlerinde iletişim: H. Ü. eğitim fakültesi uygulaması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 75-80.
- Buty, C., & Mortimer, E. F. (2008). Dialogic/authoritative discourse and modelling in a high school teaching sequence on optics. *International Journal of Science Education*, 30(12), 1635-1660.
- Carr, W., & Kemmis, S. (1986). *Becoming critical: education, knowledge and action research*. London: Falmer.
- Cevizci, A. (2012). *Eğitim felsefesi*. (2. baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Cobley, P. (2008). Communication definitions and concepts. Wolfgang Donsbach (Ed.) *The international encyclopedia of communication* (1. baskı). JohnWiley & Sons, Ltd. DOI: 10.1002/9781405186407.wbiecc071.
- Cüceloğlu, D. (2016). *İnsan insana*. (52. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çamdereli, M. (2015). *İletişime giriş*. (2. baskı). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Çilenti, K. (1984). *Eğitim teknolojisi ve öğretim*, Ankara: Kadioğlu Matbaası.

- Demirbağ, M. (2017). Otoriter ve diyalojik söylem tiplerinin fen bilgisi öğretmen adaylarının argüman gelişimine etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 321-340.
- Demirel, R. (2015). Kuvvet ve hareket konularında bireysel ve grupla argümantasyonun öğrencilerin akademik başarısına etkisi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(3), 916-948.
- Deryakulu, D. (1991). Eğitim teknolojisi, iletişim, öğrenme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(24), 527-531. doi.org/10.1501/Egifak_00000000684.
- Dökmen, Ü. (2016). *Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati*. (55. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erden, M. (2000). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Alkım Yayınevi.
- Fraenkel, J. R., Wallen N. E. & Hyun H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Gass, S. M. & Mackey, A. (2000). *Stimulated Recall Methodology in second language research*. London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Gillies, R. M. (2016). Dialogic interactions in the cooperative classroom. *International Journal of Educational Research*, 76, 178-189.
- Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutçu, M., Özerdoğan, P., & Aygün, S. (2018). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu; sosyal bilgiler ders kitabı 7, Ankara: MEB Devlet Kitapları.
- Gürel, C., Olgun, H., Süzük, E., & Gürel, Z. (2014). Discourse analysis of the arguments developed in model rocketry learning environment. *International Online Journal of Educational Sciences*, 6(1).
- Gürgür, H. (2017). Eylem araştırması. A. Saban & A. Ersoy (Ed.), *Eğitimde nitel araştırma desenleri içinde* (2. baskı, ss. 31-80). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güveli, H. (2019). *Analoji destekli diyalojik yöntem ile limit öğretiminden yansımalar: Bir eylem araştırması* (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No.558299)
- Higgins, C., Kramarsky, D. J., & Mackler, S. (2005). *Conceptions of learning and theories of learning*, S.J. Farenga & D. Ness (Ed.) *Encyclopedia of education and human development*. (ss. 226-230)
- Hopkins, D. (2008). *A teacher's guide to classroom research*. (4nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Işık, M. (2019). *İletişim ve etik*. (5. baskı). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Johnson, P. A. (2015). *Eylem araştırması el kitabı* (2. baskı) (Y. Uzuner & M. Ö. Anay, çev. ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kanadlı, S. (2012). *Öğretmenlere yönelik hazırlanan bir mesleki gelişim programının etkililiğinin incelenmesi* (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 320064)
- Kanadlı, S., & Sağlam, Y. (2012). Öğretmenlerin öğretmen-öğrenci rollerine yönelik inançlarının otoriter ve diyalojik söylemlere etkisi. *X. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*, 27-30 Haziran.
- Kanadlı S., & Sağlam, Y. (2016). Bir mesleki gelişim programının sınıf öğretmenlerinin söylem biçimine etkisi: *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (4), 1761-1778.

- Kaya, O. N., & Kılıç, Z. (2010). Fen sınıflarında meydana gelen diyaloglar ve öğrenme üzerine etkileri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(1), 115-130.
- Kemmis, S., McTaggart, R., & Nixon, R. (2014). *The action research planner: Doing critical participatory action research*. Singapore: Springer Science & Business Media.
- Lasswell, H. D. (1948). The structure and function of communication in society. Lyman Bryson (edt.), *The communication of ideas*, (ss. 37-52). New York: The Institute for Religious and Social Studies.
- Lehesvuori, S. (2013). Towards dialogic teaching in science: Challenging classroom realities through teacher education. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, (465).
- Lehesvuori, S., Viiri J., & Rasku-Puttonen H. (2010). Guiding student teachers towards more dialogic science teaching. G. Çakmakçı, & M. F. Taşar (Edt.), *Contemporary science education research: Scientific literacy and social aspects of science*. Ankara: Pegem Akademi.
- Lehesvuori, S., Viiri, J., & Rasku-Puttonen, H. (2011). Introducing dialogic teaching to science student teachers. *Journal of Science Teacher Education*, 22(8), 705-727.
- Lemke, J. L. (1990). *Talking science: Language, learning, and values*. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation.
- Lewin, K. (1946). Action research and minority problems. *Journal of social issues*, 2(4), 34-46.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E.G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- McKay, L. S. (2006). *Researching second language classrooms*. London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- McMahon, K. (2012). Case studies of interactive whole-class teaching in primary science: Communicative approach and pedagogic purposes. *International Journal of Science Education*, 34(11), 1687-1708.
- McTaggart, R. (1997). Reading the collection. In R. McTaggart (Ed.), *Participatory action research* (pp.1-24). New York: Sunny Press.
- MEB. (2015). Mesleki gelişim etkili iletişim. 28 Ocak 2020 tarihinde http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Etkili%20%C4%B0leti%C5%9Fim.pdf adresinden alınmıştır.
- MEB. (2017). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4-5-6 ve 7. sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4-5-6 ve 7. sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> adresinden edinilmiştir.
- Meral, E. (2018). *Argümatasyon tabanlı bilim öğrenme yaklaşımının öğrencilerin akademik başarılarına eleştirel düşünme eğilimlerine ve argüman oluşturma becerilerine etkisi* (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 524362)
- Mehan, H. (1979). *Learning lessons*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Mercer, N., Dawes, L., & Staarman, J. K. (2009). Dialogic teaching in the primary science classroom. *Language and education*, 23(4), 353-369.

- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: a guide to design and implementation*. San Francisco: Jossey-Bass A Wiley Imprint.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis* (2nd ed.). USA: Sage Publications.
- Molinari, L., & Mameli, C. (2010). Classroom dialogic discourse: An observational study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 3857-3860.
- Molinari, L., Mameli, C., & Gnisci, A. (2012). A sequential analysis of classroom discourse in Italian primary schools: The many faces of the IRF pattern. *British Journal of Educational Psychology*, 83(3), 414-430.
- Mortimer, E. F. (1998). Multivoicedness and univocality in classroom discourse: an example from theory of matter. *International journal of science education*, 20(1), 67-82.
- Mortimer, E. F., & Scott, P. H. (2003). *Meaning making in secondary science classrooms*. Philadelphia: Open University Press.
- Mutlu, E. (1995). *İletişim sözlüğü* (2. basım). Ankara: Ark Yayınevi.
- Öztürk, C. (2006). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Öztürk, C. (2012). *Sosyal bilgiler öğretimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi* (3. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Patton, M.Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (3. baskı). M. Bütün & S. B. Demir, çev ed.), Ankara: Pegem Akademi.
- Pimentel, D. S., & McNeill, K. L. (2013). Conducting talk in secondary science classrooms: Investigating instructional moves and teachers' beliefs. *Science Education*, 97(3), 367-394.
- Poimenidou, M., & Christidou, V. (2010). Communication practices and the construction of meaning: Science activities in the kindergarten. *Creative Education*, 1(02), 81.
- Potter, J. & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology: beyond attitudes and behaviour*. London: Sage Publications.
- Rossmo, B. G. & Rallis, F. S. (2017). *An introduction to qualitative research: Learning in the field* (4. baskı). USA: Sage Publications.
- Rustandi, A. (2017). An analysis of İ-R-F (initiation-response-feedback) on classroom interaction in EFL speaking class. *EduLite: Journal of English Education, Literature and Culture*, 2(1), 239-250.
- Schmuck, R. A. (1997). *Practical action research for change*. Illinois: Skylight Training and Publishing.
- Scott, P., & Mortimer, E. (2005). Meaning making in high school science classrooms: A framework for analysing meaning making interactions. In *Research and the quality of science education*. 395-406. Springer, Dordrecht.
- Scott, P. H., Mortimer, E.F., & Aguiar, O. G. (2006). The tension between authoritative and dialogic discourse: A fundamental characteristic of meaning making interactions in high school science lessons. *Science education*, 90(4), 605-631. DOI 10.1002/sce.20131.
- Sinclair, J., & Coulthard, M. (1975). *Towards an analysis of discourse*. London, UK: Oxford University Press.
- Sözen, E. (1999). *Söylem: belirsizlik, mübadele, bilgi/güç, ve refleksivite*. İstanbul: Paradigma Yayınları.

- Şengül, A. A. (2017). *Sosyobilimsel konularda argümantasyonun ortaokul öğrencilerinin karar verme becerileri ve akademik başarıları üzerine etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No.491400)
- Theaker, A. (2002). *The public relations handbook*. New York: Taylor & Francis e-library.
- Toprakçı, E. (2008). *Sınıfa dayalı yönetim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tonkiss, K. (2006). Analysis text and speech: content and discourse analysis. In C. Seale (Eds.), *In Researching Society and Culture*, (2nd ed. pp. 367-383). London: Sage Publications.
- Tozlu, N. (2014). *Eğitimden felsefeye-1: Eğitim felsefesi eğitim üzerine düşünceler ve insandan devlete eğitim*. Erzurum: Bayburt Üniversitesi Yayınları.
- Turhan, E. B. (2019). *Monolojik öğretim yapan bir fen öğretmeni ile diyalogik öğretim yapan bir fen öğretmenin öğretim söylemi açısından kıyaslanması* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No.588810)
- Türk Dil Kurumu (2020). *Genel Türkçe Sözlük*. 25 Ocak 2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Türkoğuz, S., & Merve, C. (2013). Argümantasyona dayalı kavram karikatürü etkinliklerinin öğrencilerin kavramsal anlama düzeylerine etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (35), 155-173.
- Uçak, E. (2014). *Öğretmen adaylarının fen öğretiminde kullandıkları iletişimsel yaklaşım türleri* (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No.375689)
- Uçak, E., & Bağ, H. (2018a). Experience of pre-service science teachers on dialogic interaction, *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 9(31), 194-237.
- Uçak, E., & Bağ, H. (2018b). Discourse analysis of the communicative approaches used by the pre-service teachers. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 381-428.
- Ulu, H. (2017). Dördüncü sınıf fen ve teknoloji derslerinin diyalogik öğretim açısından analizi üzerine bir araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(4), 608-626.
- Uzuner, Y. (2005). Özel eğitimden örneklerle eylem araştırması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 6(2), 1-12.
- Van Booven, C. D. (2015). Revisiting the authoritative–dialogic tension in inquiry-based elementary science teacher questioning. *International Journal of Science Education*, 37(8), 1182-1201.
- Vrikki, M., Wheatley, L., Howe, C., Hennessy, S., & Mercer, N. (2019). Dialogic practices in primary school classrooms. *Language and Education*, 33(1), 85-100.
- Watters, J. J., & Diezmann, C. M. (2016). Engaging elementary students in learning science: an analysis of classroom dialogue. *Instructional Science*, 44(1), 25-44.
- Wells, G. (1999). *Dialogic inquiry: Towards a socio-cultural practice and theory of education*. UK: Cambridge University Press.
- Wertsch, J. V. (1991). *A sociocultural approach to socially shared cognition*. London: Harvester wheatsheaf.
- Yıldırım, A., Şimşek H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.

EKLER

EK-1. Uygulamalara Dair Resmî İzin Yazıları

T.C.
BAYBURT VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 67155047-100-E.6915344
Konu : Araştırma İzni (Mutlu AKSOY)

04.04.2018

BAYBURT İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

- İlgi : a) Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b) Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 26.03.2018 tarih ve E.1800099411 sayılı yazısı.

Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı Doktora Öğrencilerinden Mutlu AKSOY'un araştırma çalışması yapılabilmesi için Müdürlüğümüze Okullarda uygulama isteğini ilgi (b) yazı ile talep etmektedir.

Uygulanmak istenen çalışma esaslarına ilişkin ilgi (a) Yönetmeliği'nin 5'inci maddesi çerçevesine göre, Müdürlüğümüz Araştırma Değerlendirme Komisyonunca incelenmiş olup, söz konusu çalışmasının uygulanmasında bir sakınca olmadığı belirtilmiştir.

Bu bağlamda; söz konusu araştırma çalışmasını Müdürlüğümüze bağlı ekli listede belirtilen Okullarda Okul idaresinin izni doğrultusunda eğitim ve öğretimi aksatmadan gönüllülük esasına göre uygulamasında Müdürlüğümüzce bir sakınca bulunmamaktadır.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

İlyas GÜNAY
Şube Müdürü

Ek:
1-İlgili yazı ve ekleri
2-Tutanak

OLUR
04.04.2018

Soner CAN
Vali a.
İl Milli Eğitim Müdürü

Elektronik İmza
Aşağı ile Aynıdır

04/04/2018

İmza
ATEŞ

Cumhuriyet Caddesi 69000/BAYBURT
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: temelegitim69@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: A. ATEŞ Şef
Tel: (0 458) 211 2181
Faks: (0 458) 211 6077

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 0964-4875-3485-8462-5816 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
BAYBURT VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 67155047-100-E.7030696
Konu : Araştırma İzni (Mutlu AKSOY)

06.04.2018

ERZURUM ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 26.03.2018 tarih ve E.1800099411 sayılı yazınız.

İlgi yazınız gereği; Üniversitenizin Eğitim Bilimleri Enstitüsü ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı Doktora Öğrencilerinden Mutlu AKSOY'un araştırma çalışması yapabilmesi için Müdürlüğümüze Okullarda uygulama isteğini ile ilgili Müdürlüğümüzün 04.04.2018 tarih ve E.6915344 sayılı onayı ekte sunulmuştur.

Bilgilerinize arz ederim.

Soner CAN
İl Milli Eğitim Müdürü

Ek: Onay (1 adet)

Güvenli Elektronik İmza
ile Aynıdır
06 04 2018

Alim ATEŞ
Şef

Cumhuriyet Cad. 69000/BAYBURT
Elektronik Ağ: <http://bayburt.meb.gov.tr>
e-posta: egitim_ogretim69@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Alim ATEŞ Şef
Tel: (0 458) 211 2181-2536
Faks: (0 458) 211 6077

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden f824-7876-390a-8b7b-e9bf kodu ile teyit edilebilir.

EK-2. Etik Kurul Uygunluk Onay Belgesi

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURUL BAŞKANLIĞI
Eğitim Bilimleri Birim Etik Kurulu
ERZURUM

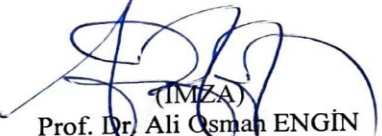
Toplantının Mahiyeti :Etik Kurul
Toplantının Tarihi :19.03.2020
Toplantının Sayısı :06

Karar-16: Danışmanlığını Doç.Dr. Tuncay CEYLAN 'nın yürüttüğü doktora öğrencisi Mutlu AKSOY'un "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sınıf içi iletişim ve Etkileşimin Geliştirilmesine Yönelik Bir Eylem Araştırması" başlıklı doktora tez ile ilgili Etik Kurul uygunluk-onay belgesi talebi ile ilgili husus görüşüldü.

Yapılan görüşmelerden sonra adı geçen "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sınıf içi iletişim ve Etkileşimin Geliştirilmesine Yönelik Bir Eylem Araştırması" başlıklı doktora tez ile ilgili çalışmaların gerçekleştirilmesinde etik ve bilimsel yönden sakınca bulunmadığına,

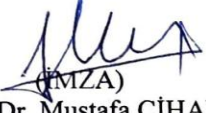
oy birliği ile karar verilmiştir.

(İMZA)
Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ
Birim Etik Kurul Başkanı

(İMZA)
Prof. Dr. Ali Osman ENGİN
Birim Etik Kurul Başkan Yardımcısı

(İMZA)
Prof. Dr. Betül ASLAN
Birim Etik Kurul Üyesi

(İMZA)
Prof. Dr. İhsan Sabri BALKAYA
Birim Etik Kurul Üyesi

(İMZA)
Prof. Dr. Mustafa CİHAN
Raportör

EK-3. Katılımcı Bilgilendirme ve Onay Formu (Öğretmen)

KATILIMCI BİLGİLENDİRME FORMU

Çalışmanın Başlığı: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sınıf İçi İletişim ve Etkileşimin Geliştirilmesine Yönelik Bir Eylem Araştırması.

Çalışmanın Amacı ve İçeriği: Bu çalışma temel olarak, sosyal bilgiler öğretiminde öğretmenlerin kullandıkları iletişimsel yaklaşım türleri ve buna ilişkin farkındalık durumlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerine ulaşılmak istenmektedir. Bu çalışmada video kamera kaydı, ses kayıt cihazı, öğretmen günlüğü, öğrenci günlüğü, yarı yapılandırılmış görüşme formu ve çağrışım tekniğine dayalı görüşme veri toplama aracı olarak kullanılacaktır. Veri toplama aşamasında bu öğretmenlerin dersleri video kamera ve ses kayıt cihazı aracılığıyla kayıt altına alınacaktır. Ayrıca bu öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşme ve video kamera kayıtlarının incelenmesi sonucu elde edilecek verilerden hareketle çağrışım tekniğine dayalı görüşme gerçekleştirilecektir.

Verilerin Gizliliği: Sizinle yapacağımız bu görüşmelerde isminizin gizli tutulacağından ve elde edilen verilerin bilimsel amaçlar dışında herhangi bir yerde kullanılmayacağından emin olabilirsiniz. Video kayıtların tamamı araştırmacıya, jüriye ve uzman görüşüne başvurulacak iki akademisyene açık olup başka şahıslarla paylaşılmayacaktır. Öğretmenin ve öğrencinin yüzü asla belirgin olmayacak biçimde, yüzler mozaiklenerek veya kapatılarak, bazı fotoğraf kareleri bilimsel araştırmalarda kullanılabilecektir.

Katılımın Gönüllülüğü: Bu çalışmada yer almak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Çalışmada yer almayı reddedebilirsiniz veya çalışmanın herhangi bir aşamasında herhangi bir gerekçe sunmadan ayrılabilirsiniz. Zorunlu haller dışında çalışmadan ayrılmamanız çalışmanın sağlıklı yürütmesi açısından önem taşımaktadır.

İletişim: Herhangi bir sorunuz olursa, maksoy@bayburt.edu.tr adresinden bana ulaşabilirsiniz.

Adres: Bayburt Üniversitesi Bayburt Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü 1. Kat, No: 114.

Katılımcının adı – soyadı

İmza

19.02.2018
Tarih

Mutlu Aksoy
Araştırmacının adı – soyadı

İmza

19.02.2018
Tarih

KATILIMCI ONAY FORMU

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sınıf İçi İletişim ve Etkileşimin Geliştirilmesine Yönelik Bir Eylem Araştırması.

1.	Çalışmaya başlamadan önce çalışmanın amacı, verilerin gizliliği ve katılımın gönüllülüğüyle ilgili bilgileri içeren metni okudum ve anladım.	☒
2.	İsimlerin gizlenmesi/değiştirilerek kullanılması/kodlanması gibi konularda açıkça bilgilendirildim.	☒
3.	Çalışmadan elde edilen verilerin kullanılması, yayınlanması, paylaşılması ve arşivlenmesi hususunda tarafıma gerekli açıklamalar yapıldı.	☒
4.	Bu çalışma kapsamında söylediğim, yaptığım ya da yazdığım her şeyin araştırma raporları, yayınlar ve diğer alanlarda yer almasını kabul ediyorum.	☒
5.	Gizliliğin sağlanması koşuluyla, başka araştırmacıların da bu çalışmadan elde edilen verilere erişebileceğini biliyorum.	☒
6.	Çalışmanın içeriği ve çalışmaya katılımım hususunda aklıma takılan soruları araştırmacıya sordum ve doyurucu yanıtlar aldım.	☒
7.	Çalışmanın herhangi bir aşamasında herhangi bir gerekçe sunmadan ayrılabileceğimi biliyorum.	☒
8.	Çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.	☒
9.	Bu formdan bir nüsha bana verilmiştir.	☒

Bilgilendirme Formu'nu okuduğumu ve yukarıda işaretlediğim maddeleri hiçbir baskı altında kalmadan kendi özgür irademle kabul ettiğimi beyan ediyorum. İmzalı bu form kağıdının bir kopyası bana verilecektir.

Katılımcının adı – soyadı

İmza

19.02.2018
Tarih

M. H. AKSOY
Araştırmacının adı – soyadı

İmza

19.02.2018
Tarih

EK-4. Katılımcı Bilgilendirme ve Onay Formu (Veli-Öğrenci)

KATILIMCI BİLGİLENDİRME FORMU (VELİ-ÖĞRENCİ)

Değerli Katılımcı,

Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda doktora öğrencisiyim. Danışman hocam Doç. Dr. Tuncay CEYLAN rehberliğinde, "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sınıf İçi İletişim ve Etkileşimin Geliştirilmesine Yönelik Bir Eylem Araştırması" başlıklı doktora tezi hazırlıyorum. Araştırmamın amacına ulaşabilmesi için ortaokul 7. Sınıfta öğrenim görmekte olan öğrencilere ihtiyaç duymaktayız. Araştırma kapsamında, dersler video kamera ve ses kayıt cihazları aracılığıyla kayıt altına alınacak ve sosyal bilgiler derslerine ilişkin görüşlerini öğrenmek amacıyla öğrencilere günlük yazdırılacaktır. Bu araştırmada yer almak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz veya çalışmanın herhangi bir aşamasında herhangi bir gerekçe sunmadan ayrılabilirsiniz. Zorunlu haller dışında çalışmadan ayrılmamanız çalışmanın sağlıklı yürütmesi açısından önem taşımaktadır. Araştırma süresince, katılımcılar herhangi bir risk ve olumsuz durumla karşılaşmayacaktır. İsminizin gizli tutulacağından ve elde edilen verilerin bilimsel amaçlar dışında herhangi bir yerde kullanılmayacağından emin olabilirsiniz. Video kayıtların tamamı araştırmacıya, jüriye ve uzman görüşüne başvurulacak iki akademisyene açık olup başka şahıslarla paylaşılmayacaktır. Öğretmenin ve öğrencinin yüzü asla belirgin olmayacak biçimde, yüzler mozaiklenerek veya kapatılarak, bazı fotoğraf kareleri bilimsel araştırmalarda kullanılabilecektir.

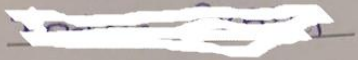
İletişim: Herhangi bir sorunuz olursa, maksoy@bayburt.edu.tr adresinden bana ulaşabilirsiniz.

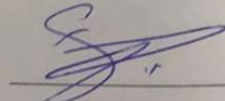
Adres: Bayburt Üniversitesi, Bayburt Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, 1. Kat, No:114.

Öğrencinin adı – soyadı

İmza

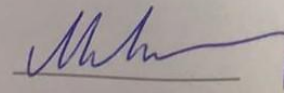
04.04.2018
Tarih

Velinin adı – soyadı

İmza

04.04.2018
Tarih

Mutlu AKSOY
Araştırmacının adı – soyadı

İmza

04.04.2018
Tarih

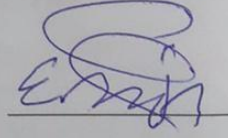
KATILIMCI ONAY FORMU (VELİ-ÖĞRENCİ)

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sınıf İçi İletişim ve Etkileşimin Geliştirilmesine Yönelik Bir Eylem Araştırması.

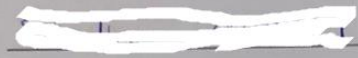
1.	Çalışmaya başlamadan önce çalışmanın amacı, verilerin gizliliği ve katılımın gönüllülüğüyle ilgili bilgileri içeren metni okudum ve anladım.	☒
2.	İsimlerin gizlenmesi/değiştirilerek kullanılması/kodlanması gibi konularda açıkça bilgilendirildim.	☒
3.	Çalışmadan elde edilen verilerin kullanılması, yayınlanması, paylaşılması ve arşivlenmesi hususunda tarafıma gerekli açıklamalar yapıldı.	☒
4.	Bu çalışma kapsamında söylediğim, yaptığım ya da yazdığım her şeyin araştırma raporları, yayınlar ve diğer alanlarda yer almasını kabul ediyorum.	☒
5.	Gizliliğin sağlanması koşuluyla, başka araştırmacıların da bu çalışmadan elde edilen verilere erişebileceğini biliyorum.	☒
6.	Çalışmanın içeriği ve çalışmaya katılımım hususunda aklıma takılan soruları araştırmacıya sordum ve doyurucu yanıtlar aldım.	☒
7.	Çalışmanın herhangi bir aşamasında herhangi bir gerekçe sunmadan ayrılabilceğimi biliyorum.	☒
8.	Çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.	☒
9.	Bu formdan bir nüsha bana verilmiştir.	☒

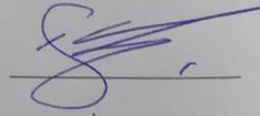
Bilgilendirme Formu'nu okuduğumu ve yukarıda işaretlediğim maddeleri hiçbir baskı altında kalmadan kendi özgür irademle kabul ettiğimi beyan ediyorum. İmzalı bu form kağıdının bir kopyası bana verilecektir.

Öğrencinin adı – soyadı

İmza

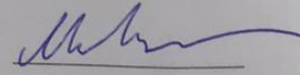
04.04.2018
Tarih

Velinin adı – soyadı

İmza

04.04.2018
Tarih

Mutlu AKSOY
Araştırmacının adı – soyadı

İmza

04.04.2018
Tarih

EK-5. Görüşme Formları

Uygulama Öncesi Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu - Öğretmen

Yer:

Tarih:

Saat:

...../...../2018 tarihinde, saat Sosyal bilgiler öğretiminde, mevcut durumda, sınıf içi iletişim ve etkileşimin nasıl gerçekleştiğini tespit etmeye yönelik, öğretmenle görüşme yapmak üzere bulunmaktayım.

Görüşmemiz yaklaşık olarak 20 dakika sürecektir. Görüşmeye başlamadan önce;

- Sormak istediğiniz bir soru var mı?
- İzin verirseniz yapacağımız görüşmeyi video kamera ve ses kayıt cihazıyla kaydetmek istiyorum. Sizin açınızdan bir sakıncası var mı?

Vereceğiniz cevaplar için şimdiden teşekkür ederim.

- 1- Lisans eğitiminiz nedir?
- 2- Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda kaç yıldır öğretmenlik yapıyorsunuz?
- 3- Yenilenen program ile ilgili bir hizmet içi eğitim aldınız mı? Aldıysanız, faydasını gördünüz mü? Almadıysanız, eksikliğini hissediyor musunuz?
- 4- Sosyal bilgiler dersinde daha çok hangi öğretim yöntem ve tekniğini kullanıyorsunuz? Niçin? (Hatırlatıcı: Soru-cevap/Sunum/Düz anlatım/Monolog/Tartışma/Grup çalışması/Drama/Diğer)
- 5- Öğrenme - öğretme sürecinde öğretmenin sınıftaki rolü ne olmalıdır? (Hatırlatıcı: Bilginin kaynağı ve aktarıcısı/Rehber/Rol model/Kolaylaştırıcı)
- 6- Sınıfta öğrenci merkezli bir yaklaşımı mı yoksa öğretmen merkezli bir yaklaşımı mı tercih etmektesiniz? Niçin bu yaklaşımı tercih ediyorsunuz?

Uygulama Sonrası Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu - Öğretmen

Yer:

Tarih:

Saat:

...../...../2019 tarihinde, saat Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf içi iletişim ve etkileşimi geliştirmeye yönelik eylem araştırması kapsamında, derslerini video kamera aracılığıyla kayıt altına almış olduğum'la/le görüşme yapmak üzere bunmaktayım.

Görüşmeye başlamadan önce;

- Sormak istediğiniz bir soru var mı?
- İzin verirsiniz yapacağımız görüşmeyi video kamera ve ses kayıt cihazıyla kaydetmek istiyorum. Sizin açınızdan bir sakıncası var mı?

İletişimsel yaklaşıma göre yürütülen sosyal bilgiler derslerine dair görüşlerinizi öğrenmek amacıyla bu görüşmeyi yapıyorum. Sorulara samimi ve içtenlikle cevap vermeniz yapacağım çalışma için büyük önem arz etmektedir.

Vereceğiniz cevaplar için şimdiden teşekkür ederim.

- 1- Sınıf içi iletişim ve etkileşimi geliştirmeye yönelik yapılan eylem araştırmasının eğitim, planlanma ve yeniden düzenleme aşamalarına ilişkin düşünceleriniz nelerdir?
 - Karşılaştığınız zorluklar nelerdir? Bu zorlukları aşmak için neler yaptınız?
 - Süreçle ilgili önerileriniz nelerdir?
- 2- Sınıf içi iletişim ve etkileşimi geliştirmeye yönelik yapılan eylem araştırmasının uygulama aşamasına ilişkin düşünceleriniz nelerdir?
 - Karşılaştığınız zorluklar nelerdir?
 - Uygulama süreci ile ilgili önerileriniz nelerdir?
- 3- Sınıf içi iletişim ve etkileşimi geliştirmeye yönelik yapılan bu eylem araştırmasının mesleki ya da kişisel olarak sizde bir değişim yarattığını düşünüyor musunuz? Düşünüyorsanız nasıl bir değişim yarattığını söyler misiniz?
- 4- İletişimsel yaklaşım ve diyalojik öğretime yönelik aldığınız eğitimlerin sınıf içi iletişim ve etkileşimde değişim yarattığını düşünüyor musunuz? Düşünüyorsanız, nasıl bir değişim yarattığını açıklar mısınız?
 - Değişimin olumlu yönleri hakkında neler söylersiniz?
 - Değişimin olumsuz yönleri hakkında neler söylersiniz?
- 5- İletişimsel yaklaşım ve diyalojik öğretimin sosyal bilgiler derslerinde uygulanabilirliğine dair düşünceleriniz nelerdir?

Çağrışım Tekniğine Dayalı Görüşme (Stimulated Recall) – E. Öğretmen

Yer:

Tarih:

Saat:

..../..../2018 tarihinde, saat, Derslerini video kamera aracılığıyla kayıt altına almış olduğum sosyal bilgiler öğretmeni 'e, video kayıtlardan bazı kesitler izleterek görüşme yapmak üzere bulunmaktayım.

Görüşmemiz yaklaşık olarak 60 dakika sürecektir. Görüşmeye başlamadan önce;

- Sormak istediğiniz bir soru var mı?
- İzin verirseniz yapacağımız görüşmeyi video kamera ve ses kayıt cihazıyla kaydetmek istiyorum. Sizin açınızdan bir sakıncası var mı?

Vereceğiniz cevaplar için şimdiden teşekkür ederim.

- 08.02.2019; Video Kayıt, 1. Ders , (14:50 – 18:51) E. Öğretmen ile birlikte izlenmiştir. Derslerinizden alınan bu video kayıtlarda soru-cevap tekniğini sıklıkla kullandığınız görülüyor. Bu tekniği kullanım şekliniz ve amaçlarınızla ilgili bazı sorular sormak istiyorum:
 - Burada soru-cevap tekniğini hangi amaçla kullandınız? Sizce bu amacınız öğrenciler tarafından doğru okundu mu?
 - Bu video kesitinde kullanmış olduğumuz, *başlatma (soru) – cevap - değerlendirme* (I-R-E) modelini derslerinizde ne sıklıkla kullanırsınız? Bu modeli kullanmanızdaki amaç nedir?
 - Bu video kesitinde olduğu gibi, soru-cevap arasındaki bekleme süresini genellikle kısa tuttuğumuzu görüyorum. Soru-cevap arasındaki bekleme süresini kısa tutmanızdaki amaç nedir?

- 08.02.2019: Video Kayıt. 1. Ders . (25:30 – 26:51:) E. Öğretmen ile birlikte izlenmiştir. Bu video kesitinden hareketle aşağıdaki sorular sorulmuştur:
 - Burada soru – cevap tekniğini hangi amaçla kullandınız? Bu soruyu sorarken, önceden belirlediğiniz veya duymak istediğiniz bir cevap var mıydı?
 - Doğru cevabı bulmaya yönelik yönlendirme ve müdahalelerde bulunduğumuz oluyor mu? Oluyorsa, bunları hangi amaçla ve nasıl yapıyorsunuz?
 - Konuşmak için söz hakkı isteyen birden çok öğrenci olduğunda bunlar arasında nasıl bir seçim yapıyorsunuz? Burada parmak kaldıran öğrenciler (Ö2, Ö7) olmasına rağmen, parmak kaldırmadığı halde Ö19’a söz hakkı vermenizdeki etkili olan faktör/ler neydi?
- “08.02.2019: Video Kayıt. 1. Ders . (29:12 – 29:43) E. Öğretmen ile birlikte izlenmiştir. Bu video kesitinden hareketle aşağıdaki sorular sorulmuştur:
 - Derslerinizden alınan video kayıtları incelendiğinde, sınıf içi iletişim ve etkileşimi sağlarken, sıklıkla kapalı uçlu sorular sorduğumuz görülmüştür. Bu soru tarzını kullanmaktaki hedefiniz neydi?
 - Dersinizin bu bölümünde olduğu gibi ‘Değil mi?’, ‘Doğru mu?’ gibi soru kalıplarını sıklıkla kullandığınız görülmüştür. Bu kalıpları kullanmaktaki hedefiniz neydi?
- “08.02.2019: Video Kayıt. 1. Ders . (33:09 – 33:27) E. Öğretmen ile birlikte izlenmiştir. Bu video kesitinden hareketle aşağıdaki sorular sorulmuştur:
 - Bu video kesitinde olduğu gibi, sunuş yoluyla öğretme stratejisini ne sıklıkla kullanırsınız? Bu yöntemi kullanmaktaki hedefiniz nedir?
- “08.02.2019: Video Kayıt. 1. Ders . (34:17 – 35:49) E. Öğretmen ile birlikte izlenmiştir. Bu video kesitinden hareketle aşağıdaki sorular sorulmuştur:
 - Akıllı tahtayı hangi durumlarda kullanırsınız?
 - Bu video kesitinde tahtaya yazdıklarınızı öğrencilerden defterlerine geçirmelerini istediğinizi görüyorum. Bu yöntemi ne sıklıkla kullanırsınız? Bu yöntemi kullanmaktaki hedefiniz neydi?

**EK-6. İletişimsel Yaklaşım Türlerine Göre Hazırlanmış Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Dersi
“Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğüm Var” Konusuna İlişkin Örnek Ders Tasarısı**

ÜNİTE 3 İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

Konu: Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğüm Var

Süre: 1+2 ders saati

Kazanım: Öğrencilerden temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkacak olumsuz durumlara örnekler göstermesi beklenmektedir.

Beceriler: Özgürlük değeriyle kanıt kullanma, eleştirel düşünme, empati, iletişim, problem çözme, gözlem.

Kavramlar: Seyahat, mülteci, yerleşim, kent.

GİRİŞ

İletişimsel Yaklaşım Türü: Etkileşimli/diyalogik

Etkileşim Örüntüsü: I-R-F, I-R-P-R-P-R veya I-R-R1-R2-R3...

Müdahale Biçimleri: Öğretmen, öğrencilerin anlamalarını kontrol eder, ilerlemeyi gözden geçirir.

- ❖ Öğretmen, Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında konu başında yer alan Hazırlık Çalışmaları kapsamında öğrencilere şu soruyu yönelterek derse başlar:

Hazırlık Sorusu: Nerede yaşamak isterdiniz? Seçiminizi etkileyen ilk sebep ne olurdu?

Öğrencilerin kendi düşüncelerine başvurulur. Tüm öğrencilerden nerede yaşamak istediğine ve bu seçimini etkileyen sebebin ne olduğuna dair kısa cevaplar alınır. Öğretmen, öğrencilerin verdiği bu cevaplara ilişkin bir değerlendirmede bulunmaz. Sonrasında, kitapta yer alan okuma parçası öğrencilerden birine okutulur.

Görsel 3.13

İzmir'e Veda Ederken

Babamın iş değişikliği nedeniyle Ankara'ya doğru yola çıkmıştık. Yol boyunca arabanın arka koltuğunda camdan dışarıyı izledim. İzlerken de düşündüm. İzmir'e gelişimizi, yerleşmemizi...

Önce çok üzülüm. Yaşadığım şehirden okulumu, arkadaşlarımı, öğretmenimi bırakıp gitmek çok zor geldi. Ama annem istediğimiz zaman arkadaşlarımı ve öğretmenimi ziyarete gidebileceğimi söyleyince çok sevindim. Okulumu ve arkadaşlarımı çok sevmiştim. Hafta sonu yurt dışındaki akrabalarımızın ziyaretimize geleceğini öğrenince çok sevindim. (Kitap için yazarlar tarafından hazırlanmıştır.)

Öğrenci tarafından okunduktan sonra öğretmen tarafından özetlenir. Okuma parçasını özetledikten sonra öğretmen, öğrencilere şu soruyu yöneltir:

Yukarıdaki metinde hangi hak ve özgürlüklerimizden bahsedilmektedir? Söyleyiniz.

Bu sorunun amacı, öğrencilerin okuma parçasından anladıklarını ortaya çıkarmak, akıl yürütmelerini ve çıkarımda bulunmalarını sağlamaktır.

Öğretmene Not:

- Öğrencilere düşünmeleri için zaman tanınır.
- Diyalojik etkileşim yoluyla öğrencilerin fikirleri ortaya çıkarılmaya çalışılır.
- Öğrencilerin verdiği bilgiler hakkında bir değerlendirme ve yargıda bulunulmaz. Öğrencinin fikirleri bilimsel olmasa da dikkate alınır.
- Öğrencilerden gelen cevaplar tahtanın bir kenarına yazılır. Kavram haritası oluşturulabilir.
- Öğrenciler tarafından paylaşılan fikirlerin açıklamasıyla verilmesi istenir. Tek kelimelik cevaplar verildiğinde; "Bu söylediğini biraz daha açabilir misin?" diyerek öğrencinin fikrini açması sağlanmaya çalışılır.
- Sorularla kendi pozisyonunu tekrar gözden geçirmesine olanak tanınır.
- Farklı fikirlerin ortaya çıkması için öğrencilerin birbirlerinin düşünceleri üzerine münazara etmelerine izin verilir.

İletişimsel Yaklaşım Türü: Etkileşimsiz/otoriter

Etkileşim Örüntüsü: Etkileşim yok

Müdahale Biçimleri: Öğretmen, bilgi aktarır ve öğrencilerin düşüncelerini şekillendirir.

Yerleşme ve seyahat özgürlüğünün İnsan Hakları Bildirgesi ve Anayasa tarafından güvence altına alındığını vurgulamak amacıyla, öğrenci ders kitabında yer alan ilgili maddeler öğrenciye okutulur.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Madde 13 (Seyahat Özgürlüğü)

1. Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır.
2. Herkes kendi ülkesi de dahil olmak üzere herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.

Anayasa Madde 23 (Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti)

Herkes yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek; Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir. Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğretmen, kitapta yer alan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 13. Maddesini (Seyahat Özgürlüğü) ve Anayasa'nın 23. Maddesini (Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü) öğrenciye okuttuktan sonra kendisi bu konu hakkında detaylı açıklamalar yapar.

İnsanların istediği yere seyahat edebilme ve yerleşme hakkı olduğundan bahseder. Seyahat özgürlüğüne getirilecek kısıtlamaların yalnızca bu özgürlüğün kullanımına değil, bireyin çalışma, eğitim, sağlık alanlarındaki özgürlükleri ile sosyal, ekonomik hak ve özgürlüklerinin de kısıtlanmasına yol açabileceğini belirtir. Seyahat özgürlüğünün kısıtlanmasının diğer özgürlüklerimizi nasıl etkileyeceğine değinir. Sonrasında, yerleşme ve seyahat hürriyetinin kısıtlanabileceği durumları Anayasa'da belirtildiği şekilde açıklar:

Anayasa'nın 23. maddesine göre yerleşme ve seyahat hürriyetinin kısıtlanabileceği durumlar şunlardır:

► Kamu mallarını korumak amacıyla yerleşme hürriyeti sınırlandırılabilir. Bazı bölgelere seyahat edilebilir fakat yerleşilemez. Örneğin millî parklar, tarihi mekanlar, sit alanları gibi yerleri korumak için yerleşme yasağı uygulanır.

► Nüfusun yoğun olduğu yerlerde insanlar belirli bir bölgeye yoğunlaştığında bu durum çarpık kentleşmeye ve gecekondulaşmaya sebep olabilir. Sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek amacıyla yerleşme hürriyeti kısıtlanabilir.

► Sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak için de yerleşme özgürlüğü kısıtlanabilir. Örneğin orman ve tarım alanlarının korunması için konut yapımı engellenebilir.

► Salgın hastalık bölgelerine girmek veya bu bölgelerden çıkmak kısıtlanabilir.

► Hakkında kovuşturma veya soruşturma olan kişilere yurt dışına çıkış yasağı getirilebilir

► Terör ve savaş gibi olağanüstü durumlarda devlet vatandaşlarını korumak için yerleşme ve seyahat özgürlüğünü kısıtlayabilir.

Öğrencilere yerleşme ve seyahat özgürlüğünün İnsan Hakları Bildirgesi ve Anayasa tarafından güvence altına alındığı ancak Anayasa'ya dayanarak yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanabileceği durumların olduğu açıklanır.

İletişimsel Yaklaşım Türü: Etkileşimli/diyalogik

Etkileşim Örüntüsü: I-R-F, I-R-P-R-P-R veya I-R-R1-R2-R3...

Müdahale Biçimleri: Öğrencilerin fikirlerini sorgular.

- ❖ Yerleşme ve seyahat özgürlüğünün İnsan Hakları Bildirgesi ve Anayasa tarafından güvence altına alınan maddeleri,
- ❖ Anayasa'ya dayanarak yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanabileceği durumları sorgulatmak amacıyla aşağıdaki sorular sorulabilir:

Soru 1: Seyahat özgürlüğünü güvence altına almak için İnsan Hakları Bildirgesi'nde yer alan maddelerin yeterli olup olmadığını tartışınız.

Bu sorunun amacı, öğrencilerin özgürlük değeriyle kanıt kullanmasını, akıl yürütme ve çıkarımda bulunarak problem çözmelerini sağlamaktır.

Öğrencilerin kendi düşüncelerine başvurulur. Öğretmen, öğrencilerin verdiği cevaplara ilişkin bir yargıda bulunmaz. Bunun yerine, paylaşılan fikirlerin gerekçesini isteyerek öğrencinin kendi pozisyonunu tekrar gözden geçirmesine olanak tanır.

Soru 2: Seyahat özgürlüğünü güvence altına almak için Anayasa'da yer alan maddenin yeterli olup olmadığını tartışınız.

Bu sorunun amacı, öğrencilerin özgürlük değeriyle kanıt kullanmasını, akıl yürütme ve çıkarımda bulunarak problem çözmelerini sağlamaktır.

Öğrencilerin kendi düşüncelerine başvurulur. Öğretmen, öğrencilerin verdiği cevaplara ilişkin bir yargıda bulunmaz. Bunun yerine, paylaşılan fikirlerin gerekçesini isteyerek öğrencinin kendi pozisyonunu tekrar gözden geçirmesine olanak tanır.

Soru 3: Anayasa'nın 23. maddesinde göre yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanabileceğini belirten durumlardan gereksiz bulduğunuz ya da eklemek istediğiniz bir madde var mı? Düşüncerinizi söyleyiniz.

Bu sorunun amacı, öğrencilerin özgürlük değeriyle kanıt kullanmasını, akıl yürütme ve çıkarımda bulunarak problem çözmelerini sağlamaktır.

Öğrencilerin kendi düşüncelerine başvurulur. Öğretmen, öğrencilerin verdiği cevaplara ilişkin bir yargıda bulunmaz. Bunun yerine, paylaşılan fikirlerin gerekçesini isteyerek öğrencinin kendi pozisyonunu tekrar gözden geçirmesine olanak tanır.

Öğretmene Not:

- Öğrencilere düşünmeleri için zaman tanınır.
- Diyalojik etkileşim yoluyla öğrencilerin fikirleri ortaya çıkarılmaya çalışılır.
- Öğrencilerin verdiği bilgiler hakkında bir değerlendirme ve yargıda bulunulmaz. Öğrencinin fikirleri bilimsel olmasa da dikkate alınır.
- Öğrencilerden gelen cevaplar tahtanın bir kenarına yazılır. Kavram haritası oluşturulabilir.
- Öğrenciler tarafından paylaşılan fikirlerin açıklamasıyla verilmesi istenir. Tek kelimelik cevaplar verildiğinde; “Bu söylediğini biraz daha açabilir misin?” diyerek öğrencinin fikrini açması sağlanmaya çalışılır.
- Sorularla kendi pozisyonunu tekrar gözden geçirmesine olanak tanınır.
- Farklı fikirlerin ortaya çıkması için öğrencilerin birbirlerinin düşünceleri üzerine münazara etmelerine izin verilir.

İletişimsel Yaklaşım Türü: Etkileşimsiz/diyalojik

Etkileşim Örüntüsü: Etkileşim yok

Müdahale Biçimleri: Öğrencilerin düşüncelerini seçme ve paylaşma.

Öğretmen, burada toparlayıcı rol oynar. Öğrencilerden gelen farklı fikirleri dinler ve hesaba katar.

Olası Cevaplar:

Ö(x): Seyahat özgürlüğümüzün olduğunu söyleyebilmek için sadece bir devletin toprakları üzerinde değil, sınırlama olmaksızın istediğimiz her yere gidebilmeliyiz.

Ö(y): Ben, katılmıyorum. İsteyen istediği yere giderse kaos ortamı oluşur. Suçlar çoğalır.

Konuyla alakalı olan fikirleri seçer ve bu fikirleri öğrenciyi referans göstererek paylaşır. Burada bir değerlendirmede bulunmaz.

Ö(x), seyahat özgürlüğümüzün olduğunu söyleyebilmek için sadece bir devletin toprakları üzerinde değil, sınırlama olmaksızın istediğimiz her yere gidebilmemiz gerektiğini söyledi. Ö(y), Ö(x)'e bu noktada katılmadığını belirtti. Çünkü isteyen istediği yere giderse kaos ortamının oluşacağını ve suçların artacağını söyledi.

Öğretmen, öğrencilerin fikirlerine değindikten sonra, düşünce tarihinde onlar gibi düşünen insanların veya ekollerin bu konu hakkındaki düşüncelerini sınıfta paylaşabilir.

Öğretmene Not:

Öğrencilerin fikirleri arasında kıyaslama yapmayın.

Öğrencilerin fikirleri hakkında olumsuz bir yargıda bulunmayın.

İletişimsel Yaklaşım Türü: Etkileşimli/diyalolik

Etkileşim Örüntüsü: I-R-F, I-R-P-R-P-R veya I-R-R1-R2-R3...

Müdahale Biçimleri: Öğretmen öğrencilerin anlamalarını kontrol eder, ilerlemeyi gözden geçirir.

Sosyal Bilgiler 7.Sınıf Ders Kitabında yer alan ve aşağıda gösterilen okuma parçası öğrencilerden birine okutulur.

Merhaba ben Nazım, öğretmenimiz önümüzdeki derste nüfus konusunu işleyeceğimizi ve bunun için hazırlık yapmamızı istedi. Nüfus sayımının geçmişte nasıl yapıldığını araştırmak da bana düştü. Akşam babama ödevimden bahsettim. O da gülümseyerek anlatmaya başladı. Çocukluk yıllarında nüfus sayımının hangi gün yapılacağı ve o gün sokağa çıkma yasağının olacağı halka duyurulmuş. Sayım günü memurlar evlere gelir, kimlik tespiti ile nüfus sayımını yaparlarmış.

Görsel 3.14

Öğrenci tarafından okunduktan sonra öğretmen tarafından özetlenir. Okuma parçasını özetledikten sonra öğretmen, öğrencilere şu soruyu yöneltir:

Yukarıdaki hikâyeden yola çıkarak yerleşme ve seyahat özgürlüğümüzün kısıtlandığı bu gibi durumlarda yaşayabileceğimiz olumsuzluklar neler olur? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Bu sorunun amacı, öğrencilerin okuma parçasından anladıklarını ortaya çıkarmak, akıl yürütmelerini ve çıkarımda bulunmalarını sağlamaktır. Öğrencilerin verdiği bilgiler hakkında öğretmen bir yargıda bulunmaz.

Öğretmene Not:

- Öğrencilere düşünceleri için zaman tanınır.
- Diyalojik etkileşim yoluyla öğrencilerin fikirleri ortaya çıkarılmaya çalışılır.
- Öğrencilerin verdiği bilgiler hakkında bir değerlendirme ve yargıda bulunulmaz. Öğrencinin fikirleri bilimsel olmasa da dikkate alınır.
- Öğrencilerden gelen cevaplar tahtanın bir kenarına yazılır. Kavram haritası oluşturulabilir.
- Öğrenciler tarafından paylaşılan fikirlerin açıklamasıyla verilmesi istenir. Tek kelimelik cevaplar verildiğinde; “Bu söylediğini biraz daha açabilir misin?” diyerek öğrencinin fikrini açması sağlanmaya çalışılır.
- Sorularla kendi pozisyonunu tekrar gözden geçirmesine olanak tanınır.
- Farklı fikirlerin ortaya çıkması için öğrencilerin birbirlerinin düşünceleri üzerine münazara etmelerine izin verilir.

İletişimsel Yaklaşım Türü: Etkileşimli/diyalojik

Etkileşim Örüntüsü: I-R-F, I-R-P-R-P-R veya I-R-R1-R2-R3...

Müdahale Biçimleri: Öğretmen, öğrencilerin anlamalarını kontrol eder, ilerlemeyi gözden geçirir.

Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında yer alan ve aşağıda gösterilen iki haber öğrencilerden birine okutulur.

Kadın Girişimci Vize Sorunu Yaşanan ABD'ye Halılarıyla Girdi

İzmir'de, tasarladığı halılarla 11 ülkeye ihracat yapan genç kadın girişimci, Türkiye ile vize problemi yaşanan ABD'ye kendisi giremedi ama halıları girmeyi başardı. Müşterisiyle görüşmek için ABD'ye gitmeyi planlarken vize krizinin gündeme geldiğini belirten girişimci, "Müşteri ile görüşmeye gidecektim ki vize krizi yaşandı ve ABD'ye gidemedim. Ancak müşterim halıyı almaya niyetli olduğu için İstanbul'a geldi ve görüşme yaptık. Halıların dokuması bittiği zaman inşallah ABD'ye yollayacağız." (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)³

Kübalılara Seyahat Özgürlüğü

Küba hükümetinin duyurusunda Kübalıların 13 Ocak 2013'ten itibaren çıkış vizesi olmaksızın ülke dışına seyahat edebileceği ve ilgili makamlara gidecekleri ülkeden davet mektubu sunmak durumunda kalmayacağı bildirildi. Yeni uygulamayla birlikte ülke dışında 11 aydan fazla kaldıklarında oturma izni ve diğer haklarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalan Kübalılar, bundan sonra deniz aşırı ülkelerde 24 ay kalabilecek ve gerektiğinde bu sürenin uzatılması için başvuruda bulunabilecek. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)⁴

Öğrenci tarafından okunduktan sonra öğretmen tarafından özetlenir. Haberleri kısaca özetledikten sonra öğretmen, öğrencilere şu soruyu yöneltir:

Yukarıdaki hikâyeden yola çıkarak yerleşme ve seyahat özgürlüğümüzün kısıtlandığı bu gibi durumlarda yaşayabileceğimiz olumsuzluklar neler olur? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Bu sorunun amacı, öğrencilerin haberleri yorumlamalarını, empati kurmalarını, akıl yürütmelerini ve çıkarımda bulunmalarını sağlamaktır.

Öğretmene Not:

- Öğrencilere düşünmeleri için zaman tanınır.
- Diyalojik etkileşim yoluyla öğrencilerin fikirleri ortaya çıkarılmaya çalışılır.
- Öğrencilerin verdiği bilgiler hakkında bir değerlendirme ve yargıda bulunulmaz. Öğrencinin fikirleri bilimsel olmasa da dikkate alınır.
- Öğrencilerden gelen cevaplar tahtanın bir kenarına yazılır. Kavram haritası oluşturulabilir.
- Öğrenciler tarafından paylaşılan fikirlerin açıklamasıyla verilmesi istenir. Tek kelimelik cevaplar verildiğinde; "Bu söylediğini biraz daha açabilir misin?" diyerek öğrencinin fikrini açması sağlanmaya çalışılır.
- Sorularla kendi pozisyonunu tekrar gözden geçirmesine olanak tanınır.
- Farklı fikirlerin ortaya çıkması için öğrencilerin birbirlerinin düşünceleri üzerine münazara etmelerine izin verilir.

İletişimsel Yaklaşım Türü: Etkileşimsiz/otoriter

Etkileşim Örüntüsü: Etkileşim yok

Müdahale Biçimleri: Öğretmen, bilgi aktarır ve öğrencilerin düşüncelerini şekillendirir.

Farklı coğrafyalarda savaşların olması insanları nasıl etkilediği anlatılır. Farklı ülkelere sığınmacı olarak göç etme nedenleri üzerinde durulur. Bu durumdan en çok kimlerin etkilendiği açıklanır. Türkiye'ye göç eden mültecilere ilişkin ülkemizin tutumuna değinilir.

İletişimsel Yaklaşım Türü: Etkileşimli/diyalogik

Etkileşim Örüntüsü: I-R-F, I-R-P-R-P-R veya I-R-R1-R2-R3...

Müdahale Biçimleri: Öğretmen, öğrencilerin anlamalarını kontrol eder, ilerlemeyi gözden geçirir.

Öğrencilere kitaplarında yer alan Akçakale Süleymanşah Konaklama Tesisi'ne ilişkin görsel analiz edilebilir. Analiz edilirken şu soru sorulabilir:

Akçakale Süleymanşah Konaklama Tesisi

Soru : Savaş sebebiyle başka ülkelere sığınan kişilerin barındırıldığı yerler medyada ve birçok yerde mülteci kampı olarak adlandırılmaktadır. Oysa görselde görüldüğü üzere konaklama tesisi olarak adlandırılmıştır. Mülteci kampı değil de konaklama tesisi olarak adlandırılmasının sebebi ne olabilir?

Öğrencilerin kendi düşüncelerine başvurulur. Öğretmen, öğrencilerin verdiği cevaplara ilişkin bir değerlendirme bulunmaz. Bunun yerine paylaşılan fikirlerin gerekçesini isteyerek öğrencinin kendi pozisyonunu tekrar gözden geçirmesine olanak tanır.

Öğretmene Not:

- Öğrencilere düşünmeleri için zaman tanınır.
- Diyalojik etkileşim yoluyla öğrencilerin fikirleri ortaya çıkarılmaya çalışılır.
- Öğrencilerin verdiği bilgiler hakkında bir değerlendirme ve yargıda bulunulmaz. Öğrencinin fikirleri bilimsel olmasa da dikkate alınır.
- Öğrencilerden gelen cevaplar tahtanın bir kenarına yazılır. Kavram haritası oluşturulabilir.
- Öğrenciler tarafından paylaşılan fikirlerin açıklamasıyla verilmesi istenir. Tek kelimelik cevaplar verildiğinde; “Bu söylediğini biraz daha açabilir misin?” diyerek öğrencinin fikrini açması sağlanmaya çalışılır.
- Sorularla kendi pozisyonunu tekrar gözden geçirmesine olanak tanınır.
- Farklı fikirlerin ortaya çıkması için öğrencilerin birbirlerinin düşünceleri üzerine münazara etmelerine izin verilir.

İletişimsel Yaklaşım Türü: Etkileşimsiz / diyalojik

Etkileşim Örüntüsü: Etkileşim yok

Müdahale Biçimleri: Öğrencilerin düşüncelerini seçme ve paylaşma.

Öğretmen, burada toparlayıcı rol oynar. Öğrencilerden gelen farklı fikirleri dinler ve hesaba katar.

Olası Cevaplar:

Ö(x): Misafirperver bir millet olduğumuz için. Onlar bizim konuğumuzdur. Konuklara konaklayacakları bir yer temin etmişiz.

Ö(y): Konaklama adı bana geçiciliği çağrıştırıyor. Geçici olduğu için konaklama tesisi demiş olabilirler.

Ö(z): Bence konaklama tesisi yerine mülteci kampı demek daha doğru sanki. Çünkü etrafı tellerle çevrili ve giriş çıkışları kontrollü bir şekilde yapılıyor. Konaklama tesisinden daha çok mülteci kampına benziyor.

Konuyla alakalı olan fikirleri seçer ve bu fikirleri öğrenciyi referans göstererek paylaşır. Burada bir değerlendirmede bulunmaz.

Ö(x), Onların bizim konuğumuz olduğunu ve misafirperver bir millet olduğumuz için onlar olarak konaklama yeri temin ettiğimizi söyledi. Ö(y), konaklama adının, kendisine geçiciliği çağrıştırdığını ve bu yüzden konaklama tesisi denmiş olabileceğini dile getirdi. Ö(z) ise, etrafı tellerle çevrili ve giriş çıkışlar kontrolü olduğu için konaklama tesisinden ziyade, mülteci kampına benzediğini ve böyle adlandırılmasının daha doğru olacağını belirttiğini söyleyerek öğrencilerin görüşleri toplanır.

Öğretmene Not:

Öğrencilerin fikirlerini arasında kıyaslama yapmayın.

Öğrencilerin fikirleri hakkında olumsuz bir yargıda bulunmayın.

İletişimsel Yaklaşım Türü: Etkileşimli/diyalogik

Etkileşim Örüntüsü: I-R-F, I-R-P-R-P-R veya I-R-R1-R2-R3...

Müdahale Biçimleri: Öğretmen, öğrencilerin anlamalarını kontrol eder, ilerlemeyi gözden geçirir.

Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında, öğrencinin ders içerisinde uygulama yapabileceği bölümünde, uygulama yerine öğrenciyi tartışmaya sevk eden bir soru yer almaktadır.

 Mültecilerin ülkelerine dönememeleri sonucunda karşılaştıkları sorunlar neler olabilir? Tartışınız.

Öğrencilerin kendi düşüncelerine başvurulur. Öğretmen, öğrencilerin verdiği cevaplara ilişkin bir değerlendirmede bulunmaz. Bunun yerine, paylaşılan fikirlerin gerekçesini isteyerek öğrencinin kendi pozisyonunu tekrar gözden geçirmesine olanak tanır.

Öğretmene Not:

- Öğrencilere düşünmeleri için zaman tanınır.
- Diyalogik etkileşim yoluyla öğrencilerin fikirleri ortaya çıkarılmaya çalışılır.
- Öğrencilerin verdiği bilgiler hakkında bir değerlendirme ve yargıda bulunulmaz. Öğrencinin fikirleri bilimsel olmasa da dikkate alınır.
- Öğrencilerden gelen cevaplar tahtanın bir kenarına yazılır. Kavram haritası oluşturulabilir.

- Öğrenciler tarafından paylaşılan fikirlerin açıklamasıyla verilmesi istenir. Tek kelimelik cevaplar verildiğinde; “Bu söylediğini biraz daha açabilir misin?” diyerek öğrencinin fikrini açması sağlanmaya çalışılır.
- Sorularla kendi pozisyonunu tekrar gözden geçirmesine olanak tanınır.
- Farklı fikirlerin ortaya çıkması için öğrencilerin birbirlerinin düşünceleri üzerine münazara etmelerine izin verilir.

İletişimsel Yaklaşım Türü: Etkileşimsiz/diyalojik

Etkileşim Örüntüsü: Etkileşim yok

Müdahale Biçimleri: Öğrencilerin düşüncelerini seçme ve paylaşma.

Öğretmen, burada toparlayıcı rol oynar. Öğrencilerden gelen farklı fikirleri dinler ve hesaba katar.

Olası Cevaplar:

Ö(x): Ülkelerinde kalan akrabalarını göremezler. Onları sürekli merak edebilirler. Psikolojik olarak olumsuz bir şey. Psikolojileri bozulabilir.

Ö(y): Ülkemizde misafir olarak kaldıklarını söyledik. Misafirlik çok uzun sürdüğü zaman ev sahibinin ilgisi azalabilir. Onlara sürekli kaynak aktaramayacağımız için başka yerlere gitmelerini isteyebiliriz.

Öğretmen, konuyla alakalı olan fikirleri seçer ve bu fikirleri öğrenciyi referans göstererek paylaşır. Burada bir değerlendirmede bulunmaz.

Ö(x), mültecilerin ülkelerinde kalan akrabalarını göremedikleri için, onları sürekli merak edebileceklerini ve bunun da psikojilerine zarar verebileceğini söylemişti. Ö(y), misafirlik çok uzun sürdüğü zaman ev sahibinin ilgisi azalabilir ve buradan gitmeleri istenebilir demişti. Öğrencilerin görüşleri toplanıp ders bitirilebilir.

Öğretmene Not:

Öğrencilerin fikirlerini arasında kıyaslama yapmayın.

Öğrencilerin fikirleri hakkında olumsuz bir yargıda bulunmayın.

EK-7. Mevcut Durumda Derslerde Kullanılan İletişimsel Yaklaşım Türlerinin Zamansal Dağılımı ve Bu Derslere İlişkin Görüntüler

Elif Öğretmen'in Ders Videolarının İletişimsel Yaklaşım Açısından Analizi								
(12.04.2018) 1. Ders (40 dk)			(17.04.2018) 1. Ders (40 dk)			(17.04.2018) 2. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	11:24	Diğer	00:00	10:02	Diğer	00:00	03:19	Diğer
11:24	13:54	O. Etkileşimsiz	10:02	11:11	O. Etkileşimsiz	03:19	03:38	O. Etkileşimsiz
13:54	16:28	O. Etkileşimli	11:11	11:22	Diğer	03:38	03:48	Diğer
16:28	16:38	O. Etkileşimsiz	11:22	11:36	O. Etkileşimsiz	03:48	04:59	O. Etkileşimli
16:38	17:26	O. Etkileşimli	11:36	11:58	O. Etkileşimli	04:59	05:44	O. Etkileşimsiz
17:26	18:29	O. Etkileşimsiz	11:58	12:31	O. Etkileşimsiz	05:44	07:43	O. Etkileşimli
18:29	19:19	O. Etkileşimli	12:31	14:04	O. Etkileşimli	07:43	08:14	O. Etkileşimsiz
19:19	19:46	O. Etkileşimsiz	14:04	16:17	O. Etkileşimsiz	08:14	18:29	O. Etkileşimli
19:46	20:03	O. Etkileşimli	16:17	16:42	O. Etkileşimli	18:29	19:47	Diğer
20:03	20:38	O. Etkileşimsiz	16:42	19:54	O. Etkileşimsiz	19:47	20:11	O. Etkileşimsiz
20:38	20:50	O. Etkileşimli	19:54	20:04	O. Etkileşimli	20:11	20:23	O. Etkileşimli
20:50	21:34	O. Etkileşimsiz	20:04	20:31	O. Etkileşimsiz	20:23	20:32	O. Etkileşimsiz
21:34	21:51	O. Etkileşimli	20:31	22:16	O. Etkileşimli	20:32	20:48	O. Etkileşimli
21:51	22:11	O. Etkileşimsiz	22:16	23:06	O. Etkileşimsiz	20:48	21:16	O. Etkileşimsiz
22:11	23:06	O. Etkileşimli	23:06	23:16	O. Etkileşimli	21:16	22:19	O. Etkileşimli
23:06	23:21	O. Etkileşimsiz	23:16	24:02	O. Etkileşimsiz	22:19	22:27	O. Etkileşimsiz
23:21	23:26	O. Etkileşimli	24:02	24:49	O. Etkileşimli	22:27	22:42	O. Etkileşimli
23:26	23:46	O. Etkileşimsiz	24:49	25:18	O. Etkileşimsiz	22:42	23:22	O. Etkileşimsiz
23:46	23:51	O. Etkileşimli	25:18	27:21	O. Etkileşimli	23:22	23:37	O. Etkileşimli
23:51	24:30	O. Etkileşimsiz	27:21	28:46	Diğer	23:37	24:12	O. Etkileşimsiz
24:30	25:05	O. Etkileşimli	28:46	29:30	O. Etkileşimli	24:12	24:45	Diğer
25:05	25:15	O. Etkileşimsiz	29:30	29:37	Diğer	24:45	25:39	O. Etkileşimsiz
25:15	25:39	O. Etkileşimli	29:37	30:01	O. Etkileşimli	25:39	27:38	O. Etkileşimli
25:39	25:56	Diğer	30:01	30:10	Diğer	27:38	31:18	O. Etkileşimsiz
25:56	26:24	O. Etkileşimsiz	30:10	30:38	O. Etkileşimsiz	31:18	31:34	O. Etkileşimli
26:24	28:34	O. Etkileşimli	30:38	30:52	O. Etkileşimli	31:34	40:00	Diğer
28:34	29:14	O. Etkileşimsiz	30:52	31:20	O. Etkileşimsiz			
29:14	29:26	O. Etkileşimli	31:20	31:53	Diğer			
29:26	29:46	O. Etkileşimsiz	31:53	32:11	O. Etkileşimsiz			
29:46	31:30	O. Etkileşimli	32:11	32:22	Diğer			
31:30	32:01	O. Etkileşimsiz	32:22	32:49	O. Etkileşimsiz			
32:01	32:20	O. Etkileşimli	32:49	33:05	O. Etkileşimli			
32:20	33:02	O. Etkileşimsiz	33:05	34:36	Diğer			
33:02	33:50	O. Etkileşimli	34:36	34:42	O. Etkileşimsiz			
33:50	34:15	Diğer	34:42	35:20	Diğer			
34:15	35:04	O. Etkileşimsiz	35:20	36:52	O. Etkileşimsiz			
35:04	35:14	O. Etkileşimli	36:52	38:03	Diğer			
35:14	35:29	O. Etkileşimsiz	38:03	38:14	O. Etkileşimsiz			
35:29	35:36	O. Etkileşimli	38:14	40:00	O. Etkileşimli			
35:36	35:54	Diğer						
35:54	36:11	O. Etkileşimsiz						
36:11	36:41	O. Etkileşimli						
36:41	37:16	O. Etkileşimsiz						
37:16	37:28	O. Etkileşimli						
37:28	40:00	Diğer						

(24.04.2018) 1. Ders (40 dk)			(24.04.2018) 2. Ders (40 dk)			(26.04.2018) 1. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	06:11	Diğer	00:00	02:06	Diğer	00:00	08:49	Diğer
06:11	07:28	O. Etkileşimsiz	02:06	02:32	O. Etkileşimsiz	08:49	10:16	O. Etkileşimsiz
07:28	08:15	O. Etkileşimli	02:32	02:57	O. Etkileşimli	10:16	10:58	O. Etkileşimli
08:15	08:25	O. Etkileşimsiz	02:57	05:06	O. Etkileşimsiz	10:58	11:34	O. Etkileşimsiz
08:25	09:11	O. Etkileşimli	05:06	05:35	O. Etkileşimli	11:34	11:57	Diğer
09:11	09:31	O. Etkileşimsiz	05:35	06:08	O. Etkileşimsiz	11:57	12:18	O. Etkileşimli
09:31	10:04	O. Etkileşimli	06:08	07:32	O. Etkileşimli	12:18	13:28	O. Etkileşimsiz
10:04	13:10	O. Etkileşimsiz	07:32	08:18	O. Etkileşimsiz	13:28	13:38	O. Etkileşimli
13:10	15:23	O. Etkileşimli	08:18	08:25	O. Etkileşimli	13:38	15:44	O. Etkileşimsiz
15:23	16:10	O. Etkileşimsiz	08:25	09:09	O. Etkileşimsiz	15:44	16:18	O. Etkileşimli
16:10	16:39	O. Etkileşimli	09:09	09:50	O. Etkileşimli	16:18	16:58	O. Etkileşimsiz
16:39	17:23	O. Etkileşimsiz	09:50	10:31	O. Etkileşimsiz	16:58	17:35	O. Etkileşimli
17:23	17:55	O. Etkileşimli	10:31	11:06	O. Etkileşimli	17:35	17:46	O. Etkileşimsiz
17:55	18:30	O. Etkileşimsiz	11:06	11:16	O. Etkileşimsiz	17:46	18:57	O. Etkileşimli
18:30	18:47	O. Etkileşimli	11:16	11:25	O. Etkileşimli	18:57	19:24	O. Etkileşimsiz
18:47	19:46	O. Etkileşimsiz	11:25	12:10	O. Etkileşimsiz	19:24	19:42	O. Etkileşimli
19:46	20:26	O. Etkileşimli	12:10	12:26	O. Etkileşimli	19:42	21:00	O. Etkileşimsiz

20:26	21:44	O. Etkileşimsiz	12:26	14:20	O. Etkileşimsiz	21:00	21:20	O. Etkileşimli
21:44	22:32	O. Etkileşimli	14:20	15:00	O. Etkileşimli	21:20	22:59	O. Etkileşimsiz
22:32	22:52	O. Etkileşimsiz	15:00	15:45	O. Etkileşimsiz	22:59	23:52	O. Etkileşimli
22:52	23:03	O. Etkileşimli	15:45	15:51	O. Etkileşimli	23:52	24:04	O. Etkileşimsiz
23:03	24:47	O. Etkileşimsiz	15:51	17:00	O. Etkileşimsiz	24:04	24:53	O. Etkileşimli
24:47	25:01	O. Etkileşimli	17:00	17:13	O. Etkileşimli	24:53	25:23	O. Etkileşimsiz
25:01	25:21	O. Etkileşimsiz	17:13	17:32	O. Etkileşimsiz	25:23	25:36	O. Etkileşimli
25:21	26:08	Diğer	17:32	18:08	O. Etkileşimli	25:36	26:44	O. Etkileşimsiz
26:08	26:22	O. Etkileşimsiz	18:08	19:42	O. Etkileşimsiz	26:44	27:07	O. Etkileşimli
26:22	26:51	O. Etkileşimli	19:42	20:10	Diğer	27:07	29:46	O. Etkileşimsiz
26:51	31:03	O. Etkileşimsiz	20:10	21:50	O. Etkileşimsiz	29:46	30:32	O. Etkileşimli
31:03	31:53	O. Etkileşimli	21:50	22:11	O. Etkileşimli	30:32	32:23	O. Etkileşimsiz
31:53	32:55	O. Etkileşimsiz	22:11	25:50	O. Etkileşimsiz	32:23	32:50	O. Etkileşimli
32:55	33:17	O. Etkileşimli	25:50	26:10	O. Etkileşimli	32:50	33:39	Diğer
33:17	35:12	O. Etkileşimsiz	26:10	33:10	O. Etkileşimsiz	33:39	34:10	O. Etkileşimli
35:12	35:16	O. Etkileşimli	33:10	33:19	O. Etkileşimli	34:10	36:07	O. Etkileşimsiz
35:16	35:38	O. Etkileşimsiz	33:19	34:04	O. Etkileşimsiz	36:07	36:44	O. Etkileşimli
35:38	35:54	Diğer	34:04	34:31	Diğer	36:44	40:00	O. Etkileşimsiz
35:54	36:45	O. Etkileşimsiz	34:31	35:21	O. Etkileşimsiz			
36:45	36:52	O. Etkileşimli	35:21	36:11	O. Etkileşimli			
36:52	38:52	O. Etkileşimsiz	36:11	39:04	O. Etkileşimsiz			
38:52	39:11	O. Etkileşimli	39:04	39:24	O. Etkileşimli			
39:11	40:00	O. Etkileşimsiz	39:24	40:00	O. Etkileşimsiz			

(03.05.2018) 1. Ders (40 dk)			(08.05.2018) 1. Ders (40 dk)			(08.05.2018) 2. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	07:16	Diğer	00:00	09:33	Diğer	00:00	06:56	Diğer
07:16	08:16	O. Etkileşimli	09:33	10:57	O. Etkileşimsiz	06:56	08:28	O. Etkileşimsiz
08:16	09:38	O. Etkileşimsiz	10:57	15:37	O. Etkileşimli	08:28	19:09	Diğer
09:38	10:02	O. Etkileşimli	15:37	15:46	O. Etkileşimsiz	19:09	20:40	O. Etkileşimsiz
10:02	12:12	O. Etkileşimsiz	15:46	16:10	O. Etkileşimli	20:40	20:57	O. Etkileşimli
12:12	12:22	O. Etkileşimli	16:10	16:44	Diğer	20:57	24:18	Diğer
12:22	13:13	O. Etkileşimsiz	16:44	16:53	O. Etkileşimsiz	24:18	25:19	O. Etkileşimli
13:13	15:17	Diğer	16:53	20:09	O. Etkileşimli	25:19	25:50	O. Etkileşimsiz
15:17	15:49	O. Etkileşimsiz	20:09	20:24	O. Etkileşimsiz	25:50	26:33	Diğer
15:49	15:56	Diğer	20:24	23:58	O. Etkileşimli	26:33	26:48	O. Etkileşimsiz
15:56	16:21	O. Etkileşimli	23:58	24:31	O. Etkileşimsiz	26:48	28:19	Diğer
16:21	16:43	O. Etkileşimsiz	24:31	27:30	O. Etkileşimli	28:19	28:31	O. Etkileşimsiz
16:43	16:57	Diğer	27:30	28:06	O. Etkileşimsiz	28:31	29:28	O. Etkileşimli
16:57	17:08	O. Etkileşimsiz	28:06	29:00	O. Etkileşimli	29:28	30:20	O. Etkileşimsiz
17:08	17:47	Diğer	29:00	30:04	Diğer	30:20	36:24	O. Etkileşimli
17:47	18:20	O. Etkileşimli	30:04	32:25	O. Etkileşimli	36:24	40:00	Diğer
18:20	18:51	O. Etkileşimsiz	32:25	32:50	O. Etkileşimsiz			
18:51	19:00	O. Etkileşimli	32:50	34:16	Diğer			
19:00	20:28	O. Etkileşimsiz	34:16	35:51	O. Etkileşimli			
20:28	21:00	O. Etkileşimli	35:51	37:01	O. Etkileşimsiz			
21:00	21:17	O. Etkileşimsiz	37:01	37:35	Diğer			
21:17	21:25	O. Etkileşimli	37:35	38:20	O. Etkileşimli			
21:25	21:41	O. Etkileşimsiz	38:20	40:00	O. Etkileşimsiz			
21:41	21:50	O. Etkileşimli						
21:50	23:02	O. Etkileşimsiz						
23:02	23:30	O. Etkileşimli						
23:30	24:33	Diğer						
24:33	32:36	O. Etkileşimsiz						
32:36	40:00	Diğer						

Elif Öğretmen'in Derslerine İlişkin Görüntüler

(12.04.2018 – Perşembe –1. Ders - 18:04)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(17.04.2018 – Salı- 1. Ders - 16:04)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(24.04.2018 – Salı – 1. Ders- 34:11)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(26.04.2018 – Perşembe- 1. Ders- 15:07)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(03.05.2018 – Perşembe – 1. Ders- 20:52)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(08.05.2018 – Salı – 1. Ders- 14:21)
Derse ait bir fotoğraf karesi

Ayşe Öğretmen'in Ders Videolarının İletişimsel Yaklaşım Açısından Analizi

(17.04.2018) Ders (40 dk)			(24.04.2018) 1. Ders (40 dk)			(30.04.2018) 1. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	02:03	O. Etkileşimli	00:00	06:23	Diğer	00:00	03:48	Diğer
02:03	02:48	O. Etkileşimsiz	06:23	12:00	O. Etkileşimli	03:48	06:44	O. Etkileşimsiz
02:48	04:03	O. Etkileşimli	12:00	12:58	O. Etkileşimsiz	06:44	07:00	Diğer
04:03	04:44	O. Etkileşimsiz	12:58	14:16	O. Etkileşimli	07:00	07:30	O. Etkileşimsiz
04:44	05:05	O. Etkileşimli	14:16	14:55	O. Etkileşimsiz	07:30	10:05	Diğer
05:05	07:33	O. Etkileşimsiz	14:55	15:57	O. Etkileşimli	10:05	12:28	O. Etkileşimsiz
07:33	08:05	Diğer	15:57	16:09	O. Etkileşimsiz	12:28	13:29	O. Etkileşimli
08:05	09:04	O. Etkileşimsiz	16:09	16:20	O. Etkileşimli	13:29	14:05	O. Etkileşimsiz
09:04	09:11	Diğer	16:20	16:41	O. Etkileşimsiz	14:05	14:34	O. Etkileşimli
09:11	09:43	O. Etkileşimsiz	16:41	18:45	O. Etkileşimli	14:34	15:03	O. Etkileşimsiz
09:43	09:58	Diğer	18:45	19:54	O. Etkileşimsiz	15:03	15:44	O. Etkileşimli
09:58	11:12	O. Etkileşimsiz	19:54	40:00	O. Etkileşimli	15:44	21:01	O. Etkileşimsiz
11:12	11:26	Diğer				21:01	21:37	Diğer
11:26	12:11	O. Etkileşimsiz				21:37	22:15	O. Etkileşimsiz
12:11	12:43	Diğer				22:15	22:35	O. Etkileşimli
12:43	14:22	O. Etkileşimsiz				22:35	23:44	O. Etkileşimsiz
14:22	14:41	O. Etkileşimli				23:44	24:21	Diğer
14:41	15:11	O. Etkileşimsiz				24:21	26:32	O. Etkileşimli
15:11	15:48	Diğer				26:32	27:18	O. Etkileşimsiz
15:48	16:15	O. Etkileşimsiz				27:18	27:29	O. Etkileşimli
16:15	16:30	O. Etkileşimli				27:29	30:58	O. Etkileşimsiz
16:30	17:40	O. Etkileşimsiz				30:58	31:40	Diğer
17:40	18:04	Diğer				31:40	32:44	O. Etkileşimli
18:04	19:12	O. Etkileşimsiz				32:44	33:42	Diğer
19:12	19:22	Diğer				33:42	39:05	O. Etkileşimli
19:22	19:37	O. Etkileşimsiz				39:05	40:00	Diğer
19:37	20:20	Diğer						
20:20	21:08	O. Etkileşimli						
21:08	22:41	O. Etkileşimsiz						
22:41	23:04	Diğer						
23:04	23:21	O. Etkileşimli						
23:21	24:20	O. Etkileşimsiz						
24:20	24:40	Diğer						
24:40	26:12	O. Etkileşimsiz						
26:12	26:26	O. Etkileşimli						
26:26	28:11	O. Etkileşimsiz						
28:11	38:00	O. Etkileşimli						
38:00	40:00	Diğer						

(30.04.2018) 2. Ders (40 dk)			(14.05.2018) 1. Ders (40 dk)			(14.05.2018) 2. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	09:23	Diğer	00:00	04:49	Diğer	00:00	02:40	Diğer
09:23	11:05	O. Etkileşimli	04:49	15:08	O. Etkileşimsiz	02:40	03:09	O. Etkileşimli
11:05	11:30	O. Etkileşimsiz	15:08	15:24	O. Etkileşimli	03:09	33:34	Diğer
11:30	12:07	O. Etkileşimli	15:24	31:30	O. Etkileşimsiz	33:34	06:00	O. Etkileşimsiz
12:07	12:31	O. Etkileşimsiz	31:30	32:03	O. Etkileşimli	06:00	06:08	O. Etkileşimli
12:31	13:05	O. Etkileşimli	32:03	33:02	Diğer	06:08	28:45	O. Etkileşimsiz
13:05	14:36	O. Etkileşimsiz	33:02	33:40	O. Etkileşimsiz	28:45	28:55	O. Etkileşimli
14:36	14:45	O. Etkileşimli	33:40	34:49	O. Etkileşimli	28:55	32:59	O. Etkileşimsiz
14:45	15:20	O. Etkileşimsiz	34:49	40:00	O. Etkileşimsiz	32:59	33:49	O. Etkileşimli
15:20	15:27	O. Etkileşimli				33:49	40:00	O. Etkileşimsiz
15:27	18:33	O. Etkileşimsiz						
18:33	18:56	Diğer						
18:56	23:47	O. Etkileşimsiz						
23:47	25:07	O. Etkileşimli						
25:07	32:28	O. Etkileşimsiz						
32:28	34:47	O. Etkileşimli						
34:47	35:48	O. Etkileşimsiz						
35:48	40:00	O. Etkileşimli						

(21.05.2018) Ders (40 dk)			(21.05.2018) 1. Ders (40 dk)			(22.05.2018) 2. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	03:28	Diğer	00:00	04:54	Diğer	00:00	05:19	Diğer
03:28	05:17	O. Etkileşimsiz	04:54	07:58	O. Etkileşimsiz	05:19	06:08	O. Etkileşimsiz
05:17	06:28	O. Etkileşimli	07:58	09:37	O. Etkileşimli	06:08	07:00	O. Etkileşimli
06:28	07:23	O. Etkileşimsiz	09:37	10:32	O. Etkileşimsiz	07:00	08:19	O. Etkileşimsiz
07:23	07:51	O. Etkileşimli	10:32	11:08	O. Etkileşimli	08:19	08:40	O. Etkileşimli
07:51	09:42	O. Etkileşimsiz	11:08	12:41	O. Etkileşimsiz	08:40	10:56	O. Etkileşimsiz

09:42	10:06	O. Etkileşimli	12:41	19:35	O. Etkileşimli	10:56	11:20	O. Etkileşimli
10:06	16:47	O. Etkileşimsiz	19:35	19:54	Diğer	11:20	11:44	O. Etkileşimsiz
16:47	17:13	Diğer	19:54	22:31	O. Etkileşimli	11:44	12:01	O. Etkileşimli
17:13	19:47	O. Etkileşimsiz	22:31	29:01	Diğer	12:01	12:09	Diğer
19:47	20:53	O. Etkileşimli	29:01	37:02	O. Etkileşimli	12:09	12:38	O. Etkileşimsiz
20:53	22:45	O. Etkileşimsiz	37:02	37:51	Diğer	12:38	12:47	O. Etkileşimli
22:45	22:56	O. Etkileşimli	37:51	40:00	O. Etkileşimli	12:47	13:02	O. Etkileşimsiz
22:56	23:48	O. Etkileşimsiz				13:02	13:29	O. Etkileşimli
23:48	23:54	O. Etkileşimli				13:29	19:53	O. Etkileşimsiz
23:54	26:28	O. Etkileşimsiz				19:53	20:09	O. Etkileşimli
26:28	26:40	O. Etkileşimli				20:09	25:48	O. Etkileşimsiz
26:40	27:59	O. Etkileşimsiz				25:48	26:10	O. Etkileşimli
27:59	28:20	O. Etkileşimli				26:10	27:36	O. Etkileşimsiz
28:20	28:26	O. Etkileşimsiz				27:36	27:44	O. Etkileşimli
28:26	28:45	O. Etkileşimli				27:44	27:57	O. Etkileşimsiz
28:45	30:49	O. Etkileşimsiz				27:57	28:58	Diğer
30:49	31:36	O. Etkileşimli				28:58	29:43	O. Etkileşimli
31:36	33:38	O. Etkileşimsiz				29:43	30:45	O. Etkileşimsiz
33:38	34:02	O. Etkileşimli				30:45	31:05	O. Etkileşimli
34:02	34:33	O. Etkileşimsiz				31:05	31:47	O. Etkileşimsiz
34:33	35:29	O. Etkileşimli				31:47	32:04	O. Etkileşimli
35:29	35:44	O. Etkileşimsiz				32:04	32:35	O. Etkileşimsiz
35:44	36:29	Diğer				32:35	33:18	Diğer
36:29	40:00	O. Etkileşimsiz				33:18	34:40	O. Etkileşimli
						34:40	35:00	Diğer
						35:00	39:42	O. Etkileşimli
						39:42	40:00	Diğer

Ayşe Öğretmen'in Derslerine İlişkin Görüntüler

(17.04.2018 – Salı – 1. Ders - 07:12)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(24.04.2018 – Salı – 1. Ders – 25:58)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(30.04.2018 – Pazartesi – 2. Ders - 10:55)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(30.04.2018 – Pazartesi – 2. Ders - 10:55)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(21.05.2018 – Pazartesi – 1. Ders - 11:30)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(22.05.2018 – Salı – 1. Ders – 18:48)
Derse ait bir fotoğraf karesi

Umut Öğretmen'in Ders Videolarının İletişimsel Yaklaşım Açısından Analizi

(09.04.2018) 1. Ders (40 dk)			(12.04.2018) 1. Ders (40 dk)			(12.04.2018) 2. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	09:11	Diğer	00:00	06:51	Diğer	00:00	11:22	Diğer
09:11	09:25	O. Etkileşimli	06:51	09:46	O. Etkileşimli	11:22	13:55	O. Etkileşimli
09:25	12:12	O. Etkileşimsiz	09:46	10:18	Diğer	13:55	14:10	O. Etkileşimsiz
12:12	12:43	O. Etkileşimli	10:18	11:25	O. Etkileşimsiz	14:10	16:17	O. Etkileşimli
12:43	13:21	O. Etkileşimsiz	11:25	11:33	O. Etkileşimli	16:17	19:31	O. Etkileşimsiz
13:21	13:45	O. Etkileşimli	11:33	12:46	O. Etkileşimsiz	19:31	21:04	O. Etkileşimli
13:45	16:18	O. Etkileşimsiz	12:46	13:25	Diğer	21:04	22:03	O. Etkileşimsiz
16:18	17:22	O. Etkileşimli	13:25	13:57	O. Etkileşimsiz	22:03	22:43	O. Etkileşimli
17:22	17:56	O. Etkileşimsiz	13:57	14:16	O. Etkileşimli	22:43	24:39	O. Etkileşimsiz
17:56	20:50	O. Etkileşimli	14:16	16:13	O. Etkileşimsiz	24:39	25:06	O. Etkileşimli
20:50	22:08	O. Etkileşimsiz	16:13	16:48	O. Etkileşimli	25:06	26:49	Diğer
22:08	22:38	Diğer	16:48	17:58	Diğer	26:49	27:32	O. Etkileşimsiz
22:38	24:12	O. Etkileşimli	17:58	19:32	O. Etkileşimsiz	27:32	28:13	O. Etkileşimli
24:12	24:41	O. Etkileşimsiz	19:32	19:39	O. Etkileşimli	28:13	29:26	O. Etkileşimsiz
24:41	25:28	Diğer	19:39	21:08	O. Etkileşimsiz	29:26	29:46	O. Etkileşimli
25:28	26:55	O. Etkileşimsiz	21:08	21:56	O. Etkileşimli	29:46	33:23	O. Etkileşimsiz
26:55	30:47	O. Etkileşimli	21:56	22:38	O. Etkileşimsiz	33:23	34:00	O. Etkileşimli
30:47	31:39	O. Etkileşimsiz	22:38	25:17	Diğer	34:00	38:10	O. Etkileşimsiz
31:39	32:01	O. Etkileşimli	25:17	25:33	O. Etkileşimli	38:10	40:00	Diğer
32:01	32:51	Diğer	25:33	27:20	O. Etkileşimsiz			
32:51	33:28	O. Etkileşimli	27:20	27:30	O. Etkileşimli			
33:28	34:46	O. Etkileşimsiz	27:30	28:02	O. Etkileşimsiz			
34:46	35:01	O. Etkileşimli	28:02	28:13	O. Etkileşimli			
35:01	35:36	O. Etkileşimsiz	28:13	30:03	O. Etkileşimsiz			
35:36	36:22	Diğer	30:03	30:29	O. Etkileşimli			
36:22	39:33	O. Etkileşimli	30:29	31:17	Diğer			
39:33	40:00	Diğer	31:17	31:47	O. Etkileşimli			
			31:47	32:53	O. Etkileşimsiz			
			32:53	33:30	Diğer			
			33:30	34:51	O. Etkileşimli			
			34:51	35:38	O. Etkileşimsiz			
			35:38	35:58	Diğer			
			35:58	38:55	O. Etkileşimli			
			38:55	39:37	O. Etkileşimsiz			
			39:37	40:00	Diğer			

(19.04.2018) 1. Ders (40 dk)			(19.04.2018) 2. Ders (40 dk)			(30.04.2018) 1. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	05:09	Diğer	00:00	06:23	Diğer	00:00	10:15	Diğer
05:09	05:28	O. Etkileşimsiz	06:23	08:01	O. Etkileşimsiz	10:15	11:28	O. Etkileşimli
05:28	06:01	Diğer	08:01	09:34	O. Etkileşimli	11:28	11:46	O. Etkileşimsiz
06:01	06:36	O. Etkileşimsiz	09:34	10:17	O. Etkileşimsiz	11:46	12:14	O. Etkileşimli
06:36	07:03	O. Etkileşimli	10:17	10:48	O. Etkileşimli	12:14	13:32	O. Etkileşimsiz
07:03	30:56	O. Etkileşimsiz	10:48	10:58	O. Etkileşimsiz	13:32	14:09	Diğer
30:56	31:16	Diğer	10:58	11:48	O. Etkileşimli	14:09	15:40	O. Etkileşimsiz
31:16	35:14	O. Etkileşimsiz	11:48	12:14	O. Etkileşimsiz	15:40	16:31	O. Etkileşimli
35:14	36:34	O. Etkileşimli	12:14	12:42	O. Etkileşimli	16:31	22:20	O. Etkileşimsiz
36:34	39:45	O. Etkileşimsiz	12:42	13:20	O. Etkileşimsiz	22:20	23:21	O. Etkileşimli
39:45	40:00	O. Etkileşimli	13:20	15:13	O. Etkileşimli	23:21	24:32	O. Etkileşimsiz
			15:13	16:28	Diğer	24:32	24:40	O. Etkileşimli
			16:28	17:27	O. Etkileşimsiz	24:40	34:45	O. Etkileşimsiz
			17:27	19:51	Diğer	34:45	35:29	O. Etkileşimli
			19:51	20:24	O. Etkileşimli	35:29	36:31	O. Etkileşimsiz
			20:24	22:40	O. Etkileşimsiz	36:31	37:03	Diğer
			22:40	24:09	O. Etkileşimli	37:03	38:30	O. Etkileşimli
			24:09	24:58	Diğer	38:30	39:23	O. Etkileşimsiz
			24:58	25:32	O. Etkileşimsiz	39:23	40:00	Diğer
			25:32	25:45	Diğer			
			25:45	25:52	O. Etkileşimsiz			
			25:52	27:11	O. Etkileşimli			
			27:11	28:39	Diğer			
			28:39	29:09	O. Etkileşimsiz			
			29:09	29:39	O. Etkileşimli			
			29:39	30:46	Diğer			
			30:46	31:01	O. Etkileşimsiz			
			31:01	31:18	Diğer			
			31:18	31:26	O. Etkileşimli			
			31:26	31:45	O. Etkileşimsiz			
			31:45	32:36	Diğer			

32:36	33:02	O. Etkileşimsiz
33:02	34:06	Diğer
34:06	34:39	O. Etkileşimsiz
34:39	35:19	Diğer
35:19	36:08	O. Etkileşimsiz
36:08	36:46	Diğer
36:46	37:01	O. Etkileşimsiz
37:01	38:16	Diğer
38:16	38:29	O. Etkileşimsiz
38:29	40:00	Diğer

03.05.2018) 1. Ders (40 dk)			(17.05.2018) 1. Ders (40 dk)			(17.05.2018) 2. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	09:28	Diğer	00:00	07:28	Diğer	00:00	04:25	Diğer
09:28	10:20	O. Etkileşimli	07:28	07:52	O. Etkileşimsiz	04:25	28:10	O. Etkileşimsiz
10:20	11:18	Diğer	07:52	08:09	Diğer	28:10	28:42	Diğer
11:18	12:31	O. Etkileşimli	08:09	08:35	O. Etkileşimli	28:42	28:58	O. Etkileşimli
12:31	13:01	O. Etkileşimsiz	08:35	09:20	O. Etkileşimsiz	28:58	29:28	Diğer
13:01	14:00	Diğer	09:20	09:57	O. Etkileşimli	29:28	33:25	O. Etkileşimsiz
14:00	14:52	O. Etkileşimli	09:57	11:08	Diğer	33:25	33:58	Diğer
14:52	15:39	O. Etkileşimsiz	11:08	11:47	O. Etkileşimsiz	33:58	35:07	O. Etkileşimsiz
15:39	17:24	Diğer	11:47	11:55	O. Etkileşimli	35:07	35:13	Diğer
17:24	18:48	O. Etkileşimli	11:55	12:20	Diğer	35:13	36:00	O. Etkileşimsiz
18:48	19:34	O. Etkileşimsiz	12:20	12:48	O. Etkileşimsiz	36:00	36:06	Diğer
19:34	19:59	Diğer	12:48	13:00	Diğer	36:06	37:09	O. Etkileşimsiz
19:59	20:35	O. Etkileşimli	13:00	13:37	O. Etkileşimsiz	37:09	37:15	O. Etkileşimli
20:35	21:30	O. Etkileşimsiz	13:37	14:12	Diğer	37:15	40:00	Diğer
21:30	21:40	O. Etkileşimli	14:12	14:25	O. Etkileşimsiz			
21:40	21:54	Diğer	14:25	15:09	Diğer			
21:54	23:01	O. Etkileşimsiz	15:09	15:53	O. Etkileşimsiz			
23:01	23:21	Diğer	15:53	17:45	Diğer			
23:21	24:55	O. Etkileşimsiz	17:45	18:25	O. Etkileşimsiz			
24:55	25:15	Diğer	18:25	19:22	Diğer			
25:15	26:33	O. Etkileşimli	19:22	19:55	O. Etkileşimsiz			
26:33	27:48	O. Etkileşimsiz	19:55	20:22	O. Etkileşimli			
27:48	27:56	O. Etkileşimli	20:22	21:30	Diğer			
27:56	29:24	O. Etkileşimsiz	21:30	25:26	O. Etkileşimsiz			
29:24	29:44	O. Etkileşimli	25:26	25:53	Diğer			
29:44	34:00	O. Etkileşimsiz	25:53	27:34	O. Etkileşimsiz			
34:00	34:18	O. Etkileşimli	27:34	27:52	O. Etkileşimli			
34:18	35:29	O. Etkileşimsiz	27:52	40:00	O. Etkileşimsiz			
35:29	36:00	O. Etkileşimli						
36:00	37:06	O. Etkileşimsiz						
37:06	38:31	Diğer						
38:31	39:20	O. Etkileşimli						
39:20	39:46	O. Etkileşimsiz						
39:46	40:00	Diğer						

Umut Öğretmen'in Derslerine İlişkin Görüntüler

(09.04.2018 – Pazartesi – 1. Ders - 24:20)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(12.04.2018 – Perşembe – 2. Ders - 14:04)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(19.04.2018 – Perşembe – 1. Ders - 07:52)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(30.04.2018 – Pazartesi – 1. Ders - 24:42)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(03.05.2018 – Perşembe – 1. Ders - 32:33)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(17.05.2018 – Perşembe – 2. Ders - 19:44)
Derse ait bir fotoğraf karesi

Ömer Öğretmen'in Ders Videolarının İletişimsel Yaklaşım Açısından Analizi

(13.04.2018) 2. Ders (40 dk)			(18.04.2018) 1. Ders (40 dk)			(20.04.2018) 1. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	08:34	Diğer	00:00	06:58	Diğer	00:00	08:11	Diğer
08:34	16:23	O. Etkileşimsiz	06:58	07:18	O. Etkileşimsiz	08:11	09:15	O. Etkileşimli
16:23	16:32	O. Etkileşimli	07:18	08:15	Diğer	09:15	09:45	O. Etkileşimsiz
16:32	17:52	O. Etkileşimsiz	08:15	08:29	O. Etkileşimsiz	09:45	10:46	O. Etkileşimli
17:52	18:06	O. Etkileşimli	08:29	08:55	Diğer	10:46	11:12	Diğer
18:06	18:37	O. Etkileşimsiz	08:55	09:33	O. Etkileşimli	11:12	11:36	O. Etkileşimsiz
18:37	18:49	O. Etkileşimli	09:33	09:53	O. Etkileşimsiz	11:36	12:04	Diğer
18:49	19:18	O. Etkileşimsiz	09:53	10:45	O. Etkileşimli	12:04	12:37	O. Etkileşimsiz
19:18	30:24	O. Etkileşimli	10:45	11:16	O. Etkileşimsiz	12:37	14:40	O. Etkileşimli
30:24	30:35	O. Etkileşimsiz	11:16	11:34	O. Etkileşimli	14:40	14:46	Diğer
30:35	36:51	O. Etkileşimli	11:34	11:54	O. Etkileşimsiz	14:46	14:50	O. Etkileşimli
36:51	40:00	O. Etkileşimsiz	11:54	14:43	O. Etkileşimli	14:50	15:11	O. Etkileşimsiz
			14:43	15:36	O. Etkileşimsiz	15:11	16:00	Diğer
			15:36	16:07	O. Etkileşimli	16:00	17:48	O. Etkileşimli
			16:07	16:43	O. Etkileşimsiz	17:48	18:38	O. Etkileşimsiz
			16:43	20:18	O. Etkileşimli	18:38	18:57	O. Etkileşimli
			20:18	20:37	O. Etkileşimsiz	18:57	19:18	Diğer
			20:37	22:28	O. Etkileşimli	19:18	20:09	O. Etkileşimli
			22:28	22:52	O. Etkileşimsiz	20:09	20:38	O. Etkileşimsiz
			22:52	23:07	O. Etkileşimli	20:38	20:46	O. Etkileşimli
			23:07	23:30	Diğer	20:46	21:42	O. Etkileşimsiz
			23:30	24:58	O. Etkileşimsiz	21:42	22:02	Diğer
			24:58	26:20	O. Etkileşimli	22:02	22:20	O. Etkileşimsiz
			26:20	27:25	O. Etkileşimsiz	22:20	23:05	O. Etkileşimli
			27:25	27:51	O. Etkileşimli	23:05	23:30	Diğer
			27:51	29:26	O. Etkileşimsiz	23:30	25:27	O. Etkileşimli
			29:26	29:41	O. Etkileşimli	25:27	25:55	O. Etkileşimsiz
			29:41	31:47	O. Etkileşimsiz	25:55	28:33	O. Etkileşimli
			31:47	32:12	Diğer	28:33	28:54	O. Etkileşimsiz
			32:12	34:11	O. Etkileşimsiz	28:54	30:07	O. Etkileşimli
			34:11	35:24	O. Etkileşimli	30:07	30:20	Diğer
			35:24	36:03	O. Etkileşimsiz	30:20	32:40	O. Etkileşimli
			36:03	36:18	O. Etkileşimli	32:40	32:59	Diğer
			36:18	36:45	O. Etkileşimsiz	32:59	33:14	O. Etkileşimsiz
			36:45	36:53	O. Etkileşimli	33:14	40:00	O. Etkileşimli
			36:53	37:47	O. Etkileşimsiz			
			37:47	38:34	Diğer			
			38:34	39:04	O. Etkileşimsiz			
			39:04	40:00	O. Etkileşimli			

(20.04.2018) 2. Ders (40 dk)			(25.04.2018) 1. Ders (40 dk)			(27.04.2018) 1. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	05:38	Diğer	00:00	05:25	Diğer	00:00	05:29	Diğer
05:38	14:35	O. Etkileşimli	05:25	05:34	O. Etkileşimsiz	05:29	08:44	O. Etkileşimli
14:35	15:12	O. Etkileşimsiz	05:34	06:48	O. Etkileşimli	08:44	09:47	Diğer
15:12	15:45	O. Etkileşimli	06:48	07:12	O. Etkileşimsiz	09:47	10:27	O. Etkileşimsiz
15:45	16:13	Diğer	07:12	09:28	O. Etkileşimli	10:27	11:02	Diğer
16:13	18:08	O. Etkileşimli	09:28	09:57	O. Etkileşimsiz	11:02	11:40	O. Etkileşimli
18:08	19:04	Diğer	09:57	10:45	O. Etkileşimli	11:40	11:57	O. Etkileşimsiz
19:04	19:42	O. Etkileşimsiz	10:45	11:09	O. Etkileşimsiz	11:57	12:05	O. Etkileşimli
19:42	20:15	Diğer	11:09	14:10	O. Etkileşimli	12:05	13:37	Diğer
20:15	22:17	O. Etkileşimli	14:10	14:29	Diğer	13:37	13:53	O. Etkileşimsiz
22:17	22:40	Diğer	14:29	14:43	O. Etkileşimsiz	13:53	14:01	O. Etkileşimli
22:40	22:53	O. Etkileşimli	14:43	17:25	O. Etkileşimli	14:01	14:22	O. Etkileşimsiz
22:53	23:19	Diğer	17:25	18:10	O. Etkileşimsiz	14:22	14:36	Diğer
23:19	23:52	O. Etkileşimsiz	18:10	18:56	O. Etkileşimli	14:36	16:49	O. Etkileşimli
23:52	24:08	O. Etkileşimli	18:56	20:36	Diğer	16:49	17:29	O. Etkileşimsiz
24:08	25:28	O. Etkileşimsiz	20:36	21:29	O. Etkileşimsiz	17:29	17:48	Diğer
25:28	25:45	O. Etkileşimli	21:29	21:36	O. Etkileşimli	17:48	20:28	O. Etkileşimli
25:45	27:40	O. Etkileşimsiz	21:36	21:59	O. Etkileşimsiz	20:28	20:55	O. Etkileşimsiz
27:40	27:52	O. Etkileşimli	21:59	22:14	O. Etkileşimli	20:55	24:13	O. Etkileşimli
27:52	29:05	O. Etkileşimsiz	22:14	23:28	O. Etkileşimsiz	24:13	24:49	Diğer
29:05	29:10	O. Etkileşimli	23:28	23:42	O. Etkileşimli	24:49	25:13	O. Etkileşimsiz
29:10	30:40	O. Etkileşimsiz	23:42	23:57	O. Etkileşimsiz	25:13	29:22	O. Etkileşimli
30:40	30:59	O. Etkileşimli	23:57	24:16	O. Etkileşimli	29:22	29:54	O. Etkileşimsiz
30:59	33:50	O. Etkileşimsiz	24:16	24:45	O. Etkileşimsiz	29:54	30:57	O. Etkileşimli
33:50	34:59	Diğer	24:45	25:20	O. Etkileşimli	30:57	31:41	Diğer

34:59	35:32	O. Etkileşimsiz	25:20	29:42	O. Etkileşimsiz	31:41	31:57	O. Etkileşimsiz
35:32	35:43	Diğer	29:42	31:28	O. Etkileşimli	31:57	32:41	Diğer
35:43	36:20	O. Etkileşimli	31:28	31:35	O. Etkileşimsiz	32:41	32:54	O. Etkileşimsiz
36:20	36:33	O. Etkileşimsiz	31:35	31:55	O. Etkileşimli	32:54	33:10	Diğer
36:33	36:59	Diğer	31:55	32:38	O. Etkileşimsiz	33:10	33:21	O. Etkileşimsiz
36:59	37:54	O. Etkileşimsiz	32:38	33:09	O. Etkileşimli	33:21	33:54	Diğer
37:54	38:23	Diğer	33:09	34:20	O. Etkileşimsiz	33:54	34:29	O. Etkileşimli
38:23	40:00	O. Etkileşimli	34:20	34:40	O. Etkileşimli	34:29	34:56	Diğer
			34:40	35:03	O. Etkileşimsiz	34:56	37:20	O. Etkileşimli
			35:03	35:49	Diğer	37:20	38:05	O. Etkileşimsiz
			35:49	36:00	O. Etkileşimli	38:05	38:28	O. Etkileşimli
			36:00	36:34	Diğer	38:28	39:18	Diğer
			36:34	37:16	O. Etkileşimli	39:18	39:27	O. Etkileşimli
			37:16	37:42	O. Etkileşimsiz	39:27	39:34	Diğer
			37:42	39:08	O. Etkileşimli	39:34	40:00	O. Etkileşimli
			39:08	39:20	O. Etkileşimsiz			
			39:20	40:00	Diğer			

(27.04.2018) 2. Ders (40 dk)			(11.05.2018) 1. Ders (40 dk)			(11.05.2018) 2. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	07:15	Diğer	00:00	04:54	Diğer	00:00	05:48	Diğer
07:15	07:51	O. Etkileşimli	04:54	05:35	O. Etkileşimli	05:48	07:12	O. Etkileşimli
07:51	08:29	Diğer	05:35	05:43	O. Etkileşimsiz	07:12	07:47	O. Etkileşimsiz
08:29	08:46	O. Etkileşimli	05:43	07:39	O. Etkileşimli	07:47	08:06	O. Etkileşimli
08:46	09:14	O. Etkileşimsiz	07:39	08:06	O. Etkileşimsiz	08:06	08:47	O. Etkileşimsiz
09:14	12:02	O. Etkileşimli	08:06	08:42	O. Etkileşimli	08:47	09:19	O. Etkileşimli
12:02	12:21	O. Etkileşimsiz	08:42	08:53	O. Etkileşimsiz	09:19	09:32	O. Etkileşimsiz
12:21	12:51	Diğer	08:53	09:32	O. Etkileşimli	09:32	09:58	O. Etkileşimli
12:51	14:44	O. Etkileşimsiz	09:32	12:16	O. Etkileşimsiz	09:58	11:25	O. Etkileşimsiz
14:44	15:01	O. Etkileşimli	12:16	13:27	O. Etkileşimli	11:25	11:39	O. Etkileşimli
15:01	15:38	O. Etkileşimsiz	13:27	14:18	Diğer	11:39	14:17	O. Etkileşimsiz
15:38	15:45	O. Etkileşimli	14:18	14:51	O. Etkileşimsiz	14:17	14:26	O. Etkileşimli
15:45	16:02	O. Etkileşimsiz	14:51	15:03	Diğer	14:26	15:00	Diğer
16:02	18:18	O. Etkileşimli	15:03	15:08	O. Etkileşimsiz	15:00	15:05	O. Etkileşimli
18:18	18:35	O. Etkileşimsiz	15:08	16:27	Diğer	15:05	15:36	O. Etkileşimsiz
18:35	18:53	O. Etkileşimli	16:27	16:40	O. Etkileşimsiz	15:36	17:04	Diğer
18:53	19:38	O. Etkileşimsiz	16:40	17:17	Diğer	17:04	17:17	O. Etkileşimsiz
19:38	20:50	O. Etkileşimli	17:17	18:05	O. Etkileşimli	17:17	19:31	O. Etkileşimli
20:50	22:40	O. Etkileşimsiz	18:05	18:21	Diğer	19:31	20:07	O. Etkileşimsiz
22:40	23:39	Diğer	18:21	18:28	O. Etkileşimsiz	20:07	20:38	O. Etkileşimli
23:39	25:28	O. Etkileşimli	18:28	19:05	Diğer	20:38	21:05	O. Etkileşimsiz
25:28	26:30	Diğer	19:05	22:01	O. Etkileşimli	21:05	21:37	Diğer
26:30	26:58	O. Etkileşimsiz	22:01	22:50	Diğer	21:37	22:15	O. Etkileşimsiz
26:58	27:32	Diğer	22:50	23:25	O. Etkileşimsiz	22:15	23:13	O. Etkileşimli
27:32	28:14	O. Etkileşimsiz	23:25	23:57	Diğer	23:13	25:01	O. Etkileşimsiz
28:14	28:22	Diğer	23:57	24:45	O. Etkileşimli	25:01	25:23	O. Etkileşimli
28:22	28:29	O. Etkileşimli	24:45	25:00	O. Etkileşimsiz	25:23	25:45	O. Etkileşimsiz
28:29	28:38	Diğer	25:00	27:53	O. Etkileşimli	25:45	27:15	O. Etkileşimli
28:38	29:30	O. Etkileşimli	27:53	29:17	Diğer	27:15	28:43	O. Etkileşimsiz
29:30	29:49	O. Etkileşimsiz	29:17	30:22	O. Etkileşimli	28:43	36:14	O. Etkileşimli
29:49	31:02	Diğer	30:22	31:23	Diğer	36:14	36:50	Diğer
31:02	31:13	O. Etkileşimsiz	31:23	32:18	O. Etkileşimsiz	36:50	37:17	O. Etkileşimli
31:13	31:42	Diğer	32:18	33:20	O. Etkileşimli	37:17	38:22	Diğer
31:42	32:04	O. Etkileşimli	33:20	34:14	O. Etkileşimsiz	38:22	38:37	O. Etkileşimsiz
32:04	32:22	O. Etkileşimsiz	34:14	34:19	O. Etkileşimli	38:37	39:35	O. Etkileşimli
32:22	32:29	Diğer	34:19	34:35	O. Etkileşimsiz	39:35	40:00	Diğer
32:29	32:48	O. Etkileşimsiz	34:35	35:08	Diğer			
32:48	33:11	Diğer	35:08	35:21	O. Etkileşimsiz			
33:11	33:50	O. Etkileşimli	35:21	35:56	O. Etkileşimli			
33:50	34:09	Diğer	35:56	36:18	O. Etkileşimsiz			
34:09	34:37	O. Etkileşimli	36:18	37:52	O. Etkileşimli			
34:37	35:32	Diğer	37:52	38:04	O. Etkileşimsiz			
35:32	40:00	O. Etkileşimli	38:04	38:51	O. Etkileşimli			
			38:51	39:28	Diğer			
			39:28	40:00	O. Etkileşimli			

Ömer Öğretmen'in Derslerine İlişkin Görüntüler

(13.04.2018 – Cuma – 2. Ders – 15:33)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(18.04.2018 – Çarşamba – 1 .Ders – 18:47)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(20.04.2018 – Cuma – 2. Ders – 25:33)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(25.04.2018 – Çarşamba – 1. Ders – 23:35)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(27.04.2018 – Cuma – 1. Ders – 14:43)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(11.05.2018 – Cuma – 2. Ders – 13:50)
Derse ait bir fotoğraf karesi

Yusuf Öğretmen'in Ders Videolarının İletişimsel Yaklaşım Açısından Analizi

(18.04.2018) 1. Ders (40 dk)			(20.04.2018) 1. Ders (40 dk)			(20.04.2018) 2. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	01:21	Diğer	00:00	06:28	Diğer	00:00	03:56	Diğer
01:21	01:49	O. Etkileşimli	06:28	08:12	O. Etkileşimli	03:56	08:40	O. Etkileşimsiz
01:49	03:33	O. Etkileşimsiz	08:12	09:11	O. Etkileşimsiz	08:40	09:36	O. Etkileşimli
03:33	04:42	Diğer	09:11	09:29	Diğer	09:36	09:53	Diğer
04:42	05:37	O. Etkileşimsiz	09:29	10:10	O. Etkileşimsiz	09:53	10:11	O. Etkileşimsiz
05:37	06:13	Diğer	10:10	11:56	Diğer	10:11	11:31	O. Etkileşimli
06:13	10:15	O. Etkileşimli	11:56	12:51	O. Etkileşimli	11:31	11:53	Diğer
10:15	10:58	Diğer	12:51	14:24	Diğer	11:53	13:05	O. Etkileşimsiz
10:58	11:46	O. Etkileşimsiz	14:24	14:46	O. Etkileşimli	13:05	14:00	O. Etkileşimli
11:46	12:11	Diğer	14:46	16:44	Diğer	14:00	14:30	O. Etkileşimsiz
12:11	13:28	O. Etkileşimli	16:44	17:09	O. Etkileşimli	14:30	14:58	O. Etkileşimli
13:28	16:50	Diğer	17:09	18:19	Diğer	14:58	16:36	O. Etkileşimsiz
16:50	18:57	O. Etkileşimsiz	18:19	18:52	O. Etkileşimsiz	16:36	17:18	O. Etkileşimli
18:57	20:00	Diğer	18:52	19:20	O. Etkileşimli	17:18	18:45	O. Etkileşimsiz
20:00	21:19	O. Etkileşimsiz	19:20	20:58	O. Etkileşimsiz	18:45	19:02	O. Etkileşimli
21:19	22:48	Diğer	20:58	22:01	Diğer	19:02	19:30	O. Etkileşimsiz
22:48	24:15	O. Etkileşimli	22:01	23:05	O. Etkileşimsiz	19:30	21:30	Diğer
24:15	26:48	O. Etkileşimsiz	23:05	24:36	O. Etkileşimli	21:30	21:49	O. Etkileşimli
26:48	27:43	Diğer	24:36	25:08	O. Etkileşimsiz	21:49	25:04	Diğer
27:43	28:00	O. Etkileşimli	25:08	25:47	Diğer	25:04	26:04	O. Etkileşimli
28:00	28:32	O. Etkileşimsiz	25:47	27:02	O. Etkileşimli	26:04	28:06	Diğer
28:32	28:50	Diğer	27:02	28:38	Diğer	28:06	28:48	O. Etkileşimsiz
28:50	31:29	O. Etkileşimsiz	28:38	28:58	O. Etkileşimli	28:48	29:20	Diğer
31:29	32:18	O. Etkileşimli	28:58	29:50	O. Etkileşimsiz	29:20	29:32	O. Etkileşimsiz
32:18	34:16	Diğer	29:50	30:47	O. Etkileşimli	29:32	30:09	O. Etkileşimli
34:16	35:07	O. Etkileşimli	30:47	32:08	Diğer	30:09	31:19	O. Etkileşimsiz
35:07	35:45	O. Etkileşimsiz	32:08	32:44	O. Etkileşimli	31:19	31:43	Diğer
35:45	40:00	Diğer	32:44	36:36	Diğer	31:43	33:02	O. Etkileşimsiz
			36:36	36:47	O. Etkileşimli	33:02	33:47	O. Etkileşimli
			36:47	37:02	O. Etkileşimsiz	33:47	40:00	Diğer
			37:02	37:50	O. Etkileşimli			
			37:50	38:09	Diğer			
			38:09	40:00	O. Etkileşimli			

(25.04.2018) 1. Ders (40 dk)			(25.04.2018) 2. Ders (40 dk)			(27.04.2018) 2. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	06:09	Diğer	00:00	06:11	Diğer	00:00	04:01	Diğer
06:09	07:41	O. Etkileşimsiz	06:11	07:44	O. Etkileşimli	04:01	04:35	O. Etkileşimli
07:41	07:48	O. Etkileşimli	07:44	08:58	Diğer	04:35	05:25	Diğer
07:48	08:10	O. Etkileşimsiz	08:58	12:26	O. Etkileşimli	05:25	08:07	O. Etkileşimli
08:10	08:24	Diğer	12:26	12:56	O. Etkileşimsiz	08:07	08:39	O. Etkileşimsiz
08:24	08:45	O. Etkileşimli	12:56	13:17	O. Etkileşimli	08:39	09:31	O. Etkileşimli
08:45	09:12	Diğer	13:17	15:02	Diğer	09:31	09:50	Diğer
09:12	09:57	O. Etkileşimli	15:02	17:18	O. Etkileşimsiz	09:50	10:28	O. Etkileşimli
09:57	10:27	Diğer	17:18	17:33	Diğer	10:28	11:20	O. Etkileşimsiz
10:27	11:01	O. Etkileşimli	17:33	18:24	O. Etkileşimsiz	11:20	12:42	O. Etkileşimli
11:01	11:59	Diğer	18:24	19:27	O. Etkileşimli	12:42	13:02	O. Etkileşimsiz
11:59	12:42	O. Etkileşimsiz	19:27	19:42	O. Etkileşimsiz	13:02	13:22	O. Etkileşimli
12:42	12:53	O. Etkileşimli	19:42	20:48	O. Etkileşimli	13:22	14:41	O. Etkileşimsiz
12:53	14:28	O. Etkileşimsiz	20:48	22:12	O. Etkileşimsiz	14:41	16:31	Diğer
14:28	16:59	Diğer	22:12	22:35	O. Etkileşimli	16:31	17:17	O. Etkileşimsiz
16:59	17:40	O. Etkileşimli	22:35	24:07	O. Etkileşimsiz	17:17	18:01	Diğer
17:40	25:13	O. Etkileşimsiz	24:07	25:20	O. Etkileşimli	18:01	18:30	O. Etkileşimsiz
25:13	25:28	O. Etkileşimli	25:20	27:57	O. Etkileşimsiz	18:30	19:23	O. Etkileşimli
25:28	33:57	O. Etkileşimsiz	27:57	28:10	O. Etkileşimli	19:23	21:13	O. Etkileşimsiz
33:57	34:07	O. Etkileşimli	28:10	29:38	Diğer	21:13	21:55	O. Etkileşimli
34:07	39:48	O. Etkileşimsiz	29:38	30:14	O. Etkileşimsiz	21:55	24:16	O. Etkileşimsiz
39:48	40:00	O. Etkileşimli	30:14	31:01	O. Etkileşimli	24:16	24:57	O. Etkileşimli
			31:01	31:47	Diğer	24:57	27:12	O. Etkileşimsiz
			31:47	33:24	O. Etkileşimsiz	27:12	27:53	O. Etkileşimli
			33:24	33:50	O. Etkileşimli	27:53	30:05	O. Etkileşimsiz
			33:50	35:24	O. Etkileşimsiz	30:05	31:11	O. Etkileşimli
			35:24	35:43	Diğer	31:11	33:56	O. Etkileşimsiz
			35:43	36:14	O. Etkileşimli	33:56	35:05	O. Etkileşimli
			36:14	38:28	O. Etkileşimsiz	35:05	39:22	O. Etkileşimsiz
			38:28	38:52	Diğer	39:22	40:00	O. Etkileşimli
			38:52	40:00	O. Etkileşimsiz			

(02.05.2018) 2. Ders (40 dk)			(04.05.2018) 1. Ders (40 dk)			(04.05.2018) 2. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	03:31	Diğer	00:00	06:19	Diğer	00:00	01:42	Diğer
03:31	09:56	O. Etkileşimsiz	06:19	07:06	O. Etkileşimli	01:42	02:37	O. Etkileşimli
09:56	13:20	O. Etkileşimli	07:06	08:51	Diğer	02:37	04:47	Diğer
13:20	17:27	O. Etkileşimsiz	08:51	11:10	O. Etkileşimli	04:47	05:34	O. Etkileşimli
17:27	17:55	O. Etkileşimli	11:10	12:19	Diğer	05:34	06:59	Diğer
17:55	18:54	O. Etkileşimsiz	12:19	12:48	O. Etkileşimli	06:59	08:02	O. Etkileşimli
18:54	22:25	O. Etkileşimli	12:48	13:47	Diğer	08:02	08:52	Diğer
22:25	29:27	O. Etkileşimsiz	13:47	15:27	O. Etkileşimli	08:52	09:25	O. Etkileşimli
29:27	33:18	O. Etkileşimli	15:27	17:22	Diğer	09:25	09:40	O. Etkileşimsiz
33:18	36:35	O. Etkileşimsiz	17:22	17:59	O. Etkileşimsiz	09:40	09:59	O. Etkileşimli
36:35	38:52	O. Etkileşimli	17:59	30:33	Diğer	09:59	10:28	O. Etkileşimsiz
38:52	40:00	Diğer	30:33	33:37	O. Etkileşimli	10:28	11:14	Diğer
			33:37	33:50	Diğer	11:14	11:38	O. Etkileşimsiz
			33:50	34:32	O. Etkileşimsiz	11:38	12:13	Diğer
			34:32	36:47	O. Etkileşimli	12:13	12:51	O. Etkileşimli
			36:47	37:22	O. Etkileşimsiz	12:51	15:35	Diğer
			37:22	38:01	O. Etkileşimli	15:35	16:12	O. Etkileşimsiz
			38:01	38:56	O. Etkileşimsiz	16:12	17:49	Diğer
			38:56	40:00	Diğer	17:49	19:54	O. Etkileşimli
						19:54	20:10	O. Etkileşimsiz
						20:10	24:40	Diğer
						24:40	25:04	O. Etkileşimsiz
						25:04	25:11	O. Etkileşimli
						25:11	27:23	Diğer
						27:23	31:57	O. Etkileşimsiz
						31:57	34:58	O. Etkileşimli
						34:58	38:08	Diğer
						38:08	39:32	O. Etkileşimsiz
						39:32	39:49	Diğer
						39:49	40:00	O. Etkileşimsiz

Yusuf Öğretmen'in Derslerine İlişkin Görüntüler

(18.04.2018 – Çarşamba – 1. Ders – 17:10)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(20.04.2018 – Cuma – 2. Ders – 20:55)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(25.04.2018 – Çarşamba – 1. Ders – 22:58)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(27.04.2018 – Cuma – 2. Ders – 16:39)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(02.05.2018 – Çarşamba – 2. Ders – 03:11)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(04.05.2018 – Cuma – 2. Ders – 15:47)
Derse ait bir fotoğraf karesi

Elif Öğretmen'in Ders Videolarının İletişimsel Yaklaşım Açısından Analizi								
(02.10.2018) 1. Ders (40 dk)			(04.10.2018) 1. Ders (40 dk)			(04.10.2018) 2. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	09:00	Diğer	00:00	07:17	Diğer	00:00	07:33	Diğer
09:00	09:24	O. Etkileşimli	07:17	07:30	O. Etkileşimsiz	07:33	09:50	O. Etkileşimli
09:24	09:44	O. Etkileşimsiz	07:30	10:55	O. Etkileşimli	09:50	11:15	O. Etkileşimsiz
09:44	17:36	O. Etkileşimli	10:55	14:31	O. Etkileşimsiz	11:15	12:30	O. Etkileşimli
17:36	18:21	O. Etkileşimsiz	14:31	14:59	Diğer	12:30	14:17	O. Etkileşimsiz
18:21	18:50	O. Etkileşimli	14:59	15:07	O. Etkileşimsiz	14:17	14:32	O. Etkileşimli
18:50	20:22	O. Etkileşimsiz	15:07	15:38	O. Etkileşimli	14:32	14:43	O. Etkileşimsiz
20:22	20:46	O. Etkileşimli	15:38	15:48	O. Etkileşimsiz	14:43	15:06	O. Etkileşimli
20:46	23:03	Diğer	15:48	16:54	O. Etkileşimli	15:06	15:30	O. Etkileşimsiz
23:03	23:34	O. Etkileşimsiz	16:54	17:18	O. Etkileşimsiz	15:30	17:17	O. Etkileşimli
23:34	24:05	O. Etkileşimli	17:18	18:52	O. Etkileşimli	17:17	18:27	O. Etkileşimsiz
24:05	24:40	O. Etkileşimsiz	18:52	19:39	O. Etkileşimsiz	18:27	19:40	O. Etkileşimli
24:40	24:55	O. Etkileşimli	19:39	20:53	Diğer	19:40	19:53	Diğer
24:55	26:36	Diğer	20:53	21:09	O. Etkileşimsiz	19:53	20:41	O. Etkileşimsiz
26:36	26:57	O. Etkileşimsiz	21:09	24:33	O. Etkileşimli	20:41	20:56	O. Etkileşimli
26:57	28:38	O. Etkileşimli	24:33	24:34	O. Etkileşimsiz	20:56	21:35	O. Etkileşimsiz
28:38	30:17	O. Etkileşimsiz	24:34	25:17	O. Etkileşimli	21:35	22:34	O. Etkileşimli
30:17	31:08	O. Etkileşimli	25:17	25:36	O. Etkileşimsiz	22:34	23:59	O. Etkileşimsiz
31:08	32:40	O. Etkileşimsiz	25:36	25:55	O. Etkileşimli	23:59	24:18	O. Etkileşimli
32:40	33:38	O. Etkileşimli	25:55	26:19	O. Etkileşimsiz	24:18	24:55	O. Etkileşimsiz
33:38	34:22	Diğer	26:19	30:01	O. Etkileşimli	24:55	25:25	O. Etkileşimli
34:22	35:04	O. Etkileşimli	30:01	30:40	O. Etkileşimsiz	25:25	26:09	Diğer
35:04	35:26	Diğer	30:40	30:59	Diğer	26:09	27:58	O. Etkileşimsiz
35:26	36:30	O. Etkileşimsiz	30:59	32:16	O. Etkileşimli	27:58	29:08	O. Etkileşimli
36:30	40:00	Diğer	32:16	32:29	O. Etkileşimsiz	29:08	29:20	O. Etkileşimsiz
			32:29	33:03	O. Etkileşimli	29:20	34:04	Diğer
			33:03	34:15	O. Etkileşimsiz	34:04	34:40	O. Etkileşimsiz
			34:15	35:41	O. Etkileşimli	34:40	35:18	O. Etkileşimli
			35:41	36:54	Diğer	35:18	36:30	O. Etkileşimsiz
			36:54	38:00	O. Etkileşimli	36:30	37:12	Diğer
			38:00	40:00	Diğer	37:12	37:50	O. Etkileşimsiz
						37:50	40:00	Diğer

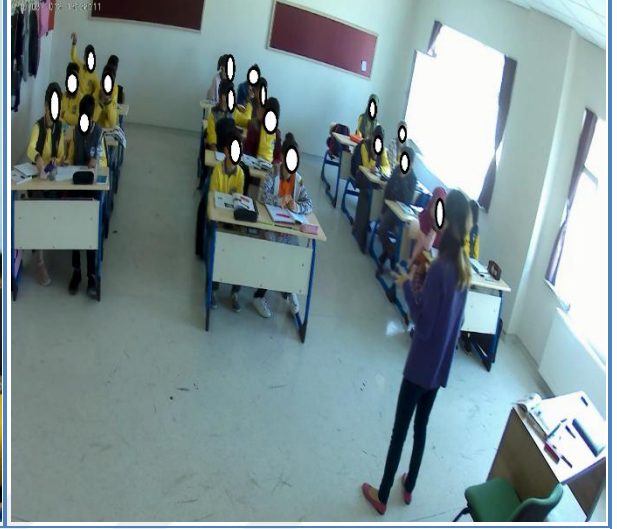
(16.10.2018) 1. Ders (40 dk)			(18.10.2018) 1. Ders (40 dk)			(18.10.2018) 2. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	07:57	Diğer	00:00	06:04	Diğer	00:00	09:55	Diğer
07:57	09:35	O. Etkileşimsiz	06:04	07:32	O. Etkileşimsiz	09:55	10:35	O. Etkileşimsiz
09:35	12:17	O. Etkileşimli	07:32	08:25	O. Etkileşimli	10:35	12:44	O. Etkileşimli
12:17	12:34	O. Etkileşimsiz	08:25	08:55	O. Etkileşimsiz	12:44	13:00	O. Etkileşimsiz
12:34	12:53	O. Etkileşimli	08:55	09:21	O. Etkileşimli	13:00	13:14	Diğer
12:53	13:52	O. Etkileşimsiz	09:21	10:00	Diğer	13:14	13:50	O. Etkileşimsiz
13:52	14:12	O. Etkileşimli	10:00	13:50	O. Etkileşimsiz	13:50	14:32	Diğer
14:12	14:42	O. Etkileşimsiz	13:50	15:06	Diğer	14:32	14:45	O. Etkileşimsiz
14:42	14:56	O. Etkileşimli	15:06	16:09	O. Etkileşimsiz	14:45	15:31	O. Etkileşimli
14:56	16:21	O. Etkileşimsiz	16:09	16:34	O. Etkileşimli	15:31	16:42	O. Etkileşimsiz
16:21	16:54	O. Etkileşimli	16:34	16:44	O. Etkileşimsiz	16:42	18:42	O. Etkileşimli
16:54	17:22	O. Etkileşimsiz	16:44	19:35	Diğer	18:42	19:26	Diğer
17:22	17:59	O. Etkileşimli	19:35	20:00	O. Etkileşimsiz	19:26	20:08	O. Etkileşimsiz
17:59	25:15	O. Etkileşimsiz	20:00	20:06	O. Etkileşimli	20:08	20:22	O. Etkileşimli
25:15	25:47	O. Etkileşimli	20:06	28:28	O. Etkileşimsiz	20:22	22:40	O. Etkileşimsiz
25:47	26:20	O. Etkileşimsiz	28:28	28:49	Diğer	22:40	23:31	O. Etkileşimli
26:20	27:27	O. Etkileşimli	28:49	29:08	O. Etkileşimli	23:31	25:15	Diğer
27:27	38:18	O. Etkileşimsiz	29:08	29:36	Diğer	25:15	25:21	O. Etkileşimli
38:18	38:55	O. Etkileşimli	29:36	29:44	O. Etkileşimsiz	25:21	25:56	O. Etkileşimsiz
38:55	40:00	Diğer	29:44	29:51	Diğer	25:56	26:30	O. Etkileşimli
			29:51	30:00	O. Etkileşimsiz	26:30	27:41	O. Etkileşimsiz
			30:00	30:39	Diğer	27:41	28:25	O. Etkileşimli
			30:39	31:23	O. Etkileşimsiz	28:25	30:52	O. Etkileşimsiz
			31:23	31:39	O. Etkileşimli	30:52	31:25	O. Etkileşimli
			31:39	33:40	Diğer	31:25	33:35	O. Etkileşimsiz
			33:40	37:04	O. Etkileşimsiz	33:35	33:50	O. Etkileşimli
			37:04	37:29	O. Etkileşimli	33:50	34:16	O. Etkileşimsiz
			37:29	37:59	O. Etkileşimsiz	34:16	37:52	O. Etkileşimli
			37:59	39:02	O. Etkileşimli	37:52	40:00	Diğer
			39:02	39:44	O. Etkileşimsiz			
			39:44	40:00	Diğer			

Elif Öğretmen'in Derslerine İlişkin Görüntüler

(02.10.2018 – Salı –1. Ders - 10:03)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(04.10.2018 – Perşembe- 2. Ders – 22:49)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(16.10.2018 – Salı – 1. Ders- 28:39)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(18.10.2018 – Perşembe- 1. Ders- 30:15)
Derse ait bir fotoğraf karesi

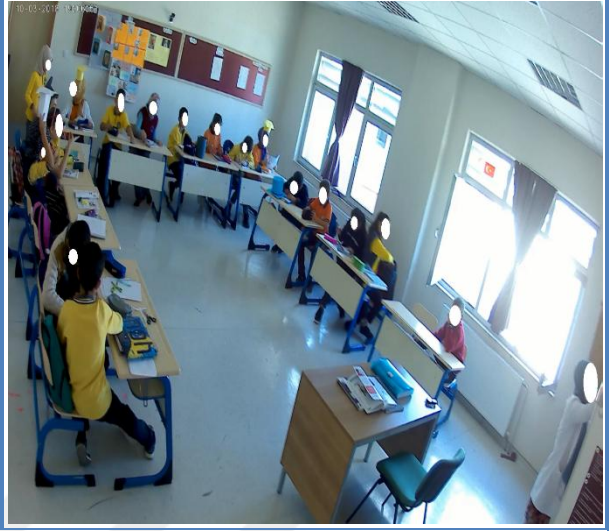
Ayşe Öğretmen'in Ders Videolarının İletişimsel Yaklaşım Açısından Analizi								
(02.10.2018) 1. Ders (40 dk)			(02.10.2018) 2. Ders (40 dk)			(04.10.2018) 1. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	10:33	Diğer	00:00	12:05	Diğer	00:00	06:21	Diğer
10:33	11:44	O. Etkileşimsiz	12:05	12:44	O. Etkileşimli	06:21	07:54	O. Etkileşimsiz
11:44	17:49	O. Etkileşimli	12:44	13:36	Diğer	07:54	12:03	O. Etkileşimli
17:49	20:33	Diğer	13:36	14:09	O. Etkileşimli	12:03	12:35	O. Etkileşimsiz
20:33	20:54	O. Etkileşimli	14:09	14:17	O. Etkileşimsiz	12:35	13:46	O. Etkileşimli
20:54	22:44	O. Etkileşimsiz	14:17	14:29	Diğer	13:46	14:04	Diğer
22:44	33:00	O. Etkileşimli	14:29	14:49	O. Etkileşimsiz	14:04	29:41	O. Etkileşimli
33:00	36:40	O. Etkileşimsiz	14:49	15:57	Diğer	29:41	29:51	Diğer
36:40	37:07	Diğer	15:57	17:32	O. Etkileşimli	29:51	33:51	O. Etkileşimli
37:07	40:00	O. Etkileşimli	17:32	18:25	O. Etkileşimsiz	33:51	36:45	O. Etkileşimsiz
			18:25	19:41	Diğer	36:45	40:00	O. Etkileşimli
			19:41	19:53	O. Etkileşimsiz			
			19:53	20:44	Diğer			
			20:44	21:08	O. Etkileşimli			
			21:08	22:37	O. Etkileşimsiz			
			22:37	23:05	Diğer			
			23:05	23:32	O. Etkileşimsiz			
			23:32	23:41	Diğer			
			23:41	25:08	O. Etkileşimli			
			25:08	33:25	O. Etkileşimsiz			
			33:25	35:31	O. Etkileşimli			
			35:31	40:00	Diğer			
(16.10.2018) 1. Ders (40 dk)			(16.10.2018) 2. Ders (40 dk)			(18.10.2018) 1. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	09:11	Diğer	00:00	08:24	Diğer	00:00	05:22	Diğer
09:11	09:24	O. Etkileşimsiz	08:24	09:10	O. Etkileşimsiz	05:22	05:39	O. Etkileşimsiz
09:24	09:55	O. Etkileşimli	09:10	09:48	O. Etkileşimli	05:39	08:53	O. Etkileşimli
09:55	10:23	O. Etkileşimsiz	09:48	11:56	O. Etkileşimsiz	08:53	10:50	O. Etkileşimsiz
10:23	10:43	Diğer	11:56	13:40	O. Etkileşimli	10:50	11:08	O. Etkileşimli
10:43	12:54	O. Etkileşimli	13:40	14:41	O. Etkileşimsiz	11:08	11:48	O. Etkileşimsiz
12:54	13:46	Diğer	14:41	15:42	O. Etkileşimli	11:48	12:00	O. Etkileşimli
13:46	14:26	O. Etkileşimsiz	15:42	17:10	O. Etkileşimsiz	12:00	12:36	O. Etkileşimsiz
14:26	15:59	O. Etkileşimli	17:10	17:46	Diğer	12:36	15:34	O. Etkileşimli
15:59	17:10	Diğer	17:46	18:40	O. Etkileşimli	15:34	16:03	O. Etkileşimsiz
17:10	17:25	O. Etkileşimli	18:40	18:54	Diğer	16:03	16:24	O. Etkileşimli
17:25	17:52	O. Etkileşimsiz	18:54	24:02	O. Etkileşimli	16:24	17:06	O. Etkileşimsiz
17:52	18:11	O. Etkileşimli	24:02	24:36	O. Etkileşimsiz	17:06	17:46	O. Etkileşimli
18:11	19:57	O. Etkileşimsiz	24:36	24:53	O. Etkileşimli	17:46	19:00	O. Etkileşimsiz
19:57	20:12	Diğer	24:53	25:24	O. Etkileşimsiz	19:00	22:15	O. Etkileşimli
20:12	20:50	O. Etkileşimli	25:24	26:48	Diğer	22:15	22:51	O. Etkileşimsiz
20:50	21:57	O. Etkileşimsiz	26:48	27:54	O. Etkileşimli	22:51	23:26	O. Etkileşimli
21:57	22:11	O. Etkileşimli	27:54	28:44	Diğer	23:26	26:02	Diğer
22:11	23:14	O. Etkileşimsiz	28:44	29:25	O. Etkileşimsiz	26:02	27:55	O. Etkileşimli
23:14	23:26	O. Etkileşimli	29:25	30:58	O. Etkileşimli	27:55	28:23	O. Etkileşimsiz
23:26	24:35	O. Etkileşimsiz	30:58	31:47	O. Etkileşimsiz	28:23	28:34	Diğer
24:35	26:57	O. Etkileşimli	31:47	32:49	Diğer	28:34	34:11	O. Etkileşimsiz
26:57	28:56	O. Etkileşimsiz	32:49	33:13	O. Etkileşimsiz	34:11	35:04	O. Etkileşimli
28:56	29:44	O. Etkileşimli	33:13	35:28	Diğer	35:04	37:40	O. Etkileşimsiz
29:44	30:38	O. Etkileşimsiz	35:28	36:30	O. Etkileşimsiz	37:40	38:31	Diğer
30:38	31:48	Diğer	36:30	37:22	Diğer	38:31	40:00	O. Etkileşimli
31:48	32:30	O. Etkileşimsiz	37:22	37:56	O. Etkileşimsiz			
32:30	33:19	O. Etkileşimli	37:56	38:22	O. Etkileşimli			
33:19	34:26	O. Etkileşimsiz	38:22	39:24	Diğer			
34:26	35:18	O. Etkileşimli	39:24	40:00	O. Etkileşimsiz			
35:18	35:45	Diğer						
35:45	36:53	O. Etkileşimli						
36:53	40:00	O. Etkileşimsiz						

Ayşe Öğretmen'in Derslerine İlişkin Görüntüler

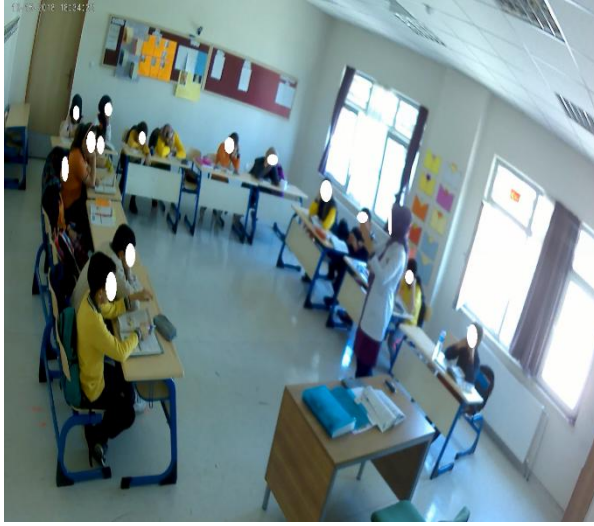
(02.10.2018 – Salı – 1. Ders - 31:53)
Derse ait bir fotoğraf karesi

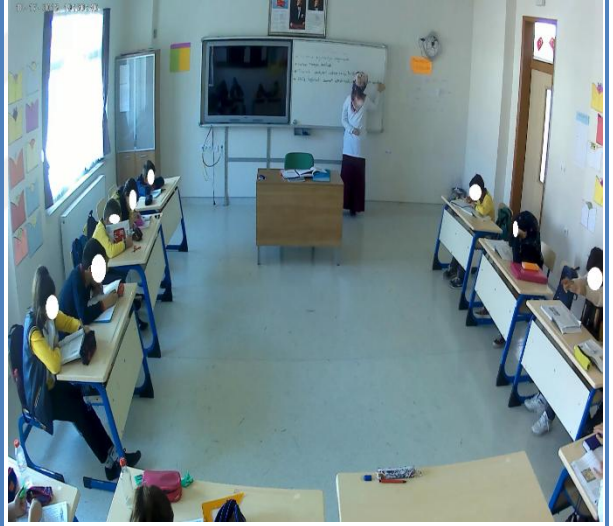
(04.10.2018 – Perşembe- 1. Ders - 06:31)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(16.10.2018 – Salı – 1. Ders- 19:11)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(18.10.2018 – Perşembe- 1. Ders- 24:46)
Derse ait bir fotoğraf karesi

EK-8. Eylem Sürecinden Sonra Derslerde Kullanılan İletişimsel Yaklaşım Türlerinin Zamansal Dağılımı ve Bu Derslere İlişkin Görüntüler

Ayşe Öğretmen'in 1. Eylem Planından Sonraki Ders Videolarının İletişimsel Yaklaşım Açısından Analizi					
(03.01.2019) 1. Ders (40 dk)			(03.01.2019) 2. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	06:57	Diğer	00:00	03:12	Diğer
06:57	07:32	O. Etkileşimsiz	03:12	03:44	D. Etkileşimsiz
07:32	10:47	O. Etkileşimli	03:44	03:55	O. Etkileşimli
10:47	11:18	D. Etkileşimsiz	03:55	04:42	O. Etkileşimsiz
11:18	11:52	D. Etkileşimli	04:42	10:54	O. Etkileşimli
11:52	15:18	O. Etkileşimli	10:54	11:30	O. Etkileşimsiz
15:18	16:05	D. Etkileşimsiz	11:30	15:02	O. Etkileşimli
16:05	32:39	O. Etkileşimli	15:02	15:25	O. Etkileşimsiz
32:39	32:53	O. Etkileşimsiz	15:25	16:55	O. Etkileşimli
32:53	36:04	Diğer	16:55	18:05	O. Etkileşimsiz
36:04	36:48	O. Etkileşimsiz	18:05	18:43	O. Etkileşimli
36:48	40:00	O. Etkileşimli	18:43	20:47	O. Etkileşimsiz
			20:47	31:40	O. Etkileşimli
			31:40	32:05	O. Etkileşimsiz
			32:05	33:50	O. Etkileşimli
			33:50	35:09	O. Etkileşimsiz
			35:09	35:19	Diğer
			35:19	36:10	O. Etkileşimsiz
			36:10	37:14	Diğer
			37:14	39:30	O. Etkileşimsiz
			39:30	39:46	O. Etkileşimli
			39:46	40:00	Diğer

Ayşe Öğretmen'in 1. Eylem Planından Sonraki Derslerine İlişkin Görüntüler	
(03.01.2019 – Perşembe –1. Ders - 08:21) Derse ait bir fotoğraf karesi	(03.01.2019 – Perşembe- 2. Ders – 19:10) Derse ait bir fotoğraf karesi
	

Elif Öğretmen'in 1. Eylem Planından Sonraki Ders Videolarının İletişimsel Yaklaşım Açısından Analizi								
(08.02.2019) 1. Ders (40 dk)			(08.02.2019) 2. Ders (40 dk)			(11.02.2019) 1. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	09:12	Diğer	00:00	06:20	Diğer	00:00	08:00	Diğer
09:12	14:50	O. Etkileşimli	06:20	22:41	O. Etkileşimli	08:00	09:16	O. Etkileşimli
14:50	16:13	O. Etkileşimsiz	22:41	23:04	O. Etkileşimsiz	09:16	09:38	O. Etkileşimsiz
16:13	20:01	O. Etkileşimli	23:04	23:34	O. Etkileşimli	09:38	12:37	O. Etkileşimli
20:01	22:55	Diğer	23:34	27:16	O. Etkileşimsiz	12:37	12:52	O. Etkileşimsiz
22:55	27:54	O. Etkileşimli	27:16	29:47	O. Etkileşimli	12:52	15:36	O. Etkileşimli
27:54	28:04	O. Etkileşimsiz	29:47	31:26	Diğer	15:36	15:53	O. Etkileşimsiz
28:04	28:22	O. Etkileşimli	31:26	34:02	O. Etkileşimli	15:53	16:47	O. Etkileşimli
28:22	29:50	Diğer	34:02	35:05	O. Etkileşimsiz	16:47	16:57	O. Etkileşimsiz
29:50	32:22	O. Etkileşimli	35:05	35:17	Diğer	16:57	20:58	O. Etkileşimli
32:22	33:02	O. Etkileşimsiz	35:17	36:06	O. Etkileşimli	20:58	22:53	O. Etkileşimsiz
33:02	33:14	Diğer	36:06	36:22	Diğer	22:53	24:06	O. Etkileşimli
33:14	35:19	O. Etkileşimli	36:22	37:33	O. Etkileşimsiz	24:06	25:45	Diğer
35:19	35:45	Diğer	37:33	40:00	Diğer	25:45	25:59	O. Etkileşimsiz
35:45	36:47	O. Etkileşimsiz				25:59	33:05	O. Etkileşimli
36:47	37:42	O. Etkileşimli				33:05	34:55	O. Etkileşimsiz
37:42	38:20	Diğer				34:55	35:17	Diğer
38:20	38:40	O. Etkileşimsiz				35:17	38:37	O. Etkileşimli
38:40	40:00	Diğer				38:37	39:35	O. Etkileşimsiz
						39:35	39:43	O. Etkileşimli
						39:43	40:00	O. Etkileşimsiz

Ayşe Öğretmen'in 2. Eylem Planından Sonraki Ders Videolarının İletişimsel Yaklaşım Açısından Analizi

(10.01.2019) 1. Ders (40 dk)			(10.01.2019) 2. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	12:34	Diğer	00:00	04:04	Diğer
12:34	13:05	D. Etkileşimli	04:04	04:14	D. Etkileşimsiz
13:05	13:26	Diğer	04:14	04:50	Diğer
13:26	14:30	D. Etkileşimli	04:50	05:16	D. Etkileşimsiz
14:30	14:40	Diğer	05:16	06:52	O. Etkileşimli
14:40	15:28	D. Etkileşimli	06:52	07:33	O. Etkileşimsiz
15:28	16:13	O. Etkileşimsiz	07:33	08:44	O. Etkileşimli
16:13	17:32	D. Etkileşimsiz	08:44	09:21	O. Etkileşimsiz
17:32	19:41	O. Etkileşimli	09:21	09:53	O. Etkileşimli
19:41	20:42	D. Etkileşimli	09:53	10:05	Diğer
20:42	20:54	Diğer	10:05	14:12	O. Etkileşimli
20:54	21:19	D. Etkileşimsiz	14:12	15:41	O. Etkileşimsiz
21:19	21:25	O. Etkileşimli	15:41	15:47	O. Etkileşimli
21:25	21:32	D. Etkileşimsiz	15:47	23:45	O. Etkileşimsiz
21:32	22:06	D. Etkileşimli	23:45	26:46	O. Etkileşimli
22:06	22:21	Diğer	26:46	27:03	D. Etkileşimsiz
22:21	22:42	D. Etkileşimli	27:03	27:53	O. Etkileşimli
22:42	28:03	O. Etkileşimli	27:53	29:37	O. Etkileşimsiz
28:03	28:50	O. Etkileşimsiz	29:37	40:00	Diğer
28:50	29:32	O. Etkileşimli			
29:32	30:46	O. Etkileşimsiz			
30:46	33:19	O. Etkileşimli			
33:19	33:35	Diğer			
33:35	35:40	O. Etkileşimli			
35:40	36:04	D. Etkileşimsiz			
36:04	36:43	O. Etkileşimsiz			
36:43	39:35	O. Etkileşimli			
39:35	40:00	O. Etkileşimsiz			

Ayşe Öğretmen'in 2. Eylem Planından Sonraki Derslerine İlişkin Görüntüler

(10.01.2019 – Perşembe – 1. Ders – 12:39)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(10.01.2019 – Perşembe- 2. Ders – 20:16)
Derse ait bir fotoğraf karesi

Elif Öğretmen'in 2. Eylem Planından Sonraki Ders Videolarının İletişimsel Yaklaşım Açısından Analizi								
(18.02.2019) 1. Ders (40 dk)			(22.02.2019) 1. Ders (40 dk)			(22.02.2019) 2. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	11:13	Diğer	00:00	17:16	Diğer	00:00	02:46	Diğer
11:13	12:36	O. Etkileşimsiz	17:16	18:27	O. Etkileşimsiz	02:46	03:35	O. Etkileşimli
12:36	14:06	O. Etkileşimli	18:27	18:34	Diğer	03:35	05:00	O. Etkileşimsiz
14:06	14:38	O. Etkileşimsiz	18:34	18:47	O. Etkileşimsiz	05:00	05:23	O. Etkileşimli
14:38	17:35	O. Etkileşimli	18:47	19:41	D. Etkileşimli	05:23	06:07	Diğer
17:35	18:28	O. Etkileşimsiz	19:41	20:04	O. Etkileşimli	06:07	06:52	O. Etkileşimsiz
18:28	19:53	O. Etkileşimli	20:04	20:30	D. Etkileşimli	06:52	16:10	O. Etkileşimli
19:53	20:03	O. Etkileşimsiz	20:30	20:49	O. Etkileşimli	16:10	18:24	Diğer
20:03	22:22	O. Etkileşimli	20:49	21:06	D. Etkileşimli	18:24	20:55	O. Etkileşimli
22:22	23:00	O. Etkileşimsiz	21:06	21:38	O. Etkileşimli	20:55	21:13	O. Etkileşimsiz
23:00	24:04	O. Etkileşimli	21:38	24:11	Diğer	21:13	21:39	O. Etkileşimli
24:04	26:23	Diğer	24:11	25:18	O. Etkileşimsiz	21:39	22:04	O. Etkileşimsiz
26:23	26:36	O. Etkileşimsiz	25:18	25:40	O. Etkileşimli	22:04	25:57	O. Etkileşimli
26:36	26:50	O. Etkileşimli	25:40	26:02	Diğer	25:57	26:07	Diğer
26:50	29:52	D. Etkileşimli	26:02	26:25	O. Etkileşimsiz	26:07	26:03	O. Etkileşimsiz
29:52	30:30	O. Etkileşimli	26:25	27:08	O. Etkileşimli	26:03	30:16	O. Etkileşimli
30:30	30:39	D. Etkileşimli	27:08	28:20	O. Etkileşimsiz	30:16	31:34	O. Etkileşimsiz
30:39	31:22	D. Etkileşimsiz	28:20	29:30	O. Etkileşimli	31:34	31:53	O. Etkileşimli
31:22	32:34	D. Etkileşimli	29:30	30:15	O. Etkileşimsiz	31:53	35:29	O. Etkileşimsiz
32:34	32:56	Diğer	30:15	33:11	O. Etkileşimli	35:29	38:10	Diğer
32:56	33:22	D. Etkileşimsiz	33:11	33:39	O. Etkileşimsiz	38:10	40:00	O. Etkileşimsiz
33:22	33:29	D. Etkileşimli	33:39	33:58	O. Etkileşimli			
33:29	36:35	Diğer	33:58	34:20	O. Etkileşimsiz			
36:35	38:03	O. Etkileşimsiz	34:20	35:41	D. Etkileşimli			
38:03	40:00	Diğer	35:41	35:52	O. Etkileşimli			
			35:52	36:18	D. Etkileşimli			
			36:18	36:41	O. Etkileşimli			
			36:41	37:10	O. Etkileşimsiz			
			37:10	40:00	O. Etkileşimli			

Elif Öğretmen'in 2. Eylem Planından Sonraki Derslerine İlişkin Görüntüler

(18.02.2019 – Pazartesi –1. Ders - 17:43)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(18.02.2019 – Pazartesi- 1. Ders – 17:43)
Derse ait bir fotoğraf karesi

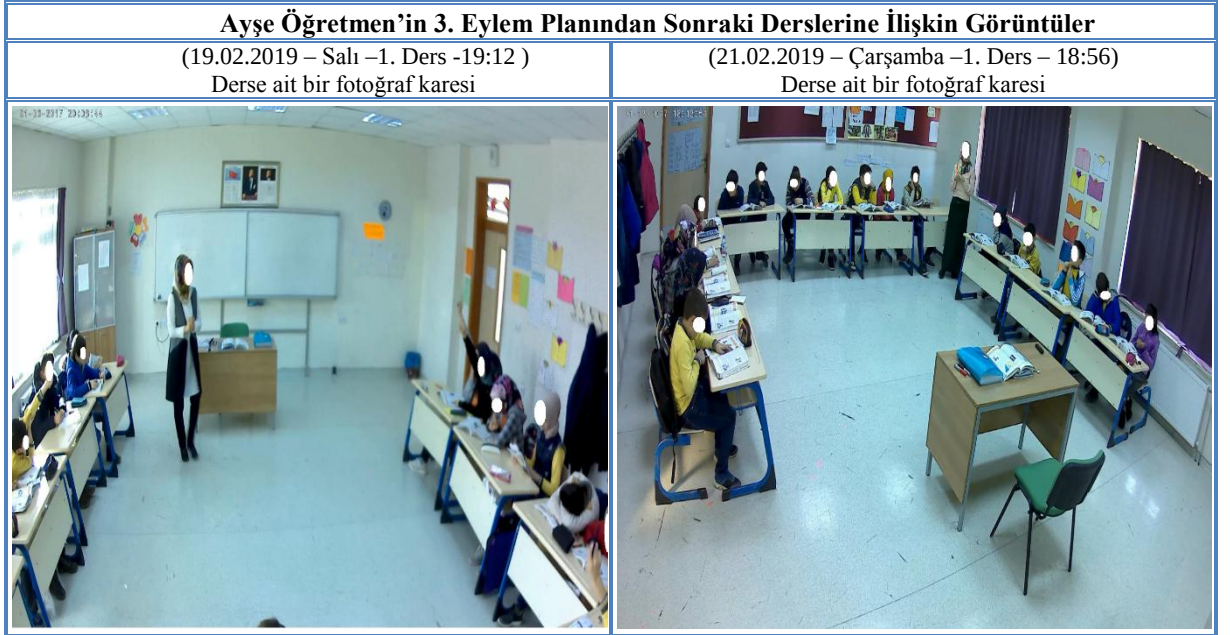
(22.02.2019 – Perşembe –1. Ders – 19:57)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(22.02.2019 – Perşembe –2. Ders – 20:05)
Derse ait bir fotoğraf karesi

Ayşe Öğretmen'in 3. Eylem Planından Sonraki Ders Videolarının İletişimsel Yaklaşım Açısından Analizi								
(19.02.2019) 1. Ders (40 dk)			(21.02.2019) 1. Ders (40 dk)			(21.02.2019) 2. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	10:41	Diğer	00:00	09:05	Diğer	00:00	07:23	Diğer
10:41	12:46	O. Etkileşimsiz	09:05	09:28	O. Etkileşimli	07:23	08:05	O. Etkileşimsiz
12:46	12:53	O. Etkileşimli	09:28	10:26	D. Etkileşimsiz	08:05	09:35	Diğer
12:53	14:08	Diğer	10:26	10:32	O. Etkileşimsiz	09:35	12:38	O. Etkileşimsiz
14:08	14:21	O. Etkileşimsiz	10:32	10:37	Diğer	12:38	13:21	O. Etkileşimli
14:21	16:58	O. Etkileşimli	10:37	10:52	O. Etkileşimli	13:21	14:20	O. Etkileşimsiz
16:58	18:06	O. Etkileşimsiz	10:52	11:08	Diğer	14:20	15:31	O. Etkileşimli
18:06	23:22	D. Etkileşimli	11:08	11:26	O. Etkileşimsiz	15:31	18:07	D. Etkileşimli
23:22	25:00	O. Etkileşimli	11:26	11:44	Diğer	18:07	18:56	D. Etkileşimsiz
25:00	25:16	Diğer	11:44	12:10	O. Etkileşimli	18:56	21:45	O. Etkileşimli
25:16	26:20	O. Etkileşimli	12:10	12:48	O. Etkileşimsiz	21:45	22:30	D. Etkileşimli
26:20	28:54	D. Etkileşimli	12:48	14:15	O. Etkileşimli	22:30	23:24	Diğer
28:54	30:12	O. Etkileşimli	14:15	15:08	O. Etkileşimsiz	23:24	23:56	D. Etkileşimsiz
30:12	30:52	D. Etkileşimli	15:08	17:37	Diğer	23:56	24:06	D. Etkileşimli
30:52	31:23	O. Etkileşimsiz	17:37	18:10	O. Etkileşimli	24:06	24:40	O. Etkileşimli
31:23	33:57	O. Etkileşimli	18:10	18:59	O. Etkileşimsiz	24:40	26:03	D. Etkileşimli
33:57	34:52	O. Etkileşimsiz	18:59	19:15	O. Etkileşimli	26:03	26:29	D. Etkileşimsiz
34:52	36:17	O. Etkileşimli	19:15	19:43	O. Etkileşimsiz	26:29	29:08	O. Etkileşimsiz
36:17	36:45	D. Etkileşimli	19:43	23:36	O. Etkileşimli	29:08	30:15	O. Etkileşimli
36:45	37:28	D. Etkileşimsiz	23:36	24:12	Diğer	30:15	30:56	Diğer
37:28	38:41	O. Etkileşimli	24:12	26:36	O. Etkileşimli	30:56	31:55	O. Etkileşimli
38:41	38:49	Diğer	26:36	26:53	D. Etkileşimsiz	31:55	32:32	Diğer
38:49	40:00	O. Etkileşimli	26:53	27:24	O. Etkileşimsiz	32:32	32:48	O. Etkileşimsiz
			27:24	28:36	O. Etkileşimli	32:48	35:02	O. Etkileşimli
			28:36	28:52	O. Etkileşimsiz	35:02	35:32	Diğer
			28:52	30:34	O. Etkileşimli	35:32	38:44	O. Etkileşimli
			30:34	30:46	O. Etkileşimsiz	38:44	40:00	Diğer
			30:46	31:29	D. Etkileşimli			
			31:29	32:34	O. Etkileşimli			
			32:34	33:16	D. Etkileşimli			
			33:16	33:56	D. Etkileşimsiz			
			33:56	38:54	D. Etkileşimli			
			38:54	39:18	O. Etkileşimli			
			39:18	40:00	O. Etkileşimsiz			

Elif Öğretmen'in 3. Eylem Planından Sonraki Ders Videolarının İletişimsel Yaklaşım Açısından Analizi

(25.02.2019) 1. Ders (40 dk)			(01.03.2019) 1. Ders (40 dk)		
Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	14:29	Diğer	00:00	12:54	Diğer
14:29	15:46	O. Etkileşimsiz	12:54	15:21	D. Etkileşimsiz
15:46	18:08	D. Etkileşimli	15:21	16:42	D. Etkileşimli
18:08	19:42	Diğer	16:42	18:07	Diğer
19:42	22:05	D. Etkileşimli	18:07	19:05	O. Etkileşimsiz
22:05	23:36	O. Etkileşimsiz	19:05	22:18	D. Etkileşimli
23:36	25:16	Diğer	22:18	22:57	D. Etkileşimsiz
25:16	26:05	O. Etkileşimsiz	22:57	23:02	O. Etkileşimli
26:05	27:14	O. Etkileşimli	23:02	23:25	D. Etkileşimsiz
27:14	28:20	O. Etkileşimsiz	23:25	24:20	O. Etkileşimsiz
28:20	31:33	D. Etkileşimli	24:20	25:43	Diğer
31:33	31:56	O. Etkileşimli	25:43	26:47	D. Etkileşimli
31:56	32:46	O. Etkileşimsiz	26:47	27:13	Diğer
32:46	35:05	Diğer	27:13	27:44	D. Etkileşimli
35:05	35:39	O. Etkileşimsiz	27:44	28:27	O. Etkileşimli
35:39	36:55	O. Etkileşimli	28:27	29:12	O. Etkileşimsiz
36:55	38:28	O. Etkileşimsiz	29:12	30:35	Diğer
38:28	38:55	Diğer	30:35	32:13	O. Etkileşimsiz
38:55	39:26	O. Etkileşimsiz	32:13	33:06	O. Etkileşimli
39:26	39:51	O. Etkileşimli	33:06	34:11	D. Etkileşimli
39:51	40:00	Diğer	34:11	34:28	O. Etkileşimli
			34:28	35:05	D. Etkileşimli
			35:05	35:14	O. Etkileşimsiz
			35:14	35:49	D. Etkileşimsiz
			35:49	37:26	Diğer
			37:26	39:02	D. Etkileşimli
			39:02	39:53	O. Etkileşimli
			39:53	40:00	Diğer

Elif Öğretmen'in 3. Eylem Planından Sonraki Derslerine İlişkin Görüntüler

(25.02.2019 – Pazartesi –1. Ders -15:47)
Derse ait bir fotoğraf karesi

(01.03.2019 – Cuma –1. Ders – 20:37)
Derse ait bir fotoğraf karesi

Ayşe Öğretmen'in 4. Eylem Planından Sonraki Ders Videolarının İletişimsel Yaklaşım Açısından Analizi

(26.03.2019) 1. Ders (40 dk)

Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü	Söylem Başlama	Söylem Bitiş	İletişimsel Yaklaşım Türü
00:00	05:28	Diğer	23:30	23:43	D. Etkileşimsiz
05:28	06:08	O. Etkileşimsiz	23:43	25:44	O. Etkileşimsiz
06:08	09:40	D. Etkileşimli	25:44	25:55	O. Etkileşimli
09:40	09:49	Diğer	25:55	31:09	Diğer
09:49	10:24	D. Etkileşimli	31:09	32:41	O. Etkileşimli
10:24	10:58	D. Etkileşimsiz	32:41	33:11	O. Etkileşimsiz
10:58	11:20	O. Etkileşimli	33:11	33:30	O. Etkileşimli
11:20	11:30	O. Etkileşimsiz	33:30	33:39	O. Etkileşimsiz
11:30	13:58	Diğer	33:39	34:41	D. Etkileşimli
13:58	14:50	O. Etkileşimli	34:41	34:55	O. Etkileşimli
14:50	15:42	O. Etkileşimsiz	34:55	35:29	O. Etkileşimsiz
15:42	17:04	D. Etkileşimli	35:29	35:40	O. Etkileşimli
17:04	17:47	D. Etkileşimsiz	35:40	35:52	O. Etkileşimsiz
17:47	17:56	O. Etkileşimli	35:52	35:59	O. Etkileşimli
17:56	18:42	D. Etkileşimli	35:59	36:37	O. Etkileşimsiz
18:42	20:37	O. Etkileşimli	36:37	36:47	D. Etkileşimli
20:37	21:54	D. Etkileşimli	36:47	37:00	O. Etkileşimli
21:54	22:00	O. Etkileşimsiz	37:00	37:15	O. Etkileşimsiz
22:00	22:50	O. Etkileşimli	37:15	40:00	Diğer
22:50	23:30	O. Etkileşimsiz			

Ayşe Öğretmenin 4. Eylem Planından Sonraki Dersine İlişkin Görüntüler

(26.03.2019 – Salı -23:15)

Derse ait bir fotoğraf karesi

(26.03.2019 – Salı -23:15)

Derse ait bir fotoğraf karesi

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Ad: Mutlu
Soyad: AKSOY
E-mail: mutluaksoy@yahoo.com

Eğitim Bilgileri

İlköğretim	İstanbul Ticaret Odası İlköğretim Okulu	2001
Lise	Küçükçekmece Lisesi	2004
Lisans	Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü	2010
Yüksek Lisans	Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Bölümü	2013
Doktora	Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi	2020

Mesleki Geçmişi

Araştırma Görevlisi	Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği	Temel	2013-2019
Araştırma Görevlisi	Bayburt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Bilimleri	Felsefe ve	2019- Devam Ediyor

Kitap veya Kitap Bölümleri

Aksoy, M. (2019). Modernleşme sürecinde Türk eğitim sistemi, İ. Dursunoğlu, H. Şengün & M. Kapusızoğlu (Ed.), *Modernleşme Bağlamında Türkiye'nin Sosyo-Politik Yapısı* içinde, (ss.247-263) Ankara: İmaj Yayınevi.

Bildiriler

Aksoy M., Ceylan T. (2019). Eğitimin Biçimlenmesinde Etkili Olan İnsan Anlayışları ve Türk Eğitim Sistemine Yansımaları. 1. Uluslararası Kapadokya Felsefe Ve Sosyal Bilimler Kongresi, (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum).

Aksoy M., Ceylan T. (2019). Varoluşçu Teoride Otonomi Çıkmazı. II. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi (USBK). (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)

Kılıç E., Aksoy M., (2019). Aristoteles ile John Locke'un Realizme Dair Görüşlerinin Karşılaştırılması. II. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi (USBK). (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)

Aksoy M., Ceylan T. (2018). Sınıf İçi İletişime Yönelik Bir Durum Çalışması: Kaynaştırma Öğrencisi Örneği, 7. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu (USBES). (Özet/Sözlü Sunum)

Ceylan T., Boztaş M., Aksoy M. (2015). Üstün Zekalı ve Yetenekli Öğrencilerin "Demokrasi" Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Aracılığıyla İncelenmesi. IV. International Symposium On Social Studies Education/IV. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu. (Özet/Sözlü Sunum)

Yabancı Dil

İngilizce